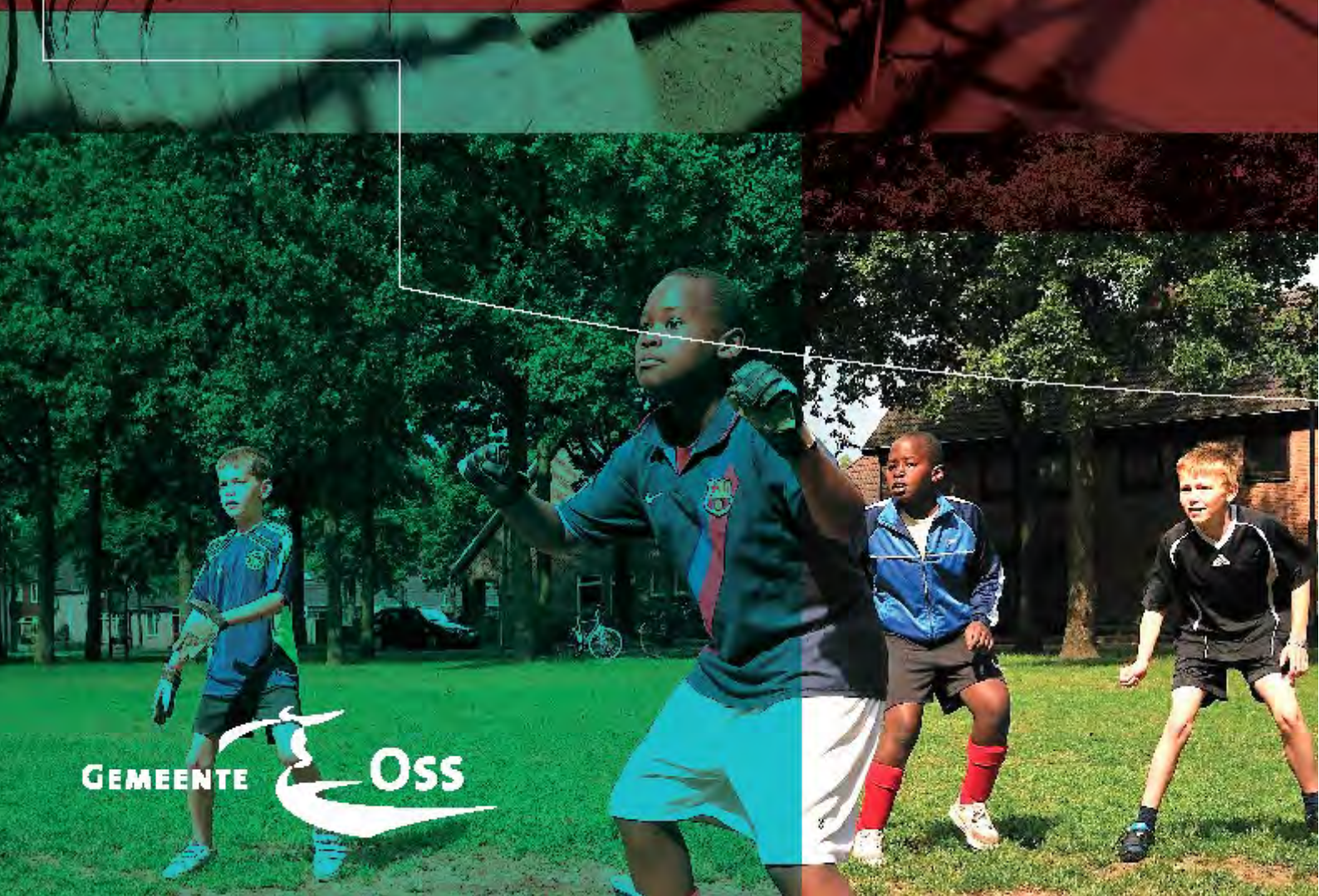

Programmabegroting

2017 - 2020

GEMEENTE

OSS

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	1
Aanbiedingsbrief	4
Leeswijzer	5
Financiële positie	8
Financiën programma's in één oogopslag	13
Thema's	14
Kracht van de samenleving	15
(Regionale) samenwerking en netwerken	19
Programma's	24
Programma 1. Zorg en welzijn	25
Programma 2. Werk, inkomen en onderwijs	37
Programma 3. Voorzieningen voor sport, cultuur en ontmoeten	48
Programma 4. Veiligheid	57
Programma 5. Mobiliteit en openbare ruimte	65
Programma 6. Duurzaamheid, milieu en natuur	74
Programma 7. Ruimtelijke ontwikkeling en wonen	82
Programma 8. Economie en vrije tijd	91
Programma 9. Bestuur, organisatie en dienstverlening	102
Programma 10. Financiën en belastingen	112
Paragrafen	119
Paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing	120
Paragraaf onderhoud kapitaalgoederen	134
Paragraaf financiering	139
Paragraaf verbonden partijen	144
Paragraaf grondbeleid	158
Paragraaf lokale heffingen	169
Paragraaf bedrijfsvoering	174
Paragraaf Integraal Voorzieningenbeleid (IVB)	176
Paragraaf investeringsplan	182
Bijlagen	188
Bijlage 1. Voortgangsrapportage Integraal Uitvoeringsprogramma (IUP) openbare ruimte	189
Bijlage 2: Overzicht incidentele baten en lasten	192
Bijlage 3: Budgettaire neutrale wijzigingen	195
Bijlage 4: Uitkomsten septembercirculaire 2016	197
Bijlage 5: Financieel overzicht totale begroting	200
Bijlage 6: Financieel overzicht totale begroting volgens taakvelden	205

Bijlage 7: Toelichting financiële effecten wijzigingen BBV	209
Bijlage 8: Totaaloverzicht subsidies	214

Aanbiedingsbrief

Geachte leden van de gemeenteraad,

In deze programmabegroting vertalen we de doelstellingen uit de kadernota naar concrete plannen die we de komende jaren willen realiseren.

Halverwege deze bestuursperiode constateren we dat de uitvoering van de prioriteiten uit het coalitieprogramma 'Durven door te doen' op stoom is. De grote omslag in zorg en welzijn is volop gaande en we werken hard aan de ontwikkeling van het stadscentrum, de voorzieningen in wijken en dorpen en ons buitengebied. Met tal van projecten stimuleren we de Osse economie en werkgelegenheid, en de realisatie van onze ambities op het gebied van duurzaamheid. Dat doen we samen. Met inwoners, bedrijven en instellingen in onze gemeente en de regio. Tegelijkertijd houden we onverminderd onze focus op groepen in de samenleving die onze ondersteuning nodig hebben. Door het tegengaan van armoede, het blijven inzetten op participatie en het zorgen voor voldoende adequate en betaalbare huisvesting.

Al deze ontwikkelingen vragen om continuïteit van beleid. In het verlengde van de kadernota en de raadsbespreking daarover kiezen we ook in deze begroting voor meerjarige inzet: op de impuls van zorg naar welzijn, op de ontwikkeling van het stadscentrum, op het stimuleren van de Osse economie, de versterking van het onderwijs en de arbeidsmarkt, en op investeringen in de transitie naar een duurzame leefomgeving.

Het actuele financiële beeld levert ons in deze begrotingsperiode extra financiële ruimte op. Dat biedt ons zoals gezegd de mogelijkheid te blijven investeren in de prioriteiten uit ons coalitieakkoord. Zonder het uitgangspunt van een robuust financieel beleid los te laten. We staan de komende periode voor grote beslissingen. We zien daarbij onder ogen dat de verschillende ontwikkelingen onzekerheden en risico's met zich meebrengen. We houden daar rekening mee door in deze begroting nadrukkelijk financiële ruimte te houden voor de komende jaren. Immers, de te verwachten rijksbezuinigingen op de jeugdzorg mogen er niet toe leiden dat we geen adequate zorg aan onze jeugd kunnen bieden. Onze ambities op het gebied van duurzaamheid zullen de komende jaren investeringsruimte vragen. De ontwikkeling van de Osse economie, die we onder andere ondersteunen met grote projecten als het Pivot Park en bedrijventerrein Heesch-West, brengt nog steeds financiële onzekerheden met zich mee waar we rekening mee moeten houden.

Continuïteit van beleid, blijven investeren in de toekomst van Oss voor alle Ossenaars, rekening houdend met onzekerheden. Dat is de basis voor deze begroting die we u presenteren.

Burgemeester en wethouders van Oss.

De burgemeester,
drs. W.J.L. Buijs-Glaudemans

De secretaris,
drs. M.J.H. van Schaijk

Leeswijzer

De programmabegroting bestaat uit diverse onderdelen. In deze leeswijzer geven we bij alle onderdelen een korte uitleg.

Aanbiedingsbrief

In de aanbiedingsbrief geeft het college van burgemeester en wethouders de hoofdlijnen van deze programmabegroting weer.

Financiële positie

In dit hoofdstuk hebben we de financiële gegevens uit de afzonderlijke programma's gebundeld. Zo maken we in één oogopslag inzichtelijk hoe we er financieel voor staan. Vervolgens geven we daar een korte toelichting op. Verder staan we stil bij het structurele begrotingssaldo en geven we aan welke financiële uitgangspunten zijn gehanteerd bij het opstellen van de begroting.

Financiën programma's in één oogopslag

In dit onderdeel laten we in een figuur zien hoe onze uitgaven over de programma's verdeeld zijn.

Programma's

Per programma beschrijven we de doelstellingen en wat we gaan doen om deze te realiseren (onderdelen 1 en 2). Vervolgens geven we aan met welke verbonden partijen we samenwerken om de doelstellingen te realiseren (onderdeel 3), op welke indicatoren we sturen (onderdeel 4) en wat de verplichte indicatoren vanuit [waarsstaatjegemeente.nl](http://www.waarsstaatjegemeente.nl) zijn (onderdeel 5). Daarna geven we een toelichting op het nieuw beleid, de 30-ontwikkelingen en de uitkomsten van de septembercirculaire (onderdelen 6, 7 en 8). Tenslotte geven we een overzicht van de financiën van het programma (onderdelen 9 en 11) en de subsidies in het programma (onderdeel 10).

Na het vaststellen van de begroting verwerken we alle financiële ontwikkelingen binnen de programma's in de administratie. Daarmee actualiseren we de budgetten.

Nieuw beleid

Bij dit onderdeel geven we een financiële vertaling en concretisering van de ambities uit de kadernota 2017.

30-ontwikkelingen

30-ontwikkelingen zijn financiële afwijkingen op bestaande activiteiten. Bij de uitvoering van een activiteit kan in de loop van het jaar blijken dat meer geld nodig is om deze volledig uit te kunnen voeren. Aan de andere kant komt het ook voor dat we activiteiten voor minder geld kunnen uitvoeren dan we oorspronkelijk dachten. De financiële afwijkingen kunnen dus zowel meevallers als tegenvallers zijn. Deze brengen we 2 keer per jaar in beeld: bij de eerste financiële tussenrapportage en bij de programmabegroting.

De afwijkingen moeten aan 3 criteria voldoen om tot een bijstelling van het budget te kunnen leiden: afwijkingen moeten onuitstelbaar, onvoorzienbaar en onvermijdbaar zijn.

Budgettaire neutrale wijzigingen (wijzigingen die niet inhoudelijk van aard zijn en per saldo geen geld kosten) noemen we in de programma's alleen. In bijlage 3 hebben we een totaaloverzicht met toelichting opgenomen.

Septembercirculaire

Per programma geven we een overzicht van de uitkomsten van de septembercirculaire van het gemeentefonds. In bijlage 4 staat een totaaloverzicht.

Paragrafen

De opgenomen paragrafen zijn op grond van wetgeving een verplicht onderdeel van de begroting. Het gaat bij de paragrafen telkens om onderwerpen met een groot financieel belang. Door deze op een centrale plek in de begroting op te nemen zorgen we voor een goede informatievoorziening over deze onderwerpen en is de informatie inzichtelijk.

Daarnaast hebben we ervoor gekozen een paragraaf over het Integraal Voorzieningenbeleid toe te voegen.

Hierin lichten we de uitgangspunten, actuele ontwikkelingen, visie en aanpak toe.

Verder hebben we een paragraaf investeringsplan toegevoegd met overzichten van de lopende investeringen en geplande investeringen.

Bijlage 1. Voortgangsrapportage Integraal Uitvoeringsprogramma (IUP) openbare ruimte

We voeren elk jaar een groot aantal projecten uit in het kader van het Integraal Uitvoeringsprogramma (IUP) voor de openbare ruimte. Het gaat dan om werkzaamheden aan bijvoorbeeld wegen, fietspaden, riolering en openbaar groen. In de voortgangsrapportage geven we inzicht in de stand van zaken van deze werkzaamheden.

Bijlage 2. Overzicht incidentele baten en lasten

In deze bijlage staat een overzicht van de incidentele baten en lasten. Incidenteel houdt in dat het gaat om baten en lasten die een tijdelijk karakter hebben. Deze zitten slechts één of enkele jaren in de begroting.

Dit overzicht geeft niet alleen inzicht in de incidentele baten en lasten, maar is ook een hulpmiddel bij het beoordelen van het structurele begrotingssaldo. De baten en lasten die niet incidenteel zijn, zijn immers structureel van aard. Het structurele begrotingssaldo geeft aan of de structurele lasten met structurele baten worden afgedekt. Als dat zo is, dan is de begroting structureel in evenwicht. In het hoofdstuk over de financiële positie, aan het begin van de programmabegroting, voeren we deze toets uit.

Bijlage 3. Budgettair neutrale wijzigingen

In meerdere programma's staan in de tabel bij onderdeel 9 budgettair neutrale wijzigingen. Dit zijn wijzigingen die niet inhoudelijk van aard zijn en per saldo geen geld kosten. Soms gaat het over wijzigingen binnen één programma, in andere gevallen zijn de wijzigingen programma-overstijgend. Volgens de voorschriften van het BBV (Besluit Begroting en Verantwoording) moeten we deze wijzigingen zichtbaar maken en rapporteren.

Om dat op een overzichtelijke manier te doen hanteren we hiervoor de volgende werkwijze:

In de programma's waarbij budgettair neutrale wijzigingen voorkomen hebben we in de tabel bij onderdeel 9 steeds één totaalregel opgenomen. In deze bijlage staat een totaaloverzicht, waarbij we wijzigingen boven de € 50.000 toelichten.

Bijlage 4. Uitkomsten septembercirculaire 2016

In deze bijlage hebben we een uitgebreide toelichting op de uitkomsten van de septembercirculaire opgenomen. De afzonderlijke effecten staan ook bij de desbetreffende programma's.

Bijlage 5. Financieel overzicht totale begroting

In de programma's hebben we de cijfers van het totale programma op hoofdlijnen weergegeven. Meer gedetailleerde cijfers hebben we in deze bijlage opgenomen.

Bijlage 6. Financieel overzicht totale begroting volgens taakvelden

Als aanvulling op bijlage 5 hebben we in deze bijlage de cijfers in de begroting naar taakvelden vertaald. Dit is een nieuw en verplicht overzicht voor alle gemeenten als onderdeel van de nieuwe voorschriften voor de begrotingen van gemeenten (BBV).

Bijlage 7. Toelichting financiële effecten wijzigingen BBV

In deze bijlage geven we een uitgebreide toelichting op de financiële effecten van de nieuwe verslaggevingsvoorschriften (BBV).

Bijlage 8. Totaaloverzicht subsidies

In deze bijlage geven we een totaaloverzicht van alle subsidies die we verstrekken.

Financiële positie

We beginnen dit hoofdstuk met een overzicht van het saldo van deze programmabegroting. Dit lichten we vervolgens kort toe. Verder staan we stil bij de incidentele baten en lasten en ons structurele begrotingssaldo. Tenslotte geven we aan welke financiële uitgangspunten we hebben gehanteerd bij het opstellen van de begroting.

+ is nadeel: hogere uitgaven/lagere inkomsten

- is voordeel: lagere uitgaven/hogere inkomsten

bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Bestaand beleid					
Lasten	288.631	246.487	246.560	246.454	243.813
Baten	-270.767	-243.286	-242.873	-241.915	-241.307
Saldo	17.864	3.201	3.687	4.538	2.506
Stortingen reserves	5.714	5.398	3.063	2.587	2.562
Onttrekkingen reserves	-23.685	-6.974	-5.650	-5.749	-4.405
Saldo mutaties reserves	-17.971	-1.576	-2.587	-3.163	-1.843
Totaal bestaand beleid	-107	1.625	1.100	1.376	663
Nieuw beleid	225	3.415	2.294	3.106	1.674
3O-ontwikkelingen	24	-2.822	-3.015	-3.339	-400
Septembercirculaire	-121	-501	-1.739	-2.335	-2.370
Saldo programmabegroting	20	1.717	-1.360	-1.193	-434

Het saldo van de programmabegroting start op basis van bestaand beleid met een tekort van € 1.625.000 voor 2017. Voor de jaren erna starten we ook steeds met jaarlijkse tekorten: € 1,1 miljoen in 2018, € 1,4 miljoen in 2019 en € 0,7 miljoen in 2020. Deze tekorten zijn grotendeels veroorzaakt door tegenvallers uit de meicirculaire 2016. De bedragen sluiten aan bij de kadernota 2017-2020. Daarin hebben we het financiële beeld geschetst inclusief de effecten van de meicirculaire en de eerste financiële tussenrapportage 2016.

Conclusies uit de tabel

Het lopende begrotingsjaar 2016 is bijna sluitend. Het saldo is op dit moment € 20.000 negatief. Bij de jaarrekening 2016 is het definitieve rekeningsaldo bekend en dan wordt het saldo bestemd.

Het begrotingsjaar 2017 geeft een tekort van € 1,7 miljoen. Dit bedrag halen we uit de algemene reserve. Deze onttrekking sluit aan bij de kadernota 2017 waarin besloten is om voor diverse incidentele uitgaven geld uit de algemene reserve te halen.

De begrotingsjaren 2018 tot en met 2020 zijn positief. In de jaren 2018 en 2019 zijn de saldi € 1,4 miljoen en € 1,2 miljoen. Het laatste begrotingsjaar 2020 kent een structureel overschot van € 434.000.

Deze overschotten worden vooral veroorzaakt door grote meevallers vanuit de septembercirculaire. Vanuit een robuust financieel beleid zetten we deze positieve begrotingssaldi op dit moment bewust niet in. De inkomsten vanuit het Rijk ontwikkelen zich de laatste jaren steeds grilliger. Door financiële ruimte in onze meerjarenbegroting te houden kunnen we hier beter op inspelen. We vinden het namelijk ook een reële verwachting dat de grote meevallers uit de septembercirculaire in de toekomst weer minder positief worden.

Daarnaast zien we verschillende ontwikkelingen waarvoor we geld willen reserveren door ruimte te laten in de meerjarenbegroting en de algemene reserve. Belangrijke ontwikkelingen daarbij zijn:

- Ontwikkelingen op het gebied van de Osse economie via het ondersteunen van projecten als Pivot Park en Heesch-West.
- Voor het Golfbad zijn in de toekomst investeringen noodzakelijk.
- Voor de vestiging van hoger onderwijs in Oss zijn in de toekomst mogelijk gelden nodig.
- Onze ambities op het gebied van duurzaamheid vragen de komende jaren investeringsruimte. Dit is ook gekoppeld aan de uitwerking van de Routekaart Natuur en de Routekaart Naar een klimaatbestendig Oss.
- We gaan in 2017 nieuwe beheerplannen opstellen voor de openbare ruimte. Hierin bepalen we gekoppeld aan de veranderingen in de verslagleggingsvoorschriften een strategie voor hoe we omgaan met de vervanging van kapitaalgoederen.
- In 2016 verwachten we een tekort op de budgetten voor jeugdzorg. We hebben er daarom voor gekozen om de landelijke korting op jeugdzorg niet door te voeren in onze eigen budgetten. Het verlenen van adequate zorg binnen de bestaande budgetten blijft een financieel risico.

Beschikbare begrotingsruimte is van essentieel belang om voortvarend met deze onderwerpen aan de slag te kunnen gaan.

Financiële effecten programmabegroting 2017-2020

Nieuw beleid

Deze programmabegroting 2017-2020 gaat door op de koers die we vorig jaar bij de begroting hebben ingezet. Vorig jaar hebben we extra geld uitgetrokken voor een aantal belangrijke ambities.

Op het gebied van zorg hebben we vorig jaar geld vrijgemaakt voor innovatiebeleid huishoudelijke verzorging, voor de transformatie van de Wmo en voor kwetsbare jongeren.

Voor de ontwikkeling van het stadscentrum hebben we € 1,5 miljoen gereserveerd en hebben we vanaf 2018 jaarlijks € 650.000 in de begroting opgenomen. Dit bedrag willen we breed investeren in het centrum, waarbij we ook aandacht hebben voor een kwaliteitsverbetering van straten in het centrum.

Voor investeringen in voorzieningen op het gebied van ontmoeten en sport hebben we investeringsruimte van € 18,5 miljoen opgenomen.

In deze programmabegroting voegen we hieraan het volgende toe:

+ is nadeel: hogere uitgaven/lagere inkomsten

- is voordeel: lagere uitgaven/hogere inkomsten

bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Opvang en integratie van vluchtelingen en vergunninghouders	1.081	1.081	0	0	0
Impuls van zorg naar welzijn	0	661	661	661	661
Onderwijsvernieuwing	0	75	75	0	0
Uitvoering Actieplan Lokaal Arbeidsmarktbeleid	0	0	0	0	0
Agrifood Capital Werkt	0	90	90	90	90
Hoger onderwijs in Oss	0	0	PM	PM	PM
Garantiesubsidie Golfbad	60	60	0	0	0
Verduurzaming gemeentelijk vastgoed	0	0	12	109	155
Voortzetting Taskforce Brabant-Zeeland	0	25	25	25	PM
Herbouw of nieuwbouw brandweerkazerne Oss	0	0	0	248	245
Vrijstelling leges voor aanvragen van evenementenvergunningen	0	25	25	25	25
Drinkwatertappunten	0	22	25	7	7
Bomenbeleid	0	210	0	0	0
Kwaliteitsslag straten rondom centrum	0	400	0	0	0
Ruimte voor duurzaamheid	0	150	150	0	0
Platform Global Goals Oss	0	10	10	10	10

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Extra storting reserve stadscentrum	0	200	200	0	0
Vorbereiding Omgevingswet en nieuwe omgevingsvisie	0	410	460	150	0
Woonwagendeleid	0	PM	PM	PM	PM
Waterveiligheid Maas	0	0	0	1.300	0
Mogelijk extra tekort/verlies Heesch-West	PM	PM	0	0	0
Extra bijdrage Centrum Management Oss (CMO)	0	40	40	40	40
Impuls vrijetijdseconomie	0	80	80	0	0
Inzet reserve economie	0	0	0	PM	PM
Ondersteuning economische speerpunten	165	165	165	165	165
Pivot Park en OLSP Vastgoed BV	0	PM	PM	PM	PM
Bijdrage aan Kracht van Oss	0	300	0	0	0
Citymarketing en branding	0	30	PM	PM	PM
Formatie beoordeling evenementenvergunningen	0	75	75	75	75
Bedrijfsvoering NME-centrum en kinderboerderij De Elzenhoek	0	68	68	68	68
Digitale dienstverlening	0	320	133	133	133
Huisvesting Ir. Diddewerf	0	0	0	0	0
Rijksvergoeding voor opvang vluchtelingen en vergunninghouders	-1.081	-1.081	0	0	0
Totaal nieuw beleid	225	3.415	2.294	3.106	1.674

Bij de programma's verderop in deze programmabegroting lichten we het nieuwe beleid toe (onderdeel 6).

30-ontwikkelingen

Samengevat geven de 30-ontwikkelingen het volgende beeld:

+ is nadeel: hogere uitgaven/lagere inkomsten
- is voordeel: lagere uitgaven/hogere inkomsten
bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Budget voor Wmo beschermd wonen en Wmo begeleiding	0	0	0	0	0
Maatschappelijke opvang	-156	-146	-146	-146	-146
Huishoudelijke verzorging en Huishoudelijke Toelage	-1.119	-661	-661	-661	-661
Advieswerkzaamheden Wmo	-65	-65	-65	-65	-65
Stelpost Wmo/AWBZ	-700	0	0	0	0
Extra kosten uitvoering jeugdwet	1.650	0	0	0	0
Leerlingenvervoer	120	0	0	0	0
Schuldhelpverlening (fase 2)		60	60	60	60
Aanpassing meerjarig investeringsplan (MIP) onderwijs	0	-224	-382	-342	112
Aanpassing meerjarig investeringsplan (MIP) ontmoeten en sport	0	-53	-412	-209	5
Lagere bijdrage 2015 Veiligheidsregio Brabant-Noord	-130	0	0	0	0
Beheer en onderhoudskosten Talentencampus en Sibeliuspark	155	155	255	255	255
Verlagen bezuiniging Muzelinck	0	100	0	0	0
Aanpassen bezuiniging buitensport	0	125	0	0	0
Inzet reserve IVB	0	-125	0	0	0
Lagere inkomsten verkoop openbaar groen	300	0	0	0	0

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Ontwikkelen motorsportcircuit Nieuw Zevenbergen	50	50	0	0	0
Leges omgevingsvergunningen	800	0	0	0	0
Personeelsuitbreiding Mens en Maatschappij	0	146	146	146	146
Vrijval reserve meubilair	-813	-216	-216	-216	0
Verhoging budget ICT	570	0	0	0	0
Capaciteit opstellen en uitvoeren voorzieningenkaartadviezen	0	144	144	0	0
Lagere investeringslasten onderwijs en ontmoeten	-344	-16	-15	-13	-11
Inflatieverhoging OZB	0	-257	-257	-257	-257
Hogere OZB-opbrengst Talentencampus en Sibeliuspark	-24	-32	-111	-124	-135
Deelnemersbijdrage BSOB	0	71	71	71	71
BBV: wijzigingen verslagleggingsvoorschriften	0	-1.850	-1.415	-1.814	259
Overige 30-ontwikkelingen	-271	-28	-11	-24	-32
Totaal 30-ontwikkelingen	24	-2.822	-3.015	-3.339	-400

Bij de programma's verderop in deze programmabegroting benoemen we alle 30-ontwikkelingen en lichten we deze toe (onderdeel 7).

Septembercirculaire

De septembercirculaire 2016 van de algemene uitkering uit het gemeentefonds is erg positief. Voor 2016 een extra bedrag van € 121.000, oplopend tot € 2,4 miljoen in 2020. De reden hiervan is dat met name de accessen (de rijksuitgaven) in die jaren aanzienlijk hoger zijn dan eerder verwacht. Uiteraard zitten er de nodige onzekerheden in deze hogere rijksuitgaven, maar dit volgen we jaarlijks via de circulaires.

Naast deze positieve ontwikkeling is er in de circulaire echter ook sprake van kortingen binnen het sociaal domein. De integratie-uitkeringen voor jeugdzorg en Wmo 2015 worden respectievelijk verlaagd met € 0,5 en € 0,7 miljoen. In principe brengen we deze bedragen in mindering op onze eigen budgetten. Gezien de huidige verwachte tekorten in 2016 hebben we echter besloten om dit voor jeugdzorg niet te doen. De korting op de integratie-uitkering brengen we ten laste van de reguliere begroting.

Structureel saldo programmabegroting

Om een goed oordeel te kunnen vormen over de begroting is het van belang om het saldo te corrigeren met incidentele baten en lasten. De baten en lasten die niet incidenteel zijn, zijn immers structureel van aard. Het structurele begrotingssaldo geeft aan of de structurele lasten met structurele baten worden afgedekt. Als dat het geval is, is de begroting structureel in evenwicht.

In de volgende tabel berekenen we het structurele saldo van de programmabegroting.

+ is nadeel: hogere uitgaven/lagere inkomsten
- is voordeel: lagere uitgaven/hogere inkomsten
bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Saldo programmabegroting 2017-2020	20	1.717	-1.360	-1.193	-434
waarvan incidentele baten en lasten	2.947	3.458	1.308	1.259	0
Structureel saldo programmabegroting	-2.927	-1.741	-2.668	-2.452	-434

De conclusie hieruit is dat de begroting in alle jaren structureel sluitend is.

In bijlage 2 staat een specificatie van de incidentele baten en lasten.

Financiële uitgangspunten

In het coalitieakkoord 'Durven door te doen' is gekozen voor een solide financieel beleid met sluitende meerjarenbegrotingen. Er is gekozen voor stabiliteit. Wel willen we kansen benutten als deze zich voordoen. We vermijden extra bezuinigingen zoveel mogelijk.

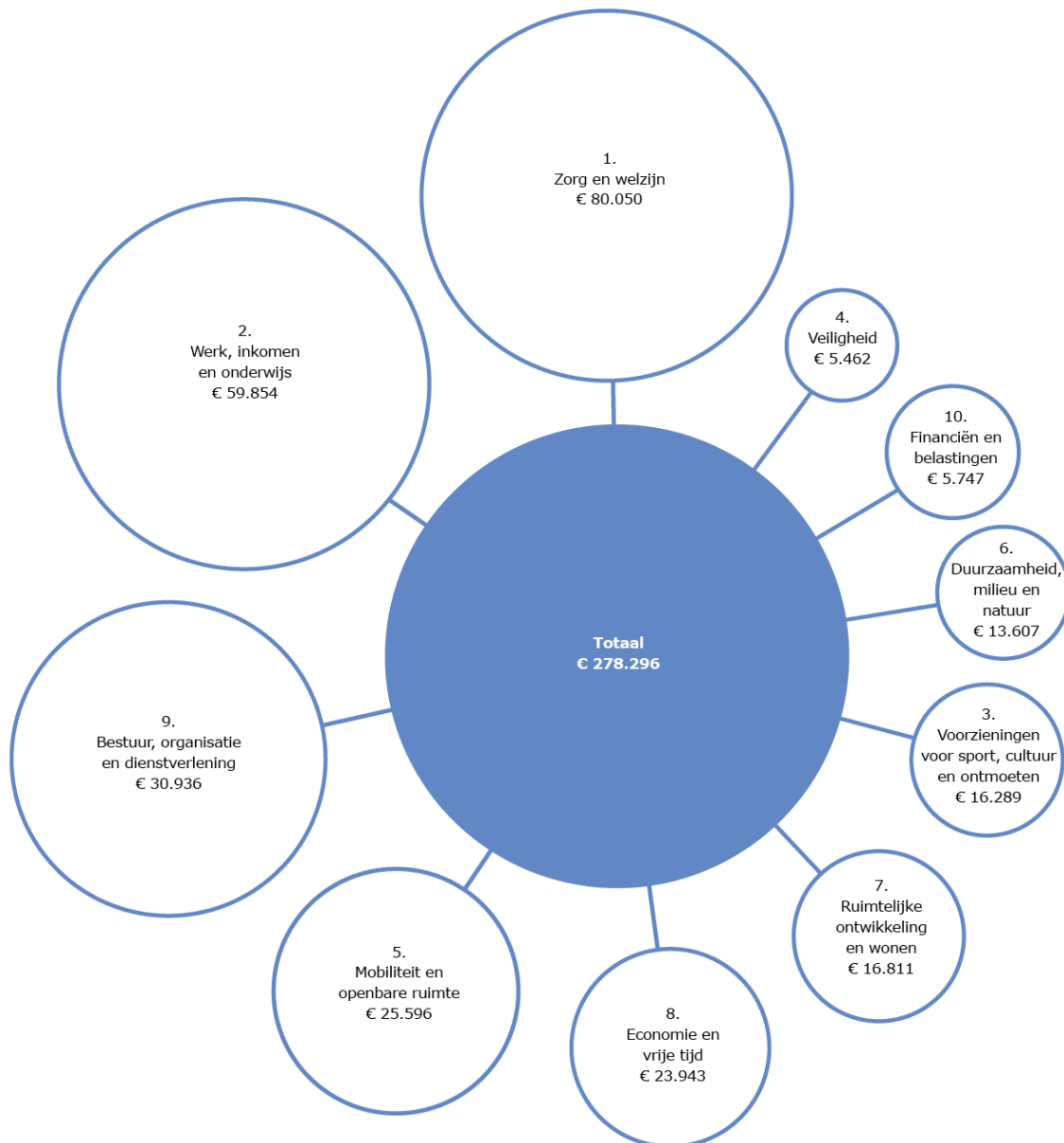
De begroting 2017 en de meerjarenramingen 2018-2020 hebben we op basis van de volgende uitgangspunten opgesteld:

1. Het uitgangspunt is en blijft een structureel sluitende begroting. Dat wil zeggen dat de jaarlijks terugkerende uitgaven en de jaarlijks terugkerende inkomsten in evenwicht zijn. Tussentijdse beperkte, niet structurele, tekorten zijn aanvaardbaar als we deze uit reserves kunnen afdekken.
2. We voeren een beleid dat financiële risico's beperkt. In de jaarrekening dekken we, conform bestaand beleid, concrete risico's af met voorzieningen.
3. Landelijke bezuinigingen op beleidsvelden vertalen we in principe door naar de eigen beleidsvelden en budgetten (voor zover dat mogelijk en maatschappelijk verantwoord is).
4. We gaan terughoudend om met het toekennen van prijscompensatie. We kennen geen prijscompensatie toe, tenzij er (contractuele) afspraken zijn. Dat verwerken we in de eerste financiële tussenrapportage en de programmabegroting. Daarvoor hebben we op basis van de circulaires over de algemene uitkering een stelpost in de begroting opgenomen. Deze stelpost is daarnaast bedoeld om loonkostenstijgingen op te kunnen vangen. Voor de berekening van de hoogte van de stelpost gaan we uit van de cijfers van het Centraal Planbureau. Zij verwachten voor 2017 een stijging van 1,9%.
5. Voor subsidies verhogen we de bedragen alleen met een compensatie van loonstijging op basis van de specifieke CAO-ontwikkeling per sector. Dat betekent dat we niet-professionele instellingen aan de nullijn houden.
6. Voor de OZB kiezen we voor een jaarlijkse inflatieverhoging. Voor 2017 is dat 1,5%. Daarnaast stijgt het OZB-tarief voor woningen in 2017 met ongeveer 9% extra. Tegelijkertijd verlagen we het tarief voor de afvalstoffenheffing. Dit is conform eerdere besluitvorming.
7. Voor de tarieven van rioolheffing en afvalstoffenheffing gaan we uit van 100% kostendekkendheid.
8. De rekenrente stellen we in principe vast op 2%. Op basis van nieuwe landelijke verslagleggingsvoorschriften voor onze begroting en verantwoording (BBV) gebruiken we voor de grondexploitaties een lager percentage. Het percentage moeten we koppelen aan het gewogen gemiddelde van de werkelijk betaalde externe rente. Voor ons is dit ongeveer 1,5%.
9. In bijlage 5 hebben we een overzicht van de geraamde toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves opgenomen. In de nota reserves, die de gemeenteraad tegelijk met deze programmabegroting behandelt, lichten we de reserves uitgebreid toe.
10. De raming van de algemene uitkering uit het gemeentefonds hebben we gebaseerd op de septembercirculaire 2016.
11. In programma 10 hebben we een jaarlijkse post onvoorzien van € 300.000 opgenomen. Deze post is bedoeld om incidentele tegenvallers op te vangen.

Financiën programma's in één oogopslag

In de volgende figuur laten we zien hoe onze uitgaven in 2017 over de programma's verdeeld zijn (bedragen x € 1.000).

Thema's

Kracht van de samenleving

1. Wat willen we bereiken?

We bevorderen een sterke en leefbare samenleving in een nieuwe rolverdeling. Oss, we maken het samen, voor elkaar. We zijn een gemeente die de kracht van mensen en hun netwerken centraal stelt, hun professionaliteit en expertise erkent en waardeert. We zijn een gemeente die deze krachten in de samenleving herkent, zijn gang laat gaan, viert, ondersteunt, mobiliseert, versterkt, verbindt en zo nodig afdwingt.

We zijn een gemeente die maatschappelijk effect en zelforganisatie voorop stelt. We helpen mensen actief waar deze oriëntatie of dit vermogen tekort schiet. Uitval en uitsluiting zijn onderwerpen waar we als gemeente bij betrokken blijven.

Overheidsparticipatie vergt een andere manier van werken: om actief burgerschap tot zijn recht te laten komen moeten we als gemeente meer ruimte bieden en open staan voor een andere aanpak en invulling. We bouwen aan vertrouwen en loslaten, we geven ruimte aan innovatie en ondernemerschap. Dit vertalen we in de volgende 3 principes voor sociale innovatie (Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling):

- Niet teveel sturing geven aan maatschappelijke initiatieven, initiatieven waarderen en erkennen, waar nodig belemmeringen wegnemen.
- Sturen op ruimte geven, inhoud en innovatie voorop stellen, verschillen toestaan en stimuleren. Financiële kaders en monitoring hierop aanpassen: meer op hoofdlijnen en op maatschappelijke doelstellingen.
- Tijd maken en een omgeving creëren om te leren innoveren, veranderingen ervaren, zorgen voor experimenteerterruimte en feedback/reflectie.

We staan voor de uitdaging om onze nieuwe rol als faciliterende en bemiddelende partij in de netwerksamenleving verder vorm te geven. Thema's als burgerparticipatie, burgerinitiatief en de veranderende relatie tussen de overheid en de samenleving staan hoog op de agenda.

Daarnaast zien we in dit thema 2 sporen waar we op inzetten. Het ene spoor is het vertrouwde spoor van de wijk- en dorpsraden. Hier zetten we in op doorontwikkeling. Daarnaast is er een nieuw spoor waarin we experimenteren met nieuwe vormen van democratie.

Voor dit thema geldt dat veel activiteiten rondom burgerkracht en participatie zijn toegelicht in de programma's.

We werken aan de volgende doelstellingen:

1. Inwoners en initiatiefnemers ervaren een meedenkende overheid, meer invloed, meer betrokkenheid en meer eigenaarschap
2. Sterke wijk- en dorpsraden en sterke wijken en dorpen

Belangrijke (beleids)kaders:

1. Verordening binnengemeentelijke democratie
2. Profiel van de wijk- en dorpsraden

2. Wat gaan we hiervoor doen?

Doelstelling 1: Inwoners en initiatiefnemers ervaren een meedenkende overheid, meer invloed, meer betrokkenheid en meer eigenaarschap

Inwoners en initiatiefnemers ervaren een meedenkende overheid die denkt vanuit kansen en mogelijkheden en durft los te laten. Burgerkracht moet geen middel voor eigen doelen zijn, het is geen instrument op zich. Het stimuleren van eigen kracht en zelfsturing vraagt een andere opstelling van de gemeente en de partners.

Namelijk: echt luisteren naar wat inwoners beweegt, inwoners zeggenschap geven en minder sturen op regels, voorschriften en controles. Dat wil zeggen dat we belemmeringen wegnemen, experimenten toestaan, tijdelijke situaties faciliteren, maatwerk mogelijk maken enzovoorts. Natuurlijk verliezen we daarbij de gezondheid en veiligheid niet uit het oog.

Bewoners hebben meer invloed op, zijn meer betrokken bij en voelen meer eigenaarschap bij hun eigen leefomgeving. Dit blijkt uit instrumenten die we de afgelopen tijd hebben ingezet of aan mee hebben gewerkt zoals: Bewoners beheren buurt, Buurt Werkt, Zorg- en energiecoöperaties. In programma 9. Bestuur, organisatie en dienstverlening besteden we ook aandacht aan hoe we hier als organisatie mee omgaan.

Activiteiten:

- We ondersteunen een aantal activiteiten waarvan het belang naar voren is gekomen tijdens het proces van de Burgerbegroting Geffen. Voorbeelden hiervan zijn een laagdrempelig ontmoetingspunt met mogelijkheden voor dagbesteding, de aanpak van de Dorpsstraat en Kloosterstraat, stimulering van deelname aan culturele activiteiten en zelfwerkzaamheid/zelfbeheer in de openbare ruimte.
- We evalueren de Burgerbegroting Geffen en bepalen vervolgacties. Dit doen we samen met de inwoners van Geffen en de gemeenteraad. Samen gaan we nadenken over een nieuw experiment burgerbegroting. De leerpunten uit Geffen willen we gebruiken om een succesvolle volgende stap te zetten. We blijven zoeken naar verschillende vormen van democratie en willen daarmee experimenteren.
- We gaan door met het verkennen van de Right to challenge. In 2018 brengen we de rapportage in de raad. Op dit moment vinden er al activiteiten plaats die elementen van 'the Right to challenge' in zich hebben zoals Bewoners beheren de buurt en Oss Innoveert.
- Voor de doe-democratie in complexe vraagstukken ('Not in my backyard' (NIMBY)) zetten we in op interactie en participatie. We willen dat verschillende geluiden, stemmen en invloeden horen en samenbrengen. We willen voor en tegenstanders horen en zorgen dat de gemengde groep van stakeholders aan een gedragen oplossing werken. We beseffen dat elke situatie hierin verschillend is. We gaan extra inzetten op dat we bij beleidsvoornemens al bepalen hoe je het interactieve proces beter tot z'n recht kunt laten komen. We willen de zwijgende grote groep kunnen laten spreken en kijken hoe we met de hard-roepers in gesprek kunnen gaan. Dit blijft een zoektocht. In vraagstukken geven we strakke kaders en in die kaders geven we maximale ruimte.
- Op verschillende fronten hebben we de afgelopen jaren geëxperimenteerd met nieuwe vormen van participatie. Denk daarbij aan Buurt werk(t), Bewoners beheren buurt, (zorg)coöperaties, en de voorzieningenkaart. Deze activiteiten zijn inmiddels geen experimenten meer en zijn waardevolle reguliere activiteiten geworden.

Doelstelling 2: Sterke wijk- en dorpsraden en sterke wijken en dorpen

Niet elke kern of wijk heeft dezelfde wensen. We investeren in de gemeenschap, dichtbij de inwoner en samen met de wijk- en dorpsraden. We dagen nadrukkelijk alle inwoners uit hiervoor de verantwoordelijkheid op te pakken. In de dorpen en wijken versterken we de sociale netwerken van mensen die weten wat er in de omgeving speelt, die elkaar kennen en die samen de handen uit de mouwen steken om te zorgen voor een fijne leefomgeving en voor elkaar. We doen dat vanuit het sociale en fysieke domein, vanuit verschillende afdelingen en met verschillende medewerkers van de gemeente. We doen dat vanuit de gemeente, maar ook met welzijnsinstellingen, zorgaanbieders, politie, corporaties enzovoorts. We delen de wens om samen met betrokkenen – burgers, bedrijven, instellingen – zoveel mogelijk problemen op te lossen. Dat doen we buiten, daar waar het speelt.

Activiteiten:

- We zullen de komende periode scherper maken hoe we dat gebiedsgericht werken organiseren. Daarvoor maken we een 'Visie op gebiedsgericht werken'. We bepalen daarin wat de rol van de wijk- en dorpsraden, de verschillende instellingen en de gemeente is. We kijken hier ook naar de verschillende rollen van onze medewerkers. Ook het beheren en exploiteren van huisvesting is een belangrijk onderdeel. Om deze visie te maken gaan we gesprekken voeren met wijk- en dorpsraden en andere belanghebbenden. Een onderdeel is de huisvesting van gebiedsgericht werken, ontmoeten, sport, educatie en cultuur. We kijken naar goede oplossingen elders in Nederland en we gebruiken de uitkomsten van de voorzieningenkaarten. We presenteren begin 2017 de routekaart en eind 2017 de visie op gebiedsgericht werken.

3. Indicatoren

Indicator	Bron	Laatste meting	Jaar	Streefwaarde
Waardering wijze waarop gemeente samenwerking met inwoners zoekt	Waarstaatjegemeente.nl	6,1	2014	Boven landelijk gemiddelde (6,0)
Waardering inspanning om te laten deelnemen	Waarstaatjegemeente.nl	6,5	2014	Boven landelijk gemiddelde (6,4)
Ruimte om ideeën en initiatieven te realiseren	Waarstaatjegemeente.nl	35%	2014	Boven landelijk gemiddelde (34%)

(Regionale) samenwerking en netwerken

1. Wat willen we bereiken?

We zien Oss als een zelfbewuste centrumgemeente, die bestaat uit een middelgrote stad en een groot buitengebied. We hebben niet de pasklare antwoorden op een verander(en)de samenleving. We hebben het lef om het anders te doen. Daarnaast zoeken we naar oplossingen die echt werken en pakken we niet alles tegelijk aan. We maken keuzes en leren van het proces.

We willen in de regionale samenwerking een duidelijke positie en strategie bepalen en uitdragen. We zetten in op meer focus in samenwerking, een goed doordachte strategie en passen deze aan als de ontwikkelingen dit vragen. Dat helpt bij het prioriteren, maakt ons doelgericht en biedt meer kans op goede resultaten. De focus verschilt per domein of programma.

Dit betekent:

- We kiezen steeds voor een omvang die past bij onze taken en maatschappelijke opgaven. We gaan regelmatig na of onze organisatie voldoende bestuurlijke veerkracht heeft en we zorgen dat we anticiperen op relevante wijzigingen in het krachtenveld om ons heen.
- We werken regionaal in vele samenwerkingsverbanden samen met andere gemeenten en partners. Deze samenwerking moet steeds passend zijn bij de maatschappelijke opgave en is cruciaal voor maatschappelijke opgaven in verschillende domeinen.
- We nemen deel aan relevante nationale en internationale netwerken, zoals het G32 stedennetwerk, de VNG en de samenwerking met Vietnam. Deze samenwerking is noodzakelijk om de maatschappelijke opgaven in verschillende domeinen goed aan te gaan.

We werken samen met vitale coalities. We willen samen met hen experimenteren, proeftuinen creëren en innovatief zijn. Voor Oss is talentontwikkeling een drijvende kracht voor innovatie.

We willen ook een goede relatie met de buitenwereld en innovatie binnenbrengen. Daarbij realiseren we ons dat we als gemeente niet overal verantwoordelijk voor zijn, maar dat er in de Osse samenleving vele autonome en rijke initiatieven en activiteiten zijn.

In samenwerking zijn we mede afhankelijk van andere partijen en ontwikkelingen. Dit maakt het formuleren van indicatoren en concrete doelstellingen ingewikkeld. In samenwerking leveren doelstellingen op de lange termijn vaker succes op. Het is ook steeds duidelijker dat concrete resultaten uit samenwerking, zoals bedrijven die subsidie binnenhalen voor een project in Oss, niet op de gemeentebegroting terecht komen. De overheid komt voor minder subsidies in aanmerking en speelt een faciliterende rol. Daarom beschrijven we de doelstellingen en activiteiten zo goed mogelijk, maar stellen we geen indicatoren op.

Oss is groot genoeg om een stem te hebben in netwerken als Agrifood Capital, Midsize Brabant en het G32-stedennetwerk. We kunnen de regio en onze gemeente ook internationaal profileren. Deze netwerken dragen bij aan Oss als krachtige gemeente in een vitale regio.

We blijven het Maasland als ons natuurlijk verzorgingsgebied zien. De inwoners van het Maasland zijn voor onderwijs, werk en winkelen op Oss georiënteerd. Het belang van de inwoners, bedrijven en instellingen is voor ons het uitgangspunt bij discussies over vormen van samenwerking.

De samenwerking in de As 50 met Landerd, Bernheze, Uden en Veghel vinden we erg belangrijk. Voor inwoners is dit immers de streek waar zij binding mee hebben. Samen werken we aan de economische en sociale vitaliteit van deze streek. We continueren onze contacten met de gemeenten 's-Hertogenbosch en Nijmegen.

De rol van de overheid verandert steeds. Maatschappelijke opgaven kunnen het best worden opgepakt samen met inwoners, bedrijfsleven en maatschappelijke partners. We werken in de regio het liefst in triple helixverband. Dit betekent samenwerken met bedrijfsleven en maatschappelijke partners.

Voor alle speerpunten binnen dit thema geldt dat we werken vanuit de ontwikkelingsdoelen van de Verenigde Naties.

We werken aan de volgende doelstellingen:

1. Een duidelijke positionering, focus en strategie in (regionale) samenwerking
2. Meer resultaten uit samenwerking
3. Inbreng en sturing van de gemeenteraad in (regionale) samenwerking voortzetten
4. Actieve internationale samenwerking

Belangrijke (beleids)kaders:

1. Invloed gemeenteraad op regionale samenwerking, raadstraject
2. Position paper 'Oss en de regio 2015-2020'
3. Publicaties vanuit Krachtig bestuur in Brabant: 'Leiderschap en dienstbaarheid: Samen op weg naar een (Veer)krachtig Bestuur voor Brabant', 'Naar indicatoren voor regionale samenhang, de bijdrage van landschaps- en cultuurgeschiedenis', 'Brabantse Netwerken' en 'De veranderende geografie van Nederland'.
4. Agrifood Capital: Agenda richting 2020
5. Brainport 2020 agenda
6. Economische ambities 2014-2020
7. Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties

2. Wat gaan we hiervoor doen?

Doelstelling 1: Een duidelijke positionering, focus en strategie in (regionale) samenwerking

Vanuit onze visie op regionale samenwerking 'Oss en de regio: 2015-2020' werken we vooral regionaal samen in de samenwerkingsverbanden zoals Agrifood Capital, As 50 en gemeenschappelijke regelingen.

We gaan op een open en opbouwende manier om met buurgemeenten en regionale partners.

Samenwerking met anderen en met ongebruikelijke partners kan tot verrassende oplossingen leiden. We willen inspiratie op zeer diverse plekken brengen en halen en met elkaar verbinden.

Activiteiten:

- We zetten in op het As 50 whitepaper onderzoek. Dit onderzoek komt voort uit de vraag van de As 50 gemeenten voor een gezamenlijk onderzoek naar mogelijkheden om deze gemeenten aantrekkelijk te houden voor jongeren en bij te dragen aan goed en voldoende beschikbaar personeel voor werkgevers. Op basis van dit whitepaper discussiëren we met de andere As-50 gemeenten, bedrijfsleven en onderwijs over de bevindingen en zoeken we draagvlak voor de aanbevelingen. We vertalen de aanbevelingen vervolgens naar concrete acties.
- De Brabantse Midsized steden (M7) stellen samen een position paper op over de positie van Midsized steden in Brabant. Oss en Waalwijk trekken dit.
- We starten een leertraject rond lobby met bestuurders en ambtenaren en het doorvertalen naar concrete lobbyactiviteiten.
- In het kader van citymarketing bepalen we de positionering van Oss. We gebruiken citymarketing ook in regionale samenwerking. In programma 8. Economie en vrije tijd lichten we dat verder toe.

Doelstelling 2: Meer resultaten uit samenwerking

We faciliteren via regionale en (inter)nationale netwerken maatschappelijke partners om voor de speerpuntsectoren in de economie (Logistiek, Agrifood en Life Sciences) en voor projecten (stadscentrum, Talentencampus) innovatie en duurzaamheid te stimuleren (proeftuinen, experimenteerruimte). In het sociaal domein werken we in de regio aan de gekantelde werkwijze en aan gezamenlijk inkoopbeleid.

Activiteiten:

- We werken aan een Citydeal rond voedselbeleid (Agenda Stad) met het Rijk en meerdere steden, waaronder Oss en 's-Hertogenbosch, de G4 steden en een aantal andere G32 steden. De verwachting is dat deze deal in 2016 wordt ondertekend. De deal biedt experimenteeruimte en mogelijk middelen om voedselbeleid op lokaal en regionaal niveau te versterken.
- We zullen de samenwerkingsverbanden tussen ondernemers, onderwijs en overheid en de regio verbinden aan de 'Brandpunten van innovatie' (zie ook programma 8. Economie en vrije tijd).
- We starten met omliggende gemeenten een ICT-samenwerking (zie ook programma 9. Bestuur, organisatie en dienstverlening).
- We werken met andere Maasgemeenten en betrokken partijen aan waterveiligheid.

Doelstelling 3: Inbreng en sturing van de gemeenteraad in (regionale) samenwerking voortzetten

Samen met de raad zorgen we voor een goede inbreng in en sturing op gemeenschappelijke regelingen en andere verbonden partijen. Samen met instellingen kijken we waar instellingen meer sturing nodig hebben of juist meer op afstand kunnen opereren.

Activiteiten:

- We nemen de jaarlijks geprioriteerde gemeenschappelijke regelingen onder de loep met gemeenteraad.
- We organiseren extra bijeenkomsten met de raad om input te kunnen leveren voor de beleidskaders van gemeenschappelijke regelingen.
- We organiseren jaarlijkse regionale bijeenkomsten met omliggende raden. Het doel daarvan is gezamenlijkheid creëren in informatie-uitwisseling en het innemen van standpunten.
- Bij het sociaal domein vindt veel regionaal overleg en afstemming plaats zonder dat er sprake is van een gemeenschappelijke regeling. Een voorbeeld zijn de bijeenkomsten met de raden in de regio over de Participatiewet.
- We zullen de aanbevelingen uit het Rekenkameronderzoek 'Samenwerken in en buiten Oss' over regionale samenwerking bespreken en eventuele vervolgacties oppakken.

Doelstelling 4: Actieve internationale samenwerking

We continueren de actieve samenwerking vanuit de gemeente met Vietnam als onderbouwing van een logistieke positie voor Oss voor handelsstromen uit Vietnam.

In 2012 hebben we op verzoek van logistieke werkgevers een intentieovereenkomst gesloten met de provincie An Giang in de Mekong Delta. Het actief onderhouden van contacten tussen beide overheden is van belang. Ook met China blijven wij contacten onderhouden. In het najaar komt er een Chinese delegatie naar Oss. Ook in Europa onderhouden we contacten met overheden, onderwijs en bedrijfsleven via Agrifood Capital of als gemeente. Dat gebeurt vooral op basis van concrete projecten. Het is mogelijk dat uit deze netwerken, zoals European region of gastronomy, ook nieuwe mogelijkheden ontstaan voor het Osse bedrijfsleven en onderwijs.

Activiteiten:

- We stellen een nota internationale samenwerking op.
- Noordoost-Brabant is in 2018 European region of gastronomy. Er vinden in dat jaar tal van activiteiten, evenementen en bedrijfsbezoeken plaats, ook in Oss.
- In het kader van de samenwerking met Vietnam werken we met An Giang aan meer focus in de overeenkomst op die onderdelen die het meest kansrijk zijn. Dit gaat in samenspraak tussen overheden, bedrijfsleven en onderwijs.
- De Sustainable Development Goals (de ontwikkelingsdoelen van de VN) geven een kader voor ons brede duurzaamheidsbeleid. We brengen in beeld wat op de verschillende 17 doelen aan beleid en activiteiten al plaatsvindt, zowel bij onszelf als onze partners in de uitvoering. De analyse daarvan geeft focus voor verdere ontwikkeling en actiepunten. We betrekken het millenniumplatform hierbij.
- We zetten in op de toekomst van Europese structuurfondsen (Europees Sociaal Fonds, EFRO OP-Zuid). Namens het G32-stedennetwerk trekt Oss samen met Zwolle de Nederlandse input samen met het Rijk, de VNG en de G4. Het gaat om de inrichting van de Europese fondsen vanaf 2020.

- Rondom de samenwerking met China gebruiken we onze stedenband om aanknopingspunten die uit het bezoek van de Chinese delegatie voortkomen op te volgen.

3. Indicatoren

Indicator	Bron	Laatste meting	Jaar	Streefwaarde
Bestuurlijke veerkracht	Provinciaal kader 2013	Voldoende	2015	Voldoende
Goedkeuring herijkt position paper	Gemeente	Goedgekeurd	2016	Goedgekeurd

Programma's

Programma 1. Zorg en welzijn

1. Wat willen we bereiken?

Oss is een sociale gemeente waarin iedereen mee kan doen. We gaan uit van de talenten en mogelijkheden van de inwoner. De meeste inwoners zijn prima in staat problemen zelf het hoofd te bieden. Inwoners die ondersteuning nodig hebben krijgen die zo licht mogelijk of zo zwaar als nodig, zo snel mogelijk en zo dicht mogelijk bij huis. Om vragen van (kwetsbare) inwoners dichtbij te signaleren en samen op te lossen zijn teams van professionals in de wijk actief. Inwoners die op gespecialiseerde ondersteuning zijn aangewezen verwijzen we snel en effectief door. Voor de groep mensen die tijdelijk of chronisch (ook zwaardere) ondersteuning nodig hebben is die beschikbaar. De ondersteuning sluit aan op de eigen mogelijkheden en behoeften. Maatwerk is het uitgangspunt.

We hebben vorig jaar 5 leidende principes benoemd, die ook in 2017 onveranderd geldig blijven:

- Ieder mens is verantwoordelijk voor de vormgeving van zijn leven.
- Iedere inwoner heeft recht op een perspectief, dat we samen zoeken.
- Risico's zijn onvermijdelijk en horen bij het leven. We leren van ervaringen en zoeken oplossingen niet in nieuwe regels.
- Uitgangspunt is een integrale benadering.
- Maatwerk staat centraal.

Het jaar 2015 stond in het teken van de invoering van de decentralisaties Wmo en jeugdhulp. Het jaar 2016 staat in het teken van borging van de nieuwe taken (bijvoorbeeld door het invullen van onze toezichthoudende rol, doorontwikkeling van de sociale teams en basisteams, start van de nieuwe welzijnsorganisatie, evaluatie en het verbeteren van de inkoopsystematiek). In 2017 besteden we vooral aandacht aan verbreden en verbinden. Verbreden betekent: oplossingen zoeken voor de witte vlekken in de ondersteuning en aandacht voor het voorkomen van problemen (preventie). Verbinden betekent: oplossingen zoeken in nieuwe combinaties, ook over de grenzen van de sectoren, wetten, budgetten of regelingen heen.

We gaan door met de ontwikkelingen die nog niet af zijn. Zo zal ook in 2017 de toegang tot zorg aandacht blijven vragen. We werken aan een integratie tussen sociale teams, basisteams en gemeentelijke toegang (de Wmo-consulenten). Eén toegang die op verschillende plekken, dichtbij huis, te vinden is. We gaan door met de ontwikkeling van meer maatwerk, bijvoorbeeld door te leren van het project IPW (Instituut voor Publieke Waarden), waarin we aan de hand van complexe casussen kijken hoe hulp en ondersteuning eenvoudiger georganiseerd kunnen worden. Daarbij komen we ook dilemma's tegen. Meer maatwerk betekent meer verschillen. Gelijke behandeling betekent niet meer dat eenzelfde beperking ook tot dezelfde zorg leidt, dat is immers afhankelijk van de individuele omstandigheden en mogelijkheden. We focussen op persoonlijke oplossingen en minder op regels. Dat betekent ook een verschuiving in waarden. Dat proces gaat niet vanzelf. Het vraagt inzet en leren van projecten als het IPW, maar ook van andere situaties die we in de praktijk tegenkomen.

We willen de kwaliteit van de zorg blijven verbeteren. Dat doen we onder andere door hierover in gesprek te blijven met aanbieders, klanttevredenheid te meten en onze toezichthoudende taak uit te voeren. In de samenwerking met en tussen aanbieders leggen we meer dan voorheen het accent bij de uitvoering in de praktijk: samenwerking tussen professionals, en tussen professionals en inwoners, in de wijk.

De grotere toestroom van vergunninghouders vraagt aandacht. We kijken opnieuw naar de ondersteuning voor deze groep, zowel bij stichting Vluchtelingenwerk als in de reguliere voorzieningen.

Verder moeten we voor de periode na 2016 een nieuw beleidsplan voor gezondheidsbeleid maken (wettelijke verplichting). Daarbij kijken we breder dan tot nu toe. Met het oog op een gezonde leefomgeving houden we ook rekening met ontwikkelingen in het ruimtelijk domein, onder andere rond agrarische bedrijven en de Omgevingswet.

Naast de bestaande speerpunten hebben we ook nieuwe speerpunten: wonen, opvang van vluchtelingen en preventie. We constateren dat hier extra inzet op nodig is. Deze speerpunten lichten we hierna verder toe.

De Wmo en de Jeugdwet maken het overgrote deel uit van dit programma. Daarmee is het bieden van voldoende ondersteuning een belangrijke doelstelling. Maar we willen vooral dat mensen zoveel mogelijk in staat zijn om zelfstandig te participeren en zelf hun leven vorm te geven. Voorkomen van problemen, of voorkomen van verergering, is daarmee zeker zo belangrijk.

We hebben, net als alle andere gemeenten, de taak vluchtelingen met een verblijfsvergunning (vergunninghouders) een nieuw thuis te geven. Diverse partijen, waaronder woningbouwverenigingen, Vluchtelingenwerk, het welzijnswerk en gemeente doen daarin al jarenlang belangrijk werk en helpen deze mensen op weg. Met een stijging van het aantal vluchtelingen en de te plaatsen vergunninghouders is er meer nodig. De tijdelijke opvang van vluchtelingen en de huisvesting en integratie van vergunninghouders organiseren we met een samenhangende aanpak vanuit meerdere programma's.

In deze tijd blijft het belangrijk om aandacht te houden voor zaken als antidiscriminatie en tolerantie. Daarom blijven we actief met onze status als Regenboogstad, onder andere door aandacht te besteden aan het roze jaar 2017.

We werken aan de volgende doelstellingen:

1. Mensen kunnen zichzelf redden, doen mee aan het sociale leven en hebben het gevoel dat ze erbij horen
2. Voor mensen die dat niet zelfstandig kunnen is er ondersteuning in vele variaties want mensen zijn verschillend

Belangrijke (beleids)kaders:

1. Regionaal beleidsplan 'Transformatie van AWBZ naar Wmo' (2014)
2. Beleidsplan Wmo (lokaal, 2014)
3. Functioneel ontwerp jeugdhulp (regionaal, 2014)
4. Implementatieplan jeugdhulp (regionaal, 2014)
5. Inkoopkaders jeugdhulp en Wmo (regionaal, 2016)
6. Notitie huisvesting en integratie van vergunninghouders (lokaal, 2016)

2. Wat gaan we hiervoor doen?

Doelstelling 1: Mensen kunnen zichzelf redden, doen mee aan het sociale leven en hebben het gevoel dat ze erbij horen

We werken verder aan een goede basis in de samenleving en passende algemene voorzieningen die voor inwoners de randvoorwaarden vormen voor participatie. Uiteraard gaan we door met zaken die we op dit terrein doen (onder andere de subsidiëring van welzijn en gezondheidsbeleid, enzovoort). Daarnaast hebben we in de kadernota 2017-2020 afgesproken om extra aandacht te geven aan: samenwerking in en met de wijk en buurt, preventie van jeugdproblematiek, goede opvang voor vluchtelingen en vergunninghouders en goede woonvormen voor iedereen.

Samenwerking in de wijk of buurt

Door inzet van en samenwerking tussen maatschappelijke instellingen voor zorg en welzijn in en rond de wijk te organiseren maken we het gemakkelijker om aan te sluiten bij de behoeften van inwoners. Daarnaast wordt het voor inwoners gemakkelijker om betrokken te zijn en invloed te hebben op de activiteiten in de eigen wijk.

Activiteiten:

- We ontwikkelen en stimuleren de samenwerking tussen de (wijkgerichte) sociale teams en basisteams en de (vaak regionaal gerichte) zorgaanbieders voor jeugd en Wmo. Dat doen we door afspraken te maken met aanbieders, sociale teams en basisteams jeugd en gezin en door het organiseren van bijeenkomsten gericht op samenwerking en afspraken.

- We gaan door met de pilot 'Proeftuin Ruwaard' in onze zoektocht naar mogelijkheden voor gebiedsgerichte financiering van welzijn en zorg.
- We onderzoeken (samen met programma 3. Voorzieningen voor sport, cultuur en ontmoeten) welke mogelijkheden en kansen er liggen voor de inzet van sociaal-culturele accommodaties als het gaat om maatschappelijke (burger)initiatieven. Nu zijn de huurkosten vaak een belemmering bij het organiseren van activiteiten. We onderzoeken hoe we dat beter kunnen faciliteren.

Preventie van jeugdproblematiek

Door vroegtijdig aandacht te hebben voor het voorkomen van problemen, met name bij risicogroepen, versterken we de mogelijkheden van jeugdigen om gezond op te groeien en volwaardig te participeren. In de kadernota 2017-2020 is besloten om in 2017 prioriteit te leggen bij jeugd.

Activiteiten:

- In de tweede helft van 2016 onderzoeken we welke jeugdpreventie-activiteiten een wezenlijke bijdrage kunnen leveren aan de vermindering van problematiek onder jeugdigen (in aanvulling op wat er al gebeurt).
- Conform de motie van de raad 'innovatie depressie aanpak' (aangenomen tijdens de raadsvergadering over de kadernota 2017-2020) maken we samen met de keten een plan voor de preventie van depressie onder tieners.

Goede opvang voor vluchtelingen en vergunninghouders

Ook deze groepen maken deel uit van de samenleving. We investeren daarom in goede opvang en voorzieningen gericht op een snelle integratie en participatie. Ook de programma's 7. Ruimtelijke ontwikkeling en wonen en programma 2. Werk, inkomen en onderwijs bevatten activiteiten gericht op deze doelgroep.

Activiteiten:

- We zoeken naar creatieve oplossingen voor de huisvesting van vluchtelingen en vergunninghouders en organiseren toeleiding naar werk of dagbesteding. We belonen de inzet van vrijwilligers.
- We breiden de mogelijkheden van stichting Vluchtelingenwerk voor de begeleiding van vrijwilligers uit.
- We gaan door met de ondersteuning van interculturele ontmoeting (motie bij raadsvergadering kadernota 2017-2020), waar nodig gekoppeld aan de plaatsing van vluchtelingen en/of vergunninghouders in wijken en dorpen.

Goede woonvormen voor iedereen, ook in combinatie met zorg

Door voldoende huisvesting en meer variatie in wonen met zorg bevorderen we uitstroom uit voorzieningen voor jeugdzorg en beschermd wonen, bieden we waar nodig ondersteuning bij zelfstandig wonen en zorgen we dat vergunninghouders een eigen leven op kunnen bouwen, dit alles gericht op meer zelfredzaamheid en participatie. In 2016 onderzoeken we aan welke vormen en combinaties van wonen met zorg behoefte is en hoe we het aanwezige aanbod beter kunnen benutten.

Activiteiten:

- We maken (gebaseerd op het onderzoek in 2016) samen met regiogemeenten en corporaties een plan om te komen tot voldoende (variatie in) huisvesting voor specifieke doelgroepen. We besteden hierbij in ieder geval aandacht aan:
  - o opvang voor jonge alleenstaande ouders (motie bij raadsvergadering kadernota 2017-2020)
  - o (uitbreiding) opvang voor dak- en thuislozen, indien noodzakelijk op grond van het onderzoek
  - o uitstroommogelijkheden uit beschermd wonen
  - o uitstroommogelijkheden uit jeugdvoorzieningen
  - o mogelijkheden voor huisvesting van mensen die vanwege overlast niet in de eigen buurt gehandhaafd kunnen worden
  - o de blijverslening voor (preventieve) aanpassingen van koopwoningen
- Het streven is om in 2017 in ieder geval 1 of 2 pilots te starten.

Doelstelling 2: Voor mensen die dat niet zelfstandig kunnen is er ondersteuning in vele variaties want mensen zijn verschillend

De meeste activiteiten binnen dit programma zijn gericht op ondersteuning van de mensen die te maken hebben met een beperking waardoor participatie wordt bemoeilijkt. De ondersteuning richt zich op optimale participatie, zelfregie en zelfredzaamheid waar dat mogelijk is.

Het merendeel van deze doelstelling zit ingebed in de reguliere taken als de keukentafelgesprekken, verstrekken van ondersteuning, financiering van de Wmo-functies ondersteuning, dagbesteding, huishoudelijke hulp enzovoort. In de kadernota 2017-2020 is besloten extra aandacht te geven aan de verdere ontwikkeling van maatwerk, variatie in voorzieningen en de toegang tot ondersteuning. Daarnaast hebben we vanuit de wettelijke verplichtingen aandacht voor toezicht Wmo en kwaliteit.

Verdere ontwikkeling en toepassing van maatwerk

We bieden de ondersteuning die het meest passend is bij de eigen mogelijkheden en de mogelijkheden in de omgeving. Dat betekent dat we niet uitgaan van aanbod, maar waar nodig het aanbod aanpassen of nieuwe vormen creëren als de situatie van de hulpvrager daarom vraagt.

Activiteiten:

- We evalueren het project met het Instituut voor Publieke Waarden en vertalen de bevindingen naar de reguliere werkwijze en waar nodig naar contracten of afspraken met aanbieders en toegang.
- We blijven in ontwikkeltrajecten en overleg met toegang en aanbieders aandacht geven aan de verdere ontwikkeling van maatwerk en de deskundigheid die daarbij nodig is.

Variatie in (combinaties van) voorzieningen

Door voorzieningen aan te passen aan de vraag en behoefte van de inwoner, en door de goede combinaties te maken, wordt maatwerk mogelijk. Dit vraagt om flexibiliteit bij toegang en aanbieders. Voor ons als gemeente betekent het dat we vernieuwing aanjagen en voor aanbieders en toegang de ruimte creëren om met nieuwe oplossingen te komen.

Activiteiten:

- We focussen in 2017 op de verdere ontwikkeling van dagbesteding in al zijn facetten. Daarbij zien we combinatiemogelijkheden met re-integratie, inloop GGZ en de ontmoetingsfunctie van welzijn en sociale accommodaties.
- We ontschotten de gemeentelijke budgetten waar dat nodig is om grensoverschrijdende activiteiten mogelijk te maken of nieuwe combinaties te maken.
- Ook in 2017 stimuleren en ondersteunen we vernieuwing en samenwerking via Oss Innoveert.

Een goede en integrale toegang

Het gaat hier om de verdere ontwikkeling en integratie van de toegang tot zorg via gemeente, basisteams jeugd en gezin en sociale teams. Daarnaast brengen we de toegang voor complexe problemen, maatschappelijke opvang, beschermd wonen en bemoeizorg samen in SamenKrachtOss. Daarbij hebben we aandacht voor mensen die vanwege gedrag of problematiek overlast geven of de openbare orde verstoren (verwarde personen, mensen die in aanraking komen met justitie). Hiervoor werken we samen met het Veiligheidshuis, zie ook programma 4. Veiligheid.

Activiteiten:

- In 2017 vertalen we de samenwerking in de toegang in het gezicht naar buiten: één telefoonnummer en één website voor het gemeentelijke zorgloket, sociale teams en basisteams jeugd en gezin.
- We gaan door met de beweging van zorg naar laagdrempelige ondersteuning in de wijk, waarbij gaandeweg meer ondersteuningsvragen door sociale teams en basisteams opgelost kunnen worden. Onderdeel hiervan is de verdere ontwikkeling van de deskundigheid van de toegang en de inzet van specialistische kennis van aanbieders in de sociale team en basisteams. Ook de ontwikkeling van meer collectieve voorzieningen maakt hier onderdeel van uit.
- We verbeteren de verbinding tussen de toegangen tot zorg, Werk en Inkomen en schuldhulpverlening.

Toezicht en kwaliteit

Gemeenten hebben de taak om toezicht te houden op de kwaliteit van zorg in de Wmo. Medio 2016 is in Oss de toezichthouder Wmo gestart.

Activiteiten:

- We evalueren het toezicht Wmo (gestart medio 2016) in de tweede helft van 2017. We onderzoeken nut en mogelijkheden voor één regeling toezicht en handhaving in het sociaal domein. We sturen voor de functie raadgever sociaal domein eind 2016 een eerste rapportage aan de raad.
- We ontwikkelen samen met aanbieders Wmo een manier om kwaliteit, doelbereik, uitval en cliënttevredenheid beter in beeld te krijgen zonder de regeldruk onnodig te vergroten.

Duurzaamheid

Dit programma draagt bij aan de People lijn van duurzaamheidscirkel. Sociale duurzaamheid betekent: kiezen voor oplossingen die het probleemoplossend vermogen van de samenleving zelf versterken, waardoor op termijn minder zorg/ondersteuning nodig is en mensen toekomstperspectief hebben.

Dat betekent: inzetten op eigen kracht en zelfredzaamheid en zo mogelijk kiezen voor oplossingen waarbij inwoners en hun informele netwerken een rol spelen. Niet zorgen voor een oplossing, maar helpen een oplossing te vinden, zodat de inwoner of de buurt een volgende keer meer zelf kan oppakken. Dat komt tot uiting in de manier waarop ondersteuning en welzijn worden ingevuld en uitgevoerd, maar ook in concrete activiteiten zoals: preventie, gezondheidsprojecten, mantelzorgondersteuning, ondersteuning van vrijwilligerswerk, combinaties van 1^e en 2^e lijnsondersteuning, enzovoort.

3. Verbonden partijen

Hier geven we weer in hoeverre onze verbonden partijen bijdragen aan de doelstellingen van dit programma. We noemen hier alleen de gemeenschappelijke regelingen omdat dit wettelijk verplicht is. Andere verbonden partijen laten we hier buiten beschouwing.

De verbonden partijen hebben we ook toegelicht in de paragraaf hierover.

Gezondheidsdienst Hart voor Brabant (GGD)

De GGD voert voor gemeenten een aantal wettelijke taken uit en draagt daarnaast bij aan preventie en onderzoek. In 2016 formuleren we een nieuw meerjarig gezondheidsbeleid, dat in het eerste kwartaal 2017 klaar zal zijn. Deze gemeenschappelijke regeling draagt met name bij aan preventie op het gebied van gezondheid voor iedereen en op het gebied van jeugd.

Kleinschalig Collectief Vervoer (KCV) (regiotaxi)

Twaalf gemeenten zijn opdrachtgever voor het Wmo-personenvervoer. Samen vormen zij het KCV. Met vervoer op maat dragen zij bij aan bereikbaarheid voor iedereen, en daarmee aan de participatie ook voor mensen met een beperking. In 2016 is het KCV opnieuw aanbesteed. Zorgvervoercentrale B.V. is de nieuwe vervoerder.

Regionale Ambulancevoorziening Brabant Midden, West en Noord (RAV)

De RAV is een gemeenschappelijke regeling van 45 gemeenten. De RAV verzorgt het ambulancevervoer, houdt de meldkamer ambulancezorg in stand en levert een bijdrage aan de Geneeskundige Hulpverlening bij Ongevallen en Rampen (GHOR). Gemeenten betalen sinds 2012 geen bijdrage meer voor de RAV. Er wordt onderzoek gedaan naar welke organisatievorm in de toekomst past bij de RAV en wat daarin de wettelijke mogelijkheden zijn.

4. Indicatoren

Dit programma heeft geen indicatoren.

5. Waar staat je gemeente

In de volgende tabel geven we de verplichte indicatoren vanuit waarstaatjegemeente.nl weer. Om de cijfers van Oss te kunnen plaatsen hebben we daarnaast een referentiemeting opgenomen. We gebruiken hiervoor de gemiddelde waarde van gemeenten in de grootteklasse van 50.000 tot 100.000 inwoners.

Indicator	Oss	Referentie	Jaar
Jongeren met delict voor de rechter	1,86%	2,58%	2012
Jongeren tot 18 jaar met jeugdhulp	14,5%	10,6%	2015
Jongeren tot 18 jaar met jeugdbescherming	1,6%	1,4%	2015
Jongeren van 12-23 jaar met jeugdreclassering	0,5%	0,5%	2015
Cliënten met maatwerkarrangement Wmo per 10.000 inwoners	600	664	2015

6. Nieuw beleid

+ is nadeel: hogere uitgaven/lagere inkomsten
- is voordeel: lagere uitgaven/hogere inkomsten
bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Opvang en integratie van vluchtelingen en vergunninghouders	1.081	1.081	0	0	0
Impuls van zorg naar welzijn	0	661	661	661	661
Totaal nieuw beleid	1.081	1.741	661	661	661

Toelichting nieuw beleid

Opvang en integratie van vluchtelingen en vergunninghouders

We hebben extra werkzaamheden voor het opvangen en integratie van vluchtelingen en het plaatsen van vergunninghouders. De kosten daarvan schatten we in op jaarlijks afgerond € 1,1 miljoen in 2016 en 2017. De extra werkzaamheden zijn divers. In het kader van zorg en welzijn (programma 1) hebben we hogere kosten voor Vluchtelingenwerk, ONS welzijn, maatschappelijke begeleiding en tolkkosten. Voor werk en inkomen (programma 2) hebben we hogere kosten voor bijzondere bijstand, minimabeleid en participatie. Voor onderwijs (programma 2) zijn er extra kosten voor de basisschool van de noodopvang en voor de opstart van 5 Internationale Schakelklassen in het voortgezet onderwijs. Daarnaast hebben we extra personeelskosten (programma 9). We hebben namelijk een aandachtsteam gevormd dat zich speciaal richt op het toeleiden naar werk, onder andere door taalcursussen en het participatieverklaringstraject. Verder onderzoeken we mogelijkheden voor eventuele nieuwe locaties en een versnelling van bouwplannen. Daar hebben we een taskforce voor. Deze kosten betalen we uit een vergoeding die we hiervoor van het Rijk krijgen. Deze hebben we in programma 10. Financiën en belastingen opgenomen. Per saldo hebben we daarom geen extra geld nodig. Daarnaast hebben we in 2016 ongeveer € 400.000 extra uitgaven aan sociale uitkeringen. Deze betalen we uit het reguliere budget dat we hiervoor hebben. Verder hebben we alleen voor 2016 en 2017 bedragen opgenomen. Dat hebben we gedaan omdat het onderhandelingsakkoord tussen het Rijk en de VNG over de verhoogde asielinstroom ook alleen over deze jaren gaat.

Impuls van zorg naar welzijn

Hier gaat het eigenlijk niet om nieuw beleid. In eerdere jaren (onder andere in de beleidsvisie van AWBZ naar Wmo) hebben we besloten om in te zetten op een verschuiving van zorg naar welzijn. Dat willen we doen door zorgmiddelen waar mogelijk in te zetten voor nieuwe activiteiten binnen welzijn of op het grensvlak tussen zorg en welzijn. De kost gaat hier immers voor de baat uit: we moeten investeren in laagdrempelige voorzieningen dicht bij huis voordat gebruik van zwaardere zorg kan afnemen. De ontwikkelingen in de rijksuitkeringen, die in de septembercirculaire dalen, maken deze beweging des te belangrijker. Door nu (incidentele) overschotten te gebruiken voor een investering in de kanteling naar meer welzijn en minder zorg en van zwaardere naar lichtere zorg, vergroten we de kans dat we in komende jaren ook met de lagere budgetten op een goede manier zorg kunnen blijven leveren aan mensen die dat ook echt nodig hebben. We stellen daarom voor om vanaf 2017 structureel € 661.000 beschikbaar te stellen voor de verschuiving van zorg naar welzijn. Daarmee willen we kosten voor zorg verminderen en daardoor ruimte creëren voor meer welzijn en het vullen van witte vlekken in het zorgaanbod. We denken aan extra inzet op jeugdpreventie, 1 of 2 pilots voor wonen en zorgvoorzieningen en collectieve voorzieningen in de vorm van dagbesteding. Dit zijn belangrijke speerpunten in het programma. We willen het totaalbedrag onderdeel laten zijn van het budget voor de Wmo. We komen nog terug met concrete voorstellen. We betalen de kosten uit het overschot op Wmo-voorzieningen (zie de 30-ontwikkeling Huishoudelijke verzorging en huishoudelijke hulp toelage). Dit is zoals gezegd in lijn met het besluit van de gemeenteraad dat middelen voor zorg ook voor zorg bestemd blijven. Daar staat tegenover dat de uitgaven aan zorg (Wmo en jeugd) ook binnen de budgetten moeten passen die we daarvoor van het Rijk krijgen.

7. 30-ontwikkelingen

+ is nadeel: hogere uitgaven/lagere inkomsten

- is voordeel: lagere uitgaven/hogere inkomsten

bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Huishoudelijke verzorging en huishoudelijke hulp toelage	-1.119	-661	-661	-661	-661
Stelpost Wmo/AWBZ	-700	0	0	0	0
Afrekening persoonsgebonden budgetten (PGB's) 2015	0	0	0	0	0
Maatschappelijke opvang	-156	-146	-146	-146	-146
Advieswerkzaamheden Wmo	-65	-65	-65	-65	-65
Extra kosten uitvoering Jeugdwet	1.650	0	0	0	0
Wmo beschermd wonen en Wmo begeleiding	0	0	0	0	0
Totaal 30-ontwikkelingen	-390	-871	-871	-871	-871

Toelichting 30-ontwikkelingen

Huishoudelijke verzorging en huishoudelijke hulp toelage

We verlagen het budget voor hulp in de huishouding in 2016 met € 1.119.000 en vanaf 2017 met € 661.000. Het voordeel in 2016 is nodig om een verwacht tekort op jeugdzorg in 2016 af te dekken. Bij het nieuw beleid stellen we daarnaast voor om dit bedrag vanaf 2017 in te zetten voor een impuls van zorg naar welzijn. Het is nodig om dit bedrag nu te investeren om in de toekomst binnen de zorgbudgetten te kunnen blijven. Het voordeel heeft een aantal oorzaken. Ten eerste is er een verschuiving van Huishoudelijke Verzorging (HV) naar Huishoudelijke Hulp Toelage (HHT). We zien een daling bij het aantal klanten HV en een stijging in het gebruik van HHT. HHT is goedkoper. Dit levert een structureel voordeel van € 274.000 op. Ten tweede is er een structureel voordeel doordat we in 2016 extra budget hebben gekregen van het Rijk voor volumestijging en extramuralisatie. Dit bedrag van € 250.000 hebben we niet nodig. Ten derde hebben we een voordeel van ongeveer € 100.000 structureel door een daling van PGB's (persoonsgebonden budgetten) en algemene kosten. Als laatste is een belangrijke oorzaak dat we het voordeel op de HHT in 2015 extra hebben toegevoegd aan het budget voor 2016. In 2016 maken we het huidige budget op. We verwachten geen extra kosten in 2016 dus we hebben het voordeel van 2015 niet nodig. Dit levert een incidenteel voordeel van € 643.000 op.

Stelpost Wmo/AWBZ

We verwachten dat de kosten in 2016 voor de uitvoering van de transitie AWBZ € 700.000 lager zijn. Voor de uitvoering van deze transitie hebben we geld van het Rijk gekregen. In de meicirculaire 2016 is daar € 600.000 extra bijgekomen. Dat geld verwachten we niet nodig te hebben. Dat verklaart grotendeels het voordeel dat we nu hebben.

Afrekening persoonsgebonden budgetten (PGB's) 2015

De kosten over 2015 voor persoonsgebonden budgetten (PGB's) zijn € 134.000 hoger uitgevallen. In de jaarrekening 2015 hadden we er rekening mee gehouden dat we voor PGB's nog een bedrag van € 1.238.000 aan de Sociale Verzekeringsbank (SVB) moesten betalen. We hebben in 2016 de definitieve rekening van de SVB gekregen. Daar staat een bedrag van € 1.372.000 op. Deze extra kosten betalen we uit de algemene reserve. Bij de jaarrekening hadden we hier namelijk een risicobedrag voor opgenomen. We hebben dus geen extra geld nodig.

Maatschappelijke opvang

We laten het gemeentelijk budget voor maatschappelijke opvang vrijvallen. Het gaat om € 156.000 in 2016 en € 146.000 vanaf 2017. Maatschappelijke opvang is een regionale taak, waarvoor wij centrumgemeente zijn. Voor de uitvoering van deze taak krijgen we geld van het Rijk. Daarnaast stelden we ook altijd eigen middelen beschikbaar. Het budget van het Rijk is vanaf 2016 voldoende. Onze eigen middelen zijn niet meer nodig. Deze willen we vanaf 2017 inzetten voor extra personeel bij de afdeling Mens en Maatschappij (zie programma 9. Bestuur, organisatie en dienstverlening).

Advieswerkzaamheden Wmo

We verlagen het jaarlijkse budget voor externe inhuur voor Wmo-adviesing met € 65.000. Dit budget is niet meer volledig nodig omdat we consultants met de nodige expertise in vaste dienst hebben aangenomen.

Extra kosten uitvoering Jeugdwet

We stellen het budget voor de uitvoering van de Jeugdwet bij. We hebben in 2016 een nadeel van € 1,65 miljoen. Dit komt doordat de afspraken met de regio (Meijerij en Brabant Noordoost) over de verdeling van de kosten zijn veranderd. In 2015 was sprake van volledige solidariteit tussen alle gemeenten. Vanaf 2016 gaat deze solidariteit vervallen. De regio heeft besloten om de kosten voor 2016 te berekenen op basis van het werkelijke gebruik over het jaar 2015. Omdat de gemeente Oss in 2015 op een bepaald aantal van de zorg in natura (ZIN) een hoger gebruik had zou dit betekenen dat de kosten voor 2016 stijgen. Op basis van de gegevens die we van de regio hebben ontvangen houden we rekening met een nadelig resultaat van € 2,4 miljoen. Een gedeelte kunnen we opvangen binnen onze budgetten waardoor uiteindelijk nog een tekort van € 1,65 miljoen overblijft. Hoewel definitieve besluitvorming in de regio nog moet plaatsvinden houden we rekening met dit nadeel.

Wmo beschermd wonen en Wmo begeleiding

We passen de budgetten van Wmo beschermd wonen, Wmo begeleiding en jeugdzorg nog niet aan omdat de prognoses te onzeker zijn. Wel melden we een positief risico voor het onderdeel beschermd wonen. Op basis van de huidige inzichten verwachten we een voordeel. Aan de andere kant zijn er ontwikkelingen die leiden tot meer instroom en dus hogere kosten. Deze effecten kunnen we nog niet berekenen. Daarom weten we niet of we een financieel voordeel hebben en hoe groot dat eventueel is. Bij de jaarrekening 2016 weten we de uitkomst. Voor het onderdeel Wmo begeleiding verwachten we dat we het hele budget voor Zorg in Natura (ZIN) en de persoonsgebonden budgetten (PGB's) gaan uitgeven. Ook hier geldt dat er nog veel onzekerheden zijn en dat deze nog niet concreet genoeg zijn om het budget aan te passen.

8. Septembercirculaire

+ is nadeel: hogere uitgaven/lagere inkomsten
- is voordeel: lagere uitgaven/hogere inkomsten

bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Wmo 2015	0	-732	-686	-678	-633
Wmo huishoudelijke zorg	-59	-232	-232	-232	-232
Jeugdzorg	0	0	0	0	0
Maatschappelijke opvang	-60	-60	-60	-60	-60
Totaal septembercirculaire	-119	-1.024	-978	-970	-925

Toelichting septembercirculaire

Wmo 2015

De integratie-uitkering sociaal domein, onderdeel Wmo 2015, wordt verlaagd met jaarlijks afgerond € 0,7 miljoen. Deze verlaging komt doordat groepen cliënten in een ander domein terecht zijn gekomen. Dit betekent dat het budget bij de start te hoog was. Dit wordt nu gecorrigeerd. Daarnaast vinden er de volgende meer beleidsinhoudelijke effecten plaats. Als eerste heeft het kabinet om meerpersoonshuishoudens waarbij één van de partners chronisch ziek is, en daardoor niet kan werken, financieel tegemoet te komen via een verlaging van de eigen bijdragen Wmo 2015. Hiervoor worden we gecompenseerd. Ten tweede, het overgangsrecht voor mensen met een Volledig Pakket Thuis met een lage zvp is levenslang verlengd waardoor de kosten ten laste blijven komen van de Wlz in plaats van de Wmo 2015. Het budget is hierdoor verlaagd. Als derde, in het Zorgakkoord 2014 is het extramuraliseren van VV4 en VG3 teruggedraaid. Dit leidt tot een verlaging van het budget. Als vierde, de omzetting van tijdelijke AWBZ-verblijfsindicaties naar Wlz-indicaties voor onbepaalde tijd betekent dat kosten ten laste blijven komen van de Wlz. Het budget Wmo 2015 wordt daardoor verlaagd. Verder is vanwege overgangsrecht voor Wlz-indiceerbaren en herinstromers Wlz een bedrag toegevoegd aan het Wmo budget 2015. Daarnaast is voor het regelen van tijdelijk verblijf voor (jong)volwassenen met een verstandelijke of licht verstandelijke beperking extra geld aan het budget toegevoegd. Als laatste, voor de landelijke regeling doventolk worden gelden uit de Wmo 2015 gehaald.

Wmo huishoudelijke zorg

De budgetten voor Wmo huishoudelijke zorg worden in 2016 per saldo met € 59.000 verlaagd. De jaren erna is er sprake van een nadeel van jaarlijks € 232.000. Reden hiervan is dat de omvang van de integratie-uitkering Wmo vanaf 2017 met € 30 miljoen structureel verlaagd wordt omdat gemeenten vanaf dat moment niet meer verantwoordelijk zijn voor de huishoudelijke verzorging voor Wlz-cliënten met een modulair pakket thuis. In de meicirculaire 2016 heeft het Rijk dit bedrag per abuis in mindering gebracht op de integratie-uitkering Sociaal domein, onderdeel Wmo 2015. De integratie-uitkering Sociaal domein, onderdeel Wmo, is per 2017 om dezelfde reden met hetzelfde bedrag verhoogd. Daarnaast heeft er een herverdeling tussen gemeenten plaatsgevonden die voor ons negatief uitvalt.

Jeugdzorg

De septembercirculaire bevat vanaf 2017 een jaarlijkse korting van afgerond € 0,5 miljoen op de integratie-uitkering sociaal domein, onderdeel jeugdzorg. Normaalgesproken vertalen we deze korting door in onze budgetten voor jeugdzorg. Dat doen we nu niet. In plaats daarvan vangen we het nadeel binnen onze totale begroting op. Dat doen we omdat er nog veel ontwikkelingen en onzekerheden zijn waardoor we het niet verantwoord vinden om deze korting op de budgetten voor jeugdzorg door te voeren.

Maatschappelijke opvang

In de septembercirculaire is de verdeling van de landelijke gelden aangepast. Dit leidt voor ons tot een verlaging van het budget met € 60.000 structureel.

9. Wat mag het kosten?

In de volgende tabel geven we een financieel overzicht van het programma.

					+ is uitgaven
					- is inkomsten
					bedragen x € 1.000
Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Bestaand beleid					
Lasten	81.715	80.649	81.133	81.621	81.451
Baten	-2.929	-2.864	-2.864	-2.864	-2.864
Saldo	78.786	77.786	78.269	78.757	78.587
Stortingen reserves	770	620	0	0	0
Onttrekkingen reserves	-1.424	-360	-60	-60	0
Saldo mutaties reserves	-654	260	-60	-60	0
Totaal bestaand beleid	78.132	78.046	78.209	78.697	78.587
Nieuw beleid	1.081	1.741	661	661	661
3O-ontwikkelingen	-390	-871	-871	-871	-871
Budgettair neutrale wijzigingen	-832	-1.509	-362	-225	-224
Septembercirculaire	-119	-1.024	-978	-970	-925
Totaal programma	77.872	76.383	76.658	77.291	77.227

10. Overzicht subsidies

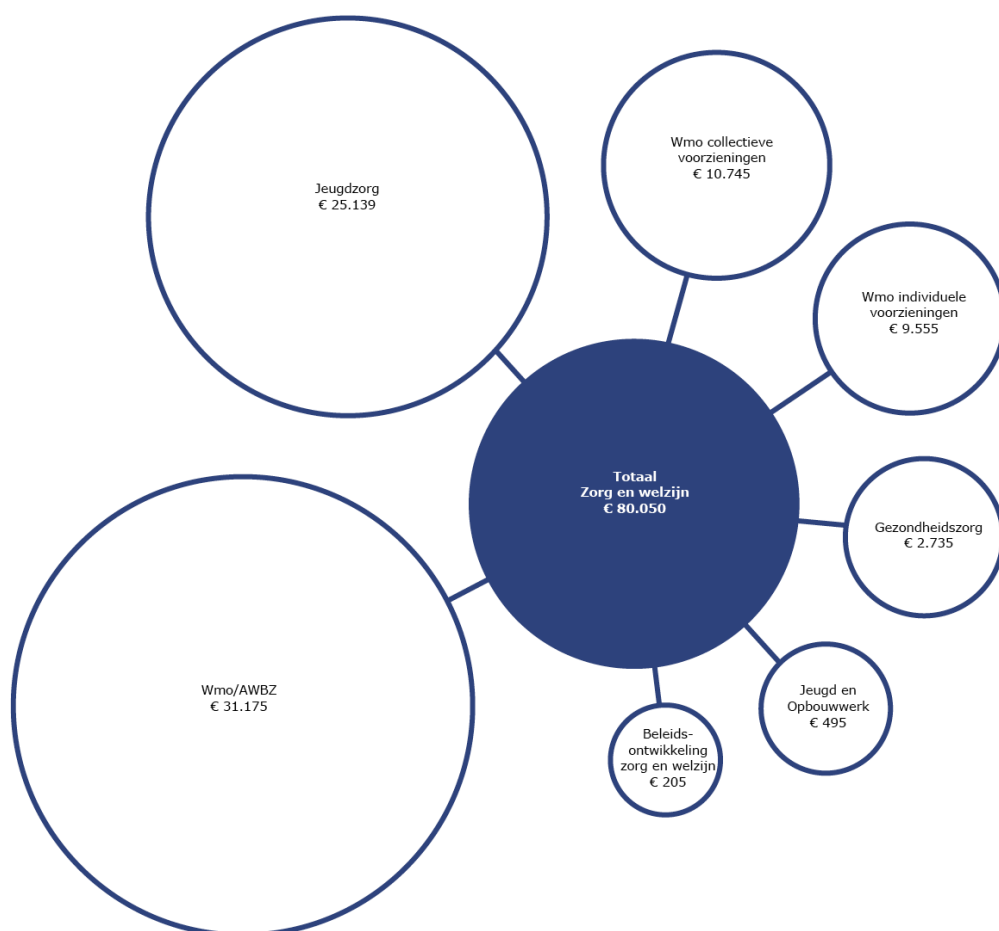
We geven hier een overzicht van de subsidies binnen dit programma.

bedragen x € 1.000

Subsidies	Begroting 2017
Wmo collectieve voorzieningen	8.219
Wmo/AWBZ	49
Jeugd en Opbouwwerk	321
Gezondheidszorg	329
Jeugdzorg	-
Beleidsontwikkeling zorg en welzijn	137
Totaal programma	9.054

11. Lasten per product

In de volgende figuur hebben we voor 2017 de totale lasten per product in beeld gebracht (bedragen x € 1.000).

Programma 2. Werk, inkomen en onderwijs

1. Wat willen we bereiken?

Iedereen doet mee naar vermogen. We streven ernaar om iedereen zoveel mogelijk te laten participeren. In werk, op school en breder in de samenleving, bijvoorbeeld met vrijwilligerswerk. Het doel is dat inwoners zelfredzaam zijn. Goed onderwijs waarbij Ossenaren zich kunnen ontwikkelen draagt hieraan bij. Inwoners die niet zelfredzaam zijn ondersteunen we. Onze opdracht is om de kwetsbare inwoner op de arbeidsmarkt te begeleiden naar werk, primair in regulier werk. Daarbij is het van belang dat het onderwijs goed aansluit op de arbeidsmarkt en dat uitval in het onderwijs zoveel mogelijk wordt voorkomen.

Onze opgave is om een omvangrijke en diverse doelgroep van mensen met een kleine en een grote afstand tot de arbeidsmarkt, al dan niet met een arbeidsbeperking, aan het werk te helpen. Werk waarin mensen hun talenten kunnen inzetten en zich kunnen ontplooiën. Onze uitstroom naar werk is hoog in vergelijking met andere gemeenten in de regio en het land. Toch blijft het aantal mensen in de bijstand stijgen. Dat komt door de hoge (jeugd)werkloosheid, kortere WW, extramuralisering en de toestroom van vergunninghouders. Met onze ondersteuning en programma's willen we zo goed mogelijk aansluiten bij de verschillende mensen: kwetsbare jongeren, maar ook ouderen en vergunninghouders. Kwetsbare mensen hebben vaak problemen op meerdere terreinen. In onze visie is werk de beste vorm van participatie. Daarom is dat de eerste insteek bij ondersteuning van kwetsbare inwoners. Werk gaat voor zorg. We werken intensief samen met partijen in het veld.

Vaak is er bij het ontbreken van inkomen (uit werk) meer aan de hand. We willen daarom integraal werken, in een combinatie van werk, zorg, schuldhulpverlening en armoede-ondersteuning bijvoorbeeld. Daarbij willen we zo goed mogelijk maatwerk bieden. Maatwerk betekent ook dat we accepteren dat er verschillen zijn in de ondersteuning die we bieden, passend bij de situatie.

Voldoende werkgelegenheid is een belangrijke basis voor een bloeiende gemeenschap waarin inwoners actief hun leven kunnen vormgeven. We hebben de ambitie om meer werkgelegenheid te realiseren. We zetten hier vooral vanuit het programma 8. Economie en vrije tijd op in. Ons uitgangspunt bij de arbeidsmarkt is de vraag van ondernemers. We bekijken samen over welke opleidingen, ervaring en vaardigheden toekomstig personeel moet beschikken en hoe daar zo goed mogelijk op aangesloten kan worden. De beroepsbevolking van Oss is relatief laag opgeleid. Terwijl het gewenste opleidingsniveau binnen bedrijven steeds hoger wordt en banen in het middensegment verdwijnen, onder andere door robotisering en digitalisering. We zien onderwijs als de sleutel om deze kloof te overbruggen, onder andere door een sterkere verbinding met HBO in Oss. Op regionaal niveau werken we samen in Agrifood Capital werkt!. Op lokaal niveau pakken we dit samen met de Osse ondernemers en onderwijsinstellingen op. Dat doen we via het Actieplan Lokaal Arbeidsmarktbeleid.

De Osse samenleving heeft veel baat bij de inzet en bijdrage van vrijwilligers. In het sociaal domein is hun inzet onmisbaar. Tevens biedt het op persoonlijk niveau kansen voor zelfontplooiing en participatie. We willen vrijwilligerswerk stimuleren en vrijwilligers goed ondersteunen. Vanuit deze visie hebben we het vrijwilligerswerkbeleid herijkt.

Onderwijs is een belangrijke voorziening in onze samenleving. Het draagt bij aan de persoonlijke ontwikkeling, het zorgt voor overdracht van maatschappelijke en culturele waarden en het helpt mensen met participatie in de samenleving. 'Leren' houdt niet op na het behalen van het diploma. De snelle veranderingen in de samenleving vragen om inwoners die zich een leven lang ontwikkelen. Binnen het onderwijs en ook in de aansluiting van het onderwijs op de maatschappelijke omgeving spelen diverse vraagstukken. Voorbeelden zijn passend onderwijs, de aanpak van onderwijsachterstanden, de aansluiting van VMBO op het MBO en de aansluiting op de arbeidsmarkt. We bekijken samen met de partners wat de koers hierin wordt en welke stappen we hierin zetten.

We werken aan de volgende doelstellingen:

1. Stroomlijnen van regionaal en lokaal arbeidsmarktbeleid
2. Kwetsbare groepen hebben onze prioriteit
3. Op maat toepassen van armoedebeleid
4. Zorgen voor een goede lokale aansluiting van onderwijs op de arbeidsmarkt
5. Verhogen van de kwaliteit van onderwijs

Belangrijke (beleids)kaders:

1. Visie Onderwijshuisvesting en meerjarige investeringsplanning (december 2013)
2. Beleidskader 2013-2016 Regionaal Bureau Leerplicht en voortijdig schoolverlaten Brabant Noordoost (RBL)
3. Maatregelen Wet werk en bijstand (2015)
4. Beleidskader Participatiewet (2015)
5. Beleidskaders Minimabeleid (2015)
6. Beleidskader Schuldhulpverlening 2016-2020 (2016)
7. Vrijwilligerswerkbeleid 2016-2020 (2016)
8. Voorzieningenkaarten

2. Wat gaan we hiervoor doen?

Doelstelling 1: Stroomlijnen van regionaal en lokaal arbeidsmarktbeleid

We werken aan een regionale arbeidsmarkt met economische groei en voldoende werkgelegenheid, ook voor de onderkant van de arbeidsmarkt. Daarom participeren we actief in Agrifood Capital Werkt!. In het verlengde hiervan stimuleren we ook op lokaal niveau de economie en een arbeidsmarkt die perspectief biedt voor alle mensen, ongeacht hun afstand tot de arbeidsmarkt. In Oss verbinden we deze vraagstukken met een integrale benadering vanuit de beleidsterreinen economie, ruimtelijke ontwikkeling, onderwijs en werk & inkomen.

Activiteiten:

- In het Werkbedrijf Noordoost-Brabant, als netwerkorganisatie van gemeenten, sociale partners, het UWV en sw-bedrijven, harmoniseren we de dienstverlening aan werkgevers in de regio, maken we afspraken over arbeidsmarktzoekstukken en zorgen we dat we minimaal voldoen aan de banenafpraak in het sociaal akkoord. Eind 2016 heeft de regio (met 18 gemeenten) 825 extra banen gerealiseerd in het kader van de afspraken. Als werkgever wil de gemeente Oss in dit kader 8 extra banen realiseren.
- We investeren in Agrifood Capital Werkt! met menskracht en middelen, op strategisch niveau en binnen de pijlers Regionaal Werkbedrijf en voortijdig schoolverlaters (VSV)/kwetsbare jongeren. Onze actieve deelname in Agrifood Capital Werkt! leidt tot regionale projecten voor arbeidsmarktbeleid en tot een gezamenlijke aanpak die uitval van jongeren tegengaat.
- Samen met ondernemers en onderwijs voeren we het Actieplan Lokaal Arbeidsmarktbeleid uit. De uitvoering daarvan vindt veelal via de Talentencampus plaats. Activiteiten uit dit actieplan zijn onder andere het faciliteren van de totstandkoming van een Oss HRM-netwerk en het zoeken naar ambassadeurs voor lokaal arbeidsmarktbeleid.
- We stellen jaarlijks een marktwerkingsplan op vanuit het werkgeversservicepunt Maasland (Oss/Landerd) en het Regionaal Werkbedrijf, en voeren dit uit.

Doelstelling 2: Kwetsbare groepen hebben onze prioriteit

Kwetsbare inwoners op de arbeidsmarkt ondersteunen we actief. We verwachten van mensen dat ze, ook als sprake is van beperkingen, het arbeidsvermogen dat ze hebben aanspreken en benutten. Vanuit gedeeld belang voor de inwoner werken we als werk & inkomen, schuldhulpverlening, zorg en de sociale teams samen. Daarbij willen we maatwerk realiseren door uit te gaan van de situatie van de inwoner.

Kwetsbare jongeren tussen de 16-27 jaar, ook zonder uitkering, zijn binnen onze gemeente een doelgroep met prioriteit.

Activiteiten:

- We blijven inzetten op toeleiding naar werk met een variatie aan re-integratie-instrumenten, waaronder Focus en Ronde. We monitoren de resultaten en sturen waar nodig bij. Daarnaast organiseren we elk kwartaal een activiteit voor werkgevers en werkzoekenden om op informele wijze contact te leggen, zoals een vacature-café en speeddates.
- We evalueren de pilot Participatiewet met IBN in het voorjaar van 2017.
- We werken het gekozen scenario voor de uitvoering van de Participatiewet uit, met betrokkenen en partners in de regio. We monitoren de contractafspraken met IBN daarover. Dit gekozen scenario houdt in dat we met in totaal 11 gemeenten de voorziening beschut werken en de re-integratie van een deel van de doelgroep met een loonwaarde tussen de 30% en de 80% voor 4 jaar onder gaan brengen bij de IBN.
- We willen in 2017 en 2018 gemiddeld 40 jongeren uit het voortgezet speciaal onderwijs en praktijkonderwijs, vaak zonder uitkering, actief benaderen en bemiddelen naar werk of zorgen dat ze hun werk behouden.
- Met stimulerende gesprekken activeren we inwoners in de bijstand die niet meer uitstromen op de arbeidsmarkt voor vrijwilligerswerk.
- Vergunninghouders ondersteunen we, zodra ze in Oss zijn, actief bij inkomen (financiën), inburgering en toeleiding naar werk. Dit doen we onder andere door taalcursussen en het participatieverklaringstraject.
- We werken de visie 'werk gaat voor zorg' uit en verkennen de consequenties voor de uitvoering daarvan bij de toegang tot ondersteuning en het aanbod van interventies (dagbesteding en beschut werk). Als het mogelijk is starten we in 2017 met de implementatie.
- We werken aan ontschotting binnen het sociaal domein en zien verbindingen met zorg; niet alleen bij dagbesteding en beschut werk, maar ook bij de ondersteuning van jongeren van 18-23 jaar. We kijken integraal naar de problematiek en realiseren maatwerk.
- We willen er eerder bij zijn en willen samen met partners als het UWV en onderwijs vooraan in het traject (nog voordat een bijstandsuitkering wordt aangevraagd) activiteiten gericht op toeleiding naar werk vormgeven. De Broekriem is een werkwijze die hieraan bijdraagt. Dit is een netwerk voor en door werkzoekenden. Ook zetten we in op het naar werk bemiddelen van jongeren en andere niet-uitkeringsgerechtigden (nuggers).
- We monitoren de afspraken die gemaakt zijn voor Social Return.

Doelstelling 3: Op maat toepassen van armoedebeleid

Armoede is meer dan een tekort aan financiële middelen. Het is een vorm van sociale uitsluiting waarin vaak meerdere risico's samenkomen. Huishoudens kunnen hierdoor niet volwaardig meedoen in de maatschappij. Samen met de ketenpartners zorgen we voor een zo hoog mogelijk bereik van alle voorzieningen. Daarbij hebben we specifieke aandacht voor kinderen in armoede. Bij schuldhulpverlening en armoedebeleid willen we investeren in het voorkomen van problemen. Samen met partners als woningbouw en welzijn zoeken we naar manieren om eerder steun te kunnen bieden.

Activiteiten:

- We zetten het instrument van de bijzondere bijstand ruim in om iedereen op maat te kunnen ondersteunen, naast onze andere voorzieningen om armoede tegen te gaan. We streven naar goed gebruik van de voorzieningen en goed bereik van de doelgroep.
- We monitoren het gebruik van de kindregelingen en onderzoeken wat er nog meer nodig is om armoede bij kinderen tegen te gaan.
- We stroomlijnen de voorzieningen van het flankerend armoedebeleid en hebben 2 keer per jaar een breed armoede-overleg met alle betrokken organisaties.
- Voor schuldhulpverlening pakken we 'fase 2 de schuldregeling' zelf op en zorgen zo voor een aansluitend gemeentelijk traject.
- We starten een bewustwordingscampagne voor inwoners over financiële problemen en de noodzaak daar tijdig wat aan te doen.
- We zetten vanuit een integrale benadering in op het tijdig signaleren van schuldenproblematiek en zorgen voor een goede toegankelijkheid hiervan via sociale teams en de basisteams jeugd en gezin.
- We werken aan de ondersteuning van ZZP'ers en schuldenproblematiek.

- We gaan fraude en oneigenlijk gebruik van de voorzieningen tegen, ook van het flankerend armoedebeleid.
- We werken het experiment werk en inkomen voor bijstandsgerechtigden uit.
- We ontwikkelen beleid en activiteiten voor de aanpak van laaggeletterdheid met inzet van het Taalnetwerk.

Doelstelling 4: Zorgen voor een goede lokale aansluiting van onderwijs op de arbeidsmarkt

We vinden het van belang dat jongeren een startkwalificatie behalen en een opleiding afronden die goed aansluit bij de mogelijkheden op de arbeidsmarkt. Met het onderwijs streven we daarom naar een rijk onderwijsaanbod, goede ondersteuning van leerlingen, verder blijven we het voortijdig schoolverlaten actief tegengaan.

In overleg met bedrijven, MBO en HBO werken we aan een goede aansluiting van onderwijs op de vraag van de arbeidsmarkt. Daarbij komt het accent veel meer te liggen op het verwerven van competenties (ondernemendheid) waarmee afgestudeerden duurzaam inzetbaar zijn.

Activiteiten:

- Het percentage schoolverlaters blijft onder de 2%. We willen behoren tot de top 5 van Nederland. Daarom zetten we de succesvolle aanpak van voortijdig schoolverlaters vanuit het Regionaal Bureau Leerplicht voort.
- We versterken de mogelijkheden van preventie en aanpak van jeugdigen die langdurig niet naar school gaan (thuiszitters).
- We gaan vanuit het Regionaal Meld- en Coördinatiepunt voor schoolverlaters (RMC) actief aan de slag met de bredere doelgroep kwetsbare 23-27-jarigen door ze terug te begeleiden naar school.
- We investeren samen met onderwijs en ondernemers in de inhoudelijke conceptontwikkeling van de Talentencampus.
- Om concrete projecten te kunnen starten zullen we gebruik maken van de bestaande reserve arbeidsmarktvragestukken.
- De gemeente Oss, ROC de Leijgraaf en ondernemers ontwikkelen arrangementen die aansluiten bij de huidige vraag en inspelen op de toekomstige vraag op de arbeidsmarkt. We realiseren leertrajecten op maat met het bedrijfsleven als partner; er zijn initiatieven vanuit onder andere de bouw, laboratorium, logistiek.
- We versterken de samenwerking met het HBO en universiteiten en zetten in op een directe verbinding van het hoger onderwijs met Oss. We werken actief mee aan kansrijke initiatieven vanuit ondernemers.
- We ondersteunen maatschappelijke stages. We zorgen voor voortzetting van de coördinatie, de website voor de match tussen vraag en aanbod, de jaarlijkse MaSmarkt en begeleiding van de jongeren.

Doelstelling 5: Verhogen van de kwaliteit van onderwijs

Onderwijs is belangrijk voor de ontwikkeling van mensen; het biedt een basis voor gelijke kansen. We streven ernaar dat onze jeugdigen opgroeien tot zelfredzame mensen, die het liefst met een startkwalificatie de arbeidsmarkt betreden. De arbeidsmarkt van de toekomst vraagt om flexibele, ondernemende mensen die verantwoording nemen voor hun eigen ontwikkeling. Een leven lang leren! We zetten de kwaliteit en vernieuwing van onderwijs daarom centraal.

We zorgen voor financiële ruimte om vervolgens daadwerkelijk ontwikkelingen te kunnen stimuleren en faciliteren.

We werken via het voorzieningenkaartenproces aan het verkleinen, verduurzamen en beter benutten van onderwijshuisvesting.

Activiteiten:

- In de Lokaal Educatieve Agenda formuleren we samen met het onderwijs (basisonderwijs, voortgezet onderwijs, MBO) de ontwikkelpunten.
- Vanuit onze onderwijsvisie starten we in samenwerking met onze partners met innovatieve proeftuinen.
- We stimuleren in overleg met de basisscholen en de andere IKC-partners de doorontwikkeling van IKC's naar een integrale wijkfunctie.
- We werken samen met de scholen aan passend onderwijs en realiseren een goede aansluiting van onderwijs op jeugdhulp.

- We werken samen aan onderwijs voor vluchtelingen/vergunninghouders in de Internationale Schakelklas (ISK) en de basisschool voor de noodopvang en monitoren de ontwikkeling daarvan.
- In aansluiting op landelijke beleidswijzigingen en een nieuwe verdeelsystematiek passen we het onderwijsachterstandenbeleid aan. Daarnaast werken we het thema ouderbetrokkenheid verder uit.
- We herijken het peuteropvangbeleid en de subsidieregeling peuteropvang.
- Voor instromende niet-Nederlandstalige kinderen in de basisschoolleeftijd gaan we aparte taalklassen organiseren. Daarmee verbeteren we de effectiviteit van het NT2-onderwijs.
- We zoeken samen met de schoolbesturen naar oplossingen voor de gevolgen van de krimp (afname leerlingen).
- We blijven werken aan goede onderwijshuisvesting in relatie tot krimp en Integrale Kindcentra (IKC's). Dat proces pakken we op via de voorzieningenkaart (zie paragraaf Integraal Voorzieningenbeleid).
- We verduurzamen schoolgebouwen en werken aan betere benutting van de gebouwen.
- We ronden het proces van overdracht van het beheer van de Horizonscholen aan SKBO en OOG af.

Duurzaamheid

In dit programma leveren we een bijdrage aan de 'people-lijn' van de Duurzaamheidskring. Sociale duurzaamheid betekent dat iedereen zoveel mogelijk meedoet in de samenleving. Door werk of vrijwilligerswerk. Ook de mensen met een arbeidsbeperking. We ondersteunen mensen met een uitkering om passend werk te krijgen en te houden. Eventuele belemmeringen om te kunnen meedoen, zoals psychische problemen of problematische schulden, willen we helpen hanteerbaar te maken door ruim armoedebelief en ondersteuning vanuit de Wmo. Onderwijs is een goede basis voor zelfredzame inwoners. We streven naar een startkwalificatie bij een zo groot mogelijke groep en gaan uitval uit onderwijs tegen.

3. Verbonden partijen

Hier geven we weer in hoeverre onze verbonden partijen bijdragen aan de doelstellingen van dit programma. We noemen hier alleen de gemeenschappelijke regelingen omdat dit wettelijk verplicht is. Andere verbonden partijen laten we hier buiten beschouwing.

De verbonden partijen hebben we ook toegelicht in de paragraaf hierover.

Werkvoorzieningschap Noordoost-Brabant

Het Werkvoorzieningschap is opdrachtgever voor IBN als uitvoeringsorganisatie van de Wet sociale werkvoorziening (Wsw). Het Werkvoorzieningschap is namens 11 gemeenten enig aandeelhouder en eigenaar van IBN.

Regionaal Bureau Leerplicht en Voortijdig Schoolverlaten Brabant Noordoost (RBL BNO)

Het RBL BNO voert voor gemeente Oss en de regio de wettelijk verplichte taken rond leerplicht en RMC uit. Het voorkomen en terugdringen van ongeoorloofd schoolverzuim, voortijdig schoolverlaten en langdurig thuiszitten is haar kerntaak.

Openbaar Basisonderwijs

In de gemeenschappelijke regeling voor de 'Openbaar Onderwijsgroep' (OOG) zijn de wettelijk verplichte taken van gemeenten ondergebracht. Kerntaak is op afstand toezicht houden op ontwikkelingen en op materiële kenmerken en waarden van het openbaar onderwijs.

4. Indicatoren

In het volgende overzicht geven we de indicatoren weer waar we op sturen.

Indicator	Bron	Laatste meting	Jaar	Streefwaarde
Vrijwilligers	Waarstaatjegemeente.nl	42%	2014	50%
Voortijdig schoolverlaters	vsvverkenner.nl	1,7%	2015	< 2,0%
Bereik VVE doelgroep	TOV jaarverslag	86%	2015	100%
Bereik doelgroep armoedebeleid	Minimascan StimulanSZ	70,1%	2015	80%
Afvlakking percentage stijging bijstandsuitkeringen	WISZ	4,7%	2015	8%

5. Waar staat je gemeente

In de volgende tabel geven we de verplichte indicatoren vanuit waarstaatjegemeente.nl weer. Om de cijfers van Oss te kunnen plaatsen hebben we daarnaast een referentiemeting opgenomen. We gebruiken hiervoor de gemiddelde waarde van gemeenten in de grootteklasse van 50.000 tot 100.000 inwoners.

Indicator	Oss	Referentie	Jaar
Absoluut verzuim onderwijs per 1.000 leerlingen (niet ingeschreven op school)	4	7	2014
Relatief verzuim onderwijs per 1.000 leerlingen (wel ingeschreven, niet aanwezig)	64	63	2014
Achterstandsleerlingen	13,09%	11,62%	2012
Kinderen in uitkeringsgezin	3,84%	5,26%	2012
Personen > 18 jaar met een bijstandsuitkering per 10.000 inwoners	276,8	392,1	2015
Werkloze jongeren 16-22 jaar	1,55%	1,34%	2012
Personen 15-64 jaar met lopend re-integratietraject per 10.000 inwoners	288,9	305,7	2015
Netto arbeidsparticipatie (aandeel beroepsbevolking met baan)	65,5%	65,0%	2015
Demografische druk (verhouding tussen niet- productieve leeftijdsgroepen < 20 jaar en > 65 jaar en productieve groep 20-64 jaar)	53,0%	55,7%	2016

6. Nieuw beleid

+ is nadeel: hogere uitgaven/lagere inkomsten

- is voordeel: lagere uitgaven/hogere inkomsten

bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Hoger onderwijs in Oss	0	0	PM	PM	PM
Uitvoering Actieplan Lokaal Arbeidsmarktbeleid	0	0	0	0	0
Agrifood Capital Werkt	0	90	90	90	90
Onderwijsvernieuwing	0	75	75	0	0
Totaal nieuw beleid	0	165	165	90	90

Toelichting nieuw beleid

Hoger onderwijs in Oss

We werken langs verschillende programmalijnen aan de versterking van de samenwerking met het HBO en aan de ideevorming voor een landingsplaats van HBO-onderwijs in Oss. Het realiseren van zo'n landingsplaats vraagt investeringen (onder andere voor de organisatie en het gebouw). In eerste instantie zal het om beperkte incidentele middelen gaan om kwartier te maken voor zo'n landingsplaats. Daarna zullen we structureel budget nodig hebben. Hoeveel dat is hangt af van de aard en omvang van de plannen. Deze gaan we in 2017 verder uitwerken. Daarom hebben we vanaf 2018 een PM-post opgenomen.

Uitvoering Actieplan Lokaal Arbeidsmarktbeleid

We willen voor 2017 en 2018 jaarlijks € 53.500 beschikbaar stellen voor de uitvoering van het Actieplan Lokaal Arbeidsmarktbeleid. Daarmee kunnen we extra inzetten op innovatieve projecten die gericht zijn op de aansluiting tussen onderwijs en de arbeidsmarkt. Daarnaast gaan we samen met de Talentencampus en ondernemers aan de slag met een ambassadeursnetwerk arbeidsmarkt. In het tweede kwartaal van 2017 informeren we de raad over het bestedingsplan. Het extra budget betalen we uit de reserve arbeidsmarktvragestukken. We hebben dus geen extra geld nodig.

Agrifood Capital Werkt

We stellen in de jaren 2017 tot en met 2020 een jaarlijks bedrag van € 90.000 beschikbaar voor Agrifood Capital Werkt!. Alle 17 gemeenten in de arbeidsmarktregio maken hier opnieuw geld voor vrij. Daarmee kunnen 2 basisactiviteiten betaald worden, namelijk de coördinatie van het Regionaal Werkbedrijf en de continuering van een klein, slagvaardig en faciliterend programmateam. De gemeenteraad heeft hier in de raadsvergadering van 9 juni 2016 mee ingestemd. De afgelopen jaren hebben werkgevers, onderwijsinstellingen en overheden het regionale arbeidsmarktprogramma Noordoost Brabant Werkt! uitgevoerd. Dat heeft veel resultaten opgeleverd: meer mensen aan het werk, meer mensen op de juiste plek en meer mensen met een sterkere positie op de arbeidsmarkt. Regionale partners kennen elkaar en werken meer samen. De samenwerkingsovereenkomst loopt nu af. Wel moeten de arbeidsmarktregio's de komende jaren een aantal wettelijke taken uitvoeren, zoals het Regionaal Werkbedrijf. De partners in de arbeidsmarktsamenwerking hebben uitgesproken het programma te willen doorontwikkelen. Dit heeft geleid tot een nieuwe strategische agenda Agrifood Capital Werkt! 2016-2020. Vanaf 2017 is geld nodig voor de uitvoering van het programma, de 'people' lijn van Agrifood Capital.

Onderwijsvernieuwing

We willen extra inzetten op onderwijsvernieuwing. Voor 2017 en 2018 nemen we hiervoor een jaarlijks bedrag van € 75.000 op. Momenteel werken we de Osse onderwijsvisie en speerpunten uit. Dat doen we samen met de onderwijspartners, de ondernemers en andere partijen die actief zijn binnen het sociaal domein. Op basis van de nieuwe visie gaan we gezamenlijk werken aan de thema's leven lang leren en doorgaande leerlijnen primair onderwijs, voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs. In het tweede kwartaal van 2017 informeren we de raad over het uitgewerkte bestedingsplan.

7. 30-ontwikkelingen

+ is nadeel: hogere uitgaven/lagere inkomsten

- is voordeel: lagere uitgaven/hogere inkomsten

bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Aanpassing meerjarig investeringsplan (MIP) onderwijs	0	-224	-382	-342	112
Pilot dyslexie	0	0	0	0	0
Hogere kosten leerlingenvervoer	120	0	0	0	0
Verhogen budget schuldhulpverlening (fase 2)	0	60	60	60	60
Aanpassingen onderwijshuisvesting	0	0	0	0	0
Totaal 30-ontwikkelingen	120	-164	-322	-282	172

Toelichting 30-ontwikkelingen

Aanpassing meerjarig investeringsplan (MIP) onderwijs

We hebben aanpassingen doorgevoerd in de fasering van het meerjarig investeringsplan voor onderwijs. Daardoor zijn de kapitaallasten ook gewijzigd. Hierdoor hebben we in 2017 een voordeel van € 224.000, in 2018 een voordeel van € 382.000, in 2019 € 342.000 en vanaf 2020 een nadeel van € 112.000. In programma 3. Voorzieningen voor sport, cultuur en ontmoeten zien we hetzelfde beeld voor de investeringen in ontmoeten. Verder hebben we bij de 30-ontwikkelingen in programma 9. Bestuur, organisatie en dienstverlening voor 2017 en 2018 een 30-ontwikkeling opgenomen voor extra capaciteit voor het opstellen en uitwerken van de voorzieningenkaartadviezen.

Pilot dyslexie

We voeren in de jaren 2016-2018 een meerjarige pilot uit om de aanpak van dyslexie te verbeteren. Dat doen we samen met de gemeenten in Brabant Noordoost-oost en het samenwerkingsverband primair onderwijs. De totale kosten voor ons zijn € 70.000. In 2016 betalen we € 14.560, in 2017 35.000 en in 2018 € 20.440. Deze kosten betalen we uit de reserve wonen, welzijn en zorg. We hebben dus geen extra geld nodig. We zijn sinds 2015 verantwoordelijk voor de aanpak van ernstige enkelvoudige dyslexie. Hiervan is sprake als kinderen ernstige lees- en spellingsproblemen hebben die niet binnen het reguliere schooltraject te behandelen zijn.

Hogere kosten leerlingenvervoer

De kosten voor leerlingenvervoer vallen in 2016 € 120.000 hoger uit. Dat heeft twee oorzaken. Ten eerste hebben we in 2016 het leerlingenvervoer opnieuw aanbesteed. Hiervoor hebben we externe deskundigheid ingehuurd en moesten we aanpassingen in de ICT doen. Dit heeft in totaal € 50.000 extra gekost. De tweede oorzaak is dat we zien dat de kosten voor leerlingenvervoer de afgelopen jaren gestegen zijn. In 2016 gaat het om € 70.000. Vanwege de nieuwe aanbesteding willen we dit bedrag nog niet doortrekken naar 2017 en volgende jaren. Volgend jaar hebben we meer zicht op de effecten van de nieuwe aanbesteding. Dan kijken we opnieuw naar de cijfers.

Verhogen budget schuldhulpverlening (fase 2)

We verhogen de begroting voor schuldhulpverlening vanaf 2017 met € 60.000. In het vastgestelde beleidskader schuldhulpverlening (raadsvergadering 14 juli 2016) hebben we aangegeven dat de kosten voor fase 2 stijgen door een toename van het aantal aanvragen. Fase 2 is een openeinderegeling. Hoe meer mensen de weg naar schuldhulpverlening weten te vinden hoe hoger de kosten. Dat hebben we de afgelopen jaren binnen de bestaande begroting opgevangen. Vanaf 2017 is die ruimte er niet meer.

Aanpassingen onderwijshuisvesting

We passen in 2016 de entree en de buitenruimte bij de stagelocatie van de Sonnewijser aan. De kosten zijn maximaal € 30.000. Deze betalen we uit de reserve onderwijshuisvesting. We hebben dus geen extra budget nodig. Met de aanpassingen zorgen we voor een veiligere situatie, vooral voor het halen en brengen van de leerlingen. Verder betalen we in 2016 afgerond € 7.200 voor een onderwijsleerpakket en meubilair voor een zevende groep bij basisschool de Nieuwe Link. Daar hebben zij op basis van de leerlingenprognose wettelijk recht op. Deze kosten betalen we ook uit de reserve onderwijshuisvesting.

8. Septembercirculaire

+ is nadeel: hogere uitgaven/lagere inkomsten

- is voordeel: lagere uitgaven/hogere inkomsten

bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Vervallen regeling versterking peuterspeelzaalwerk	0	0	-177	-177	-177
Participatiewet	0	-5	-4	-4	-4
Totaal septembercirculaire	0	-5	-181	-181	-181

Toelichting septembercirculaire

Vervallen regeling versterking peuterspeelzaalwerk

De regeling versterking peuterspeelzaalwerk komt met ingang van 2018 te vervallen. Dit leidt tot een verlaging van onze eigen budgetten met € 177.000 vanaf 2018. Het vervallen van deze regeling sluit aan bij de nieuwe wet waarbij er in de meicirculaire extra geld beschikbaar is gesteld voor voorschoolse voorzieningen voor peuters. Hierbij hebben we een bedrag ontvangen van € 50.000 in 2016 oplopend tot € 250.000 in 2020.

Participatiewet

Het budget wordt zeer beperkt bijgesteld.

9. Wat mag het kosten?

In de volgende tabel geven we een financieel overzicht van het programma.

+ is uitgaven

- is inkomsten

bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Bestaand beleid					
Lasten	63.295	59.603	58.433	57.255	56.020
Baten	-18.939	-19.025	-19.025	-19.025	-19.025
Saldo	44.356	40.578	39.407	38.230	36.995
Stortingen reserves	0	0	0	0	0
Onttrekkingen reserves	-413	-163	-160	-156	-155
Saldo mutaties reserves	-413	-163	-160	-156	-155
Totaal bestaand beleid	43.943	40.414	39.248	38.074	36.840
Nieuw beleid	0	165	165	90	90
3O-ontwikkelingen	120	-164	-322	-282	172
Budgettair neutrale wijzigingen	-64	166	-453	-452	-450
Septembercirculaire	0	-5	-181	-181	-181
Totaal programma	43.999	40.577	38.457	37.249	36.471

10. Overzicht subsidies

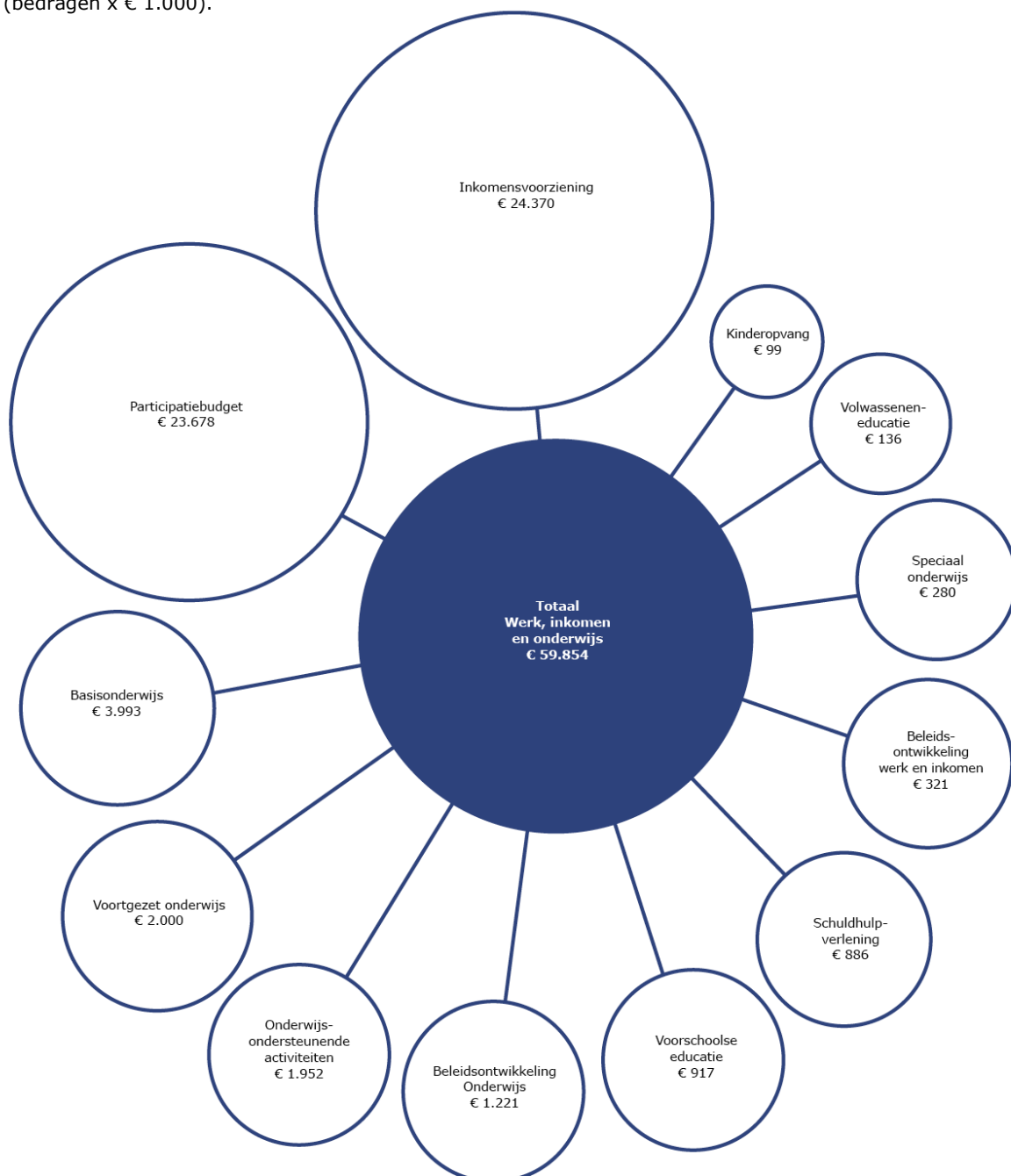
We geven hier een overzicht van de subsidies binnen dit programma.

bedragen x € 1.000

Subsidies	Begroting 2017
Beleidsontwikkeling Onderwijs	4
Volwasseneneducatie	86
Totaal programma	90

11. Lasten per product

In de volgende figuur hebben we voor 2017 de totale lasten per product in beeld gebracht (bedragen x € 1.000).

Programma 3. Voorzieningen voor sport, cultuur en ontmoeten

1. Wat willen we bereiken?

Mensen vormen met elkaar gemeenschappen, in buurten, wijken en kernen, in verenigingen, in sportclubs, in scholen, in kerken en moskeeën etcetera. Hoe sterker, zelfstandiger en vitaler al deze gemeenschappen kunnen functioneren, hoe beter het is. Dan krijgen we bloeiende gemeenschappen met kunst, cultuur, verenigingsleven en sport. Inwoners nemen hier waar mogelijk zelf initiatieven voor en organiseren dit zelf. Als gemeente stimuleren en ondersteunen we dit. Verenigingen en vrijwilligers zijn belangrijke voorwaarden om ontmoeten, sporten en cultuur mogelijk te maken. Naast de traditionele aandacht voor de jeugd willen we ook meer focus op andere groepen, zoals het sterk toenemend aantal ouderen. Actieve deelname aan de gemeenschap waar je deel van uitmaakt is ook goed voor de leefbaarheid in de wijken en kernen. Samen met inwoners werken we aan goede en betaalbare voorzieningen voor cultuur, sport, gezond bewegen en ontmoeten. Met voorzieningen bedoelen we de gebouwen, de sportparken, maar ook de activiteiten van instellingen en verenigingen en de netwerken van mensen hiertussen. We willen hierin zien te bereiken dat inwoners makkelijker verantwoordelijkheid durven en kunnen nemen voor de voorzieningen die ze zelf belangrijk vinden.

We hebben eerder geld vrijgemaakt om het aanbod van maatschappelijke accommodaties in overeenstemming te brengen met de (toekomstige) vraag. De herinvesteringen stemmen we af op de uitkomsten van de voorzieningenkaarten. Het vertrekpunt is de vraag 'wat is er nodig?'. De uitkomsten van die gesprekken vertalen we vervolgens in een meerjarig investeringsplan (MIP). Op deze wijze geven we ook invulling aan de menselijke kant van ons duurzaamheidsbeleid: duurzame oplossingen met draagvlak van de gemeenschap.

Cultuur hoort bij mensen. Het biedt de mogelijkheid om te boeien, betekenis te geven, om te verbazen, te troosten, te inspireren, te ontwikkelen, te vormen en te vermaken. Daarom vinden we het belangrijk dat cultuur laagdrempelig en toegankelijk is. Cultuur moet zoveel mogelijk bereikbaar zijn daar waar mensen wonen en werken, dus in de wijken en buurten en door en voor de inwoners. Daarnaast heeft cultuur ook een economische en sociale betekenis. Economisch omdat culturele voorzieningen het voor mensen aantrekkelijk maken om in een gemeente te komen wonen en werken. Sociaal omdat via bijvoorbeeld cultuureducatie de leefbaarheid in buurten verbeterd kan worden.

Sporten blijft één van de meest beoefende vrijetijdsactiviteiten van mensen. Sporten bevordert onderlinge sociale betrokkenheid en maatschappelijke participatie. En sporten draagt bij aan een gezonde(re) leefstijl. We stimuleren daarom in de breedte dat iedereen aan sportactiviteiten kan deelnemen en zetten in op een gezonde leefstijl van inwoners.

Voor mensen met een beperking is aangepast sporten vaak niet eenvoudig of laagdrempelig. We gaan in kaart brengen of we hierin verbetering kunnen aanbrengen, zo mogelijk in samenwerking met regiogemeenten. Verder stimuleren we dat de sportaccommodaties beter gebruikt worden.

Ontmoeten zal een steeds grotere rol innemen binnen onze wijken, buurten en kernen. Naast 'georganiseerd' ontmoeten in verenigingsverband, is er steeds meer behoefte aan het spontaan binnenlopen in een 'huiskamer' van een wijk of dorp. Dat komt voort uit onze toegenomen verantwoordelijkheden op het gebied van de Wmo. Steeds vaker zien we dat inwoners in hun eigen buurt iets organiseren en ondernemen. Deze initiatieven leveren een belangrijke bijdrage aan de leefbaarheid. Ontmoeten kan op steeds meer manieren en in steeds meer vormen plaatsvinden. Van dagbesteding tot bewegen, van kinderopvang tot samen koken. Als gemeente zullen we juist hier vooral kijken naar de vragen van de inwoners en waar mogelijk ondersteunen.

We willen op het gebied van duurzaamheid zelf het goede voorbeeld geven. Daarom zetten we in op een (op termijn) energieneutrale vastgoedportefeuille. Dit draagt bij aan onze ambities op het gebied van duurzaamheid (zie programma 6. Duurzaamheid, milieu en natuur).

We werken aan de volgende doelstellingen:

1. Behoud van functionele, duurzame en betaalbare voorzieningen
2. Activiteiten op het gebied van sport, cultuur en ontmoeten zijn laagdrempelig en toegankelijk
3. Een duurzaam en toekomstbestendig sport-, ontmoetings- en cultuurveld
4. Meer mensen met een gezonde levensstijl

Belangrijke (beleids)kaders:

1. Integraal Voorzieningenbeleid (inclusief opstellen en uitwerken van adviezen voorzieningenkaarten)
2. Rapport cultuur 'De messen geslepen'
3. Visie sport en bewegen
4. Uitvoeringsnota maatschappelijk vastgoed (2013)
5. Meerjarig investeringsplan gemeentelijk vastgoed (MIP)
6. Planontwikkeling centrum
7. Nota gezondheidsbeleid Maasland

2. Wat gaan we hiervoor doen?

Doelstelling 1: Behoud van functionele, duurzame en betaalbare voorzieningen

Het behoud van functionele, duurzame en betaalbare voorzieningen is belangrijk voor de aantrekkelijkheid van Oss als gemeente om te wonen, ondernemen en verblijven. Dat geldt voor voorzieningen in brede zin: op het gebied van sport, ontmoeten, onderwijs en kunst en cultuur. Daarbij zetten we ook in op meer multifunctioneel gebruik van accommodaties.

Activiteiten:

- We willen bij de uitvoering van de voorzieningenkaarten samen met de inwoners de focus op leefbaarheid en algemeen belang houden. Daarom willen we gaan werken met gebiedsbudgetten waardoor inwoners zelf kunnen kiezen hoe de beschikbare middelen worden besteed aan de verschillende projecten. De middelen voor de gebiedsbudgetten komen uit het MIP. De gebiedsbudgetten worden vastgesteld door de raad. We doen dit in 2017 voor de gebieden Ravenstein, Herpen, Ruwaard en Oss Noord-West. Er liggen opgaven op het gebied van ontmoeten, sport, cultuur en toerisme en onderwijs.
- We passen de geraamde MIP aan met onze duurzaamheidsambities. De gebouwen die we gaan (ver)bouwen of renoveren maken we energieneutraal. Dit betekent in de meeste gevallen dat we het gebouw zelf aanpassen en dat we in of aan het gebouw maatregelen nemen om energie duurzaam op te wekken. Waar dit niet mogelijk is zal de verbruikte energie elders in de gemeente worden gecompenseerd.
- We stellen een visie op over ontmoeten (gemeenschapshuizen en multifunctionele accommodaties) met als doel om onze toegenomen verantwoordelijkheid in de Wmo ook waar te kunnen maken.
- We doen een exploitatiescan op 8 gemeenschapsaccommodaties. Deze vormen een afspiegeling van alle gemeenschapsaccommodaties binnen de gemeente. We kijken waar de leer- en ontwikkelpunten zitten om de exploitatie te verbeteren. Ook nemen we het beheermodel van de accommodaties onder de loep.
- We maken met de buitensportverenigingen op onze sportaccommodaties afspraken over het in eigen beheer uitvoeren van het onderhoud op de sportparken en het verminderen van de overcapaciteit van velden.

Doelstelling 2: Activiteiten op het gebied van sport, cultuur en ontmoeten zijn laagdrempelig en toegankelijk

We bevorderen de laagdrempeligheid en toegankelijkheid van sport, bewegen, kunst en cultuur voor alle inwoners (met de nadruk op de jeugd). Dit doen we door goede en betaalbare voorzieningen beschikbaar te stellen, met maatschappelijke instellingen afspraken te maken over de uitvoering, activiteitensubsidies te geven en met inwoners en verenigingen samen te werken.

Activiteiten:

- We pakken aandachtspunten op uit de evaluatie van het evenementenbeleid. Dit zijn onder andere verbeteringen in de kwaliteit en snelheid van het afhandelen van de aanvragen van vergunningen op dit gebied.
- We onderzoeken wat er nodig is om religieus erfgoed in stand te houden. We actualiseren het erfgoedplan.
- We stellen een visie op over sporten voor mensen met een beperking. We zorgen voor regionaal draagvlak.
- We stimuleren dat de groeiende groep sporters die niet in verenigingsverband georganiseerd zijn, onze sportvoorzieningen gebruiken. Bijvoorbeeld door sportparken voor hen interessanter en toegankelijker te maken en door verenigingen te helpen een breder (sport)aanbod te ontwikkelen.
- Ook bij het inrichten van de openbare ruimte houden we hier rekening mee (zie ook doelstelling 4).

Doelstelling 3: Een duurzaam en toekomstbestendig sport-, ontmoetings- en cultuurveld

Op veel plekken staan de exploitaties van accommodaties onder druk. Omdat het sport-, ontmoetings- en cultuurveld een nadrukkelijke bijdrage levert aan maatschappelijke participatie zetten we in op duurzaamheid en faciliteren we ze om toekomstbestendig te zijn.

Activiteiten:

- We stellen de toekomstvisie voor het Golfbad vast. Voor het jaar 2016 en 2017 stellen we voor om een garantiesubsidie beschikbaar te stellen.
- We verstrekken duurzaamheidsleningen voor energiebesparing bij accommodaties.
- We bereiden de herontwikkeling van sportpark Nieuw Zevenbergen voor (overeenkomstig het besluit van de raad in 2013).
- We beoordelen en faciliteren initiatieven over nieuwe cultuurfuncties in het centrum.
- We houden de vinger aan de pols ten aanzien van de cultuurhervormingen. De verbouwing en doorstart van Museum Jan Cunen en de revitalisering bij de Muzelinck hebben onze aandacht. Bij de Muzelinck bewaken we ook de financiële positie en verlagen we de bezuinigingsopgave voor 2017.
- In het najaar is er een toekomstvisie voor het Vlakglas- en Emaillemuseum beschikbaar. Zij moeten het huidige pand aan het einde van het jaar verlaten. Een ander onderkomen in het centrum van Ravenstein is een mogelijkheid. We beoordelen aan de hand van de visie de haalbaarheid van deze optie.
- We kijken naar opties voor een cultureel creatief fonds. We gaan eerst onderzoeken of hier behoefte aan is en vervolgens kijken wat voor regeling hierbij aansluit.

Doelstelling 4: Meer mensen met een gezonde levensstijl

Een gezonde leefstijl voor iedereen vinden we belangrijk. Sporten draagt hieraan bij.

Activiteiten:

- We evalueren de aanpak Gezond In De Stad (GIDS); het initiatief om met extra geld van het Rijk het bestaande sportaanbod beter op elkaar en op de buurt te laten aansluiten.
- We maken een visie voor een gezonde levensstijl en het geschikt maken van de openbare ruimte om ongeorganiseerd te sporten en bewegen.

Duurzaamheid

Vanuit dit programma dragen we bij aan onze duurzaamheidsambities via het verduurzamen van de vastgoedportefeuille. Daarnaast dragen we in dit programma via de 'people-lijn' bij aan duurzaamheid. Dat doen we bijvoorbeeld door in te zetten op projecten die gaan over gezonde leefstijl.

3. Verbonden partijen

Hier geven we weer in hoeverre onze verbonden partijen bijdragen aan de doelstellingen van dit programma. We noemen hier alleen de gemeenschappelijke regelingen omdat dit wettelijk verplicht is. Andere verbonden partijen laten we hier buiten beschouwing.

De verbonden partijen hebben we ook toegelicht in de paragraaf hierover.

Brabants Historisch Informatiecentrum (BHIC)

Het Brabants Historisch Informatiecentrum (BHIC) voert voor Oss en de andere deelnemende gemeenten en waterschappen wettelijk verplichte taken uit op het gebied van archiefbeheer, ordening, controle en –ontsluiting. Binnen de mogelijkheden werkt het BHIC aan het beleidsdoel 'meer publiek, meer divers publiek'. Dit sluit aan bij onze doelstelling om cultuur, in dit geval het papieren en digitale erfgoed van de gemeente, gemakkelijk toegankelijk te maken voor belangstellenden.

4. Indicatoren

In het volgende overzicht geven we de indicatoren weer waar we op sturen.

Indicator	Bron	Laatste meting	Jaar	Streefwaarde
Tevredenheid inwoners over voorzieningen	Waarstaatjegemeente.nl	72%	2014	73%
Gevoel verantwoordelijkheid voor voorzieningen in de buurt	GGD	62%	2014	63%
Deelname aan verenigingen e.d.	Waarstaatjegemeente.nl	63%	2014	63%
Tevredenheid inwoners over cultureel aanbod	Waarstaatjegemeente.nl	7	2012	7
Volwassenen die voldoen aan norm gezond bewegen	GGD	61%	2014	62%
Mensen met ernstig overgewicht	GGD	34,25%	2014	32%

5. Waar staat je gemeente

In de volgende tabel geven we de verplichte indicatoren vanuit waarstaatjegemeente.nl weer. Om de cijfers van Oss te kunnen plaatsen hebben we daarnaast een referentiemeting opgenomen. We gebruiken hiervoor de gemiddelde waarde van gemeenten in de grootteklasse van 50.000 tot 100.000 inwoners.

Indicator	Oss	Referentie	Jaar
Niet-sporters	49,1%	50,8%	2014

6. Nieuw beleid

+ is nadeel: hogere uitgaven/lagere inkomsten
- is voordeel: lagere uitgaven/hogere inkomsten
bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Garantiesubsidie Golfbad	60	60	0	0	0
Verduurzaming gemeentelijk vastgoed	0	0	12	109	155
Totaal nieuw beleid	60	60	12	109	155

Toelichting nieuw beleid

Garantiesubsidie Golfbad

Voor het Golfbad zonderen we, buiten de reguliere subsidie, een garantiesubsidie af. Voor 2016 en 2017 nemen we hiervoor jaarlijks € 60.000 in onze begroting op. Als het Golfbad in deze jaren de exploitatie niet sluitend krijgt dan willen we dit geld daarvoor inzetten. Bij de kadernota 2017-2020 hebben we al gemeld dat de exploitatie van het Golfbad de laatste jaren steeds meer onder druk staat. Daarom hebben we het Golfbad om een analyse gevraagd, maar vooral ook een visie op de toekomst. Het bestuur van het Golfbad heeft hiervoor een opdracht gegeven aan een adviesbureau, om hen hierin te ondersteunen. Uit de verkenningen van het adviesbureau is een groot aantal ontwikkelingen en feiten op een rij gezet. Veranderend consumentengedrag, demografische ontwikkelingen en technologische innovaties maken het noodzakelijk dat het Golfbad een andere koers moet gaan kiezen. Hoe die koers eruit moet zien hangt mede af van het ambitieniveau van de gemeenteraad. We gaan samen met het Golfbad een aantal scenario's ontwerpen, op basis waarvan deze discussie in 2017 gevoerd kan worden.

Verduurzaming gemeentelijk vastgoed

We gaan een start maken met het verduurzamen van onze vastgoedportefeuille. Daarvoor willen we voor het MIP 2017-2020 en de MFA Lith structureel € 155.000 beschikbaar stellen. Daarmee kunnen we de nieuwbouw- en renovatieprojecten die voor 2017-2020 op de planning staan verduurzamen. Dat betekent dat we de huidige investeringsbedragen vanuit het MIP met € 3,5 miljoen verhogen. We werken aan een plan van aanpak voor de periode na 2020. Dat is naar verwachting in het eerste kwartaal van 2017 klaar.

7. 30-ontwikkelingen

+ is nadeel: hogere uitgaven/lagere inkomsten

- is voordeel: lagere uitgaven/hogere inkomsten

bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Sportpark de Koppelsteeg	-30	0	0	0	0
Verlagen bezuiniging Muzelinck	0	100	0	0	0
Aanpassen bezuiniging buitensport	0	0	0	0	0
Frictiekosten Muzelinck	0	0	0	0	0
Uitwerking projecten Integraal Voorzieningenbeleid (IVB)	0	0	0	0	0
Aanpassing meerjarig investeringsplan (MIP) ontmoeten en sport	0	-53	-412	-209	5
Afwikkeling tekorten buurt- en wijkcentra 2015	0	0	0	0	0
Totaal 30-ontwikkelingen	-30	47	-412	-209	5

Toelichting 30-ontwikkelingen

Sportpark de Koppelsteeg

De kosten voor sportpark de Koppelsteeg zijn in 2016 € 30.000 lager. Dat komt omdat dit park nog niet gerevitaliseerd is. Het budget voor het jaar 2016 voor de dekking van de exploitatie is daarom nog niet nodig.

Verlagen bezuiniging Muzelinck

We verlagen de bezuiniging voor de Muzelinck in 2017 met € 100.000. Dit betekent een nadeel voor onze begroting. Muzelinck heeft ons verzocht om een overgangsjaar zodat ze in 2018 de volledige bezuiniging van € 200.000 kunnen realiseren. We gaan daarin mee. Muzelinck heeft namelijk veel inspanningen gedaan om de organisatie aan te passen om de bezuiniging te kunnen halen. Dit is een intensief en complex proces. Verder hebben ze hard gewerkt aan een actueel programma met nieuwe activiteiten en aan de contacten met het onderwijs, het verenigingsleven, andere cultuurorganisaties en maatschappelijke organisaties.

Aanpassen bezuiniging buitensport

We verlagen de bezuiniging op de buitensport in 2017 met € 125.000. Dit is een nadeel voor onze begroting. Dat betalen we uit de reserve Integraal Voorzieningenbeleid, onderdeel sport. Per saldo heeft deze wijziging daarom geen financieel effect. De raad heeft in 2014 besloten tot een structurele bezuiniging op de sportterreinen van € 237.000 door tariefsverhoging. De bezuiniging gaat in vanaf 2017. De buitensport verenigingen hebben de ruimte gekregen met alternatieve voorstellen te komen. Zij hebben hiervoor een regiegroep in het leven geroepen. De regiegroep heeft goed werk verricht en een belangrijk deel van de bezuinigingen gerealiseerd. We waarderen de inzet en het bereikte resultaat tot nu toe. We verwachten dat de verenigingen en regiegroep erin slagen om de hele bezuiniging te realiseren maar dat daarvoor meer tijd nodig is. De verenigingen krijgen daarom tot 1 juli 2017 de tijd om met concrete voorstellen te komen voor de invulling van de restant taakstelling. Het nog niet gerealiseerde deel van € 125.000 stellen we daarom uit tot 1 januari 2018. Vanaf 1 januari 2018 verhogen we de tarieven voor het restant van de taakstelling dat op dat moment nog niet gerealiseerd is. Hieraan verbinden we de voorwaarde dat we uiterlijk 1 november 2016 met de regiegroep overeenstemming hebben over de capaciteitsnormen voor voetbal.

Frictiekosten Muzelinck

We hebben in 2016 afgerond € 550.000 aan de Muzelinck betaald voor frictiekosten. Muzelinck gebruikt dit geld voor het aanpassen van de organisatie naar aanleiding van de hervormingen die ze doorvoert. We betalen deze kosten uit de reserve hervormingen cultuur. We hebben dus geen extra geld nodig. Eind 2016/begin 2017 verwachten we de eindafrekening.

Uitwerking projecten Integraal Voorzieningenbeleid (IVB)

In het kader van het Integraal Voorzieningenbeleid verwachten we in 2016 een aantal projecten af te ronden. Het gaat vooral om de accommodaties Schadewijk, Oijen, de Berchplaets, Haren en Macharen. Daar hebben we extra budget voor nodig. We schatten dat in op een bedrag van € 506.000. Daarnaast hebben we € 90.000 nodig voor de uitwerking van de voorzieningenkaarten Noord-West, Ravenstein en Herpen. We stellen voor om deze bedragen uit de reserves IVB (€ 475.000) en onderwijshuisvesting (€ 121.000) te betalen. We hebben dus geen extra geld nodig.

Aanpassing meerjarig investeringsplan (MIP) ontmoeten en sport

We hebben het meerjarig investeringsplan voor sport en ontmoeten bijgesteld. Daardoor wijzigen de kapitaallasten. In 2017 is er een voordeel van € 53.000, in 2018 een voordeel van € 412.000, in 2019 een voordeel van € 209.000 en vanaf 2020 een nadeel van € 5.000. We hebben het investeringsplan uit de vorige programmabegroting geactualiseerd. Dat hebben we gedaan op basis van de voorzieningenkaarten. We verwachten dat de uitvoering daarvan meer tijd gaat kosten dan we vorig jaar ingeschat hadden. Daarom hebben we veel investeringen een jaar doorgeschoven. Dat heeft vooral betrekking op het domein ontmoeten. Daar verwachten we namelijk de grootste investeringen. Verder hebben we het jaar 2020 toegevoegd. Vorig jaar hebben we de investeringen tot en met 2019 ingeschat. In programma 2. Werk, inkomen en onderwijs zien we hetzelfde beeld voor de investeringen in onderwijs. Verder hebben we bij de 30-ontwikkelingen in programma 9. Bestuur, organisatie en dienstverlening voor 2017 en 2018 een 30-ontwikkeling opgenomen voor extra capaciteit voor het opstellen en uitwerken van de voorzieningenkaartadviezen.

Afwikkeling tekorten buurt- en wijkcentra 2015

We storten € 130.000 in de reserve Integraal Voorzieningenbeleid (IVB). Dit geld gebruiken we om de tekorten van een paar buurt- en wijkcentra uit 2015 op te lossen. Het bedrag hadden we in de jaarrekening 2015 al apart gezet. We hebben dus geen extra budget nodig. We storten het bedrag in de reserve omdat we niet zeker weten of we dit project in 2016 kunnen afronden. We hebben namelijk nog niet alle financiële gegevens van de buurt- en wijkcentra.

8. Septembercirculaire

De septembercirculaire heeft geen effecten op dit programma.

9. Wat mag het kosten?

In de volgende tabel geven we een financieel overzicht van het programma.

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
+ is uitgaven - is inkomsten bedragen x € 1.000					
Bestaand beleid					
Lasten	17.261	15.914	16.343	16.099	16.178
Baten	-2.319	-2.392	-2.380	-2.327	-2.274
Saldo	14.942	13.522	13.963	13.772	13.904
Stortingen reserves	994	46	46	46	46
Onttrekkingen reserves	-839	-256	-379	-247	-242
Saldo mutaties reserves	154	-210	-333	-201	-196
Totaal bestaand beleid	15.097	13.313	13.630	13.572	13.707
Nieuw beleid	60	60	12	109	155
3O-ontwikkelingen	-30	47	-412	-209	5
Budgettair neutrale wijzigingen	199	524	525	525	526
Totaal programma	15.326	13.944	13.755	13.997	14.393

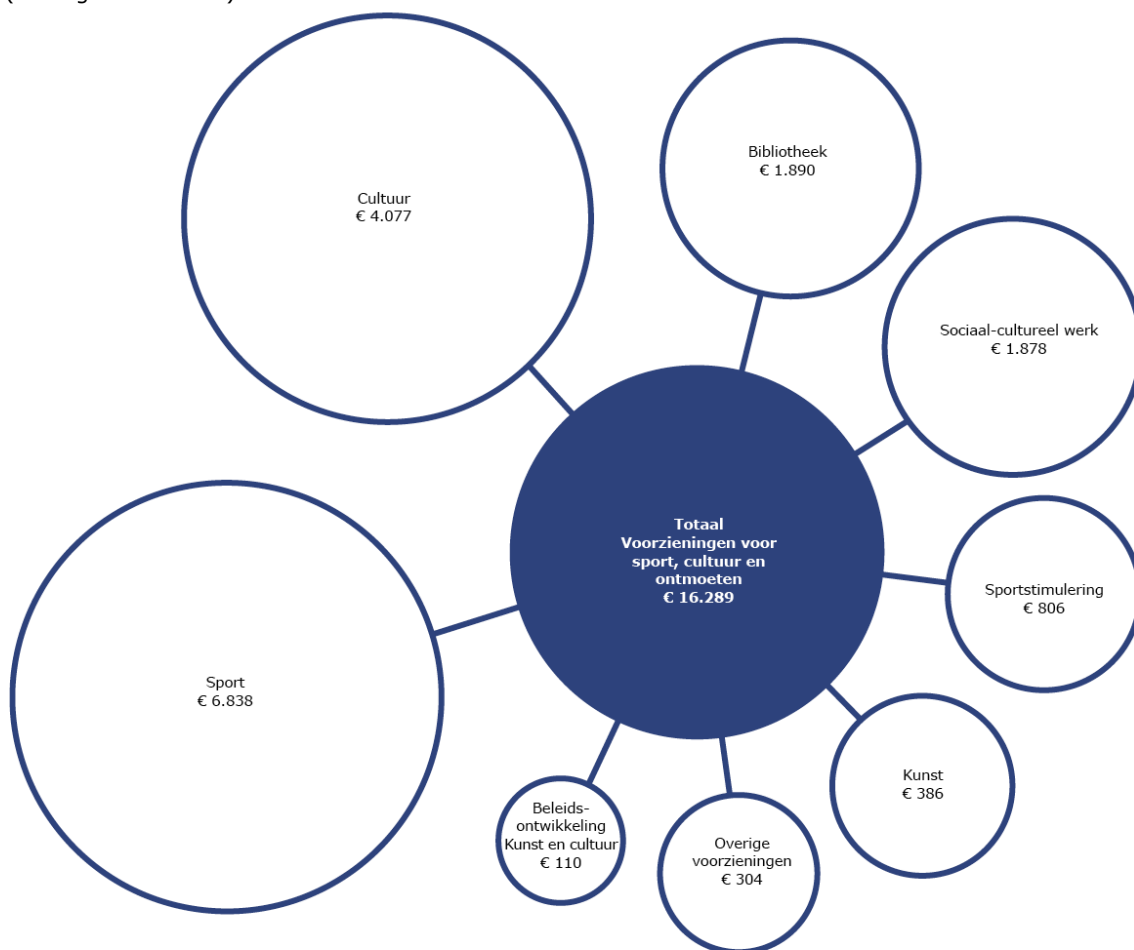
10. Overzicht subsidies

We geven hier een overzicht van de subsidies binnen dit programma.

Subsidies	Begroting 2017
Bibliotheek	1.890
Cultuur	2.766
Kunst	265
Overige voorzieningen	225
Sociaal cultureel werk	188
Sport	1.674
Sportstimulering	712
Totaal programma	7.719

11. Lasten per product

In de volgende figuur hebben we voor 2017 de totale lasten per product in beeld gebracht (bedragen x € 1.000).

Programma 4. Veiligheid

[Naar inhoudsopgave](#)

1. Wat willen we bereiken?

Dit programma richt zich op het zorgen voor zo veilig mogelijke wijken en dorpen in Oss. We kiezen ervoor om hardnekkige problemen integraal aan te pakken en een veiligheidsincident zo goed mogelijk op te lossen op het moment dat het zich voordoet. Daarbij is een goede verbinding met het sociaal domein belangrijk. Veiligheid is ván iedereen en vóór iedereen. Het op peil houden van de veiligheid en veiligheidsbeleving moeten we samen met de Osse inwoners doen. Iedereen heeft hierin zijn eigen verantwoordelijkheid. We maken onze inwoners en organisaties bewust van hun eigen mogelijkheden om onveilige situaties te voorkomen. We richten onze inzet op de zaken die we als gemeente kunnen beïnvloeden.

Aanpakken van hardnekkige veiligheidsproblemen

Een inbraak in je woning tast je gevoel van veiligheid direct aan. Daarom blijft het aanpakken en voorkomen van woninginbraken één van onze prioriteiten. Ook overlast door jeugdgroepen blijft een actueel en hardnekkig probleem. Daarnaast is er ondermijnende georganiseerde criminaliteit, een probleem dat meestal niet zichtbaar is in het dagelijks leven. We hebben op het niveau van Zuid-Nederland met de politie en de provincie Noord-Brabant afgesproken dat ondermijnende georganiseerde criminaliteit extra aandacht krijgt.

Via het beleid voor integrale veiligheid hebben we in 2013 besloten deze hardnekkige problemen via een ketenaanpak meerjarig aan te pakken. Hierdoor pakken we deze problemen vanuit verschillende invalshoeken (preventie, repressie, nazorg) aan. Omdat de drie hardnekkige problemen nog steeds actueel zijn, stellen we voor het beleidskader Integrale Veiligheid tot en met 2018 te verlengen. Vanwege het hoge aantal fietsendiefstallen in Oss willen we het hardnekkige probleem fietsendiefstallen als vierde prioriteit aan het beleidskader Integrale Veiligheid toevoegen.

Voorkomen en oplossen van veiligheidsincidenten (op grote en kleine schaal)

We proberen veiligheidsproblemen te voorkomen of zo snel en zo goed mogelijk op te lossen. Hierbij gaat het om twee soorten incidenten:

- De aanpak van rampen en crises. Bij de aanpak van rampen en crises hebben we de verantwoordelijkheid voor bevolkingszorg.
- Veiligheidsincidenten in wijken en dorpen. We zijn verantwoordelijk voor het oplossen van actuele openbare orde- en veiligheidsproblemen.

Hardnekkige veiligheidsproblemen en veiligheidsincidenten pakken we waar nodig aan met een stevige verbinding met het sociaal domein.

Veiligheidsbeleving en preventie

In het kader van leefbaarheid is het van belang dat mensen zich veilig voelen. Bij de aanpak van de drie hardnekkige problemen en veiligheidsincidenten is het veiligheidsgevoel een belangrijk aspect. We zetten hierop in met preventie, goede communicatie, voorlichting en zichtbaarheid van professionals. Daarnaast kunnen mensen zelf ook voorzorgsmaatregelen nemen waardoor de veiligheid en het veiligheidsgevoel vergroot worden.

We werken aan de volgende doelstellingen:

1. Woninginbraken laag houden
2. Jeugdoverlast beperken en jeugdcriminaliteit aanpakken
3. Bestrijden van ontwrichting door ondermijnende criminaliteit
4. Fietsendiefstal beperken
5. Veiligheidsincidenten of -problemen oplossen
6. Mensen ondersteunen met complexe problematiek m.b.t. straf en zorg

Belangrijke (beleids)kaders:

1. Beleid integrale veiligheid 2013-2016 gemeente Oss
2. Regionaal veiligheidsplan politie Brabant-Oost 2015-2018
3. Regionaal beleidsplan Veiligheidsregio Brabant-Noord 2016-2019
4. Kadernota Regionaal Veiligheidshuis Maas en Leijgraaf 2017
5. Beleidskader Veiligheidsregio Brabant-Noord 2017

2. Wat gaan we hiervoor doen?

Doelstelling 1: Woninginbraken laag houden

In de afgelopen jaren hebben we goede resultaten geboekt bij het terugdringen van woninginbraak. We zien in de eerste helft van dit jaar een lichte stijging van het aantal woninginbraken. Hieruit blijkt dat het van belang blijft woninginbraak integraal en met prioriteit aan te pakken. Het gaat hierbij om preventieve maatregelen en opsporingsmaatregelen.

Activiteiten:

- We voeren in de zomer en winter samen met de politie een communicatiecampagne om bewustwording van risico's op woninginbraak te verhogen.
- We sturen namens gemeente en politie brieven rond in de buurt bij een woninginbraak.
- We pakken vanuit het Regionaal Veiligheidshuis samen met zorg- en strafpartners de harde kern woninginbrekers aan via een persoonsgerichte aanpak.
- We zijn aangesloten bij het Woninginbraakteam (WIT) van de politie. Daarin analyseren we maandelijks de inbraakcijfers. Naar aanleiding daarvan kijken we als gemeente wat we extra aan preventie kunnen doen.

Doelstelling 2: Jeugdoverlast beperken en jeugdcriminaliteit aanpakken

Het gros van de jongeren in jeugdgroepen vertoont soms hinderlijk gedrag of wordt door de omgeving als hinderlijk ervaren. In de afgelopen jaren was er vooral in de wijken Schadewijk en Berghem sprake van jeugdoverlast. In de eerste helft van 2016 zien we dat er in de verschillende wijken en dorpen sprake is van jeugdgroepen die in meer of mindere mate voor overlast zorgen. Voor een klein deel van de jongeren geldt dat sprake is van complexere problematiek ten aanzien van zorg, werk en inkomen en strafbare feiten.

Activiteiten:

- We pakken problematische jeugdgroepen aan vanuit de wijk, de zorgketen en de strafketen.

Doelstelling 3: Bestrijden van ontwrichting door ondermijnende criminaliteit

We streven in Brabant en Zeeland naar een veilige, eerlijke en betrouwbare leef- en werkomgeving. Voor een effectieve aanpak van criminele structuren werken we samen met politie, Openbaar Ministerie en andere overheidspartners. Bij de lokale aanpak hiervan werken we intensief samen met de veiligheidspartners Regionaal Informatie en Expertisecentrum Criminaliteit (RIEC) en de Taskforce Brabant Zeeland. Naar aanleiding van onderzoek van de provincie Noord-Brabant krijgen we eind 2016 meer inzicht in ondermijnende criminaliteit in het buitengebied.

Activiteiten:

- We pakken concrete casussen lokaal en regionaal aan samen met externe partners als politie, Openbaar Ministerie en RIEC.
- We passen het 13b-beleid uit de Opiumwet toe. Hierin staat dat de burgemeester bevoegd is panden te sluiten bij het constateren van de verkoop/aflevering van drugs.
- We toetsen op basis van de Wet Bibob.
- We willen de Taskforce Brabant Zeeland voortzetten.
- Avans Hogeschool richt eind 2016 een lectoraat Ondermijning in. Wij zullen hierin met Avans gaan samenwerken.

Doelstelling 4: Fietsendiefstal beperken

Er worden veel aangiftes van gestolen fietsen gedaan. Daarom hebben we in de kadernota 2017-2020 voorgesteld om de aanpak van fietsendiefstallen als prioriteit aan het beleidskader Integrale Veiligheid toe te voegen. Het gaat hierbij om een integrale aanpak van het investeren in preventie tot en met de aanpak van heling van gestolen fietsen.

Activiteiten:

- We zorgen voor communicatie om de bewustwording van inwoners en ondernemers te verhogen.
- We zetten in op aanpak van de heling van fietsen.

Doelstelling 5: Veiligheidsincidenten of -problemen oplossen

Als bij een incident een veiligheidsprobleem ontstaat komen we in actie. Onze rol daarbij is bevolkingszorg: zorg bieden en het oplossen van het veiligheidsprobleem door coördinatie tussen betrokken organisaties. Afhankelijk van het probleem zoeken we lokaal of regionaal een oplossing. Daarnaast is het van belang dat we goed voorbereid zijn op rampen- en crisisbeheersing.

De opvang van vluchtelingen en het huisvesten van vergunninghouders pakken we integraal aan. Dat is toegelicht in programma 1. Zorg en welzijn. Vanuit programma 4 zorgen we voor openbare orde en veiligheid (bijvoorbeeld rondom bewonersavonden, onrust in wijken, demonstraties).

Activiteiten:

- De brandweerkazerne in Oss moet her- of verbouwd worden. Er zijn verschillende scenario's (basisspuihuis, basisspuihuis met werkplaats/logistieke functie, basisspuihuis met kantoor, basisspuihuis met werkplaats/logistieke functie en kantoor). Om een scenario te kunnen kiezen is naast lokale besluitvorming ook een regionale visie nodig. Over deze regionale visie neemt het Algemeen Bestuur van de Veiligheidsregio naar verwachting eind 2016 een besluit. Het Dagelijks Bestuur van de Veiligheidsregio heeft inmiddels gekozen voor de variant basisspuihuis.
- We zetten in op het signaleren van en reageren op radicalisering, jihadisme en extremisme.

Doelstelling 6: Mensen ondersteunen met complexe problematiek m.b.t. straf en zorg

We zien een toename van verstoring van de openbare orde door mensen met complexe problemen (onder andere de 'verwarde personen-problematiek'). Voor deze openbare orde problemen is vaak een zorgoplossing nodig. Deze problematiek is niet eenvoudig op te lossen. We gaan samen met het sociaal domein een aanpak ontwikkelen. Het Veiligheidshuis is hierbij een belangrijke partner.

Hardnekkige veiligheidsproblemen en veiligheidsincidenten pakken we waar nodig aan met een stevige verbinding met het sociaal domein. Hiervoor werken we in ieder geval samen aan een verbinding tussen het Regionaal Veiligheidshuis, het basisteam jeugd en gezin (BJG) en SamenKrachtOss (SKO).

Activiteiten:

- We zetten in op de toegang van complexe problematiek. We benaderen personen die regelmatig met politie en justitie in aanraking komen, en ook kampen met GGZ- of verslavingsproblemen of hoge schulden, niet alleen via straf maar ook vanuit zorg. Dit doen we om de kans op herhaling te verlagen én complexe problemen op te lossen.
- We werken aan de doorontwikkeling van het Veiligheidshuis ten aanzien van de werkwijze, de nieuwe locatie en de nazorg van ex-gedetineerden.

Duurzaamheid

In dit programma dragen we bij aan de people-lijn van de Duurzaamheidskring. In een duurzame samenleving zijn veiligheid en veiligheidsgevoelens van belang. Met de integrale aanpak van de hardnekkige problemen en het oplossen van geweldsincidenten zetten we in op het vergroten van de objectieve veiligheid en het behouden van de huidige veiligheidsgevoelens.

3. Verbonden partijen

Hier geven we weer in hoeverre onze verbonden partijen bijdragen aan de doelstellingen van dit programma. We noemen hier alleen de gemeenschappelijke regelingen omdat dit wettelijk verplicht is. Andere verbonden partijen laten we hier buiten beschouwing.

De verbonden partijen hebben we ook toegelicht in de paragraaf hierover.

Veiligheidsregio Brabant-Noord

In de Veiligheidsregio werken 19 gemeenten, de GGD en de nationale politie samen op het gebied van brandweezorg, rampenbestrijding, crisisbeheersing, geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen, meldkamers en bevolkingszorg. Belangrijke ontwikkelingen zijn de komende tijd te verwachten ten aanzien van huisvesting (kantoren, werkplaatsen, opleidingslokalen), de vorming van de landelijke meldkamerorganisatie (LMO), en de verkenning naar de locatie-onafhankelijke bluswatervoorziening.

Regionaal Veiligheidshuis Maas en Leijgraaf

Het Regionaal Veiligheidshuis Maas en Leijgraaf is een netwerksamenwerking waarin straf en zorg met elkaar verbonden worden. Het Veiligheidshuis bevindt zich in een proces van doorontwikkeling. De essentie van die doorontwikkeling ligt in het verbinden van het gemeentelijke sociaal domein met het justitiële domein in de aanpak van complexe, ketenoverstijgende casuïstiek.

4. Indicatoren

In het volgende overzicht geven we de indicatoren weer waar we op sturen.

Indicator	Bron	Laatste meting	Jaar	Streefwaarde
Doelstelling 1: Woninginbraken	Politie	231	2015	231
Doelstelling 2: Incidentmeldingen jeugdoverlast	Politie	461	2015	400
Doelstelling 3*: Controles waarbij hennep en/of harddrugs is aangetroffen (13b)	Gemeente	45	2015	-
- waarna bestuurlijke waarschuwing		23	2015	-
- waarna sluiting pand		20	2015	-
Interne BIBOB toetsen	Gemeente	41	2015	-
- waarna BIBOB toetsen door landelijk bureau BIBOB		4	2015	-
Doelstelling 4: Aangiftes fietsendiefstal	Politie	1.157	2015	1.000
Doelstelling 5: Incidentmeldingen verwarde personen	Politie	198	2015	150
Doelstelling 6: Rapportcijfer veiligheid	Veiligheidsmonitor	7,1	2015	7

* We hebben geen streefcijfers opgenomen voor de acties onder doelstelling 3 omdat dit acties zijn die uitgevoerd worden als reactie op het aantreffen van bijvoorbeeld hennep in een woning.

5. Waar staat je gemeente

In de volgende tabel geven we de verplichte indicatoren vanuit waarstaatjegemeente.nl weer. Om de cijfers van Oss te kunnen plaatsen hebben we daarnaast een referentiemeting opgenomen. We gebruiken hiervoor de gemiddelde waarde van gemeenten in de grootteklasse van 50.000 tot 100.000 inwoners.

Indicator	Oss	Referentie	Jaar
Verwijzingen Halt 12-17 jaar per 10.000 inwoners van 12-17 jaar	146,9	146,5	2014
Harde kern jongeren 12-24 jaar per 10.000 inwoners van 12-24 jaar	0,9	1,5	2014
Winkeldiefstallen per 1.000 inwoners	2	2,3	2015
Geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners	4,6	5,6	2015
Diefstallen uit woning per 1.000 inwoners	2,6	3,9	2015
Vernielingen en beschadigingen per 1.000 inwoners	7,2	6,9	2015

6. Nieuw beleid

+ is nadeel: hogere uitgaven/lagere inkomsten
- is voordeel: lagere uitgaven/hogere inkomsten
bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Vrijstelling leges voor aanvragen van evenementenvergunningen	0	25	25	25	25
Voortzetting Taskforce Brabant-Zeeland	0	25	25	25	0
Herbouw of nieuwbouw brandweerkazerne Oss	0	0	0	248	245
Totaal nieuw beleid	0	50	50	298	270

Toelichting nieuw beleid

Vrijstelling leges voor aanvragen van evenementenvergunningen

In de raadsvergadering van de programmabegroting 2017-2020 heeft de raad door middel van een amendement besloten dat het legebiedrag voor evenementenvergunningen op nihil moet worden gesteld. Deze wijziging nemen we mee bij de behandeling van de belastingvoorstellen in de raadsvergadering van 15 december 2016.

Voortzetting Taskforce Brabant-Zeeland

We stellen voor om in de jaren 2017-2019 te blijven deelnemen aan de Taskforce Brabant-Zeeland. De jaarlijkse kosten daarvan zijn € 25.000. De Taskforce heeft zich de afgelopen 3 jaar gericht op een integrale aanpak van ondermijnende criminaliteit. Alle deelnemers willen daarmee doorgaan. Na 2019 blijven op dit terrein ook inspanningen nodig. Daar nemen we in 2020 een PM-post voor op.

Herbouw of nieuwbouw brandweerkazerne Oss

De brandweerkazerne in Oss moet her- of verbouwd worden. Daar waren verschillende scenario's voor. Het dagelijks bestuur van de Veiligheidsregio heeft inmiddels gekozen voor het scenario basisspuihuis. Besluitvorming in het algemeen bestuur volgt later. Het gaat om een investering van € 5.000.000 in 2018 waarvoor we in 2017 een voorbereidingskrediet van € 500.000 nodig hebben. De kosten van de investering zijn € 248.000 in 2019 en daarna structureel € 245.000 vanaf 2020.

7. 30-ontwikkelingen

+ is nadeel: hogere uitgaven/lagere inkomsten

- is voordeel: lagere uitgaven/hogere inkomsten

bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Lagere bijdrage 2015	-130	0	0	0	0
Veiligheidsregio Brabant-Noord					
Totaal 30-ontwikkelingen	-130	0	0	0	0

Toelichting 30-ontwikkelingen

Lagere bijdrage 2015 Veiligheidsregio Brabant-Noord

We krijgen in 2016 € 130.000 terug van de gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Brabant-Noord. In 2015 had de Veiligheidsregio geld over. Daarom krijgen de deelnemende gemeenten een deel van hun bijdrage terug. Dat hebben ze besloten bij het vaststellen van de jaarrekening 2015 van de Veiligheidsregio.

8. Septembercirculaire

De septembercirculaire heeft geen effecten op dit programma.

9. Wat mag het kosten?

In de volgende tabel geven we een financieel overzicht van het programma.

+ is uitgaven

- is inkomsten

bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Bestaand beleid					
Lasten	5.433	4.972	5.097	5.173	5.254
Baten	-343	-57	-57	-57	-57
Saldo	5.090	4.915	5.039	5.116	5.197
Storting reserves	0	443	0	0	0
Onttrekking reserves	-110	-443	-43	-42	-42
Saldo mutaties reserves	-110	0	-43	-42	-42
Totaal bestaand beleid	4.980	4.915	4.997	5.073	5.155
Nieuw beleid	0	50	50	298	270
30-ontwikkelingen	-130	0	0	0	0
Budgettair neutrale wijzigingen	0	22	21	21	21
Totaal programma	4.850	4.986	5.068	5.392	5.446

10. Overzicht subsidies

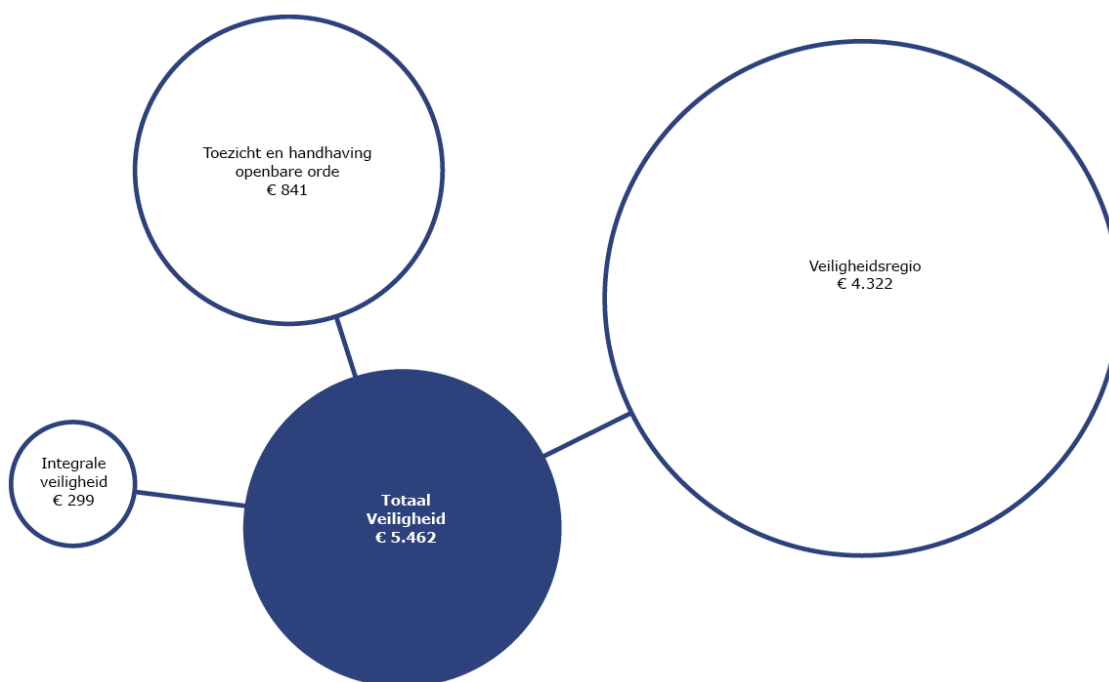
We geven hier een overzicht van de subsidies binnen dit programma.

bedragen x € 1.000

Subsidies	Begroting 2017
Integrale veiligheid	37
Totaal programma	37

11. Lasten per product

In de volgende figuur hebben we voor 2017 de totale lasten per product in beeld gebracht (bedragen x € 1.000).

Programma 5. Mobiliteit en openbare ruimte

1. Wat willen we bereiken?

Inwoners, bedrijven en overige gebruikers zijn tevreden over de inrichting, het onderhoud en het functioneren van de openbare ruimte. Ze zijn betrokken bij de beleidskeuzes en de uitvoering daarvan. We werken doelmatig samen aan duurzame instandhouding en verbetering.

In de openbare ruimte komen inwoners, bedrijven en overige gebruikers elkaar tegen, ieder met een eigen visie en belang. Met respect en zorg voor ieders mening streven we naar brede tevredenheid. De openbare ruimte heeft invloed op de tevredenheid van inwoners over hun leefomgeving. De tevredenheid monitoren we. Waar nodig vertalen we dat in aangepaste communicatie of werkwijzen.

Bewoners zijn betrokken bij de eigen woon- en leefomgeving en voelen zich mede-eigenaar en medeverantwoordelijk.

De inrichting en het beheer van de openbare ruimte vormen een belangrijk visitekaartje voor onze gemeente. Voor een duurzame en klimaatbestendige inrichting en beheer van de openbare ruimte zetten we in op leefbaarheid, bereikbaarheid, bruikbaarheid, veiligheid en efficiency. Daarbij is de groen/blauwe infrastructuur in relatie tot klimaatverandering steeds belangrijker.

In de leefgebieden is vooral sprake van bestemmingsverkeer. We hebben een uitgebreid net van comfortabele fietsverbindingen. Als de auto of fiets geen optie is, dan is gebruik van een vorm van openbaar vervoer of kleinschalig georganiseerde vervoersdienst mogelijk. Het verkeer veroorzaakt voor bewoners en gebruikers zo min mogelijk overlast in de vorm van onveilige situaties, hinder van geluid of slechte luchtkwaliteit.

De hoofdwegenstructuur met de daarop aangesloten parkeerterreinen in het centrum, de bereikbaarheid via spoor en water, de bedrijventerreinen, woonwijken en kernen dragen bij aan Oss als vitale, economisch sterke en aantrekkelijke gemeente en centrumstad. Oss is een multimodaal knooppunt in zowel nationale als internationale verbindingen.

Voor de gemeentelijke watertaken zetten we in op schoon, mooi, voldoende en veilig water. Dat doen we niet alleen, maar samen met waterpartners en de regio. We houden daarbij rekening met klimaatverandering.

We werken aan de volgende doelstellingen:

1. Behoud van goede bereikbaarheid en verkeersveiligheid
2. Meer duurzame vervoersbewegingen
3. Tevreden en betrokken gebruikers van de openbare ruimte
4. Een doelmatige en duurzame openbare ruimte

Belangrijke (beleids)kaders:

1. Mobiliteitsvisie (2009) en mobiliteitsplan (2011)
2. Parkeerbeleidsplan (2005)
3. Leidraad Openbare Ruimte (2013 en 2015) en kwaliteitskeuze onderhoud (2013)
4. Beleidsnota openbare verlichting (2014)
5. Beheerplannen openbare ruimte
6. Plan gemeentelijke watertaken (2012)
7. Bomennota (2015) en boomstructuurplan (2016)
8. Speelruimtebeleid (2016)

2. Wat gaan we hiervoor doen?

Doelstelling 1: Behoud van goede bereikbaarheid en verkeersveiligheid

Om een goede bereikbaarheid te waarborgen streven we ernaar dat niet meer dan 95% van de capaciteit van de hoofdwegen gebruikt wordt. Het is de bedoeling dat het totaal aantal locaties waarop dit wel gebeurt, of waar we dit verwachten, afneemt. Daarnaast streven we naar minder of het liefst geen verkeersongevallen.

Doelstelling 2: Meer duurzame vervoersbewegingen

We streven ernaar dat het aandeel fiets en openbaar vervoer in de verdeling van vervoer naar vervoerswijzen (modal split) toeneemt.

De hoofdinfrastructuur draagt in belangrijke mate bij aan behoud van een goede bereikbaarheid en verkeersveiligheid (doelstelling 1). Hier liggen ook kansen voor het intensiveren van duurzame vervoersbewegingen (doelstelling 2). Met name deze hoofdstructuren vragen blijvende investeringen. We actualiseren het verkeersmodel en beoordelen het mobiliteitskader op actualiteit. Dit is namelijk het toetsingskader voor onder andere het MipMO (meerjarig investeringsprogramma mobiliteit), IUP (Integraal Uitvoeringsprogramma openbare ruimte) en onderhoudsprojecten.

Ook het spoor, kanaal en de haven dragen bij aan een veilige en bereikbare stad en duurzaam vervoer.

Activiteiten:

- We verwachten de uitkomsten van onderzoek naar de doorstroming op de Singel 1940-1945/Hertogensingel concreet te vertalen naar maatregelen.
- We voeren renovatiewerkzaamheden uit aan de Nieuwe Hescheweg en we verbeteren de verkeersafwikkeling op de kruising met de Julianasingel/Dr. Saal van Zwanenbergsingel.
- We stimuleren duurzame vervoerswijzen met een comfortabel netwerk en voorzieningen. In 2017 realiseren we daarvoor onder andere:
  - o Reconstructie van de Heesterseweg tussen Oss en Geffen, waarbij ook het fietspad verbreed wordt.
  - o Onderdelen van de fietsstraat oost-west en de fietssnelweg F59.
  - o We houden de tijdelijke extra fietsenstalling bij het station nog een paar jaar open en overleggen met ProRail en de NS over uitbreiding van de NS-fietsenstallingen.
  - o Overleg met de provincie Noord-Brabant over de concrete invulling van een verbeterd fietspad aan de Kennedybaan.
  - o Uitbreiding van fietsenstallingen in het centrumgebied en maatregelen om het gedrag van fietsers te verbeteren.
  - o Een Duurzaam Veilige inrichting bij herinrichting en groot onderhoud van wegen.
- We onderzoeken de mogelijkheden om vrachtverkeer op de Dorpenweg verder te ontmoedigen.
- We werken aan de gewenste verbetering van wacht- en ligplaatsen in de haven.
- Het aantal ongelukken op de A50 bij Ravenstein is gestegen. We hebben hierover contact met het Rijk. We blijven lobbyen voor de structurele verbetering van de A50 en knooppunt Paalgraven.
- We intensiveren de lobby voor verdubbeling van de spoorbrug bij Ravenstein in combinatie met waterveiligheidsmaatregelen aan de Maas. We doen mee aan een onderzoek in opdracht van de provincies Noord-Brabant, Gelderland en Overijssel naar kosten en baten van een spoorverdubbeling.

Doelstelling 3: Tevreden en betrokken gebruikers van de openbare ruimte

We streven ernaar dat de scores op de veiligheidsmonitor voor tevredenheid over het onderhoud en de inrichting van de openbare ruimte 70% of hoger zijn.

Bij de instandhouding en ontwikkeling van de openbare ruimte zijn veranderende rollen van gemeente, bewoners, gebruikers maar ook uitvoerende partijen goed merkbaar. Onder andere met samenspraak, zelfbeheer en integrale contractvormen met aannemers voelen belanghebbenden zich steeds meer mede-eigenaar. Nieuw eigenaarschap van de openbare ruimte en cocreatie zijn nodig ten gunste van beleving, tevredenheid, bruikbaarheid en betaalbaarheid.

Activiteiten:

- We blijven inwoners nadrukkelijk uitdagen en verleiden om een actieve rol te nemen in het onderhoud van de eigen woonomgeving.
- We bouwen integrale onderhoudscontracten verder uit en stellen bewonerstevredenheid daarbij meer centraal in de beoordeling van de aannemer.
- We betrekken gedragsbeïnvloeding nadrukkelijk bij de afwegingen voor inrichting en onderhoud. We ontwikkelen daar een werkwijze in.
- We streven naar minimale overlast en hinder en pakken in voorkomende situaties samen met bewoners overlast voortvarend op. Bijvoorbeeld met de richtlijn Hinder en overlast bomen doen we dit op een transparante en objectieve manier.
- Met het nieuwe speelruimtebeleid maken we spelen en ontmoeten in de openbare ruimte voor kinderen uitdagender en actiever en dichterbij de natuur.
- We zetten meer in op goede en tijdige communicatie over onderhoud en maatregelen.
- In het IUP hebben we voor 2017 onder andere de volgende onderhoudsprojecten opgenomen: Vlashoek zuid-oost, de Pastoor van Hapertstraat in Lith en de Willibrordusweg e.o. in Berghem.
- We geven invulling aan de wens van de gemeenteraad voor meer openbare drinkwatertappunten.

Doelstelling 4: Een doelmatige en duurzame openbare ruimte

Samen met onze waterpartners werken we aan schoon, mooi, voldoende en veilig water.

Het inrichten en beheren van de openbare ruimte vraagt om maatregelen die negatieve effecten van klimaatverandering verminderen (mitigatie) en bovenal om maatregelen die de gevolgen van klimaatverandering kunnen opvangen (adaptatie). Een klimaatrobuust openbaar gebied betekent voor de komende jaren meer en andere aandacht voor biodiversiteit, bomen, de groene ruimte en wateropvang en meer aandacht voor fietsers en voetgangers. We streven naar doelmatige investeringen met een redelijke verhouding tussen de kosten van maatregelen en de baten. Vanzelfsprekend werken we ook aan een maximaal duurzame invulling en uitvoering van maatregelen.

Activiteiten:

- Met een Routekaart Natuur brengen we inspanningen op en kansen voor verbetering en vermeerdering van onder andere het openbaar groen in de komende jaren in beeld.
- Een Routekaart Naar een klimaatbestendig Oss verwoordt consequenties van klimaatverandering en onder andere de maatregelen in de openbare ruimte om die op te vangen.
- Een gemeenschappelijke visie op samenwerken aan riolering en zuivering met de regio As50+ draagt bij aan een doelmatiger functioneren van de afvalwaterketen. Inzet op klimaatbestendig inrichten is één van de onderwerpen.
- We geven de komende jaren gefaseerd invulling aan het geactualiseerde bomenbeleid.

Duurzaamheid

Onze inspanningen ten aanzien van duurzaamheid richten zich op de volgende aspecten:

- Robuuste basisvoorzieningen en meer aandacht voor groen en water zijn het uitgangspunt voor een toekomstbestendige, klimaatrobuuste en biodiverse openbare ruimte.
- Een goede interactie met inwoners en betrokkenheid en juist gedrag van bewoners zijn belangrijke sociale duurzaamheidsaspecten.
- In een duurzame samenleving zijn veiligheid en veiligheidsgevoelens van belang. Zowel de zorg voor een veilige openbare ruimte als de beleving van bewoners zijn belangrijke uitgangspunten in dit programma.
- Voorzieningen in de openbare ruimte zijn energiezuinig. We bouwen onder andere de openbare verlichting verder uit naar een energiezuinige installatie.
- We faciliteren in een netwerk van openbare laadpalen voor elektrisch vervoer.
- We faciliteren bij het realiseren van meer openbare drinkwatertappunten.
- Voor duurzame mobiliteit lobbyen we voor meer Smart Mobility technologie in ons verkeersnetwerk. We zetten via parkmanagement in op vermindering van spitsritten per auto. Met comfortabele fietsvoorzieningen stimuleren we fietsgebruik.

- Voor alle investeringen in fysieke voorzieningen willen we ten minste voldoen aan de landelijke criteria voor duurzaam inkopen.

3. Verbonden partijen

N.v.t.

4. Indicatoren

In het volgende overzicht geven we de indicatoren weer waar we op sturen.

Indicator	Bron	Laatste meting	Jaar	Streefwaarde
Tevredenheid inwoners over onderhoud groen en wegen	Veiligheidsmonitor	77,4%	2015	> 70%
Bereikbaarheid	Gemeente	N.v.t.	N.v.t.	< 95% gebruik wegcapaciteit (2020)
Kostendekkendheid tarieven rioolheffing	Gemeente	€ 168,48	2015	100%
Modal Split	CBS	Fiets 37%, OV 4%	2013	Fiets 40%, OV 5% (2020)
Onderhoudsniveau	Gemeente	Sober, Sober+ (wonen) en Basis (centra)	2015	Sober, Sober+ (wonen) en Goed (centra)

5. Waar staat je gemeente

In de volgende tabel geven we de verplichte indicatoren vanuit waarstaatjegemeente.nl weer. Om de cijfers van Oss te kunnen plaatsen hebben we daarnaast een referentiemeting opgenomen. We gebruiken hiervoor de gemiddelde waarde van gemeenten in de grootteklasse van 50.000 tot 100.000 inwoners.

Indicator	Oss	Referentie	Jaar
Aandeel ziekenhuisopnamen van verkeersongeval met motorvoertuig	11%	7%	2014
Aandeel ziekenhuisopnamen van verkeersongeval met gewonde fietser	11%	9%	2014

6. Nieuw beleid

+ is nadeel: hogere uitgaven/lagere inkomsten
 - is voordeel: lagere uitgaven/hogere inkomsten
 bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Drinkwatertappunten	0	22	25	7	7
Kwaliteitsslag straten rondom centrum	0	400	0	0	0
Bomenbeleid	0	210	0	0	0
Totaal nieuw beleid	0	632	25	7	7

Toelichting nieuw beleid

Drinkwatertappunten

We willen in 2017 en 2018 ruimte bieden om op drukbezochte locaties in de gemeente openbare drinkwatertappunten te realiseren. De kosten daarvan zijn € 22.000 in 2017, € 25.000 in 2018 en € 7.000 vanaf 2019. Daarmee kunnen 10 tappunten worden gerealiseerd en onderhouden. We willen in overleg met betrokken partijen geschikte locaties bepalen. Op deze manier willen we de motie uitvoeren die de gemeenteraad tijdens de vergadering over de kadernota heeft aangenomen.

Kwaliteitsslag straten rondom centrum

We werken aan een kwaliteitsslag van de straten rondom het centrum. Onze eerste prioriteiten liggen bij de omgeving van de Oostwal en de Molenstraat. Bij de Oostwal willen we zorgen voor een veilige en aantrekkelijke looproute langs het sheddakencomplex. Daar zijn aanpassingen voor nodig. De kosten zijn € 400.000 in 2017. Dit project sluit aan op de geplande herontwikkeling van het sheddakencomplex. Voor de Molenstraat willen we aansluiten op de plannen voor de centrumontwikkeling. Daar kunnen we nu dus nog geen bedrag en planning voor opnemen. We hebben daar wel geld voor beschikbaar. Dat komt uit de aanpassingen van de verslagleggingsvoorschriften (BBV). Bij de 30-ontwikkelingen in programma 10. Financiën en belastingen en in bijlage 7 hebben we dat uitgebreider toegelicht.

Bomenbeleid

We gaan in 2017 extra inspanningen doen om ons bomenbeleid uit te voeren. Daar stellen we € 210.000 voor beschikbaar. Dat geld gebruiken we onder andere om bomen die overlast geven te kappen en vervangen. Dit bedrag komt bovenop de € 75.000 die we in de programmabegroting 2016-2019 vrijgemaakt hebben. Nu hebben we geld om enkele urgente probleemstraten aan te kunnen pakken.

7. 30-ontwikkelingen

+ is nadeel: hogere uitgaven/lagere inkomsten
- is voordeel: lagere uitgaven/hogere inkomsten
bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Beheerplan parkeren	0	0	0	0	0
Eerste voortgangsrapportage IUP	0	0	0	0	0
Beheer en onderhoudskosten Talentencampus en Sibeliuspark	155	155	255	255	255
Uitstel projecten Koornstraat en Saal van Zwanenbergsingel	0	0	0	0	0
Lagere inkomsten verkoop openbaar groen	300	0	0	0	0
Geluidsmaatregelen Ruwaardsingel	0	0	0	0	0
Gemeentelijk rioleringsplan (GRP)	0	0	0	0	0
Hogere inkomsten leges nutsbedrijven	-250	-100	-100	-100	-100
Lagere kosten voertuigen openbare ruimte	-35	-47	-47	-65	-65
Totaal 30-ontwikkelingen	170	8	108	91	90

Toelichting 30-ontwikkelingen

Beheerplan parkeren

We hebben het beheerplan parkeren geactualiseerd. In de afgelopen jaren daalden de parkeeropbrengsten. Daarom is in 2016 een extra onttrekking van € 138.700 uit de reserve parkeren nodig. Vanaf 2017 vervalt de afdracht aan de algemene dienst. Dit is enkele jaren geleden besloten. Hierdoor hebben we weer een kostendekkende begroting voor parkeren.

Eerste voortgangsrapportage IUP

Voor de projecten Bernhardweg en de Nieuwe Hescheweg halen we € 275.000 uit de reserve IUP (Integraal Uitvoeringsprogramma openbare ruimte). Dit doen we op basis van de IUP-rapportage. Daarin staat de financiële situatie en voortgang van de IUP-projecten per eind juni 2016. We maken daarbij ook een doorkijk naar de totale doorlooptijd van de projecten. De rapportage staat verderop in het boekwerk (bijlage 1).

Beheer en onderhoudskosten Talentencampus en Sibeliuspark

We hebben extra geld nodig voor het beheer en onderhoud van de openbare ruimte bij de Talentencampus en het Sibeliuspark. Het gaat om de volgende bedragen: € 155.000 in 2016 en 2017 en € 255.000 vanaf 2018. De kosten zijn hoger door een aanpassing van het bouwprogramma. Tegenover deze extra kosten staan hogere OZB-opbrengsten. Deze hebben we bij de 30-ontwikkelingen in programma 10. Financiën en belastingen opgenomen.

Uitstel projecten Koornstraat en Saal van Zwanenbergsingel

We voeren de projecten rotonde Koornstraat (€ 255.000) en Saal van Zwanenbergsingel (€ 800.000) in 2016 niet uit. We zouden deze projecten uit de reserve mobiliteit betalen. Daar halen we nu dus minder geld uit. Per saldo hebben deze wijzigingen geen financieel effect. De projecten staan in het meerjarig investeringsprogramma mobiliteit (MIPMo). Over de rotonde Koornstraat beslissen we eind dit jaar of en wanneer we deze aan gaan pakken. We gaan het project aan de Saal van Zwanenbergsingel later uitvoeren. Dat doen we als de Talentencampus klaar is.

Lagere inkomsten verkoop openbaar groen

De opbrengsten van de verkoop van openbaar groen vallen in 2016 lager uit. Het nadeel is € 300.000. De verkoop van groen blijkt lastig te zijn. In 2017 gaan we het beleid evalueren.

Geluidsmaatregelen Ruwaardsingel

We voeren in 2016 geen aanvullende geluidsmaatregelen bij de Ruwaardsingel uit. Deze kosten (€ 150.000) zouden we uit de reserve geluid betalen. We hoeven nu dus ook geen geld uit de reserve te halen. Per saldo heeft deze wijziging geen financieel effect. In 2015 hebben we al groot onderhoud aan de Ruwaardsingel uitgevoerd. Daarbij hebben we geluidsarm asfalt aangebracht. We hebben daar bovenop geen aanvullende geluidsmaatregelen genomen. We laten het bedrag van € 150.000 in de reserve zitten zodat we daar in de toekomst andere geluidprojecten uit kunnen betalen.

Gemeentelijk rioleringsplan (GRP)

We hebben het rioleringsplan 2012-2017 geactualiseerd. Dit plan is in 2012 vastgesteld. Vervolgens kijken we jaarlijks of het nodig is de planning/cijfers aan te passen. De investeringen zijn naar beneden bijgesteld. Dit leidt tot lagere kosten in 2017 van afgerond € 300.000 en vervolgens jaarlijks afgerond € 100.000. Deze bedragen storten we in de voorziening riolering. De tarieven zullen in 2017 en 2018 niet stijgen.

Hogere inkomsten leges nutsbedrijven

We krijgen meer legesinkomsten van nutsbedrijven. In 2016 gaat het om € 250.000, vanaf 2017 om € 100.000. Nutsbedrijven komen bij ons als zij kabels en leidingen willen plaatsen. Wij voeren namelijk de graaf- en herstelwerkzaamheden hiervoor uit. De bedrijven betalen ons hier leges voor. Ze hebben meer werkzaamheden, daarom stijgen onze legesinkomsten.

Lagere kosten voertuigen openbare ruimte

De kosten voor onderhoud en aanschaf van voertuigen dalen met jaarlijks € 47.000. Dit wordt veroorzaakt door nieuwe reparatie- en onderhoudscontracten en door uitstel van nieuwe investeringen.

8. Septembercirculaire

De septembercirculaire heeft geen effecten op dit programma.

9. Wat mag het kosten?

In de volgende tabel geven we een financieel overzicht van het programma.

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
+ is uitgaven - is inkomsten bedragen x € 1.000					
Bestaand beleid					
Lasten	39.567	23.970	24.025	24.736	23.866
Baten	-15.482	-11.959	-11.963	-11.968	-11.968
Saldo	24.085	12.011	12.063	12.769	11.899
Stortingen reserves	1.245	1.113	619	627	627
Onttrekkingen reserves	-9.300	-836	-525	-1.330	-155
Saldo mutaties reserves	-8.055	278	94	-703	472
Totaal bestaand beleid	16.030	12.289	12.157	12.066	12.371
Nieuw beleid	0	632	25	7	7
3O-ontwikkelingen	170	8	108	91	90
Budgettair neutrale wijzigingen	-36	-2	-2	-2	-2
Totaal programma	16.165	12.926	12.288	12.162	12.467

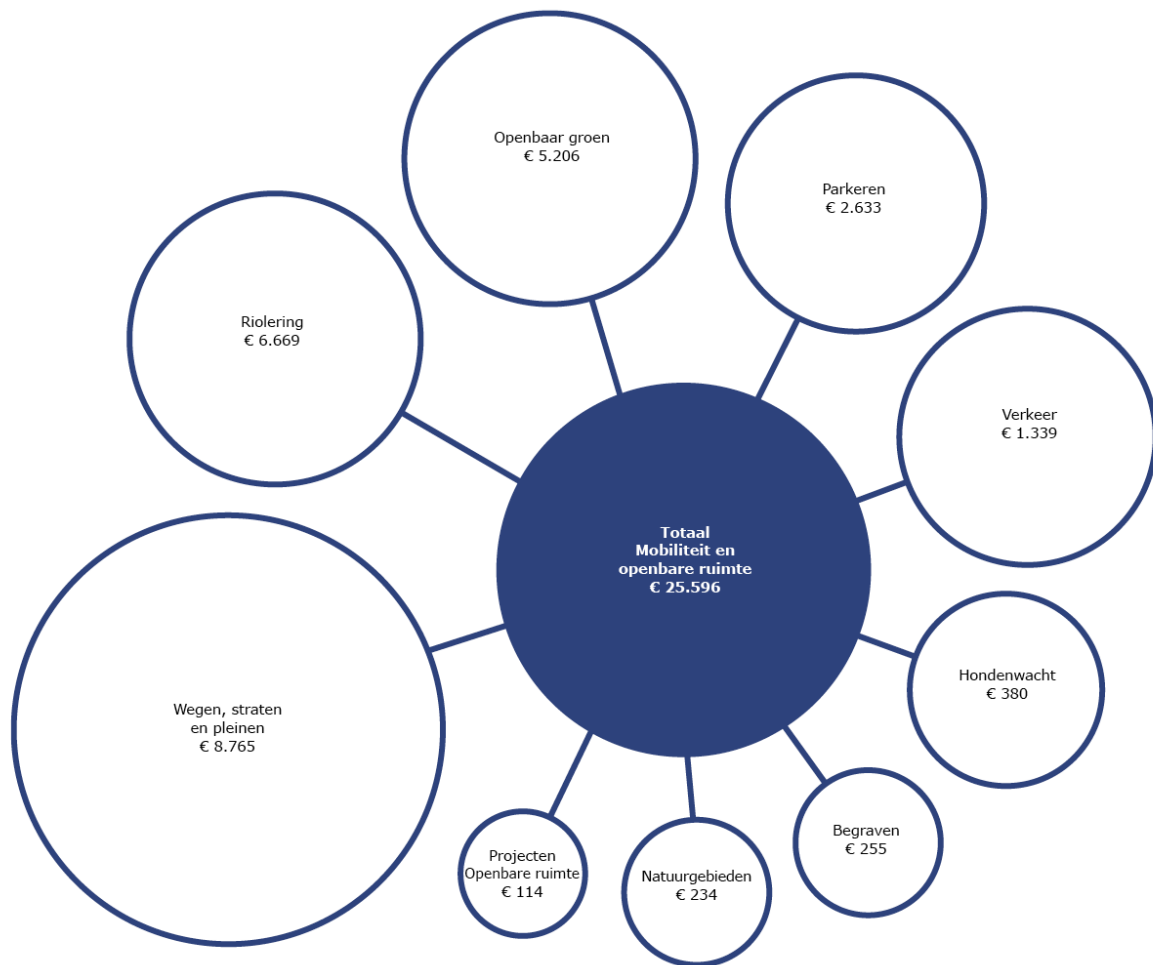
10. Overzicht subsidies

We geven hier een overzicht van de subsidies binnen dit programma.

Subsidies	Begroting 2017
Buurtbusverenigingen	5
Totaal programma	5

11. Lasten per product

In de volgende figuur hebben we voor 2017 de totale lasten per product in beeld gebracht (bedragen x € 1.000).

Programma 6. Duurzaamheid, milieu en natuur

1. Wat willen we bereiken?

We hebben de ambitie om zo duurzaam mogelijk te zijn met uiteindelijk een plaats in de top 3 van meest duurzame Brabantse gemeenten. Een duurzaam Oss voorziet in de behoefte van vandaag zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen. Een balans tussen nu en de toekomst, en een balans tussen mens (people), natuur (planet) en economie (profit). In dit programma staat de duurzaamheidspijler planet centraal. We hebben pittige ambities waarin iedereen een rol heeft. Voorlichting aan inwoners, participatie van inwoners, bedrijven en verenigingen en educatie aan onze jeugd zijn belangrijk om duurzaamheid van ons allemaal te maken en met elkaar resultaat te boeken. In onze eigen activiteiten als gemeente willen we het goede voorbeeld geven. Binnen planet hebben we drie thema's: energie, afval en grondstoffen, en natuur en klimaat (Duurzaamheidscirkel Oss).

Energie

Ons doel is om als gemeente energieneutraal te zijn. Dat betekent het verminderen van het energiegebruik (energiebesparing) en onze energie duurzaam inkopen en opwekken. We zetten breed in op zon, wind en andere energiebronnen. We geven zelf het goede voorbeeld door onze gebouwen energieneutraal te maken. We stimuleren en verbinden onze inwoners en bedrijven om hetzelfde te doen.

Afval en grondstoffen

We willen minder nieuwe grondstoffen gebruiken en minder (rest)afval veroorzaken. Dat doen we door afval te scheiden en geschikt te maken voor recycling en hergebruik (circulaire economie). Daarvoor is de inzet van onze inwoners en ondernemers nodig.

Natuur en klimaat

We willen Oss klimaatbestendig (hitte- en waterproof) maken en de kwaliteit van onze natuur verbeteren. We werken aan schoon water en schone grond, waterveiligheid, het vergroten van de biodiversiteit, het 'vergroenen' en het zichtbaar maken van ons erfgoed. Stad en buitengebied bieden onze inwoners en toeristen aantrekkelijke mogelijkheden om te wonen, verblijven, recreëren en ondernemen. Agrarische ondernemers werken aan een duurzame bedrijfsvoering. We moedigen deze ontwikkelingen aan.

We werken aan de volgende doelstellingen:

1. Een energieneutrale gemeente in 2050, met als tussenstap 14% opgewekte duurzame energie in 2020
2. Het verminderen van het gebruik van grondstoffen en afval: in 2020 75% afvalscheiding en maximaal 100 kilo restafval per inwoner
3. De kwaliteit van onze natuur verbeteren en Oss groener maken: onze score in de Telos-meting verbeteren
4. Een klimaatbestendige gemeente: in 2050 zijn we hitte- en waterproof
5. We werken aan de ambitie om tot de top 3 van meest duurzame Brabantse gemeenten te behoren

Belangrijke (beleids)kaders:

1. Duurzaamheidscirkel 2016
2. Routekaart duurzame energie 2016-2018
3. Routekaart Afval (begin 2017 klaar)
4. Routekaart Natuur (eind 2016 klaar)
5. Routekaart Naar een klimaatbestendig Oss (eind 2016 klaar)
6. Agrarische geur gebiedsvisie Oss 2016 (vaststelling eind 2016)
7. Andere aanpak afval Oss 2015
8. Geluidnota Oss 2010
9. MaashorstManifest 2.0 2014 (IBEP 2015-2019)
10. Evaluatie bosvorming Herperduin
11. Nota Landschapsbeleid 2015

12. Archeologiebeleid 2010
13. Beleidsvisie externe veiligheid 2011

2. Wat gaan we hiervoor doen?

Doelstelling 1: Een energieneutrale gemeente in 2050, met als tussenstap 14% opgewekte duurzame energie in 2020

We hebben het doel om als gemeente in 2050 energieneutraal te zijn. De Routekaart duurzame energie is de leidraad voor de activiteiten om deze doelstelling te realiseren. Hierin zeggen we dat we de helft van de energie willen besparen en de andere helft duurzaam willen opwekken. Het opwekken willen we voor de helft lokaal invullen en voor de andere helft elders. Bij deze doelstelling kijken we naar het bedrijfsleven, woningen en onszelf. We geven zelf het goede voorbeeld door onze gebouwen energieneutraal te maken.

Activiteiten:

- We gaan een gebiedsgericht ruimtelijk onderzoek naar duurzame energie in Oss doen. Hierin wordt duidelijk welke gebieden geschikt zijn voor de opwekking van duurzame energie. We kijken daarbij naar alle vormen van duurzame energie zoals zonnenvelden, geothermie en wind. Dit onderzoek ronden we voor de zomer van 2017 af.
- We doen vervolgonderzoek rondom de plannen voor een windmolenpark bij Elzenburg-De Geer. Besluitvorming is gepland voor oktober 2017.
- We hebben diverse nieuwe en lopende activiteiten die gericht zijn op energiebesparing. Voorbeelden zijn het lokale en regionale Energieloket, het verduurzamen van de woningvoorraad (regionaal 1.000 woningen in 2017, in 2050 alle woningen energieneutraal), ondersteuning van initiatieven vanuit de samenleving zoals de Energiecoöperatie Oss, Buurkracht en ESCOss (de energiecoöperatie van bedrijven). Ook zetten we in op energiebesparing in de openbare ruimte zoals de openbare verlichting. Hiervoor verwijzen we naar programma 5. Mobiliteit en openbare ruimte.
- We monitoren het energiegebruik van de hele gemeente om te kunnen bepalen hoe ver we zijn met het realiseren van de doelstelling. De uitkomst zetten we af tegen de 0-meting die we gedaan hebben.
- We hebben een plan opgesteld voor de verduurzaming van ons maatschappelijk vastgoed. Hiervoor verwijzen we naar programma 3. Voorzieningen voor sport, cultuur en ontmoeten.
- We realiseren samen met de provincie 25 nieuwe laadpalen in Oss. Dit draagt bij aan het stimuleren van elektrisch rijden.
- We streven naar zo groen mogelijke inkoop van energie en we doen dit zo lokaal en duurzaam mogelijk.
- We zetten de Osse duurzaamheidslening voort. Daarnaast hebben we een specifieke duurzaamheidslening voor sportverenigingen ingesteld. We gaan in overleg met de schoolbesturen of de schoolgebouwen ook verduurzaamd kunnen worden. Voor een verdere toelichting verwijzen we naar programma 3. Voorzieningen voor sport, cultuur en ontmoeten.
- Voorlichting en educatie stemmen we af op onze ambities.

Doelstelling 2: Het verminderen van het gebruik van grondstoffen en afval: in 2020 75% afvalscheiding en maximaal 96 kilo restafval per inwoner

We willen minder grondstoffen gebruiken en minder afval veroorzaken. Dat doen we door afval te scheiden en geschikt te maken voor recycling en hergebruik (circulaire economie). We werken aan de beleidslijn die de raad in juli 2014 heeft vastgesteld. Daarin staat de koers voor 2020. Deze sluit aan op landelijke verplichtingen (VANG). Met dit beleid gaat het niet lukken om de doelstellingen te halen. Daarom komen we in 2017 met de Routekaart Afval.

Activiteiten:

- Op basis van de evaluatie van het afvalbeleid eind 2016 stellen we een nieuw plan op voor het realiseren van de doelstellingen. De uitvoering daarvan, de Routekaart Afval, stellen we in 2017 vast.
- In samenwerking met het Kringloopbedrijf en de milieustraat willen we meer hergebruik van afval stimuleren om onze doelstelling van maximaal 14 kilo grof restafval per inwoner te kunnen halen. We zetten in op nascheiding en demontage en streven naar een scheidingspercentage van 95%.
- We gaan naast afval breder inzetten op de circulaire economie.
- We gaan door met het geven van voorlichting op scholen over afval, afvalscheiding en recyclen.

Doelstelling 3: De kwaliteit van onze natuur verbeteren en Oss groener maken: onze score in de Telos-meting verbeteren

Een verscheidenheid in leven, biodiversiteit, is een teken van een gezonde en aantrekkelijke omgeving. Een verscheidenheid aan beplanting, het maken van groen/blauwe netwerken en een slimme manier van beheer helpen om de biodiversiteit te vergroten. De Routekaart Natuur wordt de basis voor de activiteiten die we hiervoor uitvoeren. Het reconstructiebudget zetten we in om diverse projecten mogelijk te maken die de kwaliteit, kwantiteit en toegankelijkheid van onze omgeving vergroten. Verder gaan we onze natuur meer uitdragen naar inwoners. Natuur gaat ook over ons openbaar groen. Daarvoor verwijzen we naar programma 5. Mobiliteit en openbare ruimte.

Activiteiten:

- We stellen de Routekaart Natuur op (eind 2016 klaar).
- We versterken groen, water en natuur in de stad.
- We richten ons nadrukkelijk op het Maasgebied voor kansen voor natuurontwikkeling.
- We werken door aan het vergroten en verbinden van natuur met recreatie, zoals in het project Meer Maashorst, waaronder Landerij VanTosse.
- We onderhouden de omgeving op een duurzame manier met ecologisch beheer in de stad en in het buitengebied.

Doelstelling 4: Een klimaatbestendige gemeente: in 2050 zijn we hitte- en waterproof

De klimaatveranderingen hebben gevolgen voor onze gemeente. We bereiden ons daarop voor zodat het ook in de toekomst veilig en gezond leven is in Oss. Aan de hand van de Routekaart Naar een klimaatbestendig Oss bepalen we welke aandachtsgebieden er zijn en welke activiteiten we hiervoor gaan uitvoeren. Daarbij maken we onderscheid tussen wat we accepteren en wat we gaan aanpassen. Acceptatie vraagt om goede communicatie en informatievoorziening. Aanpassingen nemen we op in een uitvoeringsprogramma. Pijlers daarin zijn het verbeteren van het stadsklimaat door groen en water in de stad, waterveiligheid rond de Maas en het landelijk gebied als natuurlijke klimaatbuffer (wateropvang, natuurontwikkeling en recreatie).

Activiteiten:

- We stellen de Routekaart Naar een klimaatbestendig Oss op (eind 2016 klaar). Deze vertalen we vervolgens in communicatieactiviteiten en een uitvoeringsprogramma (eerste helft van 2017). We hebben en zoeken daarin samenwerking met de regio (As50/Agrifood Capital/Omgevingsdienst) en het onderwijs.

Doelstelling 5: We werken aan de ambitie om tot de top 3 van meest duurzame Brabantse gemeenten te behoren

We hebben de ambitie om zo duurzaam mogelijk te zijn met uiteindelijk een plaats in de top 3 van meest duurzame Brabantse gemeenten. Een duurzaam Oss voorziet in de behoefte van vandaag zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen. Een balans tussen nu en de toekomst, en een balans tussen mens, natuur en economie. In dit programma staat de duurzaamheidspijler natuur (planet) centraal. We zoeken naar mogelijkheden om massa te maken en streven naar eigenaarschap van de samenleving.

Activiteiten:

- We organiseren een duurzaamheidsconferentie waarin we samen met inwoners, ondernemers en verenigingen een agenda opstellen en concrete projecten uitvoeren die ons helpen bij het realiseren van onze duurzaamheidsdoelstellingen.
- We communiceren naar en met onze inwoners en bedrijven over duurzaamheid: een Duurzaam Oss is van ons allemaal. We stimuleren en faciliteren (burger)initiatieven. We brengen laagdrempelig concrete duurzame voorbeelden voor het voetlicht. We breiden educatie en voorlichting aan onze jeugd over duurzaamheid uit.
- We inventariseren welke mogelijkheden er zijn voor het verder verduurzamen van de openbare ruimte. Op basis daarvan stellen we een plan van aanpak op. Deze is in het eerste kwartaal van 2017 klaar. Zie hiervoor programma 5. Mobiliteit en openbare ruimte.
- We zetten de resultaten van onze inspanningen af tegen het Telos-onderzoek van 2015.
- We nemen onze milieutaken en -opgaven op in de omgevingsvisie. Zie hiervoor programma 7. Ruimtelijke ontwikkeling en wonen.
- We werken verder aan de verduurzaming van de agrarische sector. De thema's gezondheid, milieu, biodiversiteit, de problematiek van vrijkomende agrarische bebouwing (VAB) en de kansen voor opwekking van duurzame energie benaderen we integraal en samen met lokale ondernemers.
- Vanaf 2024 is er een verbod op asbestdaken. Voor die tijd moeten pandeigenaren het asbest op een veilige manier verwijderen. Dat geldt voor woningen, bedrijfsgebouwen, monumentale panden en gemeentelijke panden. Een groot deel van de asbestdaken ligt op agrarische gebouwen. Daarom is dit vraagstuk sterk verbonden met ons VAB-beleid. Met het huidige tempo van saneren verwachten we dat in 2024 niet alle daken aangepast zijn. We hebben hierover contact met de provincie, de Omgevingsdienst (ODBN) en de G32 (netwerk van grote en middelgrote steden) om dit onderwerp op de agenda te zetten.

Duurzaamheid

In dit programma werken we aan onze duurzaamheidsdoelstellingen voor energie, afval en grondstoffen, de kwaliteit van onze natuur en buitengebied en klimaat. Dat hebben we hiervoor uitgebreid toegelicht.

3. Verbonden partijen

Hier geven we weer in hoeverre onze verbonden partijen bijdragen aan de doelstellingen van dit programma. We noemen hier alleen de gemeenschappelijke regelingen omdat dit wettelijk verplicht is. Andere verbonden partijen laten we hier buiten beschouwing.

De verbonden partijen hebben we ook toegelicht in de paragraaf hierover.

Omgevingsdienst Brabant Noord (ODBN)

De ODBN voert wettelijke taken uit op het gebied van milieuadvisering bij vergunningverlening en voert voor Oss integraal de WABO-toezichtstaken uit. Daarnaast houdt de ODBN zich bezig met gezamenlijke taken op het gebied van milieucriminaliteit en ketenaanpak rondom asbest en bodemkwaliteit. In 2017 bereidt de ODBN de invoering van de nieuwe Omgevingswet voor.

Milieustraat

Deze gemeenschappelijke regeling zorgt voor het beheer van de milieustraat voor Oss en Landerd. Omdat we dit samen doen kunnen we grof huishoudelijk afval op een goedkopere manier inzamelen.

Afvalinzameling Landerd

We voeren de afvalinzamelingstaken voor de gemeente Landerd uit. Dit draagt bij aan de efficiënte bedrijfsvoering van afval.

4. Indicatoren

In het volgende overzicht geven we de indicatoren weer waar we op sturen.

Indicator	Bron	Laatste meting	Jaar	Streefwaarde
Oordeel inwoners over schone, gezonde, groene en veilige leefomgeving	GGD Gezondheidsmonitor*	7,8 (gemiddelde stad en buitengebied)	2010	8
Duurzaamheidsindicator	Telos-meting	N.v.t.	N.v.t.	PM
Besparing gas en elektriciteit eigen gebouwen	Gemeente	0-meting	2015	2 à 3% per jaar ten opzichte van 2015
Energiebesparing woningen	Gemeente	0-meting	2015	2 à 3% per jaar ten opzichte van 2015
Energiebesparing bedrijven	Gemeente	0-meting	2015	2 à 3% per jaar ten opzichte van 2015
Vermindering huishoudelijk restafval	Gemeente	168 kilo per inwoner	2015	82 kilo per inwoner (2020)
Vermindering grof restafval	Gemeente	25 kilo per inwoner	2015	14 kilo per inwoner (2020)

* De GGD Gezondheidsmonitor wordt in 2016 opnieuw uitgevoerd.

5. Waar staat je gemeente

In de volgende tabel geven we de verplichte indicatoren vanuit waarstaatjegemeente.nl weer. Om de cijfers van Oss te kunnen plaatsen hebben we daarnaast een referentiemeting opgenomen. We gebruiken hiervoor de gemiddelde waarde van gemeenten in de grootteklasse van 50.000 tot 100.000 inwoners.

Indicator	Oss	Referentie	Jaar
Omvang huishoudelijk restafval per inwoner	201	201	2014
Hernieuwbare elektriciteit	4,8%	7,8%	2014

6. Nieuw beleid

+ is nadeel: hogere uitgaven/lagere inkomsten
 - is voordeel: lagere uitgaven/hogere inkomsten
 bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Ruimte voor duurzaamheid	0	150	150	0	0
Platform Global Goals Oss	0	10	10	10	10
Totaal nieuw beleid	0	160	160	10	10

Toelichting nieuw beleid

Ruimte voor duurzaamheid

We willen geld beschikbaar stellen voor duurzaamheid, in 2017 en 2018 elk jaar € 150.000. Dat willen we gebruiken voor projecten waarmee we onze ambities voor duurzaamheid een concrete impuls kunnen geven. Voorbeelden zijn de ontwikkeling van de gebiedsvisie duurzame energie, nieuwe activiteiten rondom energiebesparing, de ondersteuning van initiatieven uit de samenleving, communicatie en publiekscampagne(s), educatieprojecten duurzaamheid, de duurzaamheidsconferentie in 2017 en de circulaire economie.

Platform Global Goals Oss

In de raadsvergadering van de programmabegroting 2017-2020 heeft de raad door middel van een amendement structurele subsidie toegekend aan het Platform Global Goals Oss. Hiermee kan de titel Fairtrade Gemeente behouden en uitgebouwd worden, de titel inspirerende Global Goals Gemeente behaald en behouden worden en de organisatie zich kan door ontwikkelen.

7. 30-ontwikkelingen

+ is nadeel: hogere uitgaven/lagere inkomsten
- is voordeel: lagere uitgaven/hogere inkomsten
bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Hogere verwerkingskosten bedrijfsafval en compostering	102	102	114	116	116
Beheerplan afval	0	0	0	0	0
Uitstel projecten reconstructie 2016	0	0	0	0	0
Beheerplan bodem	0	0	0	0	0
Totaal 30-ontwikkelingen	102	102	114	116	116

Toelichting 30-ontwikkelingen

Hogere verwerkingskosten bedrijfsafval en compostering

De verwerkingskosten voor bedrijfsafval en compostering stijgen met ruim € 100.000. Dat komt vooral doordat de prijzen van de afvalverwerkers de afgelopen jaren gestegen zijn.

Beheerplan afval

We hebben de afvalbegroting opnieuw doorgerekend. Daar komt uit dat we de tarieven voor de afvalstoffenheffing in 2017 verlagen. Verder passen we de bedragen die we uit de reserve afvalstoffenheffing halen aan. In 2016 halen we € 21.000 minder uit de reserve, in 2017 € 10.000 minder en in 2018 € 47.000 minder. Vanaf 2019 halen we elk jaar € 28.000 extra uit de reserve. Per saldo komen de wijzigingen elk jaar op 0 uit. In de programmabegroting 2014-2017 hadden we al besloten dat we de tarieven voor de afvalstoffenheffing vanaf 2017 verlagen. Dat kunnen we doen omdat we vanaf dan goedkopere contracten met afvalverwerkers hebben. Verder hebben we het beheerplan voor afval geactualiseerd. We hebben nu een nieuw plan voor de periode 2016-2020. Hierdoor wijzigen de bedragen die we uit de reserve halen.

Uitstel projecten reconstructie 2016

We gaan een aantal projecten in het kader van reconstructie in 2016 niet uitvoeren. We schuiven ze door naar 2017. Hierdoor vallen de kosten in 2016 € 325.000 lager uit. We zouden deze kosten uit de reserve groenfonds landelijk gebied betalen. Dat geld laten we daar nu inzitten. Deze aanpassing heeft dus geen financieel effect.

Beheerplan bodem

We hebben de uitgaven voor bodemsaneringsprojecten bijgesteld omdat er in de periode 2016 tot en met 2020 meer projecten gepland zijn. Deze extra uitgaven (2017: € 82.000) betalen we uit de reserve bodem.

Voor de realisatie van een aantal projecten werken we samen met externe partijen zoals provincie, waterschap Aa en Maas en particulieren.

8. Septembercirculaire

De septembercirculaire heeft geen effecten op dit programma.

9. Wat mag het kosten?

In de volgende tabel geven we een financieel overzicht van het programma.

+ is uitgaven
- is inkomsten
bedragen x € 1.000

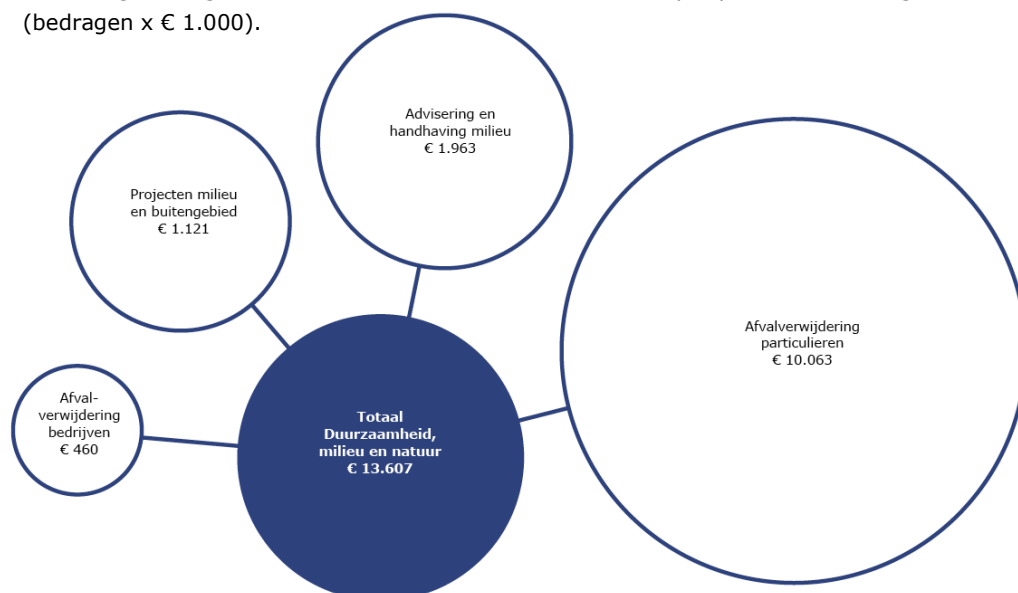
Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Bestaand beleid					
Lasten	15.433	13.051	13.029	12.784	12.761
Baten	-12.820	-11.960	-11.960	-11.960	-11.960
Saldo	2.613	1.091	1.069	825	801
<hr/>					
Stortingen reserves	0	81	177	232	255
Onttrekkingen reserves	-1.280	-320	-344	-155	-155
Saldo mutaties reserves	-1.280	-238	-167	77	100
<hr/>					
Totaal bestaand beleid	1.333	853	902	902	902
<hr/>					
Nieuw beleid	0	160	160	10	10
3O-ontwikkelingen	102	102	114	116	116
Budgettair neutrale wijzigingen	0	-111	-108	-100	-93
<hr/>					
Totaal programma	1.435	1.004	1.069	928	934

10. Overzicht subsidies

Dit programma bevat geen subsidies.

11. Lasten per product

In de volgende figuur hebben we voor 2017 de totale lasten per product in beeld gebracht (bedragen x € 1.000).

Naar inhoudsopgave

Programma 7. Ruimtelijke ontwikkeling en wonen

1. Wat willen we bereiken?

Oss is een krachtige gemeente. Een stad met prachtige kernen in een afwisselend buitengebied. In Oss is het fijn wonen, met veel variatie, kwaliteit en voorzieningen. Dat willen we behouden en versterken. Sociale cohesie is daarbij belangrijk.

Het doel is een aantrekkelijke stad. Dat betekent een bruisend centrum om te winkelen, te recreëren en te wonen, maar ook bedrijvigheid voor werkgelegenheid voor de stad en de regio.

We versterken de woningmarkt volgens de speerpunten uit de woonvisie. Een belangrijk speerpunt is de integrale benadering van wonen, welzijn en zorg. Mensen met een specifieke woonbehoefte willen we zo lang mogelijk zelfstandig laten wonen. Een ander speerpunt is de beschikbaarheid van voldoende betaalbare huurwoningen.

De verschillende functies in de wijken en kernen moeten in balans zijn. Daarbij hebben we aandacht voor de juiste afweging van belangen vanuit economie, duurzaamheid, cultuur en leefbaarheid. Met de ruimtelijke ordening dragen we bij aan deze balans. We zorgen hierbij voor meer maatwerk en we stellen minder regels op. Voorbeelden zijn het nieuwe welstandsbeleid en het bestemmingsplan buitengebied.

Er spelen veel zaken die vooral zichtbaar worden in hun ruimtelijke uitwerking. Waar gaan we zorgen voor duurzame energie? Waar kan onze bedrijvigheid groeien? Wat doen we met vrijkomende agrarische bebouwing? Mengen of scheiden we wonen en voorzieningen? Met de aanstaande Omgevingswet komen integrale afweging en maatwerk nog meer centraal te staan. Ruimtelijke ordening wordt zo nog meer het instrument om activiteiten goed te laten functioneren.

Oss is een complete woongemeente. Dat betekent een grote verscheidenheid aan woningen en woonmilieus. Nieuwe woningbouw realiseren we bij voorkeur binnen bestaand stedelijk gebied. In Oss is voor iedereen een passend en duurzaam (t)huis dat voldoet aan de wensen en behoeften.

Het stadscentrum is het hart van de gemeente, een plek waar inwoners en mensen uit de regio graag komen. Het is de plek voor winkelen, ontspannen met een hapje of drankje, elkaar ontmoeten en cultuur ervaren. Mensen wonen er ook met plezier en er is altijd iets te doen. De aanwezigheid van cultuur en het organiseren van evenementen zijn belangrijk om de aantrekkelijkheid van het centrum te behouden en te vergroten.

In de wijken en kernen kiezen we voor maatwerk. Wijken en kernen kennen namelijk ieder hun eigen dynamiek en hun eigen identiteit en perspectief. Daarom is het belangrijk dat het aanbod van voorzieningen aansluit op de behoeften. Daarbij kijken we realistisch vooruit, houden we rekening met de bevolkingsontwikkeling en sociaal-economische trends, en met de leefbaarheid in de kernen.

In het buitengebied neemt de agrarische sector als basis van het agrifoodcomplex een belangrijke plaats in. Het buitengebied biedt ook een afwisselend landschap waarbinnen het belang van de vrijetijdseconomie, natuur, waterveiligheid en wonen is toegenomen. Als we die functies zorgvuldig op elkaar afstemmen en inpassen behouden we een vitaal, leefbaar en aantrekkelijk buitengebied voor iedereen.

We werken aan de volgende doelstellingen:

1. Samenhang en maatwerk in onze ruimtelijke ordening
2. Een passend, geschikt en duurzaam (t)huis voor iedereen
3. Een krachtig stadscentrum
4. Maatwerk in de wijken en kernen
5. Nieuw evenwicht in een veranderend buitengebied

Belangrijke (beleids)kaders:

1. Toekomstvisie: Oss op weg naar 2020 (2004)
2. Structuurvisie Oss 2020 (2006)
3. Woonvisie (2013)
4. Koers Stadshart Oss (2016)
5. Visie op de detailhandelsstructuur Oss 2007-2015 (2008)
6. Structuurvisie Buitengebied Oss 2015

2. Wat gaan we hiervoor doen?

Doelstelling 1: Samenhang en maatwerk in onze ruimtelijke ordening

De Omgevingswet treedt in het voorjaar van 2019 in werking. De doelen daarvan zijn het realiseren van meer samenhang tussen alle fysieke sectoren, meer ruimte voor ontwikkelingen, betere dienstverlening en kortere procedures. Voorafgaand daaraan gaan we eerst een omgevingsvisie opstellen waarin ruimte, duurzaamheid, milieu, energie, water, gezondheid en economie samenkomen. Deze visie vervangt onze bestaande structuurvisie. Die is aan vervanging toe: hij dateert van 2006. Via het vergunningstelsel dat ingevoerd wordt en het bijbehorende omgevingsplan (dat onze bestemmingsplannen gaat vervangen) kunnen we ook meer maatwerk leveren.

Activiteiten:

- We bereiden ons voor op de invoering van de Omgevingswet en gaan een omgevingsvisie opstellen. Daarbij trekken we samen op met onze buurgemeenten, de Omgevingsdienst (ODBN) en netwerken zoals de As50 en G32.
- We gaan in onze beleidsvorming en waar mogelijk in de uitvoering nu al anticiperen op de geest van de Omgevingswet.

Doelstelling 2: Een passend, geschikt en duurzaam (t)huis voor iedereen

We zetten in op Oss als complete woongemeente. Met aandacht voor de bestaande woonomgeving in buurten, wijken en kernen. Met een comfortabele woningvoorraad, die aansluit bij de behoeften en wensen van inwoners, nu en in de toekomst. Met een thuis voor alle groepen inwoners. We constateren dat in de huidige tijd de huishoudens met lagere inkomens extra aandacht vragen. Daar zetten we dan ook primair op in.

1. Voldoende betaalbare en duurzame (huur)woningen

De beschikbaarheid van betaalbare huurwoningen staat onder druk. Dat komt door het passend toewijzen van woningen, het langer zelfstandig blijven wonen van ouderen en de toegenomen vraag naar woningen voor vergunninghouders en specifieke doelgroepen, zoals cliënten van de GGZ, ex-gedetineerden, arbeidsmigranten en andere snelzoekers.

We hebben samen met woningbouwcorporaties en de huurdersorganisaties het Volkshuisvestelijk manifest Oss 2016-2020 vastgesteld. Daarin constateren we dat een groot en toenemend deel van de huurders het risico loopt te moeten besparen op uitgaven voor eerste levensbehoeften of sociale participatie. Dat vinden we niet aanvaardbaar.

Activiteiten:

- We sluiten een lokaal woonlastenakkoord met de corporaties. Daarbij kiezen we voor een brede woonlastenbenadering. We richten ons op verdere verduurzaming van de sociale huurwoningvoorraad, bewustwording van bewoners, het geleidelijk vergroten van het keuzepalet aan oplossingen, het in de eigen beleidsagenda's en besluitvorming meenemen van de vraag wat de consequenties voor de woonlasten zijn en het creëren van een vangnet.
- We zorgen voor een gelijke slaagkans voor de verschillende doelgroepen. De corporaties monitoren dat. Maatregelen worden bepaald aan de hand van de uitkomsten van de monitor.

- We voegen versneld sociale woningbouw toe aan de woningvoorraad. Hiervoor is de taskforce versnelling sociale woningbouw in het leven geroepen. Het afgesproken resultaat is dat er eind 2017 een geldende titel is voor de bouw van 240 sociale huurwoningen.
- Nieuwbouw wordt uitgevoerd in label A of meer, bij renovatie wordt bestaande bouw verbeterd naar label B en we realiseren samen met de corporaties minimaal een project in de vorm van 'nul op de meter'.

Deze punten zijn opgenomen in het bod van de corporaties voor 2017 en verder. Ze worden vastgelegd in de prestatieafspraken die we met de corporaties gaan maken.

- De woning die we in de Potgierterstraat gekocht hebben is samen met de partijen uit het platform Wonen in Oss verbouwd tot nul op de meter woning. Deze woning gebruiken we in 2017 als tentoonstelling voor particuliere eigenaren.

2. Portefeuillemanagement wonen

Activiteiten:

- Het aandeel vrije sector huur in de woningvoorraad is klein. Uit het Woonwensenonderzoek 2015 blijkt dat er wel vraag naar is. In ons woningbouwprogramma streven we naar een groter aanbod als daar werkelijk vraag naar is.
- In ons portefeuillemanagement wonen kijken we ook naar de transformatie van bestaand vastgoed naar woningen en naar de toekomstbestendigheid van wijken met veel jaren '70 woningen.
- In het centrum stimuleren we het wonen, zowel boven winkels als in winkels.

3. Zo lang mogelijk zelfstandig wonen

De meeste mensen kunnen op eigen kracht zelfstandig wonen. Bij veranderende lichamelijke en/of geestelijke conditie wordt dat minder vanzelfsprekend. We willen samen met de corporaties bereiken dat huurders zo lang mogelijk zelfstandig kunnen blijven wonen. Dat staat ook in het Volkshuisvestelijk manifest.

Activiteiten:

- De woningcorporaties brengen vraag en aanbod in beeld. Concrete maatregelen nemen we op in de prestatieafspraken die we in 2017 met ze gaan maken.
- Knelpunten liggen vooral in het particuliere deel van de markt. Om ook hier zelfstandig wonen te bevorderen denken we aan het invoeren van een blijverslening. Zie hiervoor ook programma 1. Zorg en welzijn.
- In de kernen is er een groeiende behoefte aan kleinere woningen. Binnen het portefeuillemanagement wonen houden we daar rekening mee.
- We staan open voor en faciliteren ontwikkelingen en initiatieven rond wonen en zorg. Denk aan mantelzorg, maar ook grootschaliger initiatieven voor lokale en regionale behoeften. We zorgen er zo voor dat wonen, welzijn en zorg meer met elkaar verbonden worden. We zijn bezig met projecten in Elzeneind (Slowcare) en de Bussel (zorgwoningen). De zorgwoningen van BrabantWonen op het Zwanenbergterrein zijn net gerealiseerd.

4. Woonwagengebeleid

We gaan het huisvestingsbeleid voor woonwagengebewoners aanpassen. Aanleiding daarvoor is een uitspraak van het College voor de Rechten van de Mens.

Activiteiten:

- We verwachten dat we nieuw beleid in 2017 kunnen gaan invoeren.

Doelstelling 3: Een krachtig stadscentrum

Sinds eind 2013 besteden we veel meer aandacht aan het stadscentrum. We willen meer bezoekers in het centrum die daar langer verblijven. Maar dat alleen is onvoldoende om als middelgrote stad te bruisen. Het is duidelijk dat een koerswijziging noodzakelijk is om het centrum aantrekkelijk, levendig en toekomstbestendig te houden. De vanzelfsprekende groei-ambitie uit het verleden maakt plaats voor het denken over een centrum dat past bij Oss, bij de identiteit, het DNA en behoeften van Oss en haar bezoekers. Passend bij ontwikkelingen in detailhandel, horeca, kantoren en wonen. Passend bij de uitdagingen waar middelgrote steden voor staan. We hebben een krachtige impuls, kwaliteit en dynamiek nodig. De (ruime) omgeving van de Wal biedt nu volop kansen voor cultuur, educatie en zelfontplooiing op één plek.

Activiteiten:

- Het in gang zetten van de herontwikkeling van de omgeving van de Wal. We willen samen met de lokale initiatiefnemers de zeer gewenste krachtige impuls haalbaar maken.
- Voortzetten van de Taskforce centrum.
- Verlengen van de subsidies aan Winterland en Living Statues.
- Het verhogen van de bijdrage aan centrummanagement als compensatie voor lagere inkomsten uit reclamebelasting.
- Het aantrekkelijker maken van de wegen rondom het stadscentrum, te beginnen met de Oostwal. Dat zorgt voor een betere toegankelijkheid van het sheddakcomplex en verbinding daarvan met het stadscentrum.

Doelstelling 4: Maatwerk in de wijken en kernen

Wijken en kernen kennen ieder hun eigen dynamiek en hun eigen identiteit en perspectief. Vaak is zelfs de buurt het referentiekader. Daarom is het belangrijk dat het aanbod van woningen, winkels en maatschappelijke voorzieningen aansluit op de behoeften. Daarbij kijken we realistisch vooruit, houden we rekening met de bevolkingsontwikkeling en sociaal-economische trends en met de leefbaarheid in de kernen.

Activiteiten:

- Een belangrijk onderwerp is de voorzieningenkaart. In programma 3. Voorzieningen voor sport, cultuur en ontmoeten en in de paragraaf Integraal Voorzieningenbeleid hebben we dat verder toegelicht. Vanuit dit programma bewaken we de samenhang met de ruimtelijke vertaling van andere functies. Zo lopen in Ravenstein de uitwerking van de voorzieningenkaart en die van de woningbouwverkenning samen op.
- We zijn bezig met de uitvoering van de centrumplannen in Geffen, Lith, Berghem en Oijen.
- In alle bestemmingsplannen die we maken stemmen we voor dat gebied de functies af op behoeften en geschikte plekken. We zorgen er telkens voor dat we vooraf goed inventariseren welke wensen en behoeften er leven bij de gebruikers van het gebied.
- Onze reactie op nieuwe initiatieven die niet in bestemmingsplannen passen is 'ja mits'. Daar hoort bij dat er daadwerkelijk behoefte is aan de beoogde functie, dat daar een goede businesscase onder ligt en dat in een bestaand plan niet in dezelfde behoefte voorzien wordt.

Doelstelling 5: Nieuw evenwicht in een veranderend buitengebied

De belangrijkste opgaven bij deze doelstelling zijn het behoud van een goede agrarische productiestructuur, de problematiek van de vrijkomende agrarische bebouwing (vaak met asbest), het verduurzamen van de landbouw, het realiseren van nieuwe stad-land verbindingen en het versterken van de cultuurhistorische waarden en ruimtelijke kwaliteit.

Activiteiten:

- We geven meer ruimte voor ontwikkelingen. Dat doen we naar aanleiding van diverse opgaven, bijvoorbeeld de transitie van de agrarische sector, demografische ontwikkelingen (bijvoorbeeld bevolkingskrimp en leegstaande gebouwen), het energievraagstuk, gezondheid en het klimaat. Dat vertalen we in het bestemmingsplan buitengebied dat we volgend jaar voor vaststelling aan de gemeenteraad voorleggen.
- Het beleid voor vrijkomende agrarische bebouwing (VAB-beleid) is een belangrijk speerpunt. We ontwikkelen in 2016 een werklijn voor herbestemming en kijken nadrukkelijk naar effecten van leegstand

en mogelijkheden om negatieve uitwassen tegen te gaan. Dat doen we in breed verband met alle betrokken partijen, waaronder de provincie.

- We bereiden de plannen voor de verbetering van de waterveiligheid van de Maas de komende jaren integraal voor. Belangrijke deelprojecten zijn het waterfront Ravenstein en het dijktraject Lith-Ravenstein. Naast waterveiligheid spelen natuurontwikkeling, spoorverbreding, verbetering van dijken, toegang tot de haven, cultuurhistorie, toerisme en recreatie een rol. We moeten cofinanciering verzorgen voor met name de toegang naar de haven, de passantenhaven Ravenstein, bakenbomen en cultuurhistorie. We zorgen in de loop van 2017 voor meer inzicht in de behoefte aan budgetten en capaciteit voor het Deltaprogramma waterveiligheid.

Duurzaamheid

In dit programma werken we aan de planet-lijn van de Duurzaamheidskring.

Activiteiten:

- Voor het opwekken van duurzame energie zijn ruimtelijke ingrepen nodig. Dat vraagt draagvlak van inwoners die daarmee te maken krijgen. Het betekent vaak ongemakkelijke keuzes met gevolgen voor direct belanghebbenden.
- Bestaande woningen worden energiezuiniger. Daarvoor nemen we deel aan Brabant Woont Slim en de Deal Brabantse Stroomversnelling. Nieuwe woningen voldoen aan energielabel A of beter. We onderzoeken of we de nieuwbouwwoningen op gemeentelijke gronden energieneutraal kunnen maken.
- Vraag en aanbod van functies in gebouwen stemmen we goed op elkaar af en we stimuleren hergebruik als onderdeel van de circulaire economie. We passen de 'Ladder duurzame verstedelijking' consequent toe.

3. Verbonden partijen

N.v.t.

4. Indicatoren

In het volgende overzicht geven we de indicatoren weer waar we op sturen.

Indicator	Bron	Laatste meting	Jaar	Streefwaarde
Bezoekers centrum (per week)	Locatus	74.168	2015	Minimaal gelijke tred met landelijke cijfers
(Langdurige/structurele) leegstand kernwinkelgebied Oss	Locatus	2,8%	2016	0% (2018)
Verkooppunten centrum per 1.000 inwoners	Locatus	4,8	2016	4,7 (2018)
Algemeen oordeel centrum	Consumentenonderzoek	6,5	2014	6,7 (2016)
Gemiddelde leegstand woningen	OssStat	3,2%	2016	2,2% (frictieleegstand)
Gemiddelde verkooptijd woningen	NVM	150 dagen	2016	96 dagen (landelijk gemiddelde)

5. Waar staat je gemeente

In de volgende tabel geven we de verplichte indicatoren vanuit waarstaatjegemeente.nl weer. Om de cijfers van Oss te kunnen plaatsen hebben we daarnaast een referentiemeting opgenomen. We gebruiken hiervoor de gemiddelde waarde van gemeenten in de grootteklasse van 50.000 tot 100.000 inwoners.

Indicator	Oss	Referentie	Jaar
Nieuw gebouwde woningen per 1.000 woningen	5,9	6,5	2013

6. Nieuw beleid

+ is nadeel: hogere uitgaven/lagere inkomsten

- is voordeel: lagere uitgaven/hogere inkomsten

bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Woonwagengebeleid	0	PM	PM	PM	PM
Extra storting reserve stadscentrum	0	200	200	0	0
Vorbereiding Omgevingswet en nieuwe omgevingsvisie	0	410	460	150	0
Waterveiligheid Maas	0	0	0	1.300	0
Totaal nieuw beleid	0	610	660	1.450	0

Toelichting nieuw beleid

Woonwagengebeleid

We gaan het huisvestingsbeleid voor woonwagengebewoners aanpassen. We verwachten dat dat financiële gevolgen heeft. Dat weten we pas als duidelijk is hoe het nieuwe beleid eruit gaat zien. Daarom staat er nu een PM-post vanaf 2017. We verwachten dat het nieuwe beleid dan ingaat.

Extra storting reserve stadscentrum

We willen in 2017 en 2018 jaarlijks € 200.000 extra beschikbaar stellen voor het stadscentrum. We storten dit bedrag in de specifieke reserve voor het centrum (reserve ruimtelijk-fysieke gebiedsontwikkeling). We willen het geld gebruiken om de ondersteuning aan de Taskforce centrum te verlengen (€ 75.000 per jaar in de periode 2018-2020), voor subsidie aan Winterland (€ 50.000 per jaar in de periode 2016-2018) en voor subsidie aan Living Statues (€ 10.000 per jaar in de periode 2017-2019). Na 3 jaar willen we kijken of Winterland en Living Statues uit het specifieke budget voor subsidies aan evenementen betaald kunnen worden. De ondersteuning van de Taskforce is belangrijk om impulsen aan het stadscentrum te kunnen blijven geven. Voorbeelden zijn het gevelverbeteringsproject, het aanpassen van de aanloopstraten en de inrichting van de openbare ruimte, en het ondersteunen van initiatieven van ondernemers.

Vorbereiding Omgevingswet en nieuwe omgevingsvisie

We bereiden ons voor op de invoering van de Omgevingswet vanaf 2019. Daarvoor is het ook nodig een nieuwe omgevingsvisie op te stellen. Dit is een ingrijpende transitie. De kosten zijn moeilijk in te schatten. We ramen deze nu op € 410.000 in 2017, € 460.000 in 2018 en € 150.000 in 2019 (€ 520.000 voor de Omgevingswet, € 500.000 voor de omgevingsvisie). Dit zijn kosten voor de projectgroepen, communicatie, externe ondersteuning, het opstellen van een effectrapportage en kosten voor het benutten van participatie. De kosten voor ICT-voorzieningen zijn nog niet bekend. Bij de programmabegroting 2018-2021 hebben we hier meer zicht op.

Waterveiligheid Maas

We werken aan plannen voor de verbetering van de waterveiligheid van de Maas. Om deze plannen in de toekomst uit te kunnen voeren storten we in 2019 € 1,3 miljoen in een nieuwe reserve. Dit geld kunnen we gebruiken voor cofinanciering van projecten. We hebben inmiddels ingestemd met een bestuursovereenkomst voor het koploperproject Ravenstein-Lith. Dit project is onderdeel van het Deltaprogramma Rivieren voor de Maas. Voor Oss zijn er belangrijke 'meekoppelkansen', bijvoorbeeld het verbeteren van de toegang tot de haven in het Burgemeester Delenkanaal tussen de Maas en de sluis bij Macharen. Daarnaast is het koploperproject een impuls voor de vrijetijdseconomie in de zone langs de Maas en ondersteunt het een strategie voor de bakenbomen.

7. 3O-ontwikkelingen

+ is nadeel: hogere uitgaven/lagere inkomsten

- is voordeel: lagere uitgaven/hogere inkomsten

bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Inbraakpreventie buurtcentrum Schadewijk	0	0	0	0	0
Leges omgevingsvergunningen	800	0	0	0	0
Ontwikkelen motorsportcircuit Nieuw Zevenbergen	50	50	0	0	0
Doorschuiven budget Taskforce centrum van 2016 naar 2017	0	0	0	0	0
Totaal 3O-ontwikkelingen	850	50	0	0	0

Toelichting 3O-ontwikkelingen

Inbraakpreventie buurtcentrum Schadewijk

We geven in 2016 € 15.000 uit aan maatregelen voor inbraakpreventie bij buurtcentrum Schadewijk. We betalen deze kosten uit de reserve ISV. We hebben dus geen extra geld nodig. Dit project staat in het onderhoudsprogramma.

Leges omgevingsvergunningen

We verwachten in 2016 minder inkomsten uit leges voor omgevingsvergunningen. We schatten het nadeel in op € 800.000. Dat komt vooral doordat we minder vergunningaanvragen voor grote projecten krijgen. Het nadeel is kleiner dan in 2015. Toen ging het om een bedrag van € 1,4 miljoen. Dat sluit aan op de economische ontwikkelingen. Het gaat langzaam iets beter in de bouw.

Ontwikkelen motorsportcircuit Nieuw Zevenbergen

We laten in 2016 een milieu-effectrapportage (MER) opstellen voor motorsportcircuit Nieuw Zevenbergen. Daarnaast gaan we onderzoeken uitvoeren die nodig zijn om het bestemmingsplan aan te passen en voor de aanvraag van de vergunning. De kosten van de MER zijn € 49.000. Deze betalen we uit de reserve geluid. Daar hebben we dus geen extra geld voor nodig. De overige kosten zijn jaarlijks € 50.000 in 2016 en 2017. We gaan het circuit ontwikkelen tot een regionaal circuit. Dat doen we samen met de gemeenten Bernheze en Landerd. Met deze werkzaamheden voeren we het raadsbesluit van december 2013 uit.

Doorschuiven budget Taskforce centrum van 2016 naar 2017

We geven in 2016 € 200.000 minder uit aan projecten binnen de Taskforce centrum. We betalen deze projecten uit de reserve ruimtelijk-fysieke gebiedsontwikkeling. Daar halen we daarom ook € 200.000 minder uit. We hadden voor 2016 in totaal € 800.000 aan uitgaven verwacht. De € 200.000 die we in 2016 niet besteden gaan we in 2017 uitgeven. Die betalen we dan uit de reserve. Per saldo hebben deze wijzigingen geen financieel effect.

8. Septembercirculaire

De septembercirculaire heeft geen effecten op dit programma.

9. Wat mag het kosten?

In de volgende tabel geven we een financieel overzicht van het programma.

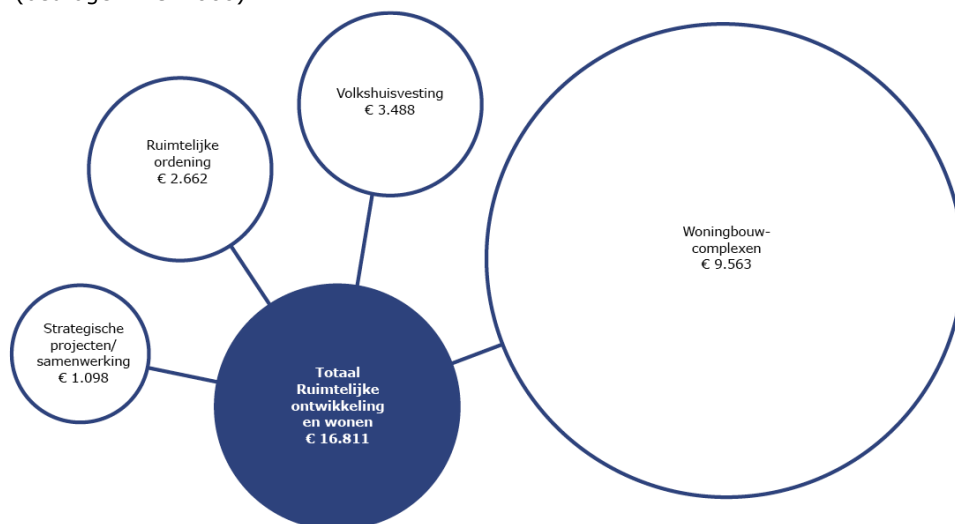
Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
+ is uitgaven - is inkomsten bedragen x € 1.000					
Bestaand beleid					
Lasten	11.798	7.805	8.185	8.185	8.178
Baten	-4.724	-4.787	-4.669	-4.669	-4.669
Saldo	7.074	3.018	3.516	3.516	3.509
Stortingen reserves	210	0	0	0	0
Onttrekkingen reserves	-909	-13	-11	-9	-9
Saldo mutaties reserves	-699	-13	-11	-9	-9
Totaal bestaand beleid	6.375	3.005	3.505	3.507	3.500
Nieuw beleid	0	610	660	1.450	0
3O-ontwikkelingen	850	50	0	0	0
Budgettair neutrale wijzigingen	0	89	89	89	89
Totaal programma	7.225	3.754	4.254	5.046	3.589

10. Overzicht subsidies

Dit programma bevat geen subsidies.

11. Lasten per product

In de volgende figuur hebben we voor 2017 de totale lasten per product in beeld gebracht (bedragen x € 1.000).

Programma 8. Economie en vrije tijd

1. Wat willen we bereiken?

In Oss willen we een toename van de werkgelegenheid en een goed vestigingsklimaat voor de bestaande en nieuwe bedrijven. In de regio Noordoost Noord-Brabant is Oss dé werkstad. We houden het huidige bedrijfsleven in Oss door goed accountmanagement met veel aandacht voor samenwerken en verbinden. We bieden nieuwe vestigers gevarieerde en goed ontsloten vestigingsmogelijkheden en een passende arbeidsmarkt. Ook goede mogelijkheden voor de beleving van vrije tijd dragen bij aan het vestigingsklimaat.

Samenwerking

We zorgen niet zelf voor nieuwe banen. Werkgelegenheid komt tot stand bij de ruim 5.000 bedrijven in onze gemeente. Wel is het van belang dat ondernemers, onderwijs en overheid samenwerken aan een goed vestigingsklimaat. Onderwijs draagt eraan bij dat huidig en toekomstig personeel over de juiste vaardigheden en kennis beschikt. Als gemeente zorgen we voor de juiste randvoorwaarden en stimuleren we samenwerking waar nodig. Om samen te doen waar we goed in zijn moeten we uit onze rol durven te stappen, een ander aanvullen en ons verplaatsen in de mogelijkheden van een ander. Ieder heeft zijn rol, maar samen bereiken we meer.

Welzijn, welvaart en werkgelegenheid

Als het economisch goed gaat bloeien de bedrijven en is er voldoende werkgelegenheid. Dat verbetert het leefklimaat: er is geld voor wonen en vrije tijd, zorg en ondersteuning, verenigingen, sport en cultuur, wijken, natuur en heel veel andere zaken. Economie gaat dus ook over welzijn. Over de balans tussen geld verdienen en tegelijk zuinig zijn op mensen, dieren en de aarde als leefomgeving en leverancier van grondstoffen. Betaald werk zorgt voor inkomen, maar ook dat iemand zich gewaardeerd voelt. Betrokken bij wat er zich rondom hem of haar afspeelt. Ons uitgangspunt bij werkgelegenheid en arbeidsmarkt is de vraag van ondernemers. Binnen hun bedrijven zijn immers de banen aanwezig. Over welke opleiding, ervaring, motivatie en vaardigheden moet hun personeel beschikken? Zowel vanuit economisch beleid als vanuit participatiebeleid zijn dit essentiële vragen om te beantwoorden. Dat doen we samen met ondernemers en het onderwijs in het Actieplan Lokaal Arbeidsmarktbeleid (zie programma 2. Werk, inkomen en onderwijs).

Maakindustrie

Oss is een maakstad. Hier worden producten geproduceerd, doorontwikkeld en naar hun eindbestemming gebracht. De industrie is in al zijn verschijningsvormen in Oss goed voor ruim een kwart van de banen. We vinden een verdere verbinding van maakindustrie met arbeidsmarkt en (vak)opleidingen belangrijk. Daarbij gaat het om inzet op verbindingen met MBO-, HBO- en WO-opleidingen.

Startersklimaat

Een bedrijf starten doe je het best in Oss. Booming Brabant (het businessprogramma van Omroep Brabant) liet zien dat na drie jaar 79% van de Osse starters nog steeds zaken doet. Het beste resultaat in de hele provincie Noord-Brabant. Deze uitkomst is niet toevallig. We werken er met z'n allen hard aan om ondernemers in onze gemeente – starters en bestaande bedrijven – zo goed mogelijk te ondersteunen. Vooral ook de samenwerking Kracht van Oss is hierin belangrijk. We kennen een grote verscheidenheid aan inspirerende initiatieven. Scholieren worden uitgedaagd (en begeleid) om tijdens het programma Zomerondernemer hun ideeën en producten om te zetten in een echt bedrijf. Het Economic Development Program brengt jonge professionals vanuit onderwijs, bedrijfsleven en de non-profitsector bij elkaar. Startende ondernemers kunnen al jaren gebruik maken van de kennis en ervaring van Starters Succes Oss (SSO). SSO werkt weer nauw samen (en stemt af) met OndernemersLift+, dat actief is in de regio Noordoost-Brabant. Binnen OndernemersLift+ staan innovatieve starters centraal. En tot slot is sinds 1 september 2016 ook de Kracht van New Business actief. Binnen dit programma worden ondernemers gestimuleerd die samen met anderen nieuwe producten willen ontwikkelen.

Kortom, de netwerken in Oss zorgen ervoor dat mensen met ideeën voor een bedrijf ook goed voorbereid zijn. Als gemeente zijn we van harte deelnemer in deze netwerken.

Regionale samenwerking

Economie houdt niet op bij een gemeentegrens. Daarom maken we ook actief deel uit van de regio Noordoost-Brabant/Agrifood Capital. De doelen die we daarbij hebben zijn een toekomstbestendige arbeidsmarkt, sterke bedrijvigheid (starters en nieuwe bedrijven), betekenisvolle innovaties en een aantrekkelijke woon-, werk- en leefomgeving. De opzet van deze samenwerking is dat ondernemers en onderwijs worden gestimuleerd om samen te innoveren en om als regio mee te praten bij beleidsontwikkeling van hogere overheden.

De aanleg van glasvezel in het buitengebied is een belangrijk succes van Agrifood Capital. Dit zal het Osse buitengebied een economische impuls geven.

Economische speerpunten

Drie van onze vier economische speerpuntsectoren, die benoemd zijn in het stuk Economische ambities 2014-2020, komen voort uit en bevatten bedrijven uit de maakindustrie: Logistiek, Life Sciences en Agrifood. De maakindustrie en het midden- en kleinbedrijf lopen voor een groot deel dwars door deze sectoren heen. Het stadscentrum is de vierde speerpuntsector. Dat beschrijven we in programma 7. Ruimtelijke ontwikkeling en wonen.

- Logistiek

Logistieke bedrijven in Oss, 's-Hertogenbosch, Veghel en het Land van Cuijk werken samen in Vijfsterren Logistiek. Dat gebeurt samen met het onderwijs en de gemeenten. De samenwerking is gericht op nieuwe bedrijvigheid in de logistiek en een sterke verbinding tussen onderwijs en het bedrijfsleven. De inbreng vanuit Oss in deze regionale samenwerking wordt voorbereid in het Logistiek Platform Oss (LpOss).

- Life Sciences

Binnen dit speerpunt speelt de doorontwikkeling van Pivot Park als open, innovatieve campus op het terrein van de Life Sciences. Het moet doorgroeien tot een levendige en groeiende community waar de voorwaarden voor succesvol ondernemen aanwezig zijn. Daarnaast is een optimale huisvesting van MSD en Aspen van belang. Dit zijn de grootste werkgevers in onze gemeente.

- Agrifood

In Oss zijn alle schakels van de agrifoodketen vertegenwoordigd. Dit heeft als voordeel dat de lijnen kort zijn. Het nadeel is dat de verscheidenheid tussen agrifoodbedrijven erg groot is. De bedrijven hebben nog geen behoefte aan een georganiseerd cluster Agrifood in Oss. Ze weten elkaar te vinden en werken al vaak samen.

Recreatie en toerisme

De vrijetijdseconomie vindt plaats in héél Oss; in de Maashorst, de stad, langs en op de Maas, in het buitengebied met zijn authentieke kernen en de vestingsteden Megen en Ravenstein. We willen graag dat deze deelgebieden optimaal functioneren en dat er goede samenwerking ontstaat. Zodat toeristen en recreanten tevreden zijn en vaker terugkomen. Verder willen we de verblijfsrecreanten uit de Maashorst verleiden om ook de stad en de Maasoever te bezoeken. Goede informatie over de recreatieve en toeristische mogelijkheden speelt hierin een sleutelrol. Verder spelen we nadrukkelijk in op meekoppelkansen bij de plannen voor waterveiligheid rond de Maas.

Regionale bedrijventerreinen overleg - Heesch-West

We hebben een regionale functie op het gebied van werkgelegenheid. Om deze functie te kunnen behouden is de aanleg van bedrijventerrein Heesch-West belangrijk, want nieuwe vestigingen van bedrijven leiden tot nieuwe werkgelegenheid. Heesch-West biedt ook op de lange termijn ruimte aan groeiende Osse bedrijven, nadat Vorstengrafdonk is uitgegeven. Daarnaast stimuleert het de aantrekkelijkheid van de regio 's-Hertogenbosch-Oss als vestigingslocatie voor bedrijven die van buitenaf komen.

We willen Heesch-West (samen met de gemeenten 's-Hertogenbosch en Bernheze) tot een volwaardig bedrijventerrein ontwikkelen. We willen inzetten op (zeer) grootschalige gebruikers, met name actief in de logistiek. Dat is een sector die nog steeds groeit en werkgelegenheid oplevert. Ook marktpartijen geven aan dat er behoefte is aan zo'n terrein.

Citymarketing en branding

Oss heeft een sterk verhaal van een veerkrachtige, innovatieve economie die organisch gegroeid is uit onze tradities van agrifood en industrie. Daaruit zijn Life Sciences en distributie voortgekomen en ze zijn er nog altijd sterk mee verweven. Oss maakt ook echt werk van een toekomstbestendige economie. We kunnen vanuit die identiteit een blijvende, gezamenlijke innovatie stimuleren, als strategie om te komen tot een bestendige (duurzame) economie en samenleving. Onze citymarketing en branding richten we op enkele strategische plekken of netwerken (bijvoorbeeld Pivot Park, Talentencampus, Logistics House NO-Brabant) en de groepen mensen die van belang zijn voor deze innovatie (zoals onderzoekers en HBO-ers).

We werken aan de volgende doelstellingen:

1. Oss staat in de top 4 van logistieke hotspots in Nederland
2. Oss wordt herkend als dé 'Industrial hotspot' voor medicijnontwikkeling en productie in Nederland
3. Oss is toonaangevend in vlees en vleesvervangers
4. Osse ontwikkel- en maakbedrijven zijn vernieuwend
5. Oss scoort onder onze inwoners en bezoekers een tevredenheid van 90% over de toeristisch-recreatieve voorzieningen. De werkgelegenheid in de vrijetijdseconomie blijft gelijk (of stijgt waar mogelijk)

Belangrijke (beleids)kaders:

1. Economische ambities 2014-2020
2. Masterplan Bedrijventerreinen Oss
3. Kracht van Oss 2.0
4. Benchmark Ondernemersklimaat Oss (BOK)
5. Agrifood Capital: Agenda richting 2020
6. Visie op de vrijetijdseconomie van Oss (2016)

2. Wat gaan we hiervoor doen?

Doelstelling 1: Oss staat in de top 4 van logistieke hotspots in Nederland

In Oss worden water, spoor en weg gebruikt voor het transport van goederen. Op onze bedrijventerreinen vestigen zich bedrijven die goederen produceren én bedrijven die de aan- en afvoer voor deze maakindustrie organiseren en waarde toevoegen aan de goederen via verpakken en ompakken, retourlogistiek en assemblage. Mede dankzij de goede bereikbaarheid via de Osse haven worden steeds meer goederenstromen in Oss met elkaar verknoopt. Daardoor vormen het logistieke bedrijfsleven, het logistieke onderwijs en de overheid een logistieke hotspot van (inter)nationaal belang.

Activiteiten:

- We werken samen met de ondernemers in het Logistiek Platform Oss en Vijfsterren Logistiek met de nieuwe uitvoeringsorganisatie Logistics House NO-Brabant. In het Logistics House werken ondernemers, onderwijs en overheid op lokale en regionale schaal samen om:
  - o Te zorgen voor innovatie en voldoende gekwalificeerde arbeidskrachten in de logistieke sector.
  - o Partijen binnen en buiten de regio te laten zien wat voor moois de logistieke sector in de regio te bieden heeft.
- Bedrijventerreinen Vorstengrafdonk en vooral Heesch-West krijgen steeds meer het profiel voor logistiek. We zetten onze kennis van en contacten binnen de logistieke sector in om deze profilering optimaal neer te zetten en er bedrijven op aan te trekken.
- We gaan door met de economische positionering van de Osse haven:
  - o We zoeken naar een optimale balans tussen het toenemende gebruik van het goederenspoor Elzenburg en de overlast daarvan.
  - o We faciliteren een uitbreiding van de containeroverslag.

- We brengen de mogelijkheden van de Osse haven onder de aandacht bij hogere overheden. Daarbij richten we ons op de positie van de Osse haven in het internationaal goederenvervoer per water en spoor.
- We ondersteunen bedrijven, inventariseren de wensen van de gebruikers voor het uitbreiden van de faciliteiten van de haven en monitoren het reilen en zeilen in de haven.
- We bekijken de samenwerking met Vietnam door na te gaan wat de concrete behoefte van het lokale en regionale bedrijfsleven en onderwijs is.

Doelstelling 2: Oss wordt herkend als dé 'Industrial hotspot' voor medicijnontwikkeling en productie in Nederland

In Oss zijn ongeveer 4.200 banen in de Life Sciences. Dat is 12% van de totale werkgelegenheid in Nederland binnen de Life Sciences & Health. Opmerkelijk is dat de Osse banen vooral aanwezig zijn bij het particuliere bedrijfsleven: bij onder andere MSD, Aspen en de bedrijven op het Pivot Park, maar ook bij andere bedrijven in de logistieke dienstverlening en de medische technologie. Veel van deze bedrijven werken nauw samen met universiteiten en kennisinstellingen van over de hele wereld.

Activiteiten:

- De doorontwikkeling van de organisatiestructuur en vastgoed van het Pivot Park. Dat leidt tot een gezonde financiële basis voor de toekomst.
- Het versterken van het ecosysteem, voornamelijk vanuit het Pivot Park en andere parken, samen met onderwijsinstellingen. Pivot Park is een belangrijk economisch icoon van de gemeente die we actief ondersteunen in de promotie en branding van het park en van de aanwezige bedrijvigheid.
- We profileren Osse farmabedrijven als een toonaangevend cluster binnen Nederland en (waar nodig) de Osse vestigingen binnen hun moederconcerns.

Doelstelling 3: Oss is toonaangevend in vlees en vleesvervangers

We leggen de focus op vlees en vleesvervangers. We zijn van oudsher sterk in vlees. De innovatiesprong van vlees naar vleesvervangers is landelijk en internationaal volop in beweging.

Activiteiten:

- Goed accountmanagement voor behoud en acquisitie van agrifoodbedrijven.
- We helpen ondernemers met het benutten van kansen vanuit de European Region of Gastronomy in 2018. Zie hiervoor ook het thema (Regionale) samenwerking en netwerken.
- HAS Hogeschool maakt begin 2017 een analyse van vlees en vleesvervangers. Zoals we hiervoor al benoemd hebben constateren we dat diverse Osse bedrijven actief zijn op dit terrein. We laten in beeld brengen hoe zij in kunnen haken op de innovaties binnen hun sector.
- We denken met de provincie mee over de ontwikkeling van het concept Landbouw Innovatiecampus in Brabant.
- We doen mee aan het project Voedsel op de stedelijke agenda van Agenda Stad. Agenda Stad is een samenwerking van het Rijk, grote steden en stakeholders gericht op het versterken van groei, innovatie en leefbaarheid van Nederlandse steden. Zie hiervoor ook het thema (Regionale) samenwerking en netwerken.

Doelstelling 4: Osse ontwikkel- en maakbedrijven zijn vernieuwend

Nieuwe kennis leidt tot vernieuwing en innovaties bij bedrijven. Nieuwe ontwikkelingen komen van onderop tot stand. Zeker in een industriestad als Oss. Jonge en talentvolle mensen spelen een grote rol bij het vertalen van nieuwe behoeften in kansrijke producten en diensten. En in de daadwerkelijke productie hiervan. Verschillende ondernemers, individueel en collectief, denken na over en zoeken vormen bij innovatiebevordering en 'New Business'. Dat doen ze in netwerken zoals Kracht van Oss, Metaalkracht en Logistiek Platform Oss en op fysieke plekken zoals op het Pivot Park en de Talentencampus. Dat kan op verschillende manieren, maar wel met een centraal uitgangspunt: samenwerken en verbinden.

Activiteiten:

- Kracht van New Business (KvNBO) en Kracht van Oss. Het uitvoeringsprogramma de Kracht van New Business ondersteunt samenwerkende ondernemers of instanties bij het ophalen en uitwerken van nieuwe business cases. Voor kansrijke cases uit de maakindustrie, Logistiek, Agrifood en Life Sciences zijn vrij inwisselbare kennisvouchers beschikbaar. De programmamanagers van KvNBO en onze accountmanagers trekken hierin gezamenlijk op.
- We bouwen de 'brandpunten van innovatie' uit. Daarbij kiezen we ervoor om op een slimme manier aan te haken bij diverse 'brandpunten van innovatie' die er in onze gemeente zijn of nu ontstaan, zoals Pivot Park, de Talentencampus, Logistics House NO-Brabant en Innovatieve Maakstad. Dit zijn plekken waar ondernemers, onderwijs en wijzelf ('triple helix') vorm geven aan nieuwe bedrijvigheid en nieuw ondernemerschap. Vanuit de gedachte dat de bedrijvigheid die zo ontstaat of blijft bestaan ook voor nieuwe banen zorgt. Deze brandpunten van innovatie helpen we als gemeente mee uit te bouwen. Niet allemaal op dezelfde manier, maar door maatwerk. Ieder brandpunt heeft andere zaken nodig.
- We stimuleren samenwerking tussen het (hoger) onderwijs en het bedrijfsleven. De 'brandpunten van innovatie' hebben of zoeken allemaal naar een samenwerkingsvorm met onderwijs. Partnerschap met het MBO is nog wel tot stand te brengen: dat zit dichtbij en is in de lokale netwerken verankerd. Hoger onderwijs is buiten Oss gevestigd. Toch is het ook van belang dat dit hoger onderwijs aanwezig is en meedoet in deze lokale 'brandpunten van innovatie'.

Doelstelling 5: Oss scoort onder onze inwoners en bezoekers een tevredenheid van 90% over de toeristisch-recreatieve voorzieningen. De werkgelegenheid in de vrijetijdseconomie blijft gelijk (of stijgt waar mogelijk)

De vrijetijdseconomie in Oss is te verdelen in drie gebieden met ieder met hun eigen kwaliteiten: de Maas en omgeving, de stad Oss en de Maashorst. In de visie op toerisme en recreatie geven we aan dat we streven naar:

- meer samenhang tussen en meer verleiding binnen deze drie gebieden
- een betere profilering en duidelijkere informatievoorziening naar de inwoners en verblijfgasten
- meer banen en een beter woonklimaat

Activiteiten:

- We gaan de tevredenheid van inwoners, bezoekers en toeristen meten (0-meting) en vervolgens monitoren.
- We gaan ons heroriënteren op de informatievoorziening en budgetverdeling binnen het toeristisch veld.
- We zetten in op de oprichting van een platform Gastvrij Oss voor de looptijd van de visie. Met dit platform willen we samenwerking, vernieuwingen en kansrijke thema's uit de visie stimuleren.
- We voeren de acties van de visie toerisme en recreatie uit. Een paar voorbeelden:
  - o We zetten in op het verbeteren van de regionale samenwerking met het gebied West Maas en Waal, 's-Hertogenbosch en de Maashorstgemeenten.
  - o We werken de verhaallijnen die recreatie en toerisme een impuls kunnen geven verder uit.

Duurzaamheid

Dit programma levert een bijdrage aan meerdere doelen uit de Duurzaamheidscirkel, vooral aan de profit-kant:

Arbeid

Door te streven naar een maximale werkgelegenheidsfunctie leveren we een bijdrage aan meerdere indicatoren, zoals besteedbaar inkomen, armoede, jeugdwerkloosheid en verhuissaldo. Daarom zetten we in op 1.000 banen netto extra voor de Osse economie in 2020.

Kennis

Het opleidingsniveau van de beroepsbevolking en dus de aanwezigheid van hoger onderwijs is de sleutel tot de toekomst. We zetten dan ook maximaal in op samenwerking met bijvoorbeeld Avans, HAS en universiteiten in onze nabijheid.

Ruimtelijke vestigingsvoorwaarden

We kijken kritisch naar ons ruimtegebruik, onder andere door toepassing van de 'Ladder duurzame verstedelijking'. Bij de ontwikkeling van bedrijventerrein Heesch-West is dit een belangrijke factor. We hebben hier regionaal afstemming over.

Voorbeelden van concrete projecten/economische programma's waarbij we duurzaamheid stimuleren zijn het Duurzaamheidsdossier binnen de Kracht van Oss en de Duurzaamheidsfabriek op de Talentencampus. Verder richten we ons op verschillende manieren op jong talent en de ontwikkeling van ondernemerschapvaardigheden, bijvoorbeeld via het Economic Development Program, Zomerondernemer, OndernemersLift+ en Starters Succes Oss.

3. Verbonden partijen

Hier geven we weer in hoeverre onze verbonden partijen bijdragen aan de doelstellingen van dit programma. We noemen hier alleen de gemeenschappelijke regelingen omdat dit wettelijk verplicht is. Andere verbonden partijen laten we hier buiten beschouwing.

De verbonden partijen hebben we ook toegelicht in de paragraaf hierover.

Heesch-West

De gemeenschappelijke regeling Heesch-West heeft als doel het ontwikkelen van een nieuw bedrijventerrein, geschikt voor zeer grootschalige logistiek. Heesch-West versterkt het vestigingsklimaat voor Noordoost-Brabant door in te spelen op deze specifieke kwaliteit. Het nieuwe terrein biedt vestigingsmogelijkheden voor nieuwe regionale en (inter)nationale ruimtevragers én biedt uitbreidingsmogelijkheden voor het bedrijfsleven uit onder andere onze gemeente. Daarnaast zorgt Heesch-West voor directe en indirecte werkgelegenheid voor de regio, waarvan een belangrijk deel in Oss woont of gaat wonen.

4. Indicatoren

In het volgende overzicht geven we de indicatoren weer waar we op sturen.

Indicator	Bron	Laatste meting	Jaar	Streefwaarde
Werkgelegenheid	Ossstat	39.385	2016	39.865 (2020)
Vestigingsklimaat	Benchmark Ondernemersklimaat	6,2	2015	6,5
Ranking Logistieke hotspot	www.logistiek.nl	4	2016	4

5. Waar staat je gemeente

In de volgende tabel geven we de verplichte indicatoren vanuit waarstaatjegemeente.nl weer. Om de cijfers van Oss te kunnen plaatsen hebben we daarnaast een referentiemeting opgenomen. We gebruiken hiervoor de gemiddelde waarde van gemeenten in de grootteklasse van 50.000 tot 100.000 inwoners.

Indicator	Oss	Referentie	Jaar
Functiemenging (verhouding tussen banen en woningen, 0 is alleen wonen, 100 is alleen werken)	50,6	50,4	2015
Bruto gemeentelijk product (verwacht/gemeten index)	126	103	2013
Vestigingen bedrijven per 1.000 inwoners 15-64 jaar	103,2	109,5	2015
Banen 15-64 jaar per 1.000 inwoners	669,3	710,2	2015

6. Nieuw beleid

+ is nadeel: hogere uitgaven/lagere inkomsten

- is voordeel: lagere uitgaven/hogere inkomsten

bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Bijdrage aan Kracht van Oss	0	300	0	0	0
Ondersteuning economische speerpunten	165	165	165	165	165
Inzet reserve economie	0	0	0	PM	PM
Citymarketing en branding	0	30	PM	PM	PM
Extra bijdrage Centrum Management Oss (CMO)	0	40	40	40	40
Impuls vrijetijdseconomie	0	80	80	0	0
Mogelijk extra tekort/verlies Heesch-West	PM	PM	0	0	0
Pivot Park en OLSP Vastgoed BV	0	PM	PM	PM	PM
Totaal nieuw beleid	165	615	285	205	205

Toelichting nieuw beleid

Bijdrage aan Kracht van Oss

We willen in 2017 € 300.000 beschikbaar stellen voor de Kracht van Oss. Dan heeft de Kracht van Oss voldoende geld om het nieuwe uitvoeringsprogramma New Business te realiseren. Voorbeelden van projecten die hiermee ondersteund kunnen worden zijn Starters Succes Oss, een aantal HAS onderzoeken, Logistiek Platform Oss (onder andere de Dag van de Logistiek) en de Zomerondernemer, waarin we jongeren in Oss een zomer lang laten ondernemen met een echt eigen bedrijf. De Rabobank Oss/Bernheze, OIK en TIBO, onze belangrijkste partners in de Kracht van Oss, hebben ook extra geld toegezegd, namelijk € 285.000.

Ondersteuning economische speerpunten

We willen vanaf 2016 een jaarlijks bedrag van € 165.000 beschikbaar stellen voor het kernteam economie. Dit team ondersteunt en stimuleert de samenwerking tussen bedrijven en onderwijs binnen de speerpuntsectoren Logistiek, Agrifood en Life Sciences. Daarnaast houdt het team zich bezig met het overkoepelende thema maakindustrie. Het doel is dat Oss een sterke regionale, nationale en internationale positie inneemt als het gaat om economische vernieuwing. We zouden deze budgetten tot en met 2018 uit de reserve economie betalen. Dat doen we niet meer. Zo blijft er meer geld in de reserve zitten. Dat kunnen we benutten voor projecten waarmee we de economie stimuleren.

Inzet reserve economie

We willen projecten en activiteiten versnellen die zorgen voor economische innovatie en kennisontwikkeling en voor ondernemerschap en nieuwe business initiatieven. Projecten waar we nu aan denken zijn de samenwerking met het hoger onderwijs en bedrijven en de doorontwikkeling van het Pivot Park. Eventuele kosten willen we uit de reserve economie betalen. We hebben dus geen extra geld nodig. Omdat we nog niet precies weten hoeveel geld we nodig hebben staat er nu een PM-post vanaf 2019. We gaan de ideeën verder uitwerken met onze partners in het onderwijs, het bedrijfsleven en de regio. Dan wordt het kostenplaatje duidelijk. En we leggen de gemeenteraad eind 2016 een voorstel voor over de toekomst van het Pivot Park en OLSP Vastgoed BV.

Citymarketing en branding

We willen in 2017 € 30.000 beschikbaar stellen voor citymarketing en branding. Daarbij willen we ons richten op een paar strategische plekken en netwerken (bijvoorbeeld Pivot Park, Talentencampus, Logistics House NO-Brabant) en de groepen mensen die van belang zijn voor innovatie (zoals onderzoekers en HBO-ers). We gebruiken het geld om deze netwerken, plekken en doelgroepen te benaderen en zich te laten organiseren. Met als doel om gezamenlijk te bekijken hoe de belangen en mogelijkheden van deze mensen en netwerken op een slimme manier verbonden kunnen worden met citymarketing en branding van de Osse gemeenschap. We denken onder andere aan het organiseren van een aantal bijeenkomsten. Daarnaast willen we het geld gebruiken voor onderzoek. We willen namelijk goed in beeld krijgen wat mensen beweegt om in Oss te (gaan) werken en leven. Vooral die mensen die een voortrekker zijn bij economische innovatie in onze gemeente. Vanaf 2018 hebben we een PM-post opgenomen. In 2017 gaan we uitwerken op welke manier we citymarketing en branding vanaf 2018 willen vormgeven.

Extra bijdrage Centrum Management Oss (CMO)

We willen vanaf 2017 de jaarlijkse bijdrage aan Centrum Management Oss met € 40.000 verhogen. In totaal krijgen ze dan een jaarlijks bedrag van € 80.000. Dat willen we doen omdat hun inkomsten uit reclamebelasting sterk teruglopen door leegstand van grote panden en het compact maken van het centrum. Hierdoor passen diverse uitgaven niet meer in hun begroting. Voorbeelden zijn subsidie voor evenementen, graffiti-bestrijding en hanging baskets.

Impuls vrijetijdseconomie

We willen de vrijetijdseconomie een impuls geven door samenwerking, vernieuwing en kansrijke thema's te stimuleren. Hiervoor willen we in 2017 en 2018 jaarlijks € 80.000 beschikbaar stellen. We willen vooral projecten cofinancieren die zorgen voor een verbetering van de informatievoorziening. Een voorbeeld daarvan is een Platform Gastvrij Oss. Uiteindelijk streven we naar een jaarlijks budget van € 80.000 voor de periode tot en met 2021. We gaan kijken of we dat binnen de huidige budgetten voor toerisme en recreatie mogelijk kunnen maken.

Mogelijk extra tekort/verlies Heesch-West

In het Regionaal Ruimtelijk Overleg (RRO) maken we met de regiogemeenten en de provincie afspraken over het aantal hectares bedrijventerrein dat elke regio in de provincie mag ontwikkelen en op welke locaties. Dat geldt ook voor bedrijventerrein Heesch-West. In de huidige grondexploitatie van Heesch-West gaan we uit van 76 hectare bedrijfsbestemming, die we in verschillende fases kunnen realiseren. In het RRO-overleg wordt besproken of deze fases planologisch allemaal mogelijk zijn en op welk moment. Het moment waarop we daadwerkelijk kunnen beginnen met deze fases en het tempo waarin de markt deze afneemt, bepaalt of we rekening moeten houden met extra kosten. Daarom nemen we in 2016 en 2017 een PM-post op, om de bestaande voorziening Heesch-West vanuit de algemene reserve aan te vullen als dat nodig is.

Pivot Park en OLSP Vastgoed BV

In de programmabegroting 2016-2019 hebben we al aangegeven dat het bestuur van Pivot Park bezig was met de herijking van het businessplan. Daarin beschrijven ze onder andere de marktpositie van het Pivot Park en geven ze een doorkijk van de exploitatiekosten in de toekomst. Verder heeft OLSP Vastgoed BV in 2015 en 2016 aan een aangepaste vastgoedstrategie gewerkt om het commerciële gebruik van de gebouwen te optimaliseren. Het businessplan en de vastgoedstrategie vragen, naast aanvullende middelen, ook om een aanpassing van de organisatiestructuur. We leggen de gemeenteraad een afzonderlijk voorstel voor over de uitwerking van het nieuwe businessplan, de aangepaste vastgoedstrategie en de organisatiestructuur. We verwachten dat in het laatste kwartaal van 2016 te kunnen doen. In dit voorstel geven we ook aan op welke manier we de motie Life Sciences en citymarketing uit willen voeren. In deze begroting nemen we vanaf 2017 een PM-post ten laste van de algemene reserve op voor mogelijke nieuwe bijdragen die van ons gevraagd worden. Overigens hebben we al voorzieningen gevormd die de middelen die we al eerder ingebracht hebben volledig afdekken. Het gaat om € 2,3 miljoen aandelenkapitaal in OLSP Vastgoed BV en een achtergestelde lening aan de BOM, ook van € 2,3 miljoen, voor de exploitatie van Pivot Park.

7. 30-ontwikkelingen

+ is nadeel: hogere uitgaven/lagere inkomsten
- is voordeel: lagere uitgaven/hogere inkomsten
bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Beheerplan haven	14	17	21	24	17
Totaal 30-ontwikkelingen	14	17	21	24	17

Toelichting 30-ontwikkelingen

Beheerplan haven

De opbrengsten van de haven vallen lager uit. Het gaat om de volgende bedragen: € 14.000 in 2016, € 17.000 in 2017, € 21.000 in 2018, € 24.000 in 2019 en € 17.000 vanaf 2020. We hebben het beheerplan van de haven geactualiseerd. Daaruit blijkt dat de opbrengsten minder hard stijgen dan we eerder verwacht hadden.

8. Septembercirculaire

De septembercirculaire heeft geen effecten op dit programma.

9. Wat mag het kosten?

In de volgende tabel geven we een financieel overzicht van het programma.

+ is uitgaven
- is inkomsten
bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Bestaand beleid					
Lasten	7.321	6.019	5.827	5.667	5.667
Baten	-3.995	-4.277	-3.658	-3.670	-3.670
Saldo	3.326	1.742	2.169	1.997	1.997
Stortingen reserves	180	623	180	180	180
Onttrekkingen reserves	-1.325	-406	-406	-241	-241
Saldo mutaties reserves	-1.145	217	-226	-61	-61
Totaal bestaand beleid	2.181	1.959	1.943	1.937	1.936
Nieuw beleid	165	615	285	205	205
30-ontwikkelingen	14	17	21	24	17
Budgettair neutrale wijzigingen	0	5	5	5	5
Totaal programma	2.360	2.596	2.254	2.170	2.162

10. Overzicht subsidies

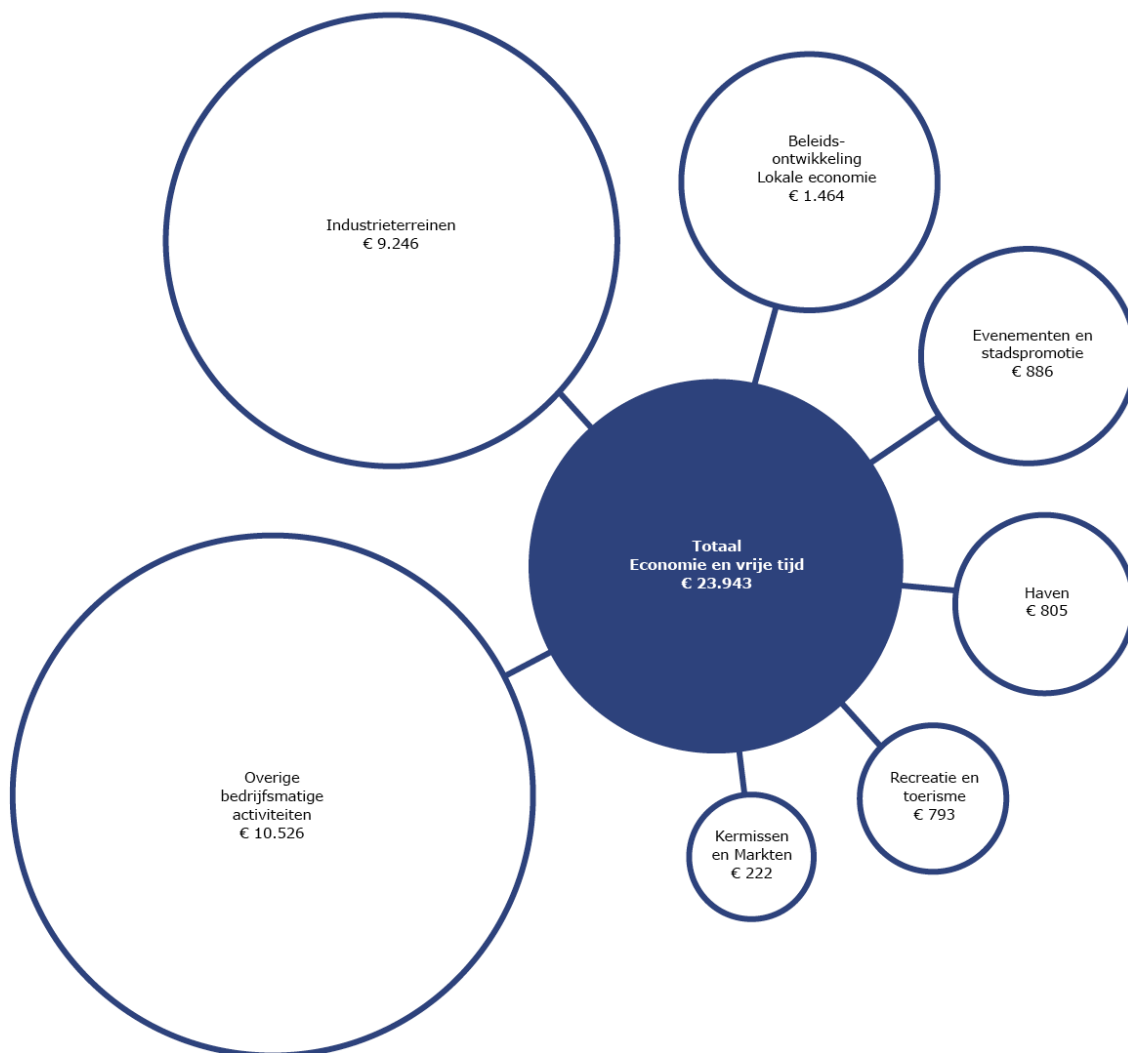
We geven hier een overzicht van de subsidies binnen dit programma.

bedragen x € 1.000

Subsidies	Begroting 2017
Evenementen en stadspromotie	220
Recreatie en toerisme	332
Totaal programma	552

11. Lasten per product

In de volgende figuur hebben we voor 2017 de totale lasten per product in beeld gebracht (bedragen x € 1.000).

Programma 9. Bestuur, organisatie en dienstverlening

1. Wat willen we bereiken?

Als bestuur en organisatie stellen we de kracht van de samenleving centraal en willen we daar optimaal gebruik van maken. Dat wil zeggen van (burger)kracht van mensen, van netwerken en van samenwerkingsmogelijkheden. Dat leidt tot een toenemende interactie met en betrokkenheid van inwoners, maatschappelijke partners en ondernemers. De zeggenschap en verantwoordelijkheid van de maatschappij wordt verder verstevigd.

Om de kracht van de samenleving te benutten en de rol van de overheid te veranderen gaan we op een andere manier werken en organiseren. Dit vraagt transparantie in het proces van besluitvorming en een organisatie die samenwerkt, co-creatie met anderen aangaat, oplossingsgericht is en zorgt voor een goede dienstverlening.

We willen dat Oss een sterke en sociale gemeente blijft waarin mensen kunnen meedoen. We doen bij de inwoners die hiertoe in staat zijn een groter beroep op hun creativiteit en de eigen verantwoordelijkheid. Ook hebben we aandacht voor de rol en positie van de gemeente in de regio.

De afgelopen jaren ontwikkelden we ons naar een netwerkorganisatie die krachten in de samenleving herkent, zijn gang laat gaan maar ook actief ondersteunt, mobiliseert, versterkt, verbindt en deze productief kan maken. We werken samen met inwoners, ondernemers, onderwijs en de regio.

We blijven alert op ontwikkelingen die maatschappelijk ondernemen en duurzaamheid versterken. En we vertalen ze naar concrete toepassingen in onze organisatie. We voeren programma's en projecten uit die zich richten op verbetering van de dienstverlening, procesinnovatie (lean), efficiency en personele mobiliteit. Daarnaast blijven we structureel investeren in organisatieontwikkeling en in de ontwikkeling van medewerkers om ook op lange(re) termijn een vitale organisatie te blijven.

De vraag van inwoners en bedrijven staat centraal in ons handelen. We werken oplossingsgericht en sluiten aan bij hun behoeften. Ons gedrag is erop gericht mensen snel, vriendelijk en goed te helpen. De kernwaarden van onze dienstverleningsvisie zijn:

- We zijn betrokken en proactief.
- We zijn gemakkelijk bereikbaar via website, telefoon, post en balie.
- We werken integraal, eenduidig en transparant.
- We voeren de dienstverlening efficiënt en deskundig uit.

De mondige, digitaal vaardige inwoner vraagt om een andere rol van de overheid. Tegelijkertijd blijft het aantal gemeentelijke producten en diensten groeien. Daarbij hebben we een hoge dienstverleningsambitie en zetten we het digitaal loket en gegevensmagazijn intensiever in. Daarnaast willen we met partners samenwerken met nieuwe systemen. De uitvoering van taken organiseren en regisseren we meer en meer vanuit netwerken. Hierdoor krijgen we te maken met een toenemende complexiteit in procesinrichting en informatiehuishouding.

We werken aan de volgende doelstellingen:

1. Transparant, interactief en zorgvuldig besturen
2. Doorontwikkelen van de (netwerk)organisatie
3. Een professionele en efficiënte dienstverlening
4. Een betere (digitale) informatievoorziening
5. Een digitaal toegankelijke overheid met een vangnet voor niet digivaardigen

Belangrijke (beleids)kaders:

1. Kracht van de samenleving (2014/2015)
2. Visie op sturing (2013)
3. Visie op netwerkorganisatie (2012)
4. Visie op digitale dienstverlening (2013)
5. Nationaal uitvoeringsprogramma dienstverlening e-overheid (NUP)
6. Position paper 'Oss en de regio 2015-2020' (2015)

7. Visiebrief digitale overheid 2017: In het regeerakkoord is afgesproken dat de dienstverlening door de overheid beter moet. Zo moeten inwoners en bedrijven zaken die ze met de overheid doen (zoals het aanvragen van een vergunning) uiterlijk in 2017 digitaal kunnen afhandelen.
8. Digitale agenda 2020: een collectieve (landelijke) digitale agenda dienstverlening en informatiebeleid 2020
9. Sociaal jaarverslag 2015
10. Duurzaamheidscirkel Oss (2015)

2. Wat gaan we hiervoor doen?

Doelstelling 1: Transparant, interactief en zorgvuldig besturen

De gemeenteraad wil zijn kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende rol goed invullen. We zijn kritisch op de manier waarop we vergaderen. Het moet duidelijk zijn hoe besluiten tot stand komen en de besluiten moeten kunnen rekenen op voldoende draagvlak in de samenleving. We streven naar een goede dialoog en scherp debat in de vergaderingen van de gemeenteraad en de raadscommissies. We staan open voor nieuwe combinaties van representatieve en participatieve democratie.

Activiteiten:

- We gaan door met podiumbijeenkomsten, werkbezoeken en bedrijfsbezoeken.
- We doen ook mee met nieuwe vormen van besturen zoals de burgerbegroting Geffen en Right to challenge. In het thema Kracht van de samenleving hebben we dat verder toegelicht.
- We betrekken jeugd en jongeren bij het bestuur door projecten als Democracy, klassenbezoek en de jeugdgemeenteraad.
- We starten in de loop van 2017 met de voorbereidingen voor de gemeenteraadsverkiezingen van 21 maart 2018. De raads werkgroep Opkomst verkiezingen streeft voor deze verkiezingen naar een opkomst die de hoogste is van Brabant. Ze stellen hiervoor een actieplan op en bieden dat aan de gemeenteraad aan.
- Het afgelopen voorjaar hebben we samen een evaluatie uitgevoerd van het vergaderstelsel en de vergaderregels. Uiteindelijk heeft dat geleid tot een voorstel met nieuwe afspraken. Het gaat niet alleen om nieuwe vergaderregels. Er zijn ook afspraken die we opnieuw onder de aandacht brengen omdat deze in de praktijk uit beeld dreigden te raken.
- Naast de hierboven genoemde afspraken geven we ook ruimte voor het uitvoeren van een aantal experimenten voor de verbetering van het vergaderstelsel. Het eerste experiment is het bieden van ruimere mogelijkheden voor (in)sprekers.

Doelstelling 2: Doorontwikkelen van de (netwerk)organisatie

De komende periode gaan we door met de andere manier van werken en organiseren. We hebben steeds meer contact én gaan intensiever samenwerken met onze inwoners en met lokale en regionale partners. Dit doen we door te werken aan opgaven die tot stand komen vanuit maatschappelijke vraagstukken (zoals de transities in het sociaal domein en economie). We werken met een projectmatige, programmatische en procesmatige aanpak met een efficiënte sturing op routines en ruimte voor maatwerk. Hiervoor hebben we een vitale organisatie en vitale medewerkers nodig.

Activiteiten:

- We voeren het plan van aanpak voor de doorontwikkeling van de organisatie, managers en medewerkers uit. Dat doen we door nog meer verbinding te maken met de samenleving, het versterken van programma- en procesgericht werken, het optimaliseren van interne samenwerking en experimenteren met nieuwe vormen van organiseren (innovatie). Ook vragen we de inwoners naar ervaringen en feedback door middel van interviews, groepsgesprekken en observaties. Deze ervaringen stimuleren onze medewerkers om zich te blijven verplaatsen in de belevingswereld van inwoners en helpen ons in de verdere ontwikkeling naar een netwerkorganisatie.
- We gaan door met het flexibeler maken van onze bestaande structuren en processen. Er wordt ook meer in andere rollen gewerkt, zoals programmamanager, procesregisseur, casemanager en proceseigenaar. Invulling van deze rollen gebeurt op basis van een opdracht, de competenties en kennis van mensen en persoonlijke verbondenheid met de inhoud.

- We blijven projecten en experimenten starten en ondersteunen waarbij sterk sprake is van zelforganisatie in en door de samenleving, overheidsparticipatie of burgerparticipatie. In het thema Kracht van de samenleving hebben we deze andere manier van (samen)werken verder toegelicht.
- We werken samen met de gemeenten Bernheze, Landerd en Uden aan de realisatie van één ICT-organisatie, -infrastructuur en -applicatielandschap. We stellen een businesscase op om meer inzicht te krijgen in de consequenties van deze samenwerking. De eerste mijlpaal is gepland op 1 januari 2019. We blijven onze regionale samenwerking op personele mobiliteit, opleiding en training, en digitale P&O-toepassingen versterken.
- We voeren de regeling generatiepact uit. Daarmee kunnen oudere medewerkers minder gaan werken en ontstaat ruimte voor de instroom van jongeren.
- We gaan door met het traineeprogramma De toekomst van Brabant en met het Osse Economic Development Program voor high potentials vanuit ondernemers, onderwijs en overheid.
- Vanuit de doelstellingen van de Participatiewet, specifiek de banenafpraak, creëren we functies voor specifieke doelgroepen, onder andere door het aanpassen van takenpakketten (jobcarving).

Doelstelling 3: Een professionele en efficiënte dienstverlening

Op dit moment ligt de grootste opgave bij de verdere ontwikkeling van de digitale dienstverlening en de digitalisering van dienstverleningsprocessen. Daarmee zorgen we voor een verbetering van onze totale dienstverlening.

De digitale manier van werken is efficiënt voor ons als gemeente en biedt gemak voor de klant. Hij kan 24 uur per dag en 7 dagen in de week gebruik maken van onze dienstverlening. Het uiteindelijke doel is 100% digitale dienstverlening waar het gaat om transacties van de eenvoudige standaardproducten, zoals uittreksels, simpele voorzieningen en eenvoudige vergunningen. We maken de status van aanvragen 24x7 inzichtelijk in een persoonlijke omgeving. Dit noemen we zaakgericht werken.

Om effectief te sturen op het digitale kanaal, de website met daarin een digitaal loket en 'mijn loket', passen we het click-call-face principe toe. Dat betekent dat we de dienstverlening uitsluitend digitaal (click) of telefonisch (call) aanbieden, tenzij persoonlijk contact (face) meerwaarde heeft voor de klant en/of de organisatie. We zetten onze dienstverleningskanalen zo in dat er sprake is van gemak voor de klant en efficiency voor ons als gemeente (kanaalsturing).

Activiteiten:

- We sluiten met onze dienstverlening aan bij de uitgangspunten van programma 1. Zorg en welzijn en programma 2. Werk, inkomen en onderwijs.
- We verbeteren doorlopend de vindbaarheid van informatie en toegankelijkheid van de website. Dat doen we op basis van taakprestatietesten en analyses.
- Bij de doorontwikkeling van de website geven we geografische informatie digitaal vorm. We gebruiken daarbij de kracht van de kaart. Een voorbeeld hiervan is het tonen van vergunningen op de kaart.
- We digitaliseren processen van burgerzaken, onder andere verhuizen, de aanvraag van uittreksels en naamgebruik.
- We optimaliseren de digitale processen van de omgevingsvergunning en leerlingenvervoer.
- We bereiden ons voor op de invoering van de Omgevingswet. In programma 7. Ruimtelijke ontwikkeling en wonen hebben we dit verder toegelicht.
- We organiseren klantreizen om onze meest gebruikte digitale processen verder te verbeteren.
- We breiden onze dienstverlening uit met Whatsapp als nieuw dienstverleningskanaal.

Doelstelling 4: Een betere (digitale) informatievoorziening

We blijven inzetten op digitale informatievoorziening, waarbij inwoners en bedrijven centraal staan. Dit betekent dat we de informatie die zij nodig hebben zoveel mogelijk digitaal beschikbaar stellen. Dat doen we via onze eigen website maar ook via centraal aangeboden websites zoals overheid.nl. Informatie die we al hebben vragen we niet nog een keer op waardoor digitaal zaken doen gemakkelijker wordt.

We werken volgens de landelijke standaard en gebruiken zoveel mogelijk landelijke voorzieningen.

MijnOverheid is hier een voorbeeld van. Om met partners samen te kunnen werken moeten we informatie in een beveiligde omgeving delen.

Activiteiten:

- We realiseren de doelen van de landelijke 'digitale agenda 2020'.
Voor inwoners en ondernemers werken gemeenten als één overheid, in ketens. Daarbij is de besluitvorming steeds geregeld bij de overheid die daar bevoegd voor is. Dat kunnen gemeenten, provincies, waterschappen, grote uitvoeringsorganisaties en het Rijk zijn. Dit gebeurt in alle domeinen waarop gemeenten actief zijn, zoals het sociaal domein, fysiek domein, lokale economie en dienstverlening. Met de digitale agenda willen we als gemeenten drie ambities realiseren:
  - o We doen open en transparant mee aan de participatiesamenleving
    - samen innoveren
    - meewerken aan een datagedreven gemeenschap
  - o Dat doen we door als één efficiënte overheid te werken
    - werkprocessen voor dienstverlening aan inwoners en ondernemers herontwerpen of innoveren
    - regie op eigen gegevens voor inwoners mogelijk maken
    - informatievoorziening sociaal domein (gemeentelijk gegevensknooppunt)
    - informatievoorziening fysiek domein
  - o We werken massaal digitaal en leveren maatwerk lokaal
    - het benutten van de overheidsbrede infrastructuur (GDI)
    - gemeenschappelijke gemeentelijke informatievoorzieningen (GGI)
    - versterken van ICT-opdrachtgeverschap
    - collectieve uitgangspunten

De eerste ambitie die we invullen is 'massaal digitaal, maatwerk lokaal'. Het doel van deze ambitie is het bevorderen van meer gemeenschappelijkheid en collectiviteit in de gemeentelijke informatievoorziening. We sluiten hiervoor actief aan bij de landelijke ontwikkelingen. Daardoor ontstaat ruimte voor een betere taakuitvoering en betere (maatwerk)dienstverlening aan inwoners en ondernemers.

- We stemmen onze dienstverlening af op landelijke portalen zoals mijnoverheid.nl en overheid.nl.
- Er komt een terugmeldvoorziening van alle basisregistraties (digimelding). Dit is een systeem waarbij medewerkers, inwoners, ondernemers en ketenpartners fouten in basisregistraties kunnen melden.
- We gaan samen met onze ICT-samenwerkingspartners (Bernheze, Landerd en Uden) een bedrijfsplan en een transitieplan maken. Hier gaan we bestuurlijke besluitvorming op vragen.
- We gaan samen met onze ICT-samenwerkingspartners de coördinatie op informatiebeveiliging en privacy organiseren.
- Er zijn veel ontwikkelingen rondom BigData en Smartcities. Waar mogelijk maken we deze toepasbaar voor Oss.

Doelstelling 5: Een digitaal toegankelijke overheid met een vangnet voor niet digivaardigen

We kijken voor de ontwikkeling van onze dienstverlening altijd van buiten naar binnen. Bij ieder gekozen en gebruikt dienstverleningskanaal (website, telefoon, balie, post) moet de inwoner het gevoel hebben goed geholpen te zijn. Inwoners en ondernemers kiezen zelf op welke manier ze contact met ons opnemen en krijgen via elk kanaal hetzelfde antwoord op hun vraag of dezelfde voortgangsinformatie.

Activiteiten:

- We blijven investeren in de digitale vaardigheden van inwoners. Dat doen we bijvoorbeeld in samenwerking met de bibliotheek via het project DigiSterker.

Duurzaamheid

Activiteiten:

- We houden bij aanbestedingsprocedures rekening met duurzaam gebruik van grondstoffen, energieverbruik en sociale aspecten (social return). Dat geldt ook voor onze eigen bedrijfsvoering, zoals gebouwenbeheer, wagenpark en catering.
- Vanuit de doelstellingen van de Participatiewet, specifiek de banenafpraak, creëren we functies voor specifieke doelgroepen, onder andere door het aanpassen van takenpakketten (jobcarving).

3. Verbonden partijen

N.v.t.

4. Indicatoren

In het volgende overzicht geven we de indicatoren weer waar we op sturen.

Indicator	Bron	Laatste meting	Jaar	Streefwaarde
Klanttevredenheid	Waarstaatjegemeente.nl	7,8	2014	Landelijk gemiddelde
Tevredenheid medewerkers	Gemeente	7,6	2014	7,5
Ziekteverzuim	Gemeente	5,8%	2015	5,3%
Bezuinigingsopgave	Gemeente	€ 5,2 miljoen	2015	€ 6,2 miljoen (2017)
Bezoekers website	Google analytics	205.956	2015	+ 30%
Norm banenafpraak	VNG banenafpraak	-	-	8 banen van 25,5 uur (2017)

5. Waar staat je gemeente

In de volgende tabel geven we de verplichte indicatoren weer. Bij dit programma staan de cijfers niet op waarstaatjegemeente.nl. Daarom maken we gebruik van andere bronnen, namelijk Vensters voor bedrijfsvoering en ons sociaal jaarverslag. In de tabel geven we dat per indicator aan. Om de cijfers van Oss te kunnen plaatsen hebben we daarnaast een referentiemeting opgenomen. We gebruiken hiervoor de gemiddelde waarde van gemeenten in de grootteklasse van 50.000 tot 100.000 inwoners.

Indicator	Oss	Referentie	Jaar
Formatie per 1.000 inwoners (bron: Vensters voor bedrijfsvoering)	6,5 fte	7,3 fte	2015
Overhead (bron: Vensters voor bedrijfsvoering)	32,6%	31,1%	2015
Apparaatskosten per inwoner (bron: Vensters voor bedrijfsvoering)	€ 528	€ 614	2015
Externe inhuur (kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur) (bron: gemeente)	17,3%	11,7%	2015

6. Nieuw beleid

+ is nadeel: hogere uitgaven/lagere inkomsten

- is voordeel: lagere uitgaven/hogere inkomsten

bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Huisvesting Ir. Diddewerf	0	0	0	0	0
Bedrijfsvoering NME-centrum en kinderboerderij De Elzenhoek	0	68	68	68	68
Formatie beoordeling evenementenvergunningen	0	75	75	75	75
Digitale dienstverlening	0	320	133	133	133
Totaal nieuw beleid	0	463	276	276	276

Toelichting nieuw beleid

Huisvesting Ir. Diddewerf

We willen in 2017 investeren in een goede huisvesting voor de Ir. Diddewerf via duurzame vernieuwbouw. Hiervoor is een investering van € 1.642.000 nodig. Deze investering leidt vanaf 2018 tot jaarlijkse kosten van € 79.000. Deze kosten kunnen we gedeeltelijk betalen uit de exploitatie van afval (47%) en voor het andere deel via een besparing op de formatie (53%). Verder hebben we in 2017 € 50.000 nodig voor tijdelijke huisvesting. Deze kosten kunnen we ook binnen de exploitatie van afval opvangen. Per saldo hebben we dus geen extra geld nodig.

Bedrijfsvoering NME-centrum en kinderboerderij De Elzenhoek

We brengen de bedrijfsvoering van het NME-centrum/kinderboerderij De Elzenhoek op peil. De kosten daarvan zijn € 68.000 vanaf 2017. Daarmee zorgen we voor een toekomstbestendige organisatie die haar maatschappelijke functies kan behouden. Het NME/de kinderboerderij is de afgelopen jaren flink gegroeid tot een regionale voorziening met een landelijke voorbeeldfunctie en is steeds professioneler geworden. De organisatie is daar nooit op aangepast.

Formatie beoordeling evenementenvergunningen

We stellen voor om de formatie voor de beoordeling van evenementenvergunningen vanaf 2017 met 1 plaats uit te breiden. De kosten zijn € 75.000 per jaar. De onderzoeksraad voor veiligheid heeft een aantal aanbevelingen gedaan naar aanleiding van het ongeval met de monstertruck in Haaksbergen. De beoordeling van vergunningaanvragen wordt daarom professioneler maar ook klantgericht. Dit zorgt ervoor dat het behandelen van vergunningaanvragen meer inzet kost. Daarnaast worden er ook steeds meer evenementen georganiseerd, waardoor we meer aanvragen voor vergunningen krijgen.

Digitale dienstverlening

We willen een volgende stap maken bij het verbeteren van de digitale dienstverlening. De kosten daarvan zijn € 320.000 in 2017 en daarna jaarlijks € 133.000. Daarmee kunnen we doorlopend investeren in de website. Verder willen we in 2017 het zaakgericht werken verder uitrollen, bijvoorbeeld bij processen van burgerzaken, leerlingenvervoer en vergunningen. Door zaakgericht te werken kunnen we de kwaliteit en doorlooptijd van processen beter bewaken. En inwoners en ondernemers kunnen de afhandeling van zaken eenvoudiger en beter volgen, bijvoorbeeld via 'Mijn zaken' in het digitaal loket en 'MijnOverheid'. Verder willen we in 2017 de basis leggen voor het toegankelijk maken van geografische informatie op de website. Daarbij streven we ernaar dat inwoners en bedrijven informatie kunnen zoeken op basis van locatie (bijvoorbeeld meldingen openbare ruimte en inzage in bestemmingsplannen). Dit is in de toekomst ook belangrijk als de Omgevingswet ingevoerd wordt. In 2017 gaan we verder aan de slag met een overkoepelend programmaplan digitale dienstverlening. Dan maken we een doorkijk naar de periode vanaf 2018, inclusief een overzicht van de bedragen die nodig zijn om onze ambities te kunnen realiseren.

7. 30-ontwikkelingen

+ is nadeel: hogere uitgaven/lagere inkomsten

- is voordeel: lagere uitgaven/hogere inkomsten

bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Verhoging ICT-budget	570	0	0	0	0
Vrijval reserve meubilair	-813	-216	-216	-216	0
Personeelsuitbreiding afdeling Mens en Maatschappij	0	146	146	146	146
Capaciteit opstellen en uitvoeren voorzieningenkaartadviezen	0	144	144	0	0
Lagere kosten contractmanagement Wmo	-72	0	0	0	0
Totaal 30-ontwikkelingen	-315	74	74	-70	145

Toelichting 30-ontwikkelingen

Verhoging ICT-budget

We verhogen het budget voor ICT-ontwikkelingen in 2016 met € 570.000. Dat is nodig om te kunnen voldoen aan de nieuwe eisen en wetgeving rondom informatiebeveiliging, privacy, het verplicht gebruik van basisregistraties en e-dienstverlening. De afdeling ICT heeft de afgelopen jaren nieuwe ontwikkelingen en implementatie van nieuwe wetgeving uit bestaande budgetten kunnen betalen. Dat was mogelijk door efficiencylagen en besparingen. Deze middelen zijn nu uitgeput. Bij de eerste tussenrapportage van 2017 gaan we de ICT-ontwikkelingen verder in beeld brengen. Dan bekijken we ook welke middelen we daarvoor vanaf 2017 nodig hebben.

Vrijval reserve meubilair

We heffen de reserve meubilair op. Hiermee vervalt de jaarlijkse storting van € 216.000 in de reserve. Dat is een financieel voordeel. Daarnaast hebben we in 2016 een voordeel van afgerond € 600.000 doordat het bedrag dat in de reserve zat vrijvalt. We gebruikten de reserve om te sparen voor toekomstige vervanging van het meubilair in het gemeentehuis. We zetten de ruimte die ontstaat door het vervallen van de structurele storting in de reserve om in een budget voor kapitaallasten via het investeringsplan. Hiermee voldoen we aan de verslagleggingsvoorschriften (BBV).

Personeelsuitbreiding afdeling Mens en Maatschappij

We gaan de formatie bij de afdeling Mens en Maatschappij vanaf 2017 met 2 plaatsen uitbreiden. De jaarlijkse kosten daarvan zijn € 146.000. Dat is nodig om extra taken die we als gemeente gekregen hebben uit te kunnen voeren. Het gaat om beleidswerkzaamheden (regionale samenwerking, monitoring, netwerkbeheer) op het gebied van Wmo en jeugdzorg als gevolg van de decentralisaties in het sociaal domein. De kosten betalen we uit de vrijvallende middelen van maatschappelijke opvang (zie programma 1. Zorg en welzijn).

Capaciteit opstellen en uitvoeren voorzieningenkaartadviezen

We hebben extra capaciteit nodig voor het opstellen en uitvoeren van de voorzieningenkaartadviezen. De kosten daarvan zijn jaarlijks € 144.000 in 2017 en 2018. Daarmee kunnen we een fulltime projectleider, een projectondersteuner en een parttime projectleider advies inhuren. Dat is belangrijk om de adviezen voor de Ruwaard, Berghem en Schadewijk af te ronden en de adviezen voor Oss Noord-West, Ravenstein en Herpen de komende periode uit te kunnen voeren. Met de extra capaciteit kunnen we voortvarend aan het proces van de voorzieningenkaart blijven werken.

Lagere kosten contractmanagement Wmo

We verlagen het budget voor contractmanagement bij de Wmo in 2016 met € 72.000. Halverwege 2014 hebben we inschattingen gemaakt van de kosten voor de uitvoeringsorganisatie. Nu we 2 jaar verder zijn hebben we een beter inzicht in de werkelijke kosten. Per saldo hebben we een voordeel. We passen het budget voor 2017 en verder niet aan. Dat komt omdat de overlegtafels mogelijk anders georganiseerd gaan worden. Als dat zo is stijgen de kosten.

8. Septembercirculaire

+ is nadeel: hogere uitgaven/lagere inkomsten

- is voordeel: lagere uitgaven/hogere inkomsten

bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Grootschalige Basisregistratie Topografie	0	44	44	44	44
Totaal septembercirculaire	0	44	44	44	44

Toelichting septembercirculaire

Grootschalige Basisregistratie Topografie

We ontvangen vanaf 2017 jaarlijks € 44.000 als compensatie van wegvallende inkomsten uit de GBKN (Grootschalige Basiskaart Nederland). De algemene uitkering is vanaf 2017 verhoogd in verband met een bijdrage in de beheerkosten van de Basisregistratie Grootschalige Topografie (BGT). De wet BGT is op 1 januari 2016 in werking getreden en op 1 januari 2017 zijn naar verwachting alle gemeenten aangesloten.

9. Wat mag het kosten?

In de volgende tabel geven we een financieel overzicht van het programma.

+ is uitgaven

- is inkomsten

bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Bestaand beleid					
Lasten	29.597	27.879	27.734	27.697	27.676
Baten	-6.302	-3.427	-3.331	-3.262	-3.233
Saldo	23.294	24.452	24.403	24.435	24.444
Stortingen reserves	345	221	221	221	221
Onttrekkingen reserves	-2.893	-284	-370	-400	-440
Saldo mutaties reserves	-2.548	-63	-149	-179	-219
Totaal bestaand beleid	20.747	24.389	24.254	24.255	24.225
Nieuw beleid	0	463	276	276	276
30-ontwikkelingen	-315	74	74	-70	145
Budgettair neutrale wijzigingen	1.755	2.143	1.663	1.526	1.526
Septembercirculaire	0	44	44	44	44
Totaal programma	22.187	27.113	26.311	26.031	26.216

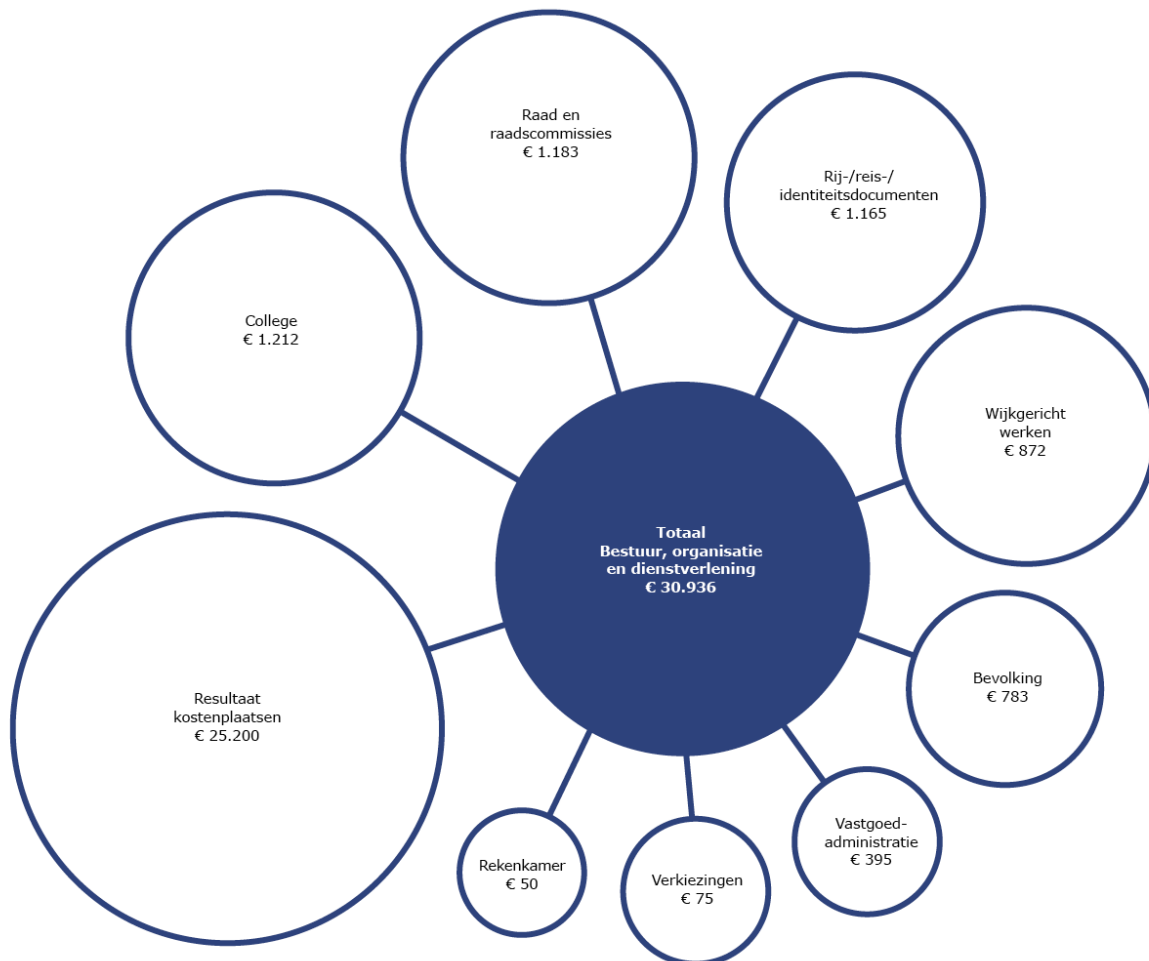

10. Overzicht subsidies

Dit programma bevat geen subsidies.

11. Lasten per product

In de volgende figuur hebben we voor 2017 de totale lasten per product in beeld gebracht (bedragen x € 1.000).

Programma 10. Financiën en belastingen

1. Wat willen we bereiken?

Een financieel gezonde gemeente is in het belang van alle inwoners in Oss. De begroting moet sluitend zijn. De meerjarenbegroting biedt inzicht in de verwachte inkomsten en uitgaven over een langere periode. We gaan zorgvuldig met het gemeentelijk geld om, dus we hebben aandacht voor 'treasury' en de reserves moeten op orde zijn. Dat alles willen we realiseren tegen een aanvaardbaar niveau aan lasten, zowel voor bewoners als voor ondernemers.

Een financieel gezonde gemeente is van belang, zodat doelstellingen van andere beleidsvelden financieel betaald en gerealiseerd kunnen worden. Daarvoor is nodig:

- een sluitende begroting met een gezond meerjarenperspectief
- goed beheer van deelnemingen en verbonden partijen
- een goede treasuryfunctie
- voldoende weerstandsvermogen om gemeentelijke risico's af te dekken
- voldoende waarborgen tegen calamiteiten (verzekeringen)
- een gunstige lastendruk voor Osse inwoners en ondernemers

Voor zowel het financiële beleid als het heffen en innen van belastingen geldt dat deze taken grotendeels wettelijk zijn vastgelegd in de Gemeentewet. De gemeenteraad heeft de kaderstellende rol. Op het gebied van de gemeentefinanciën stelt de raad kaders via de begroting en de financiële verordening. De controlerende rol van de raad komt tot uiting bij de jaarstukken. Namens de gemeenteraad controleert de accountant de jaarstukken. Daarnaast houdt de provincie toezicht op de gemeentelijke financiën en ondersteunt de rekenkamercommissie de raad bij de controlerende taak.

De gemeenteraad stelt de belastingverordeningen vast. Gemeenten kunnen alleen belastingen innen die in de Gemeentewet zijn opgenomen. Een aantal heffingen (bijvoorbeeld riolering en afval) mag maximaal kostendekkend zijn. Het college is verantwoordelijk voor de uitvoering van de Wet waardering onroerende zaken (Wet WOZ). Mede-overheden gebruiken de waardering ook. De Waarderingskamer houdt toezicht op de kwaliteit van de uitvoering van de Wet WOZ.

We werken aan de volgende doelstellingen:

1. Beheerste lastendruk
2. Uitvoeren van stabiel financieel beleid

Belangrijke (beleids)kaders:

1. Nota reserves
2. Treasurystatuut
3. Financiële verordeningen artikel 212, 213, 213a Gemeentewet
4. Gemeentelijke verordening Ozb, hondenbelasting en toeristenbelasting
5. Kadernota 2017-2020

2. Wat gaan we hiervoor doen?

Doelstelling 1: Beheerste lastendruk

We streven ernaar om de lokale lastendruk € 25 onder het landelijk gemiddelde te houden. Daarnaast willen we de gewenste opbrengst voor de gemeente tegen zo laag mogelijke uitvoeringskosten verkrijgen. De Belasting Samenwerking Oost-Brabant (BSOB) voert de taken op het gebied van heffen, invordering en waardebeoordeling uit. De BSOB voert een efficiëncyslag uit om de bedrijfsvoering verder in control te brengen.

Activiteiten:

- We voeren in 2016 een opiniërende discussie met de gemeenteraad over de gemeentelijke belastingen, met name over de kleinere belastingen. Uitgangspunt van de notitie hierover is dat de totale belastingopbrengst gelijk blijft. Dat betekent dat het afschaffen van een belastingsoort leidt tot verhoging van (een) andere belasting(en). Na de bespreking van de opiniërende notitie in september 2016 stellen we voor om:
  - o De reclamebelasting te behouden en het tarief per 1 januari 2017 te wijzigen in een gedeelte vastrecht en een gedeelte op basis van de WOZ-waarde. Dit komt overeen met het advies van het Centrummanagement.
  - o De (water)toeristenbelasting per 1 januari 2017 te handhaven.
  - o De hondenbelasting per 1 januari 2017 te handhaven.
  - o De precariobelasting per 1 januari 2017 te handhaven.
- Dit voorstel vertalen we in de belastingverordeningen voor 2017 die we in december aan de gemeenteraad voorleggen.
- In 2017 starten we met onderzoek naar het instellen van een bedrijveninvesteringszone (BIZ) als mogelijke vervanging van de reclamebelasting.
- We monitoren jaarlijks de uitvoering van de belastingen bij de BSOB.

Doelstelling 2: Uitvoeren van stabiel financieel beleid

In het coalitieakkoord 'Durven door te doen' is gekozen voor een solide financieel beleid met sluitende meerjarenbegrotingen. Er is gekozen voor stabiliteit. We benutten kansen als deze zich voordoen. We vermijden extra bezuinigingen zoveel mogelijk.

Activiteiten:

- Sinds 1 januari 2016 zijn we als gemeente belastingplichtig voor de vennootschapsbelasting. Dit betekent dat we in 2016/2017 een fiscale administratie moeten inrichten en over 2016 een eerste belastingopgave moeten indienen.
- Er zijn nieuwe verslagleggingsvoorschriften (BBV). In deze programmabegroting hebben we al een groot aantal wijzigingen die hieruit volgen verwerkt. In bijlage 7 geven we een overzicht van de financiële vertaling daarvan. De belangrijkste wijzigingen zijn:
  - o Voor grondexploitaties gelden strengere regels.
  - o Investerings- en rentekosten in de openbare ruimte moeten we voortaan activeren. Dat betekent dat de jaarlijkse afschrijvings- en rentekosten in de begroting komen. Dit was eerst niet zo.
  - o Er zijn regels voor de toerekening van rente en overheadkosten aan de producten van de begroting.
  - o We moeten binnen onze programma's verplichte beleidsindicatoren opnemen (waarstaatjegemeente) en in de paragraaf weerstandsvermogen financiële indicatoren.
- Eind 2016 passen we de verordening 212 aan om deze aan te laten sluiten met de nieuwe voorschriften. In deze verordening staat hoe het college en de gemeenteraad met financiële onderwerpen omgaan.
- We stellen elk jaar een nota reserves op.
- We blijven nadenken over een verdere doorontwikkeling van de planning & controlcyclus en de digitalisering van dit proces en de eindproducten hierin.

3. Verbonden partijen

Hier geven we weer in hoeverre onze verbonden partijen bijdragen aan de doelstellingen van dit programma. We noemen hier alleen de gemeenschappelijke regelingen omdat dit wettelijk verplicht is. Andere verbonden partijen laten we hier buiten beschouwing.

De verbonden partijen hebben we ook toegelicht in de paragraaf hierover.

Belastingssamenwerking Oost-Brabant (BSOB)

De BSOB is een regionaal samenwerkingsverband dat zich richt op het gezamenlijk innen van belastingen. Het doel is de kwaliteit, dienstverlening, efficiency en continuïteit van de waardering, heffing en inning van lokale belastingen te verbeteren.

De komende jaren ligt de uitdaging van de BSOB erin om een evenwicht te vinden tussen aan de ene kant het effectiever en efficiënter inrichten van de bedrijfsvoering en aan de andere kant de noodzakelijke aandacht voor de externe oriëntatie om nieuwe deelnemers te kunnen aantrekken.

4. Indicatoren

In het volgende overzicht geven we de indicatoren weer waar we op sturen.

Indicator	Bron	Laatste meting	Jaar	Streefwaarde
Oordeel accountant over rechtmatigheid en getrouwheid	Controlerapport accountant bij jaarrekening	Positief	2015	Positief
Lokale lastendruk (lijst goedkoopste gemeenten)	COELO	101e plaats van 407 gemeenten	2016	Stabiel
Lokale lastendruk: bedrag onder landelijk gemiddelde	COELO	€ 40	2016	Minimaal € 25
Oordeel Waarderingskamer	Brief Waarderingskamer	Voldoende	2015	Goed
Tijdigheid P&C-documenten conform planning raad	Gemeente	100%	2015	100%
Betaalgedrag gemeente (% tijdig betaald binnen 30 dagen)	Gemeente	91%	2015	95%

De lokale lastendruk zal in 2017 wijzigen door:

- verlaging van de afvalstoffenheffing (effecten aanbesteding voormalig contract met Attero)
- verhoging van de OZB voor woningen die hieraan gekoppeld is (9%)

5. Waar staat je gemeente

In de volgende tabel geven we de verplichte indicatoren vanuit waarstaatjegemeente.nl weer. Om de cijfers van Oss te kunnen plaatsen hebben we daarnaast een referentiemeting opgenomen. We gebruiken hiervoor de gemiddelde waarde van gemeenten in de grootteklasse van 50.000 tot 100.000 inwoners.

Indicator	Oss	Referentie	Jaar
Gemiddelde WOZ-waarde	€ 208.000	€ 195.000	2015
Gemeentelijke woonlasten eenpersoonshuishoudens	€ 684	€ 662	2016
Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishoudens	€ 684	€ 728	2016

6. Nieuw beleid

+ is nadeel: hogere uitgaven/lagere inkomsten
- is voordeel: lagere uitgaven/hogere inkomsten
bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Rijksvergoeding voor opvang vluchtelingen en vergunninghouders	-1.081	-1.081	0	0	0
Totaal nieuw beleid	-1.081	-1.081	0	0	0

Toelichting nieuw beleid

Rijksvergoeding voor opvang vluchtelingen en vergunninghouders

We krijgen extra geld van het Rijk voor de verhoogde instroom van vergunninghouders. We schatten dat we in 2016 en 2017 jaarlijks afgerond € 1,1 miljoen krijgen. Het Rijk en de VNG hebben in een onderhandelingsakkoord afgesproken dat gemeenten geld krijgen volgens het principe 'geld volgt vergunninghouder'. Daarmee is onzeker hoeveel we precies krijgen omdat dat afhangt van het aantal vergunninghouders dat we daadwerkelijk huisvesten.

7. 30-ontwikkelingen

+ is nadeel: hogere uitgaven/lagere inkomsten
- is voordeel: lagere uitgaven/hogere inkomsten
bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Inflatieverhoging OZB	0	-257	-257	-257	-257
Hogere OZB-opbrengst	-24	-32	-111	-124	-135
Talentencampus en Sibeliuspark					
Deelnemersbijdrage	0	71	71	71	71
Belastingssamenwerking Oost-Brabant (BSOB)					
Lagere investeringslasten onderwijs en ontmoeten	-344	-16	-15	-13	-11
BBV: wijzigingen verslagleggingsvoorschriften	0	-1.850	-1.414	-1.814	259
Totaal 30-ontwikkelingen	-368	-2.084	-1.727	-2.137	-74

Toelichting 30-ontwikkelingen

Inflatieverhoging OZB

We verhogen de OZB-tarieven met het inflatiepercentage. Voor 2017 gaan we uit van 1,5%. Dit is een combinatie van de verwachte loonstijging en prijsstijging. Hierdoor stijgen de opbrengsten vanaf 2017 met € 257.000.

Hogere OZB-opbrengst Talentencampus en Sibeliuspark

De uitvoering van de projecten rondom de Talentencampus en het Sibeliuspark zorgt voor een uitbreiding van het aantal woningen en niet-woningen. Hierdoor stijgt de OZB-opbrengst. Het gaat om de volgende bedragen: € 24.000 in 2016, € 32.000 in 2017, € 111.000 in 2018, € 124.000 in 2019 en € 135.000 vanaf 2020. Door de uitbreiding stijgen ook de onderhoudskosten voor de openbare ruimte. Deze hogere kosten staan bij de 30-ontwikkelingen in programma 5. Mobiliteit en openbare ruimte.

Deelnemersbijdrage Belastingssamenwerking Oost-Brabant (BSOB)

We verhogen onze bijdrage aan gemeenschappelijke regeling BSOB vanaf 2017 met € 71.000. Het bestuur van de BSOB heeft de ontwerpbegroting 2017 aangepast naar aanleiding van het amendement dat we samen met Uden ingediend hebben. De kosten stijgen door wettelijke wijzigingen en de toepassing van de nieuwe verdeelsleutel.

Lagere investeringslasten onderwijs en ontmoeten

De investeringslasten binnen onderwijs en ontmoeten zijn in 2016 € 344.000 lager dan begroot. Dat komt door vertraging bij de uitvoering van een aantal investeringen. Het gaat vooral om de investeringen voor praktijkschool de Singel en MFA Oijen.

BBV: wijzigingen verslagleggingsvoorschriften

Wijzigingen van de landelijke voorschriften leiden tot financiële voordelen in de begroting. In 2017 is dit een bedrag van € 1,8 miljoen. Het structurele effect is negatief, namelijk € 259.000. Het voordeel wordt vooral veroorzaakt doordat we investeringen in de openbare ruimte voortaan moeten activeren. Ook verlagen we de interne rente en zijn er verplichte regels voor de doorbelasting van overhead. Het laatste jaar heeft een negatief effect omdat juist het grondbedrijf en het parkeerbedrijf voordeel hebben van de lagere rente. Dit voordeel komt ten gunste van de reserves van het grondbedrijf en het parkeerbedrijf. In bijlage 7 hebben we een uitgebreide toelichting op de wijzigingen opgenomen.

8. Septembercirculaire

+ is nadeel: hogere uitgaven/lagere inkomsten

- is voordeel: lagere uitgaven/hogere inkomsten

bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Opvang vluchtelingen	1.081	1.081	0	0	0
Septembercirculaire 2016	-1.083	-597	-624	-1.228	-1.308
Totaal septembercirculaire	-2	484	-624	-1.228	-1.308

Toelichting septembercirculaire

Opvang vluchtelingen

Via de algemene uitkering houden we rekening met een totaalbedrag van € 1.080.920 voor de opvang van vluchtelingen. Dit is een bedrag per jaar voor 2016 en 2017. Het is gebaseerd op het aantal te plaatsen vergunninghouders (244) en een bedrag van € 4.430 per vergunninghouder. Dit bedrag zonderen we af om deze geldstroom apart inzichtelijk te maken.

Septembercirculaire 2016

De septembercirculaire 2016 van de algemene uitkering uit het gemeentefonds laat ten opzichte van de meicirculaire 2016 een stijging zien van € 1,1 miljoen in 2016 oplopend tot structureel € 1,3 miljoen vanaf 2020.

9. Wat mag het kosten?

In de volgende tabel geven we een financieel overzicht van het programma.

+ is uitgaven
- is inkomsten
bedragen x € 1.000

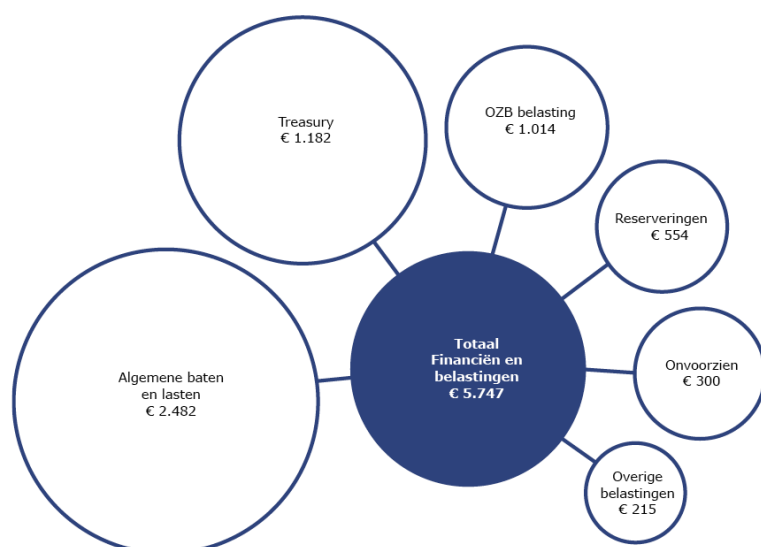
Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Bestaand beleid					
Lasten	17.211	6.624	6.755	7.237	6.762
Baten	-202.915	-182.538	-182.967	-182.115	-181.588
Saldo	-185.704	-175.914	-176.213	-174.878	-174.827
Stortingen reserves	1.970	2.250	1.819	1.281	1.233
Onttrekkingen reserves	-5.191	-3.894	-3.352	-3.110	-2.968
Saldo mutaties reserves	-3.222	-1.644	-1.532	-1.829	-1.734
Totaal bestaand beleid	-188.926	-177.558	-177.745	-176.707	-176.561
Nieuw beleid	-1.081	-1.081	0	0	0
3O-ontwikkelingen	-368	-2.084	-1.727	-2.137	-74
Budgettair neutrale wijzigingen	-1.023	-1.327	-1.378	-1.387	-1.397
Septembercirculaire	-2	484	-624	-1.228	-1.308
Totaal programma	-191.400	-181.566	-181.474	-181.460	-179.340

10. Overzicht subsidies

Dit programma bevat geen subsidies.

11. Lasten per product

In de volgende figuur hebben we voor 2017 de totale lasten per product in beeld gebracht (bedragen x € 1.000).

Paragrafen

Paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing

Samenvatting

Het weerstandsvermogen geeft de financiële gezondheid van de gemeente weer. We drukken deze uit in een ratio. De uitkomst van de ratio moet in beginsel minimaal 1 zijn.

Op hoofdlijnen is het beeld als volgt:

Omschrijving	Bedrag/ratio incidenteel	Bedrag/ratio structureel
Geïntariseerde risico's	€ 9,12 miljoen	€ 1,82 miljoen
Weerstandscapaciteit	€ 63,6 miljoen	€ 3,3 miljoen
Weerstandratio	6,97	1,83

De conclusie hieruit is dat de weerstandscapaciteit van voldoende omvang is om de gekwantificeerde risico's te ondervangen. Er is ook ruimte voor het opvangen van risico's die nog te onzeker zijn en daarom als 'PM' zijn ingeschat. De ratio's zijn ten opzichte van de jaarrekening en de vorige programmabegroting sterk gedaald. Dit komt omdat we de risico's die als 'PM' zijn ingeschat nu wel hebben meegewogen in het bepalen van de omvang van het risicobedrag. Dit hebben we gedaan aan de hand van de inschaling op de risicokaart. De ontwikkelingen binnen de jeugdzorg vormen op dit moment een belangrijke PM risicopost. De financiële gevolgen hiervan zijn erg onzeker en nog niet te overzien. Ook de ontwikkeling van het regionale project Heesch-West is op dit moment een belangrijke PM risicopost. In een negatief scenario kan hier in de toekomst sprake zijn van een forse afboeking.

In de rest van de paragraaf lichten we deze uitkomsten toe.

1. Beleid

Het beleid van de gemeente ten aanzien van risicomanagement is nader uitgewerkt in de notitie risicomanagementbeleid.

Risicomanagement is gedefinieerd als het op gestructureerde wijze identificeren, analyseren en beheersen van risico's die van invloed zijn op de realisatie van gemeentelijke doelstellingen. De focus ligt op risico's met een mogelijk substantiële invloed op de financiële positie van de gemeente. Aan ons risicomanagement liggen onder andere de volgende uitgangspunten en randvoorwaarden ten grondslag:

- Risicomanagement is onderdeel van de reguliere verantwoordelijkheid van het (lijn)management en is een cyclisch proces.
- We maken zoveel mogelijk gebruik van bestaande instrumenten voor risico-identificatie en -beheersing.
- Risicobeheersing doen we zoveel mogelijk in de reguliere processen.
- Het toepassen van risicomanagement betekent niet dat we alle risico's kunnen voorkomen.

Risico's hangen vaak samen met externe factoren. Daarop hebben we als gemeente niet altijd direct invloed. Daarom is het lastig deze risico's in alle gevallen voldoende betrouwbaar te kwantificeren. Risico's ontwikkelen zich voortdurend. De laatste rapportage over de risico's en de beheersing daarvan is in de jaarrekening 2015 opgenomen. In deze begroting hebben we de risico-inschatting uit de jaarrekening geactualiseerd.

Omdat risico's lastig te kwantificeren zijn maken we gebruik van de risicokaart. De risicokaart geeft inzicht in de categorisering van de risico's naar kans en gevolg.

Risicokaart

Gevolg x
€ 1.000

>= 1.600

1.200 - 1.600

800 - 1.200

400 - 800

0 - 400

	0-20	20-40	40-60	60-80	80-100	Kans %
>= 1.600	Red	Red	Red	Red	Red	
1.200 - 1.600	Yellow	Yellow	Red	Red	Red	
800 - 1.200	Yellow	Yellow	Yellow	Red	Red	
400 - 800	Green	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	
0 - 400	Green	Green	Green	Green	Green	

Een risico dat zich in het groene gebied bevindt heeft minimale financiële gevolgen. Een risico dat een score heeft in het oranje gebied, vraagt om extra aandacht. Het is hier van belang tijdig beheersmaatregelen te nemen. Een risico met een risicoscore in het rode gebied, vereist directe aandacht om een grote extra last te voorkomen. Preventieve en reducerende beheersmaatregelen kunnen de kans respectievelijk het gevolg terugbrengen naar een acceptabel niveau.

In de volgende tabellen geven we de risico's weer op volgorde van kans x gevolg van hoog naar laag. Het bedrag genoemd onder impact heeft betrekking op 1 jaar, als het een structureel risico betreft hebben we het bedrag doorgerekend over de gehele begrotingsperiode van 4 jaar om het risico te kunnen schalen in de risicokaart.

2. Risico's

2.1 Risico's in de rode categorie

Risico en beheersmaatregel	S/I ¹	Impact	Kans	Risicobedrag (impact x kans)	Benodigde weerstandscapaciteit
Transitie jeugdzorg	S	PM	90%	PM	PM
<p><i>Risico</i></p> <p>Voor de uitvoering van de Jeugdwet spelen verschillende risico's. Allereerst is er een risico rondom zorg in natura. In de regio Brabant Noordoost kopen we Zorg in Natura (ZIN) jeugdhulp regionaal in middels een lumpsumfinanciering. Bij een groeiend aantal aanbieders van ZIN jeugdhulp bestaan op dit moment wachtlijsten. Dit is het gevolg van een combinatie van factoren: de bezuinigingen op de jeugdhulp en verkeerde verdeling van de budgetten, de lumpsumfinanciering en de (te) traag op gang komende transformatie. Dat betekent dat jeugdigen langer moeten wachten op gespecialiseerde jeugdhulp dan we acceptabel vinden. Wat we acceptabel vinden als wachttijd, hangt af van de soort zorg die nodig is. De aanbieders met wachtlijsten geven aan dat hun lumpsumbudget voor het jaar 2016 op is en dat zij geen nieuwe klanten meer aan kunnen nemen. De verwachting is daarom dat de wachtlijsten niet afnemen. En dat het aantal aanbieders met wachtlijsten de komende maanden zal stijgen. Dat leidt lokaal op casusniveau tot problemen: ouders en jongeren krijgen niet de ZIN ondersteuning of zorg die zij nodig hebben. Dat is onwenselijk en leidt tot verergering van de problematiek. Daarom is wellicht extra budget nodig om lokaal een oplossing te vinden.</p> <p>Als tweede is er een risico met betrekking tot de wijze van onderlinge verdeling van de kosten. Samen met 17 andere gemeenten uit de regio Meijerij en Brabant Noordoost hebben we afspraken over hoe we de kosten verdelen. Voor het jaar 2015 was sprake van volledige solidariteit tussen alle gemeenten. Met ingang van 2016 gaat deze solidariteit vervallen. Voor 2016 heeft de regio besloten de kosten voor 2016 te berekenen op basis van het werkelijke gebruik over het jaar 2015. Omdat de gemeente Oss in 2015 op een bepaald aantal van de zorg in natura (ZIN) een hoger gebruik had betekent dit hogere kosten voor 2016. Hiervoor hebben we een 30-ontwikkeling gemeld. We hebben nog geen zicht op eventuele extra structurele kosten maar de kans is aanzienlijk dat het ook consequenties heeft voor 2017 en verder.</p> <p><i>Beheersmaatregel</i></p> <p>De budgetregisseur krijgt een opdracht te analyseren waardoor het hoge verbruik 2015 tot stand is gekomen. Afhankelijk van de resultaten van die analyse kunnen we vervolgstappen nemen.</p>					
Heesch-West	I	4.000 tot 12.000	PM	PM	PM
<p><i>Risico</i></p> <p>De totale boekwaarde van dit regionale project was op 1 januari 2016 € 64 miljoen. Het Osse aandeel hiervan is 30%. Op dit moment vindt regionaal overleg plaats over de provinciale verdeling van de hectares te ontwikkelen industrieterrein. De uitkomst hiervan is nog niet bekend.</p> <p>De huidige grondexploitatie is gebaseerd op 76 hectare bedrijfsbestemming met daarbij een tekort van € 18,7 miljoen. Op basis van ons aandeel (30%) hebben we het verwachte verlies afgedekt met een voorziening van € 5,6 miljoen. Aanvullend hebben we een risicoreserve van € 2,7 miljoen gevormd.</p> <p>Vanuit het regionaal overleg over de verdeling van de hectares zijn er meerdere varianten mogelijk, die kunnen leiden tot extra tekorten. Daarbij zal blijken of de gehanteerde 76 hectare bedrijfsbestemming gehandhaafd kan blijven. De extra tekorten voor onze gemeente kunnen variëren tussen de circa € 4 miljoen tot ruwweg € 12 miljoen. Het risico is dat de boekwaarde of een deel daarvan afgeboekt moet worden naar een lagere agrarische waarde.</p>					

¹ In deze kolom is aangegeven of het risico naar verwachting een structureel of incidenteel effect heeft. In het geval van een structureel risico geven we de bedragen per jaar weer.

Risico en beheersmaatregel	S/I ¹	Impact	Kans	Risicobedrag (impact x kans)	Benodigde weerstandscapaciteit
<i>Beheersmaatregel</i>					
<p>Het algemeen bestuur gaat volledig voor 76 hectare bedrijfsbestemming Heesch-West. We maken ons sterk om er samen met de regio en de provincie uit te komen. De redenen hiervoor zijn dat Heesch-West de enige locatie is voor zeer grootschalige bedrijven in de regio. Heesch-West ligt qua arbeidspotentieel tussen de twee steden in de regio en midden in het economisch zwaartepunt van de regio Noordoost. En Heesch-West biedt noodzakelijke uitbreidingsmogelijkheden voor met name de gemeente 's-Hertogenbosch. Heesch-West is al lang een regionaal product van samenwerkende gemeenten en met medewerking van de provincie.</p>					
Algemene bedrijfsreserve grondbedrijf (ABR)	I	1.800	100%	1.800	1.800
<i>Risico</i>					
<p>De ABR van het grondbedrijf dient om de conjuncturele risico's op te vangen. Vertraging in de uitgifte van gronden door een lagere woningvraag of een verlaging van de grondprijzen door een slechtere economie zijn voorbeelden van conjuncturele risico's. De minimale ondergrens van de ABR is op € 1 miljoen bepaald. Dat bedrag moet beschikbaar blijven, zelfs in het meest negatieve scenario. In dat meest negatieve scenario gaan we uit van de fictie dat alle winstnemingen 50% lager uitvallen (vertraging en lagere grondprijzen). Teruggerekend naar de contante waarde per 1-1-2016 betekent dit dat € 2,3 miljoen bijgestort zou moeten worden. Dat doen we vooralsnog niet. De algemene reserve dient nu als achtervang voor het opvangen van de conjuncturele risico's.</p> <p>Naast deze risico's zijn we vanaf 1 januari 2016 belastingplichtig vanuit de Vennootschapsbelasting (Vpb). Ook het grondbedrijf valt onder de werking van de Vpb. We moeten naast de huidige grondexploitaties vanaf 2016 ook berekeningen voor fiscale grondexploitaties gaan maken op basis van de systematiek van de Vpb. De eerste globale berekeningen laten een extra belastinglast zien voor het grondbedrijf. Het eventuele Vpb-nadeel zal opgevangen moeten worden door de ABR. In het afzonderlijke risico Vennootschapsbelasting lichten we de risico-inschatting toe.</p>					
<i>Beheersmaatregel</i>					
<p>Grondexploitaties worden twee keer per jaar gemonitord en doorgerekend op basis van actuele uitgangspunten. Voor een nadere toelichting op de uitgangspunten die hierbij gehanteerd zijn verwijzen we naar het Najaarsbericht en het MPG van het grondbedrijf.</p> <p>Verder gaan we onderzoeken of we de plankosten voor nieuwe plannen, bijvoorbeeld het centrumplan, voortaan op een andere manier kunnen afdekken.</p>					

2.2 Risico's in de oranje categorie

Risico en beheersmaatregel	S/I ²	Impact	Kans	Risicobedrag (impact x kans)	Benodigde weerstandscapaciteit
Boete Attero	I	PM	50%	PM	PM
<p><i>Risico</i></p> <p>De Brabantse gewesten hebben de arbitragezaak van Attero gewonnen. Daartegen is geen beroep mogelijk. Maar Attero vindt dat de arbiters de arbitrageprocedure niet goed hebben toegepast en heeft daarom bij het gerechtshof Den Haag een procedure aangespannen om de beslissing van de arbiters te laten vernietigen. Die procedure gaat niet over de inhoud van het geschil maar uitsluitend over de toepassing van de arbitrageprocedure door de arbiters.</p> <p>De kans dat Attero door het gerechtshof in het gelijk wordt gesteld wordt niet hoog ingeschat. Maar het kan niet volledig worden uitgesloten. Als dat gebeurt dan betekent dat, dat de arbitragezaak over moet worden gedaan door nieuwe arbiters. Inmiddels heeft Attero aangekondigd dat zij ook over de jaren 2015 en 2016 naheffingsfacturen zal sturen.</p> <p>Een vonnis van het gerechtshof wordt pas in de loop van 2017 of 2018 verwacht.</p> <p><i>Beheersmaatregel</i></p> <p>Juridische mogelijkheden worden onderzocht en er worden gesprekken gevoerd met betrokken partijen.</p>					
Pivot Park/OLSP Vastgoed	I	0 - 1.000	PM	PM	PM
<p><i>Risico</i></p> <p>Het bestuur van Pivot Park heeft het businessplan herijkt. OLSP Vastgoed BV heeft in 2015 en 2016 daarnaast gewerkt aan een aangepaste vastgoedstrategie om het commerciële gebruik van de gebouwen te optimaliseren. Het businessplan en de vastgoedstrategie vragen, naast aanvullende middelen, ook om een aanpassing van de organisatiestructuur.</p> <p><i>Beheersmaatregel</i></p> <p>Over deze plannen vinden gesprekken plaats tussen het bestuur, OLSP Vastgoed, de provincie, BOM en de gemeente. We leggen de gemeenteraad een afzonderlijk voorstel voor over de uitwerking van het nieuwe businessplan, de aangepaste vastgoedstrategie en de organisatiestructuur. We verwachten dat in het laatste kwartaal van 2016 te kunnen doen.</p>					
Vennootschapsbelasting	S	PM	100%	PM	PM
<p><i>Risico</i></p> <p>Met ingang van 1 januari 2016 zijn we als gemeente belastingplichtig voor de vennootschapsbelasting (Vpb). Dit betekent dat we vennootschapsbelasting moeten gaan betalen over het resultaat op activiteiten waarbij we fiscaal gezien een onderneming drijven. Dit zijn de activiteiten afval, parkeren en het grondbedrijf.</p> <p>De belastinglast zal voor het grootste deel ontstaan vanuit het grondbedrijf. Fiscale resultaten van parkeren en afval zijn beperkt.</p> <p>Om een inschatting te maken van de belastinglast hebben we een fiscaal specialist ingeschakeld. Omdat er nog veel onduidelijk is over de exacte uitvoering van de wet, zijn er een aantal scenario's opgesteld. Hieruit komt een belastinglast tussen de € 0 en € 700.000. Het voornamelijk meest reële scenario heeft pas financiële consequenties na 2020. De scenario's zijn opgesteld op basis van de begrotingsbedragen van 2016. Aangifte zal vanzelfsprekend moeten gebeuren over de werkelijke resultaten van het boekjaar 2016. De onzekerheid over het te betalen bedrag zal blijven tot het aangiftemoment halverwege 2017. Dan zal de Belastingdienst duidelijke uitspraken doen over de interpretatie van de regelgeving en kunnen we gaan rekenen met de werkelijke cijfers 2016.</p>					

² In deze kolom is aangegeven of het risico naar verwachting een structureel of incidenteel effect heeft. In het geval van een structureel risico geven we de bedragen per jaar weer.

Risico en beheersmaatregel	S/I ²	Impact	Kans	Risicobedrag (impact x kans)	Benodigde weerstandscapaciteit
<p><i>Beheersmaatregel</i></p> <p>We hebben samen met een fiscaal specialist geïventariseerd voor welke activiteiten we belastingplichtig zijn en van welke vrijstellingen we gebruik kunnen maken. We zullen de verdere ontwikkelingen blijven volgen en indien nodig in overleg met de Belastingdienst gaan.</p> <p>Op basis van het BBV moeten we de te betalen en te vorderen vennootschapsbelasting als last of als baat verwerken in de programmarekening in het jaar waar die betrekking op heeft. Fiscaal kunnen we deze bedragen over de jaren heen compenseren. In 2016 vormen we een reserve vennootschapsbelasting waarin we die bedragen voortaan apart zetten zodat deze voor fiscale verrekening beschikbaar blijven.</p>					
Taakstelling vergunninghouders	S	PM	100%	PM	PM
<p><i>Risico</i></p> <p>Nederland kent al geruime tijd een verhoogde asielinstream. Deze situatie stelt het Rijk en de gemeenten voor een grote uitdaging. Het Rijk en gemeenten hebben afspraken gemaakt over opvang, huisvesting, participatie, onderwijs, zorg, werk, integratie en maatschappelijke begeleiding.</p> <p>Op 28 april 2016 hebben het kabinet en de VNG een onderhandelingsakkoord Uitwerking Verhoogde Asielinstroom gesloten. Bij dit akkoord is het uitgangspunt dat de overheden passende en realistische oplossingen realiseren. De kosten voor de maatschappij willen we zo beperkt mogelijk houden met draagvlak binnen de samenleving. Waar mogelijk wordt aangesloten bij bestaande regelingen en systematiek. Het Rijk heeft de gemeenten extra geld toegezegd waarbij is afgesproken "geld volgt vergunninghouder". De vergoedingen zijn bij de septembercirculaire gemeentefonds 2016 bekend gemaakt. Er is echter nog niet bekend hoeveel vergunninghouders we in 2016 en 2017 zullen huisvesten. Ook is het nog niet duidelijk of de noodopvang ook in 2017 nodig is en welke taakstelling we dan krijgen. Door deze onduidelijkheden zijn de opgenomen kosten en opbrengsten 2016 en 2017 in deze programmabegroting onzeker.</p> <p>De verhoogde instroom leidt tot een grote vraag naar sociale woningbouw. Onder andere via de taskforce versnelling sociale woningbouw spannen we ons extra in om aan de taakstelling te voldoen. Ook regionaal werken we samen met de As50 gemeenten. Het Rijk en de VNG hebben een bonus-malus-systeem afgesproken voor het voldoen aan de taakstelling. Als gemeenten verwijtbaar te weinig vergunninghouders huisvesten kan dit straks tot een boete leiden. Dit brengt een extra risico voor ons met zich mee.</p> <p><i>Beheersmaatregel</i></p> <p>Om het risico te beperken hebben we passende ondersteuning, participatiebudget en bemiddeling naar werk. De taakstelling is niet beïnvloedbaar. We hebben in maart een integraal plan voor de integratie van vergunninghouders opgesteld.</p>					

2.3 Risico's in de groene categorie

Risico en beheersmaatregel	S/I ³	Impact	Kans	Risicobedrag (impact x kans)	Benodigde weerstandscapaciteit
Leerlingenvervoer	S	70	75%	52	52
<p><i>Risico</i></p> <p>In 2016 hebben we Leerlingenvervoer opnieuw aanbesteed. We zien dat de kosten van Leerlingenvervoer de afgelopen jaren zijn gestegen. Wat de financiële consequenties zullen zijn voor het schooljaar 2016-2017 kunnen we op dit moment nog niet beoordelen. Dat is afhankelijk van meerdere factoren, zoals het aantal leerlingen, de inkomsten van eigen bijdragen, het aantal ritten en de afstanden en ontwikkeling van algemene kosten.</p> <p><i>Beheersmaatregel</i></p> <p>We volgen de budgetten en uitgaven van leerlingenvervoer. We verwachten bij de programmabegroting 2018-2021 een beter beeld te hebben van de ontwikkeling van de kosten.</p>					
Leegstand en verminderde huurinkomsten	S	100	50%	50	50
<p><i>Risico</i></p> <p>Vanwege krimp, ontgroening, marktwerking, invoering van beleidsregels verhuur in schoolgebouwen en minder subsidies wordt de vraag naar ruimte voor onderwijs, kinderopvang, sport en recreatie minder en dalen de huurinkomsten. De effecten zijn zichtbaar. Zo is sprake van meer leegstand en minder huurinkomsten bij de Horizonscholen. De verwachting is dat er de komende jaren sprake is van steeds dalende huuropbrengsten.</p> <p><i>Beheersmaatregel</i></p> <p>Om het risico te beperken hebben we de volgende maatregelen getroffen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het verkleinen van de vastgoedportefeuille en het clusteren van activiteiten (Voorzieningenkaart 2030) - het verlagen van de kosten (prestatiecontracten onderhoud, minder beheer, energiemanagement) - een bezuiniging op het beheer van Horizonscholen 					
Realisatie van bezuinigingen	S I	450 200	10% 25%	45 50	45 50
<p><i>Risico</i></p> <p>In de programmabegroting 2014-2017 is voor een bedrag van € 6,4 miljoen aan bezuinigingen opgenomen. Hierin is een aantal bezuinigingen opgenomen die de komende jaren nog gerealiseerd moeten worden. Deze bezuinigingen zijn planmatig inmiddels wel allemaal uitgewerkt. Risicovollere bezuinigingen hierbinnen zijn de bezuinigingen op het gebied van cultuur en sport.</p> <p>Vanaf 2017 is een bezuiniging op de buitensport ingeboekt van € 237.000 per jaar. Naast tariefsverhoging mogen de sportverenigingen andere maatregelen doorvoeren om tot kostenbesparing te komen. Verschillende maatregelen zijn inmiddels zeker, maar dat geldt niet voor alle. Het risico bestaat dat de maatregelen niet voldoende zijn om de bezuiniging helemaal te realiseren. Bij de 30-ontwikkelingen in programma 3. Voorzieningen voor sport, cultuur en ontmoeten hebben we aangegeven dat in 2017 nog niet het volledige bedrag bezuinigd kan worden. De structurele bezuinigingsmaatregelen leggen we in 2017 ter besluitvorming voor aan de gemeenteraad.</p> <p>Verder hebben we bij de 30-ontwikkelingen in programma 3 opgenomen dat de bezuiniging op de Muzelinck in 2017 met € 100.000 verlaagd wordt.</p> <p><i>Beheersmaatregel</i></p>					

³ In deze kolom is aangegeven of het risico naar verwachting een structureel of incidenteel effect heeft. In het geval van een structureel risico geven we de bedragen per jaar weer.

Risico en beheersmaatregel	S/I ³	Impact	Kans	Risicobedrag (impact x kans)	Benodigde weerstandscapaciteit
<p>Zoals alle bezuinigingen worden ook deze bezuinigingen kritisch gevolgd. In de programmabegroting 2016- 2019 zijn alle bezuinigingen kritisch bekeken en op uitgewerkte plannen gebaseerd. De bezuinigingsbedragen zijn daarop geactualiseerd. Het risico is hiermee relatief beperkt.</p>					
ICT-investeringen sociaal domein	I	100	90%	90	90
	S	20	90%	18	18
<p><i>Risico</i></p> <p>De veranderingen in het sociaal domein en de extra taken hierbij maken het noodzakelijk nog meer regie te voeren op de samenwerking met zorginstellingen, regiogemeenten, etc. Dat vraagt een uitbreiding en verbetering van de informatie-uitwisseling: aansluiten op landelijke systemen (gegevensknooppunt) en aanpassen van het applicatielandschap (o.a. regiesysteem).</p> <p>In 2014 en 2015 heeft de nadruk gelegen op de implementatie van een aantal applicaties ter ondersteuning van nieuwe c.q. veranderde werkprocessen. De aanschaf hiervan is vanuit bestaande middelen gedaan.</p> <p>Vanaf eind 2015 is de nadruk komen te liggen op de samenwerking met de (per 1 januari 2016) samengevoegde welzijnsorganisatie Ons Welzijn, én op de invulling van onze rol als centrumgemeente voor de regio. Met het programmateam voor Zorg & Welzijn én met het Team Inkoop onderzoeken we nu welke verdere ICT-ondersteuning en -inrichting hierbij nodig is. Aandachtspunten zijn elektronische dienstverlening, gegevensuitwisseling tussen samenwerkende partijen (ook gegevensknooppunt), en de noodzaak van een regiesysteem. Afhankelijk van de benodigde aanpassingen en/of uitbreidingen zal extra geld nodig zijn.</p> <p><i>Beheersmaatregel</i></p> <p>We informeren het college na het maken van de keuze in een voorstel worden geïnformeerd over de omvang van de kosten. Daarna vragen we de gemeenteraad een krediet beschikbaar te stellen als dat nodig blijkt te zijn.</p>					
Overdracht beheer Horizonscholen	I	100	50%	50	50
<p><i>Risico</i></p> <p>In 2014 heeft de raad besloten het beheer van de Horizonscholen aan stichting OOG en SKBO over te dragen. Hieraan lag een overdrachtsdocument ten grondslag dat is opgesteld in samenwerking met alle gebruikers van de huidige Horizonscholen. Er zijn zorgen over de planning en de kosten van aanpassingen van de gebouwen. De schoolbesturen willen dat de gebouwen voorafgaand aan overname worden aangepast om de exploitatiekosten van de gebouwen te verlagen door verkleining en verduurzaming van de gebouwen. De schoolbesturen onderzoeken dit.</p> <p><i>Beheersmaatregel</i></p> <p>We hebben afgesproken dat onderwijs en gemeente gezamenlijk zullen investeren en alleen als deze investering op korte termijn wordt terugverdiend. In het laatste kwartaal van 2016 verwachten we besluitvorming.</p>					
Planschade claim Hofmans	I	PM	100%	PM	PM
<p><i>Risico</i></p> <p>De Raad van State heeft op 9 december 2015 een uitspraak gedaan dat Hofmans schade heeft geleden. Op 19 juli 2016 heeft het college een planschadevergoeding toegekend. Hofmans kan tegen dit besluit beroep op het bedrag en de procedure bij de rechtbank instellen.</p> <p><i>Beheersmaatregel</i></p> <p>Hofmans zal zeker gebruik maken van het beroep bij de rechtbank. Dit leidt misschien tot een ander bedrag aan planschadevergoeding. We zullen het college zal dan zo snel mogelijk in een voorstel informeren over de omvang van de kosten.</p>					

Risico en beheersmaatregel	S/I ³	Impact	Kans	Risicobedrag (impact x kans)	Benodigde weerstandscapaciteit
Renterisico N329	I	450	50%	225	0
<p><i>Risico</i></p> <p>De dekking van het project N329 bestaat enerzijds uit subsidies van het Rijk en de provincie en anderzijds uit een gemeentelijke bijdrage. De gemeentelijke bijdrage is tweeledig. Enerzijds is een deel van de investering geactiveerd. Daarvoor is destijds een structureel budget destijds beschikbaar gesteld. Het restant van de gemeentelijke investering zou worden afgedekt uit verkopen van industriegronden. Door vertraging in de verkoop van industriegronden is sprake van een rentenadeel.</p> <p>Het risicobedrag is ten opzichte van de risicomelding in de jaarrekening 2015 door twee positieve ontwikkelingen verlaagd. Het rentenadeel valt fors lager uit door de verlaging van het rentepercentage van 4,5% naar 2%. Daarnaast zijn de totale projectkosten € 2,5 miljoen lager geworden. Voor ons komt dit uit op een bedrag van circa € 1,5 miljoen, waarvan we € 1,4 miljoen hebben ingezet om de bijdrage van het grondbedrijf te verlagen.</p> <p><i>Beheersmaatregel</i></p> <p>Het herziene BBV schrijft voor dat wegen geactiveerd moeten worden. Dit heeft mogelijk nog een positief effect op de afdekking van dit risico. Dit onderzoeken we het komend najaar nog verder.</p> <p>De nota afschrijvingsbeleid gaan we namelijk aanpassen als gevolg van het herziene BBV. Deze weg wordt dan in 60 jaar afgeschreven. Een deel van deze weg hebben we nu voor 20 jaar in onze begroting geactiveerd.</p>					
Beschermd wonen	S	PM	75%	PM	PM
<p><i>Risico</i></p> <p>Op het terrein van beschermd wonen spelen meerdere ontwikkelingen. Aan de ene kant verwachten we budget over te houden (zie 30-ontwikkeling Budget voor Wmo beschermd wonen en Wmo begeleiding). Aan de andere kant zien we dat er een extra beroep gedaan kan worden op de budgetten voor beschermd wonen door inzet op flexibele schil en de stijgende instroom voor de rest van het jaar. De instroom is groot door diverse ontwikkelingen in het sociale domein zoals:</p> <ul style="list-style-type: none"> - afbouw van klinische bedden de zogenaamde GGZ B-bedden - afbouw van forensische psychiatrische bedden - instroom van jeugdigen en jong volwassenen; o.a. uit residentiële plekken jeugdzorg/pleegzorg vanwege het bereiken van de 18 jarige leeftijd. - buitenregionale plaatsingen vanwege de aanzuigende werking nieuwe beschermd wonen ondernemingen. <p>Daarnaast lopen er nog gesprekken met het ministerie en de gemeenten in Meierijstad over een nieuwe verdeling van de budgetten Beschermd wonen en maatschappelijke opvang n.a.v. de fusie tussen Veghel, Schijndel en Sint Oedenrode. Eerste berekeningen van het ministerie zouden leiden tot een fors tekort voor onze regio ten gunste van de Meierij. De discussie hierover loopt nog. Dit zal vanaf 2017 spelen.</p> <p><i>Beheersmaatregel</i></p> <p>We monitoren de instroom van jeugdigen en het beroep op maatwerk voortdurend. Eventuele consequenties leggen we via de periodieke monitor en/of afzonderlijke notities aan de raad voor.</p>					

3. Vervallen risico's

De volgende risico's die in de jaarrekening 2015 nog naar voren kwamen zijn nu vervallen.

Risico	Actie
Verontreiniging baggerspecie Lithse Ham	Door een aangepast plan, waarbij een veel kleiner deel wordt uitgevoerd, kunnen de kosten van afvoer betaald worden uit de beschikbare middelen.
Uitvoering Participatiewet en WsW	In een opiniërende vergadering hebben 11 gemeenten de voorkeur aangegeven om een deel van de personen met een loonwaarde tussen de 30% en 80% te plaatsen bij IBN.

4. Inventarisatie van de weerstandscapaciteit

Onder het begrip weerstandsvermogen verstaan we het vermogen van de gemeente om risico's op te kunnen vangen, zodat het afgesproken gemeentelijke takenpakket toch onverkort uitgevoerd kan worden.

In het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) wordt aangegeven dat het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen enerzijds:

- de weerstandscapaciteit: de middelen waarover we (kunnen) beschikken om niet begrote kosten te kunnen dekken, en anderzijds:
- alle risico's waar nog geen voorzieningen voor gevormd zijn en die van materiële betekenis kunnen zijn.

Voor de gemeente is de weerstandscapaciteit van belang. Een sluitende begroting geeft weliswaar aan dat er evenwicht is tussen de uitgaven en inkomsten, maar ook dat er beperkte ruimte is voor het opvangen van tegenvallers. De weerstandscapaciteit bestaat uit twee onderdelen; de structurele en de incidentele weerstandscapaciteit.

Structurele weerstandscapaciteit

De structurele weerstandscapaciteit dient voor het opvangen van risico's met een meerjarig effect. Deze middelen worden gevormd door de onbenutte belastingcapaciteit en de post onvoorzien.

Op basis van de OZB-tarieven per 1 januari 2017 en de waarde van de onroerende zaken naar de toestand per 1 januari 2016 zullen de OZB-opbrengsten met € 3,3 miljoen moeten stijgen voordat het zogenaamde 'redelijk peil' van het belastingpakket bereikt is. Hierbij is nog geen rekening gehouden met toekomstige inflatiecorrecties zoals vastgesteld in eerdere begrotingen.

De post onvoorzien (€ 300.000) is structureel in de begroting opgenomen en maakt ook onderdeel uit van de structurele weerstandscapaciteit.

Incidentele weerstandscapaciteit

De incidentele weerstandscapaciteit is als volgt opgebouwd:

- het vrij aanwendbare deel van de algemene vrije reserve (inclusief de algemene bedrijfsreserve van het grondbedrijf)
- de niet bekleemde bestemmingsreserves (overige bestemmingsreserves)
- de stille reserves

- algemene vrije reserve

In het verleden stelde de provinciale toezichthouder een norm voor de hoogte van de algemene vrije reserve. Deze norm was 10% van de algemene uitkering. Tegenwoordig kan elke gemeente zelf een norm stellen voor de noodzakelijke omvang. Hierbij zijn de volgende aspecten van belang:

- heeft de gemeente alle risico's in beeld?
- welke beheersmaatregelen heeft de gemeente inmiddels genomen om risico's te beperken?
- welke risico's zijn nog niet afgedekt?

De risico's op tactisch en operationeel niveau hebben we naar verwachting voldoende herkend. Het grootste deel van deze risico's hebben we ook voorzien van beheersmaatregelen en waar nodig afgedekt door middel van een voorziening of reserve (bijvoorbeeld het grondbedrijf). Ook de risico's die zich kunnen voordoen bij grote projecten, zoals Heesch-West en OLSP, hebben we in beeld gebracht. Hiervoor hebben we bovendien beheersmaatregelen geformuleerd en deels dekkingsmiddelen gereserveerd. Daarnaast hebben we risico's geïdentificeerd waarvan we het bedrag en de kans van optreden met onvoldoende zekerheid kunnen bepalen. Deze komen ten laste van de weerstandscapaciteit.

Uitgaande van de oorspronkelijke provinciale norm, de hiervoor genoemde 10% van de algemene uitkering, dient de algemene vrije reserve ongeveer € 16 miljoen te zijn (per 1 januari 2016). Hierbij is rekening gehouden met de stijging van de algemene uitkering vanwege de decentralisaties in het sociaal domein. De algemene reserves hebben per 31 december 2016 een omvang van € 21,8 miljoen (€ 21,6 miljoen algemene vrije reserve en € 0,2 miljoen algemene bedrijfsreserve van het grondbedrijf (ABR)).

- niet bekleemde bestemmingsreserves

Bestemmingsreserves bevatten middelen die de gemeenteraad voor een bepaalde doelstelling geoormerkt heeft. De gemeenteraad is bevoegd om de bestemming van deze reserves te wijzigen of te besluiten tot extra mutaties ten laste of ten gunste van deze reserves. De bestemmingsreserves kunnen hiermee dus ingezet worden voor het opvangen van risico's als die zich voordoen.

We kennen twee soorten bestemmingsreserves. De bestemmingsreserves voor de afdekking van afschrijvingslasten e.d. en de overige bestemmingsreserves. De bestemmingsreserves voor de afdekking van afschrijvingslasten e.d. zijn niet beschikbaar voor de incidentele weerstandscapaciteit, omdat deze structureel zijn ingezet voor de afdekking van (kapitaal)lasten in de begroting. De overige bestemmingsreserves kunnen wel ingezet worden voor het afdekken van risico's als de raad hiertoe besluit. Dit betekent wel dat deze middelen in dat geval niet meer beschikbaar zijn voor het oorspronkelijke doel waarvoor de bestemmingsreserves gevormd zijn.

- stille reserves

Stille reserves zijn activa waarvan de boekwaarde lager is dan de werkelijke waarde en die direct verkoopbaar zijn. Een volledig beeld is niet voorhanden.

Totale weerstandscapaciteit

Samengevat is de huidige weerstandscapaciteit:

bedragen in euro's

Structurele weerstandscapaciteit	Bedrag
Onbenutte belastingcapaciteit	3.340.000
Post onvoorzien	<u>300.000</u>
Totaal	3.640.000
Incidentele weerstandscapaciteit (31-12-2016)	
Algemene reserves	21.807.000
Niet bekleemde bestemmingsreserves	41.745.000
Stille reserves	PM
Totaal	63.552.000

5. Financiële kengetallen

Op basis van een wijziging van het BBV nemen we voortaan een aantal financiële kengetallen in deze paragraaf op, zowel in de begroting als in het jaarverslag. Eerst geven we een analyse van de financiële positie op basis van deze kengetallen. Daarna lichten we toe wat de kengetallen betekenen.

Omschrijving	Rekening 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Netto schuldquote	62,19%	69,58%	73,47%	74,10%	68,25%	69,34%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	43,10%	48,87%	53,95%	53,53%	49,12%	49,57%
Solvabiliteitsratio	31,63%	30,60%	29,98%	28,91%	29,27%	30,01%
Structurele exploitatieruimte	1,69%	0,37%	1,75%	2,13%	1,90%	1,19%
Grondexploitatie	22,27%	18,17%	18,06%	14,74%	8,04%	6,34%
Belastingcapaciteit	98,01%	97,77%	93,81%	93,81%	93,81%	93,81%

Analyse kengetallen en financiële positie

Op basis van deze kengetallen concluderen we dat onze financiële positie gezond is.

Onze afhankelijkheid van externe financiering is niet te groot. De netto schuldquote en de netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen vallen bijna de hele begrotingsperiode binnen de norm. In 2017 en 2018 stijgen ze incidenteel boven de 70%. Dat komt omdat in die jaren een aantal grote investeringsprojecten uitgevoerd worden (bijvoorbeeld vanuit het MIP voor onderwijs, sport en ontmoeten). Vanaf 2019 ligt de ratio weer binnen de norm. De omvang van de schulden ten opzichte van de baten neemt af. De solvabiliteitsratio ligt stabiel rond de norm. Onze bezittingen op de balans zijn in voldoende mate gefinancierd met eigen vermogen (reserves).

De structurele exploitatieruimte is positief. Dit betekent dat we structurele tegenvallers kunnen opvangen.

Het kengetal grondexploitatie is een voorgeschreven kengetal. Dit laat een dalend verloop zien omdat de boekwaarde van de grondexploitatie naar verwachting zal dalen door geraamde grondverkoppen in de komende jaren. Het kengetal op zich is niet bruikbaar om conclusies te trekken over de risico's in de grondexploitatie. De paragraaf grondbeleid en het Najaarsbericht zijn daarvoor betere instrumenten.

Met de belastingcapaciteit zitten we onder het landelijk gemiddelde. We hebben nog ruimte om de belastingen te kunnen verhogen om financiële risico's af te dekken als dit nodig is. Omdat we nog geen zicht hebben op de landelijke ontwikkelingen vanaf 2018 hebben we dit percentage constant gehouden.

Nadere toelichting indicatoren

Netto schuldquote

De netto schuld geeft informatie over de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de baten in de begroting. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en aflossingen op de exploitatie. Het is normaal als de netto schuldquote tussen de 20% en 70% ligt. Tussen de 70% en de 80% dreigt de schuldomvang te hoog te worden. Boven de 80% zijn alle bezittingen zwaar belast met schulden.

Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen

Via deze ratio wordt in beeld gebracht wat het aandeel van de verstrekte leningen is en wat dit betekent voor de schuldenlast. Voor deze ratio gelden dezelfde normen als bij de netto schuldquote.

Solvabiliteitsratio

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Bij deze ratio dreigt de schuld van de gemeente te hoog te worden als deze zich tussen de 20% en 30% bevindt. Onder de 20% zijn de bezittingen zwaar belast met schulden. Een ratio boven de 30% is aanvaardbaar.

Kengetal grondexploitatie

De grondexploitatie kan een forse impact hebben op de financiële positie van een gemeente. De boekwaarde van de voorraden grond is van belang, omdat deze bij verkoop terugverdiend moet worden.

Structurele exploitatieruimte

Voor de beoordeling van het structurele en reële evenwicht van de begroting is het belangrijk om onderscheid te maken tussen de structurele en incidentele lasten. Als dit kengetal positief is, is er ruimte om structurele tegenvallers op te vangen.

Belastingcapaciteit: woonlasten meerpersoonshuishouden

De ruimte die een gemeente heeft om de belastingen te verhogen wordt vaak gerelateerd aan de totale woonlasten. Het Coelo publiceert deze lasten ieder jaar in de Atlas van de lokale lasten.

Paragraaf onderhoud kapitaalgoederen

Inleiding

Kapitaalgoederen zijn vermogens die zijn vastgelegd in objecten met een nut over meerdere jaren. Voor deze objecten is tijdens de levensduur geld nodig om de kwaliteit en het functioneren in stand te kunnen houden.

We onderscheiden in deze paragraaf drie categorieën kapitaalgoederen:

- Voorzieningen in de openbare ruimte
- Buitensportaccommodaties
- Gemeentelijke gebouwen (inclusief gebouwen basisonderwijs)

Deze kapitaalgoederen vertegenwoordigen een grote waarde. Samenvattend zijn we als gemeente eigenaar van de volgende kapitaalgoederen:

- 618 hectare verhardingen in wegen, straten en pleinen met bijbehorende voorzieningen als trottoirs, lichtmasten, wegmeubilair, verkeersregelininstallaties en bruggen. De totale weglengte is 954 kilometer.
- 2 parkeergarages en diverse terreinen ingericht voor betaald parkeren
- 493 kilometer hoofdriolen onder vrij verval met aansluitleidingen, gemalen en 193 kilometer persleidingen
- 845 hectare parken, plantsoenen en bermen
- 71.900 bomen
- 751 hectare bosgebieden
- 49 hectare natuurgebieden
- 154 gebouwen
- 19 sportparken

1. Voorzieningen in de openbare ruimte

Beheerplannen vormen de basis voor beheer, onderhoud en vervanging van voorzieningen in de openbare ruimte. Beheerplannen stellen we op aan de hand van beleidskeuzes die zijn vastgelegd in visiedocumenten, beleidsplannen en beleidsbeslissingen. In de komende jaren brengen we de voor de invoering van de Omgevingswet relevante kaders samen in een omgevingsvisie en omgevingsplannen.

Als algemene definitie voor het beheer van voorzieningen hanteren we: het zorg dragen voor de afgesproken prestaties en kwaliteiten bij aanvaardbare risico's en tegen minimale kosten.

Groot onderhoud en vervangingsinvesteringen hebben we in het Integraal Uitvoeringsprogramma voor de openbare ruimte (IUP) in de tijd op elkaar afgestemd. Dit betekent dat we bepaalde werkzaamheden uit de beheerplannen naar voren halen of soms naar achteren schuiven omdat daarmee een financieel of maatschappelijk voordeel behaald kan worden. Dagelijks of klein onderhoud staat veel meer op zichzelf en wordt waar relevant gebiedsgericht afgestemd en uitgevoerd.

De beheerplannen hebben een beperkte geldigheidsduur. Deze periode is afhankelijk van de beschikbare financiële middelen, nieuwe ontwikkelingen en politieke relevantie. Naast reguliere middelen in de begroting zetten we geld uit reserves en voorzieningen in en zetten we incidenteel geld in dat via de programmabegroting is vrijgemaakt of we via subsidies hebben gekregen.

In 2013 hebben we in de Kadernota Openbare Ruimte een kwaliteitscatalogus inclusief een kwaliteitsprofiel voor het onderhoud van de openbare ruimte vastgesteld. De budgetten in de begroting zijn daarop gebaseerd.

In het volgende overzicht geven we aan welke beleids- en beheerplannen er zijn, in welk jaar ze zijn vastgesteld en (indien gepland) wanneer we deze actualiseren.

Beleidsplan/beheerplan	Jaar vaststelling	Jaar actualisatie
Mobiliteitsplan	2011	2016 (evaluatie)
Parkeerbeleidsplan	2005	
Beleidsnota openbare verlichting	2014	
Kadernota, visie en leidraad openbare ruimte	2013 en 2015	
Kwaliteitsprofiel onderhoud openbare ruimte	2013	
Speelruimtebeleid	2016	
Boomstructuurplan	2016	
Beheerplan wegen	2015	2019
Beheerplan groen en spelen	2013	2016
Beheerplan openbare verlichting	2014	2018
Beheerplan verkeersregelinstanties	2015	2019
Beheerplan kunstobjecten	2012	
Beheerplan parkeren (betaald)	2015	2020
Integraal Uitvoeringsprogramma openbare ruimte (IUP)	2015	2017
Meerjareninvesteringsprogramma Mobiliteit (MIPMo)	2014	2016
Beheerplan bossen	2009	
Plan gemeentelijke watertaken (vGRP)	2012	2017
Beheerplan riolering/kostendekkingsplan (vGRP)	2012	2016
Beheerplan haven	2015	2020

De vastgestelde kwaliteitsniveaus (uit de kwaliteitscatalogus) voor het onderhoud van de openbare ruimte zijn:

Omschrijving	Kwaliteitsniveau per 2015
Centrum	Goed
Wonen	Sober (+ extra € bewonersinitiatieven)
Werken	Sober
Hoofdroutes	Sober
Parken/grote groengebieden	Sober
Sportcomplexen	Sober
Bos/natuurgebied	Sober
Buitengebied	Sober

Eind 2016 voeren we een beleidsschouw uit.

Het gemiddelde onderhoudsniveau voor de openbare ruimte lag in 2015 en 2014 nagenoeg op hetzelfde niveau. Voor alle gebieden, met uitzondering van de centra, was het niveau Sober of Basis met een lichte verbetering. De streefkwaliteit Goed voor centrumgebieden werd niet gehaald. Deze hangt op het snijvlak van Sober en Basis met een lichte verbetering ten opzichte van 2014. Met uitzondering van de centrumgebieden voldoen we hiermee aan het vastgestelde kwaliteitsprofiel.

Financiële consequenties

Per 2017 moet de begroting in overeenstemming zijn met de nieuwe regels uit het BBV. Ten aanzien van kapitaalgoederen in deze paragraaf hebben rentetoerekening, overheadkosten en met name een verplichte afschrijving van investeringen met maatschappelijk nut financiële consequenties. Deze investeringen werden in onze beheerplannen gefinancierd uit budget voor groot onderhoud. Per 2017 maken we onderscheid tussen groot onderhoud en vervangingsinvesteringen. Groot onderhoud draagt bij om het object in stand te houden. Een vervangingsinvestering dient ervoor om het object aan het einde van zijn levensduur te vervangen. In de oude opzet werden deze vervangingsinvesteringen in één keer uit de groot onderhoudsgelden afgedekt. Met ingang van 1 januari 2017 activeren we deze investeringen. Voor de korte termijn betekent dit incidenteel voordeel omdat niet het volledige investeringsbedrag in één keer wordt afgedekt maar alleen de kapitaallasten (rente en afschrijving) van deze investering. Vervolgens nemen de kapitaallasten -door de toenames van de investeringen- elk jaar toe.

De consequenties op langere termijn door hogere totaalkosten (rentecomponent) inclusief de toekomstige kosten door toenames van vervangingsvolume maken we in 2017 in een document inzichtelijk. Op basis daarvan kunnen besluiten genomen worden.

Hiermee ontstaat een nieuwe reserve voor investeringen met maatschappelijk nut naast al aanwezige reserves en voorzieningen voor kapitaalgoederen:

- Reserve investeringen maatschappelijk nut
- Reserve openbare verlichting
- Reserve verkeersregelinstallaties
- Egalisatiereserve rioleringsbeheer
- Spaar- en egalisatievoorziening rioolvervangning
- Reserve Integraal Uitvoeringsprogramma (IUP)
- Reserve mobiliteit
- Reserve parkeren
- Voorziening groot onderhoud haven en brug

2. Buitensportaccommodaties

Het beheerplan buitensportaccommodaties (2009) is het beheerinstrument voor onderhoud en renovatie van sportterreinen. Dit plan geeft aan hoe we de sportvelden, verhardingen, beplanting, hekwerken, verlichting en inrichtingsmaterialen tijdens de planperiode onderhouden, vervangen en renoveren.

Beleidsplan/beheerplan	Jaar vaststelling	Jaar actualisatie
Beheerplan buitensportaccommodaties	2012	2015

Financiële consequenties

Middelen voor groot onderhoud zijn via de voorziening onderhoud sportparken beschikbaar.

3. Gemeentelijke gebouwen

Voor het onderhoud van de gemeentelijke gebouwen sloten we vanaf 2012 voor de duur van 6 jaar een prestatiecontract af op basis van vooraf vastgestelde kwaliteitscriteria. Daarnaast stelden we in 2012 voor de hele vastgoedportefeuille een nieuwe meerjarenonderhoudsplanning (MOP) op. Jaarlijks worden de gebouwen geïnspecteerd. Het opstellen van de MOP en de uitvoering van de inspectie is gebaseerd op de methodiek conditiemeten (NEN2767). Na het afronden van de MOP vertaalden we de resultaten daarvan in het beheerplan gemeentelijke gebouwen 2013-2018. We onderhouden de gebouwen op conditieniveau 3: sober en doelmatig.

Beleidsplan/beheerplan	Jaar vaststelling	Jaar actualisatie
Beheerplan gemeentelijke gebouwen	2013	2017

Financiële consequenties

De onderhoudskosten voor gemeentelijke gebouwen nemen we op in de meerjarige onderhoudsplannen. In de begroting nemen we jaarlijks structureel budget op voor de uitvoering van het noodzakelijk onderhoud. Deze budgetten reserveren we per gebouw in een onderhoudsvoorziening. De gebouwen die we binnen enkele jaren gaan (her-)ontwikkelen of afstoten onderhouden we op een lager conditieniveau. Als besloten wordt een gebouw te herbestemmen of af te stoten analyseren we de financiële consequenties voor de betreffende onderhoudsvoorziening. De volgende onderhoudsvoorzieningen zijn aanwezig:

- Onderhoud Ir. Diddewerf
- Onderhoud brandweerkazernes Oss
- Onderhoud accommodatie emancipatie
- Onderhoud gebouwen begraafplaatsen
- Onderhoud accommodatie openluchtrecreatie
- Onderhoud Horizonscholen/gymlocaties in scholen
- Onderhoud sociaal-culturele accommodaties
- Onderhoud Museum Jan Cunen
- Onderhoud sporthallen en -zalen
- Onderhoud gemeentehuis
- Onderhoud monumenten

Paragraaf financiering

Naar inhoudsopgave

Inleiding

De treasuryfunctie ondersteunt de uitvoering van de programma's. Treasury gaat over de financiering van beleid en het aantrekken van het geld dat daarvoor nodig is.

1. Algemene ontwikkelingen

Om het proces van economisch herstel in de eurozone een impuls te geven heeft de Europese Centrale Bank in maart 2016 de rente waartegen banken kunnen lenen verlaagd naar het historisch lage niveau van 0%. Banken in de eurozone kunnen dus gratis geld lenen.

Deze lage rente is bedoeld om de economie een impuls te geven na de verschillende crisissen die de laatste jaren een negatief effect op de economie hadden en om te voorkomen dat lage inflatie omslaat in deflatie.

Verder heeft de Europese Centrale Bank besloten de rentevergoeding op tegoeden die banken bij de ECB aanhouden tot -0,4% te verlagen. Daarmee wil de ECB banken dwingen de kredietverlening aan bedrijven en particulieren te versoepelen om zo het economisch herstel te bevorderen. Daar komt nog bij dat internationale kapitaalstromen zoeken naar een veilige vorm van belegging. Dit is het gevolg van de huidige politieke spanningen in de wereld.

De Nederlandse overheid en daarmee de decentrale overheden profiteren van deze ontwikkelingen omdat zij als heel solide beschouwd worden. Op dit moment zijn de tarieven voor 1-maands kasgeld -0,4% en voor rekening-courant krediet 0,35%. Voor 10-jaars leningen liggen de tarieven onder de 0,5%. Kort financieren blijft voorlopig dus zeer aantrekkelijk.

2. Financieringsbehoefte en leningenportefeuille

We hebben de liquiditeitsplanning bijgesteld. Dat hebben we onder andere gedaan aan de hand van het overzicht met de kasstromen van het grondbedrijf van maart 2016.

De volgende tabel laat de verwachte financieringsbehoefte in de jaren 2016 tot en met 2020 zien. Omdat de financieringsbehoefte aanzienlijk lager is dan het bedrag aan jaarlijkse aflossing op leningen neemt onze totale schuld af. Dat is terug te zien in de tweede tabel.

Kanttekening is dat de financieringsbehoefte sterk afhangt van de grondexploitatie, met name van de grondverkoop. Bij vertraging in de geraamde verkoop neemt de financieringsbehoefte meer toe dan de tabel laat zien. Daarnaast hebben we inschattingen van het investeringsvolume gemaakt (zie de paragraaf investeringsplan verderop) die in werkelijkheid kunnen afwijken.

We blijven de ontwikkelingen volgen. Beslissingen over investeringen verwerken we in het totaalbeeld.

Liquiditeitsplanning

	bedragen x € 1.000				
Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
<i>Exploitatie 2016-2020</i>					
Uitgaven decentralisatie-uitkeringen	75.000	74.000	73.000	72.000	72.000
Investeringskredieten	12.000	10.000	28.000	12.000	3.000
Overige uitgaven exploitatie	149.000	144.000	143.000	143.000	143.000
Inkomsten algemene uitkering inclusief decentralisatie-uitkeringen	-159.000	-157.000	-157.000	-156.000	-156.000
Overige inkomsten exploitatie	-76.000	-76.000	-76.000	-73.000	-73.000
<i>Grondbedrijf</i>					
Investerings	6.000	7.000	4.000	4.000	2.000
Grondverkopen	-26.000	-18.000	-20.000	-27.000	-11.000
<i>Leningen o/g</i>					
Aflossing	22.000	18.000	13.000	13.000	13.000
Rente	3.000	3.000	3.000	3.000	2.000
Financieringsbehoefte	6.000	5.000	11.000	-9.000	-5.000

Schuldpositie

	bedragen x € 1.000				
Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Totale schuld*	180.000	179.000	160.000	141.000	122.000

* langlopende leningen en kasgeldlening

3. Rente

De gewijzigde BBV-voorschriften schrijven voor dat we voortaan ook inzicht geven in de rentelasten, het renteresultaat, de financieringsbehoefte en de manier waarop we rente aan investeringen, grondexploitaties en taakvelden toerekenen.

Renteschema

Omschrijving	Bedrag
Externe rentelasten over de korte en lange financiering	€ 3.947.985
Externe rentebaten	- € 1.815.332
Saldo door te rekenen externe rente	€ 2.132.653
Rente die aan de grondexploitatie doorberekend <i>moet</i> worden	- € 961.489
Rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld toegerekend <i>moet</i> worden	€ 0
Totaal door te rekenen externe rente	€ 1.171.164
Rente over eigen vermogen	€ 2.029.404
Rente over voorzieningen (gewaardeerd op contante waarde)	€ 0
Totaal aan taakvelden (programma's inclusief overzicht overhead) toe te rekenen rente	€ 3.200.568
Werkelijk aan taakvelden toegerekende rente (renteomslag)	- € 3.833.752
Renteresultaat op het taakveld treasury	- € 633.184

Zowel de omslagrente als de rente over de grondexploitatie hebben we naar boven afgerond en vastgesteld op respectievelijk 2% en 1,5%.

Bij de verdeling van de externe rente naar de verschillende taakvelden ontstaat een positief exploitatieresultaat van € 633.184 op de activiteit kapitaallasten.

4. Kasgeldlimiet

De kasgeldlimiet is het maximum aan gemiddelde netto vlottende schuld dat een gemeente in een kwartaal mag hebben. Bij netto vlottende schuld gaat het om financieringen met een looptijd korter dan 1 jaar.

Het onderzoek naar de mogelijkheden om in onze toekomstige financieringsbehoefte te voorzien door verkoop van de hypotheekportefeuille gemeentelijk personeel is eind 2015 afgerond.

De conclusie was destijds om de gemeentelijke hypotheekportefeuille met een gemiddeld rentepercentage van 4,62% niet te verkopen en in de op dat moment ontstane financieringsbehoefte te voorzien door het aangaan van meerdere vaste langlopende geldleningen tegen een rentepercentage van 1,62% of lager, afhankelijk van de looptijd.

De minister heeft de kasgeldlimiet op 8,5% van het begrotingstotaal vastgesteld. Voor Oss is dat in 2017 afgerond € 23,6 miljoen. In de huidige markt kunnen we optimaal profiteren van het renteverskil met lang geld door maximaal gebruik te maken van de kasgeldlimiet.

5. Renterisiconorm

Bij het bepalen van de duur van de geldleningen die we aantrekken moeten we rekening houden met de renterisiconorm die in de Wet Fido wordt voorgeschreven. De renterisiconorm heeft als doel om het renterisico bij herfinanciering van langlopende geldleningen te beheersen. Het renterisico wordt daarbij bepaald als de som van de renteherzieningen en de aflossingen. Het is van belang dat renteherzieningen en aflossingen in de tijd gespreid zijn. De renterisiconorm is vastgesteld op 20% van het begrotingstotaal. Dat is voor Oss in 2017 afgerond € 55,6 miljoen. Dit is het bedrag dat we in 1 jaar maximaal mogen herfinancieren op langlopende leningen.

6. Schatkistbankieren

Schatkistbankieren houdt in dat tegoeden van decentrale overheden worden aangehouden in de Nederlandse schatkist. Hierdoor hoeft het Rijk minder geld te lenen op de financiële markten en zal de staatsschuld dalen. Op basis van ons begrotingstotaal 2017 mogen we per dag afgerond maximaal € 2,1 miljoen (0,75% van begrotingstotaal) aan overtollige middelen aanhouden. Het eventuele meerdere aan overtollige middelen romen we dagelijks af en brengen we onder bij de Nederlandse schatkist. Hiervoor krijgen we een vergoeding die gelijk is aan de rente die het Rijk betaalt op leningen die ze op de markt aangaat.

7. Wet HOF/EMU-saldo

Onderdeel van de Wet HOF is dat het Rijk regels stelt voor de bijdrage van gemeenten aan het terugdringen van het EMU-tekort. Er geldt een maximumnorm voor het gezamenlijke EMU-tekort dat gemeenten mogen hebben. Hierdoor kunnen investeringen van gemeenten onder druk komen te staan.

De huidige EMU-tekortruimte voor gemeenten krimpt van 0,4% in 2016 naar 0,3% van het Bruto Binnenlands Product (BBP) in 2017. De minister van Financiën heeft bij de heroverweging de 0,4% EMU-tekortruimte in 2016 gehandhaafd, maar aangegeven dat decentrale overheden met hun investeringen niet op deze ruimte moeten sturen.

Er komen voor het jaar 2016 geen referentiewaarden per individuele gemeente. In 2016 wordt opnieuw bekeken of de daling naar 0,3% EMU-tekortruimte in 2017 wel realistisch is.

De (EMU-)norm voor Oss is afgeleid van de maximale EMU-tekortruimte. In de tabel hebben we als EMU-norm voor alle jaren de norm van 2015 opgenomen.

EMU-saldo

bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Raming	-3.204	3.799	-6.105	19.154	15.035
Norm	-10.148	-10.148	-10.148	-10.148	-10.148
Verschil	6.944	13.947	4.043	29.302	25.183

Een positief bedrag in de regel verschil betekent dat het opgegeven saldo binnen de EMU-norm blijft. Een negatief bedrag betekent dat het opgegeven saldo een overschrijding van de EMU-norm oplevert. We verwachten dat we in de jaren 2016-2020 binnen de EMU-norm blijven.

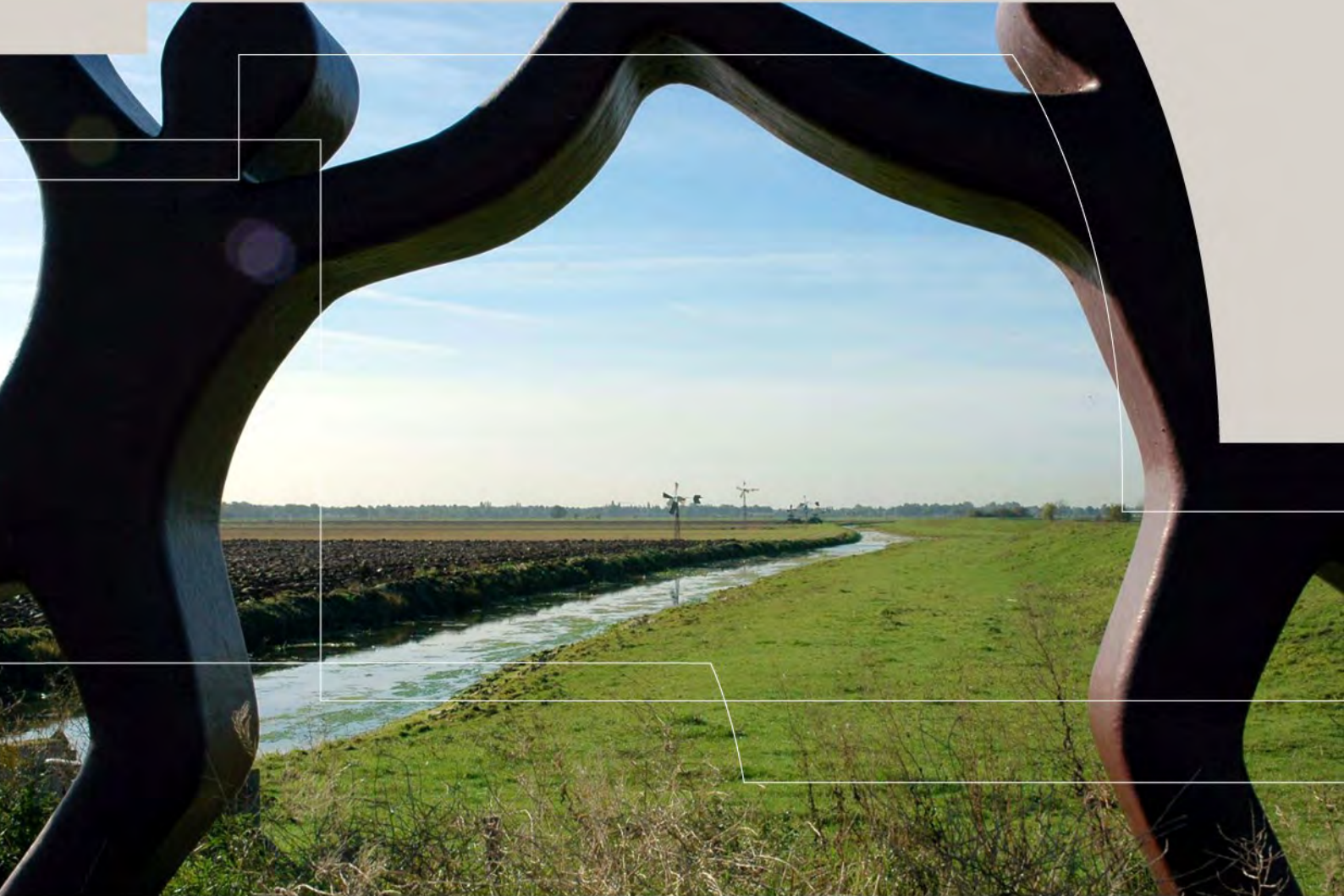
Geprognosticeerde balans

Op basis van een wijziging van het BBV nemen we voortaan een meerjarig geprognosticeerde balans op in deze paragraaf. Hierbij hebben we rekening gehouden met de ontwikkeling in de investeringen, het inzetten van reserves en voorzieningen en onze financieringsbehoefte.

bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Activa					
Vaste activa	259.939	262.774	279.270	290.672	284.018
Voorraad grond	50.801	48.437	38.527	22.158	16.574
Saldo activa	310.740	311.211	317.797	312.830	300.592
Passiva					
Eigen vermogen	95.096	93.308	91.874	91.558	90.206
Voorzieningen	24.174	24.174	24.174	24.174	24.174
Schulden rentetypische looptijd > 1 jaar	179.958	183.169	179.465	173.613	166.432
Financieringstekort (saldo kortlopende vorderingen en schulden)	11.512	10.560	22.284	23.485	19.780
Saldo passiva	310.740	311.211	317.797	312.830	300.592

Paragraaf verbonden partijen

Inleiding

Het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) en de gemeentelijke financiële verordening (artikel 212 Gemeentewet) schrijven voor dat het college in de programmabegroting en in het jaarverslag een overzicht van de verbonden partijen geeft. Het gaat om een overzicht van de externe rechtspersonen waar Oss een bestuurlijke en financiële band mee heeft. Dat kunnen de volgende instellingen zijn:

- Gemeenschappelijke regelingen (GR): bestuursrechtelijke samenwerkingsverbanden tussen gemeenten onderling en/of andere overheidsinstanties. Een lid van het college maakt veelal deel uit van het algemeen of dagelijks bestuur.
- Vennootschappen waarin de gemeente financieel deelneemt (naamloze of besloten vennootschap). De gemeente is daarin via de vergadering van aandeelhouders of een raad van commissarissen vertegenwoordigd.
- Verenigingen waar de gemeente lid van is.
- Stichtingen waarin de gemeente een bestuurszetel heeft.

Op basis van het BBV en de verordening geeft het college per verbonden partij inzicht in:

- De naam en de vestigingsplaats.
- Het openbaar belang dat op deze wijze behartigd wordt.
- De veranderingen die zich tijdens het begrotingsjaar hebben voorgedaan in het belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft.
- Het eigen vermogen en het vreemd vermogen van de verbonden partij aan het begin en aan het einde van het begrotingsjaar. Als dat niet bekend is, vermelden we de meest recente cijfers die bekend zijn.
- Het resultaat van de verbonden partij.

1. Toelichting

Een paragraaf verbonden partijen dient twee doelen:

1. Duidelijkheid geven of de doelstellingen van de verbonden partij en de gemeente nog steeds overeenkomen en of de verbonden partij die doelstellingen ook realiseert. Verbonden partijen voeren vaak beleid uit dat tot de verantwoordelijkheid van de gemeente behoort. De gemeente is opdrachtgever en verantwoordelijk voor de doelstellingen en programma's.
2. Het geven van inzicht in de risico's en budgettaire gevolgen van verbonden partijen.

Verbonden partijen kunnen in twee categorieën verdeeld worden: de publiekrechtelijke vorm en de privaatrechtelijke regeling. De publiekrechtelijke regeling is een samenwerkingsverband dat gebaseerd is op de Wet gemeenschappelijke regelingen. Het heeft een eigen algemeen bestuur. De deelnemende gemeenten benoemen de leden van dat bestuur. Het algemeen bestuur benoemt het dagelijks bestuur. Oss heeft zitting in een aantal besturen van gemeenschappelijke regelingen.

De bestuursleden hebben een informatie- en verantwoordingsplicht naar de gemeenteraad over hun inbreng in deze samenwerkingsverbanden. In Oss hebben we daarom de gemeenschappelijke regelingen steeds als vast agendapunt bij de raadscommissies staan. Verder behandelt de gemeenteraad de kadernota's, begrotingen en jaarrekeningen van de gemeenschappelijke regelingen (zie het overzicht van regelingen verderop in deze paragraaf) in een aparte vergadering.

In de position paper 'Oss en de regio' zijn onze beleidsuitgangspunten opgenomen rondom samenwerking (en dus ook verbonden partijen). We richten ons op effectieve en efficiënte samenwerkingsorganisaties, waarbij we uitgaan van autonomie van organisaties. Daar waar een nieuw samenwerkingsverband wenselijk is kiezen we bij voorkeur voor een zo licht mogelijke vorm van samenwerking. Deze vorm moet dan wel passen bij de maatschappelijke opgave.

Naast samenwerking binnen gemeenschappelijke regelingen werken we in toenemende mate samen op basis van privaatrechtelijke rechtsvormen, zoals vennootschappen, verenigingen, stichtingen en convenanten. Deze beschrijven we hierna ook in tabelvorm, na het overzicht van gemeenschappelijke regelingen.

2. Bijzondere ontwikkelingen/risico's

Omgevingswet

De toekomstige Omgevingswet (Ow) wordt één van de grootste wijzigingen in de wetgeving voor het fysieke domein van de afgelopen decennia. De wet bundelt 25 wetten, 120 sectorale AMvB's (Algemene Maatregelen van Bestuur) en honderden ministeriële regelingen. De uitgangspunten van deze wet zijn participatie en integrale aanpak op basis van vertrouwen, met als doelen minder en overzichtelijkere regels, meer ruimte voor initiatieven van inwoners en bedrijven en lokaal maatwerk.

Het ministerie van Infrastructuur en Milieu geeft aan dat het eerst mogelijke moment van inwerkingtreding van de stelselherziening het voorjaar van 2019 is.

Voor het zover is zullen de provincie Noord-Brabant, wij als gemeente en de ODBN (Omgevingsdienst) veel inspanning moeten leveren om deze wet binnen de eigen organisatie in te voeren.

We verwachten dat eind 2016 duidelijk wordt hoe groot de impact van de invoering van de Omgevingswet zal zijn.

Heesch-West

Hier geldt een hoog risicoprofiel. Zie voor meer informatie de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing.

3. Ontwikkelingen per samenwerkingsverband

A. Publiekrechtelijke samenwerkingen: gemeenschappelijke regelingen (GR)

Programma 1: Zorg en welzijn		
Gemeenschappelijke regeling, bestuurlijk belang en zetel	Toelichting	Eigen vermogen, vreemd vermogen en resultaat
Gezondheidsdienst Hart voor Brabant (GGD)		
<p>Brabant-Noord en regio Tilburg, totaal 27 gemeenten.</p> <p><i>Zetel:</i> Tilburg</p> <p><i>Portefeuillehouder:</i> Wethouder R. Peters, tevens lid dagelijks bestuur.</p>	<p>De GGD Hart voor Brabant (GGD) is een Gemeenschappelijke Regeling (GR) van 27 gemeenten in de regio Midden Brabant, regio Den Bosch en regio Brabant Noordoost. De GGD voert voor ruim 1 miljoen inwoners van haar werkgebied taken uit op het gebied van de openbare gezondheidszorg in opdracht van de gemeente(n). Dit gebeurt op basis van de Wet Publieke Gezondheid (WPG).</p> <p>'Gezondheid is een voorwaarde om mee te doen', is de nieuwe missie van de GGD. Een goede gezondheid draagt bij aan de zelfredzaamheid en participatie van inwoners van Oss. De GGD bewaakt, beschermt en bevordert de gezondheid van alle inwoners, met speciale aandacht voor risicogroepen. Zij levert hiermee een bijdrage aan de gemeentelijke doelen binnen het sociaal domein: zelfredzaamheid, participatie en veilig opgroeien. De ambitie van de GGD past bij de visie die we regionaal inzetten door de transities, waarbij werken vanuit eigen kracht, de inwoner centraal, preventie en integraal werken voorop staan.</p> <p><i>Financieel</i> Onze reguliere bijdrage in 2017 is € 2.605.150. Voor plustaken betalen we € 251.223 inclusief Basisteam Jeugd en Gezin en Stevig Ouderschap.</p>	<p>Eigen vermogen: 01-01-15: € 9.849.000 31-12-15: € 12.237.000</p> <p>Vreemd vermogen: 01-01-15: € 9.449.000 31-12-15: € 10.466.000</p> <p>Resultaat: 2014: € 144.000 2015: € 2.308.000</p>

Kleinschalig Collectief Vervoer		
<p>12 gemeenten in Brabant-Noordoost-oost, samen met de provincie Noord-Brabant.</p> <p><i>Zetel:</i> Uden</p> <p><i>Portefeuillehouder:</i> Wethouder G. Wagemakers</p>	<p>Deze gemeenschappelijke regeling zorgt voor deur-tot-deur vervoer voor geïndiceerden en alle andere reizigers.</p> <p>Het contract met de huidige vervoerder loopt per 1 januari 2017 af. We willen in de toekomst toewerken naar een regiecentrale. In de aanbesteding hebben we daar rekening mee gehouden. In 2016 is het KCV opnieuw aanbesteed. Zorgvervoercentrale B.V. is de nieuwe vervoerder.</p>	<p>Eigen vermogen: 01-01-15: € 1.525.259 31-12-15: € 1.134.288</p> <p>Vreemd vermogen: 01-01-15: € 642.917 31-12-15: € 491.343</p> <p>Resultaat: 2015: € 67.949</p>
Regionale Ambulancevoorziening Brabant Midden, West en Noord (RAV)		
<p>44 gemeenten in Brabant-Noord, Midden en West.</p> <p><i>Zetel:</i> 's-Hertogenbosch</p> <p><i>Portefeuillehouder:</i> Wethouder R. Peters, tevens lid dagelijks bestuur.</p>	<p>De RAV is een gemeenschappelijke regeling van 45 gemeenten in Brabant-Noord, Midden en West en heeft als doel om kwalitatief hoogwaardige ambulancezorg te leveren.</p> <p><i>Financieel</i> De gemeentelijke bijdrage is vanaf 2012 op € 0 gesteld.</p> <p>De RAV heeft voldaan aan de belangrijkste voorwaarde: de begroting is sluitend en kan worden gebruikt om de activiteiten uit te voeren. Het verlies in 2015 wordt gedekt uit de bestaande reserves.</p>	<p>Eigen vermogen: 01-01-15: € 10.022.000 31-12-15: € 9.857.000</p> <p>Vreemd vermogen: 01-01-15: € 23.194.000 31-12-15: € 26.286.000</p> <p>Resultaat: 2014: € 672.000 2015: - € 165.000</p>

Programma 2: Werk, inkomen en onderwijs**Werkvoorzieningschap Noordoost-Brabant**

<p>11 gemeenten in Brabant-Noordoost-oost.</p> <p><i>Zetel:</i> Oss</p> <p><i>Portefeuillehouder:</i> Wethouder K. van Geffen, tevens lid dagelijks bestuur.</p>	<p>Het Werkvoorzieningschap is opdrachtgever voor IBN als uitvoeringsorganisatie van de Wet sociale werkvoorziening (Wsw). Het Werkvoorzieningschap is namens 11 gemeenten enig aandeelhouder en eigenaar van IBN. De kosten van de gemeenschappelijke regeling betreffen bestuurskosten van het Werkvoorzieningschap en een klein deel van de uitvoeringskosten Wsw. De uitvoeringskosten Wsw zijn kosten die voortvloeien uit het formeel werkgeverschap van Wsw-werknemers en ambtelijk personeel (bijvoorbeeld bezwaar en beroep, advisering en commissieondersteuning).</p> <p>Het eigen vermogen van het Werkvoorzieningschap bestaat uit de 100% deelneming aan IBN Holding BV van € 18.331.000 en het gezamenlijke saldo van de Algemene Gemeentelijke Reserve (AGR) van de 11 gemeenten.</p>	<p>Eigen vermogen: 01-01-15: € 26.008.000 31-12-15: € 29.119.200</p> <p>Vreemd vermogen: 01-01-15: € 0 31-12-15: € 0</p> <p>Resultaat: 2014: € 0 2015: € 0</p>
--	---	--

Regionaal Bureau Leerplicht en Voortijdig Schoolverlaten Brabant Noordoost (RBL BNO)

<p>12 gemeenten in Brabant-Noordoost-oost.</p> <p><i>Zetel:</i> Oss</p> <p><i>Portefeuillehouder:</i> Wethouder K. van Geffen, tevens voorzitter dagelijks bestuur.</p>	<p>Het Regionaal Bureau Leerplicht en Voortijdig Schoolverlaten Brabant Noordoost (RBL BNO) voert voor 12 gemeenten de Leerplichtwet en de RMC-wet uit. Het bureau ziet erop toe dat kinderen tussen de 5 en 18 jaar onderwijs volgen en dat kinderen tussen de 18 en 23 jaar een startkwalificatie halen. Een startkwalificatie is een mbo-diploma op minimaal mbo-niveau 2.</p> <p>In 2016 is een nieuw convenant afgesloten met het Rijk ter voorkoming van voortijdig schoolverlaten voor de periode van augustus 2016 tot augustus 2020.</p> <p>Met ingang van 1 januari 2016 is structureel één fte RMC-trajectbegeleiding toegevoegd aan de formatie van het RBL BNO. Hiermee is het structurele formatietekort voor trajectbegeleiding opgeheven. De meerkosten van € 16.000 voor Oss zijn in de begroting verwerkt.</p> <p>De verwachting is dat de komst van de fusiegemeente Meierijstad een impact zal hebben op de gemeenschappelijke regeling van het RBL BNO. Op dit moment is nog niet duidelijk welke impact dat is.</p>	<p>Eigen vermogen: 01-01-15: € 180.437 31-12-15: € 130.085</p> <p>Vreemd vermogen: 01-01-15: € 0 31-12-15: € 0</p> <p>Resultaat: 2015: € 4.444</p>
---	---	--

Openbaar Basisonderwijs		
<p><i>Zetel:</i> Veghel</p> <p><i>Portefeuillehouder:</i> Wethouder K. van Geffen, tevens bestuurslid.</p>	<p>Bevoegd gezag van openbare scholen in Bernheze, Boekel, Landerd, Oss, Veghel, Uden en Sint-Oedenrode, dat is ondergebracht bij de Stichting Openbaar Onderwijs Groep (Stichting OOG). De gemeenschappelijke regeling vormt het bestuur van deze stichting.</p> <p>Het voorzitterschap van deze regeling rouleert. Voor de komende 3 jaar is de gemeente Landerd de penvoerder en voorzitter.</p>	<p>Eigen vermogen: 01-01-15: € 0 31-12-15: € 0</p> <p>Vreemd vermogen: 01-01-15: € 0 31-12-15: € 0</p> <p>Resultaat 2015: € 0</p>

Programma 3: Voorzieningen voor sport, cultuur en ontmoeten		
Brabants Historisch Informatiecentrum (BHIC)		
<p>17 gemeenten in Brabant-Noordoost, de provincie Noord-Brabant en waterschap Aa en Maas.</p> <p><i>Zetel:</i> 's-Hertogenbosch</p> <p><i>Portefeuillehouder:</i> Wethouder F. den Brok, tevens lid dagelijks bestuur.</p>	<p>Dit betreft het beheer van archieven in Brabant-Noordoost. Deze organisatie is ontstaan uit een fusie van het Streekarchief Brabant-Noordoost met het Rijksarchief.</p> <p>In 2015 betaalden we een bijdrage van € 326.500 aan het BHIC. In 2016 draagt Oss € 331.400 bij. In 2017 zal de bijdrage € 305.700 zijn.</p> <p>Het BHIC kon de bezuinigingen van 2015 en 2016 niet realiseren. Dit is vanaf 2017 wel mogelijk. Het nadeel voor Oss in 2015 en 2016 hebben we in onze begroting verwerkt.</p>	<p>Eigen vermogen: 01-01-15: € 1.207.596 31-12-15: € 2.033.518</p> <p>Vreemd vermogen: 01-01-15: € 2.090.000 31-12-15: € 1.980.000</p> <p>Resultaat: 2014: € 2.851 2015: € 4.045</p>

Programma 4: Veiligheid		
Veiligheidsregio Brabant-Noord		
<p>19 gemeenten in Brabant-Noord (conform gebied politieregio).</p> <p><i>Zetel:</i> 's-Hertogenbosch</p> <p><i>Portefeuillehouder:</i> Burgemeester W. Buijs-Glaudemans, tevens lid dagelijks bestuur en plv. voorzitter van de Veiligheidsregio.</p>	<p>De Veiligheidsregio heeft 4 hoofdtaken:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Regionale brandweezorg (BBN) - Geneeskundige Hulp bij Ongevallen en Rampen (GHOR) - Gemeenschappelijk meldcentrum voor politie (GMC) - Bevolkingszorg <p>De programmabegroting 2017 van de Veiligheidsregio is opgemaakt op basis van een gemiddelde stijging voor loon- en prijsinflatie van 0,87% voor de BBN, 0,75% voor de GHOR, 0,60% voor het GMC en 0,87% voor bevolkingszorg. We betalen in 2017 € 3.709.673 aan de Veiligheidsregio.</p>	<p>Eigen vermogen: 01-01-15: € 9.365.000 31-12-15: € 10.758.000</p> <p>Vreemd vermogen: 01-01-15: € 20.644.000 31-12-15: € 20.608.000</p> <p>Resultaat: 2014: € 1.040.000 2015: € 1.577.000</p>

Programma 6: Duurzaamheid, milieu en natuur**Omgevingsdienst Brabant Noord (ODBN)**

<p>19 gemeenten in Brabant Noord en de provincie Noord-Brabant.</p> <p><i>Zetel:</i> 's-Hertogenbosch</p> <p><i>Portefeuillehouder:</i> Wethouder J. van der Schoot, tevens lid dagelijks bestuur.</p>	<p>De ODBN heeft als taak om de kwaliteit van vergunningverlening en toezicht en handhaving bij de uitvoering van het milieudeel van de Wabo te verbeteren. De belangrijkste ambities liggen op het vlak van aanpak ketens, milieucriminaliteit en risicovolle bedrijven. Ook heeft de ODBN de opdracht de innovatie en efficiëntie van de taakuitvoering te bevorderen.</p> <p>In het jaar 2017 bereidt de organisatie zich met de gemeenten en provincie voor op de invoering van de Omgevingswet in 2019. Vanaf 2019 werkt zij aan haar kerntaak voor en met alle gemeenten en de provincie op basis van deze wet. Het is nog onduidelijk welke kosten hiermee gepaard gaan. Dit kan leiden tot extra investeringen in de komende jaren.</p> <p>In de jaren die volgen tot 2020 werkt de ODBN samen met gemeenten en provincie aan het optimaliseren van de uitvoering van de wet door intern en extern samenwerking aan te gaan en te verbeteren. Noord(oost)-Brabant positioneert zich als topregio voor agrofood, met de ODBN als hét kenniscentrum voor landbouw en groene wetgeving.</p> <p>Bijzondere risico's:</p> <ul style="list-style-type: none"> - De financiële situatie is nog kwetsbaar. - De organisatieontwikkeling is nog niet afgerond.	<p>Eigen vermogen: 01-01-15: € 7.052.674 31-12-15: € 7.339.227</p> <p>Vreemd vermogen: 01-01-15: € 16.895.862 31-12-15: € 21.173.382</p> <p>Resultaat 2015: € 1.619.649</p>
Milieustraat		
<p><i>Zetel:</i> Oss</p> <p><i>Portefeuillehouder:</i> Wethouder J. van der Schoot, tevens voorzitter.</p>	<p>Deze gemeenschappelijke regeling zorgt voor het beheer van de Milieustraat voor Oss en Landerd. Landerd betaalt hiervoor een vergoeding naar rato van het aantal inwoners.</p> <p>Beheer en exploitatie van de Milieustraat Oss is geregeld via:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. GR Milieustraat 2. Reglement Milieustraat Oss en Groencompostering Oss	<p>Bijdrage van Landerd: 2015: € 189.939 2016: € 216.000</p>

Afvalinzameling in Landerd		
<p><i>Zetel:</i> Oss</p> <p><i>Portefeuillehouder:</i> Wethouder J. van der Schoot, tevens voorzitter.</p>	<p>Onze inzameldienst zamelt in opdracht van de gemeente Landerd huishoudelijk restafval, Gft en PMD in bij huishoudens en brengt het ingenomen afval naar het overslagstation.</p> <p>GR: Afvalinzameling gemeenten Landerd en Oss. Oss is in de GR aangewezen als centrumgemeente.</p> <p>Dvo: nadere uitwerking GR via 'Dienstverleningsovereenkomst gemeenten Landerd en Oss voor het inzamelen en vermarkten van huishoudelijke afvalstoffen'</p>	<p>Bijdrage van Landerd: 2015: € 285.786 2016: € 296.408</p>

Programma 8: Economie en vrije tijd		
Heesch-West		
<p>Gemeenten Bernheze, Oss en 's-Hertogenbosch.</p> <p><i>Zetel:</i> Oss</p> <p><i>Portefeuillehouder:</i> Wethouder G. Wagemakers, tevens lid dagelijks bestuur en wethouder F. den Brok, tevens lid algemeen bestuur.</p>	<p>Deze gemeenschappelijke regeling is verantwoordelijk voor de ontwikkeling van het regionaal bedrijventerrein Heesch-West.</p> <p>Deze gemeenschappelijke regeling is formeel in 2014 opgericht. Deze is echter financieel nog beperkt gevuld. De gronden (boekwaarden) zijn nog niet ingebracht bij de GR. Daarom heeft de GR nog geen financieringsmiddelen aangetrokken. Op het moment dat de GR start met de ontwerp bestemmingsplanprocedure, tekenen de GR en de grondgebonden gemeenten de gebiedsovereenkomst en gaan de gronden over naar de GR. Bestaande leningen zullen overgenomen worden of opnieuw afgesloten moeten worden.</p> <p>De gemeente Bernheze participeert voor 12%, 's-Hertogenbosch voor 58% en Oss voor 30% in het geheel.</p> <p>De boekwaarde per 31-12-2015 van Heesch-West bedraagt circa € 67 miljoen (gezamenlijke boekwaarden bij de gemeenten).</p> <p>Daar staat tegenover dat de deelnemende gemeenten een verliesvoorziening van bijna € 19 miljoen hebben getroffen.</p> <p>Vanuit het regionaal ruimtelijk overleg (RRO) moeten er nog afspraken gemaakt worden over de verdeling van de hectares. Daarbij zijn meerdere varianten mogelijk, die kunnen leiden tot extra tekorten. Deze tekorten kunnen variëren tussen circa € 4 tot € 12 miljoen. Het risicoprofiel voor dit project is hoog.</p>	<p>Eigen vermogen: 01-01-15: € 0 31-12-15: € 0</p> <p>Vreemd vermogen: 01-01-15: € 0 31-12-15: € 2.700.000</p> <p>Resultaat: 2015: € 0</p> <p>Gemeentelijke bijdrage 2017: Er vindt geen jaarlijkse bijdrage plaats.</p>

Programma 10: Financiën en belastingen**Belastingensamenwerking Oost-Brabant (BSOB)**

<p>Gemeenten Boekel, Deurne, Oss, Uden en Veghel en waterschap Aa en Maas.</p> <p><i>Zetel:</i> Oss</p> <p><i>Portefeuillehouder:</i> Wethouder F. den Brok, tevens lid dagelijks bestuur.</p>	<p>De BSOB voert voor onze gemeente taken uit op het gebied van het waarderen van onroerende zaken en het heffen en innen van belastingen. In 2017 krijgt de BSOB er een aantal extra wettelijke taken bij. Voorbeelden zijn de verplichte aansluiting van de WOZ op de basisadministraties, het nieuwe woning waarderingstelsel, openbaarheid van de WOZ-waarde per 1 oktober 2016 en de uitbreiding van de aansluiting op MijnOverheid.</p> <p>Verder is de BSOB bezig met een organisatieontwikkeling, waarbij de bedrijfsvoering beter op orde komt. De kosten hiervan moet de BSOB zelf betalen.</p> <p>De kostenverdeling tussen alle deelnemers (gemeenten en waterschap) wordt jaarlijks bijgesteld. We gaan in gesprek over deze methodiek omdat we deze jaarlijkse bijstelling niet gewenst vinden.</p> <p>Een belangrijke ontwikkeling voor de BSOB is de uittreding van de gemeente Veghel. In de kadernota 2018 van de BSOB worden de financiële gevolgen daarvan in beeld gebracht, inclusief de effecten voor de langere termijn.</p>	<p>Eigen vermogen: 01-01-15: € 0 31-12-15: € 0</p> <p>Vreemd vermogen: 01-01-15: € 0 31-12-15: € 0</p> <p>Resultaat: 2014: € 0 2015: € 0</p>
--	--	--

B. Privaatrechtelijke rechtspersonen

Hierbij gaat het om deelnemingen in naamloze of besloten vennootschappen en stichtingen voor de behartiging van oorspronkelijk gemeentelijke taken. Lidmaatschappen van verenigingen, die zijn gericht op belangenbehartiging en kennisoverdracht, zoals de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en de Vereniging van Bouwrecht, zijn buiten beschouwing gelaten.

Vennootschappen en corporaties

Rechtspersoon	Doel	Betrokkenheid
Oss Life Sciences Park Vastgoed BV		
<p><i>Portefeuillehouder:</i> Wethouder F. den Brok.</p>	<p>Het doel is het aankopen (al gebeurd) en beheren van registergoederen ten behoeve van het Pivot Park.</p> <p>OLSP Vastgoed BV is een samenwerking van de gemeente Oss en de provincie Noord-Brabant. OLSP Vastgoed BV is eigenaar van de gebouwen. De gronden zijn in erfpacht verkregen van de eigenaar, de gemeente Oss.</p> <p>De totale gemeentelijke bijdrage bestaat uit een investering van € 2,3 miljoen voor de verwerving en verbouwing van het vastgoed van het Pivot Park (vroeger Life Sciences Park). Daarvoor hebben we aandelen verkregen in OLSP Vastgoed BV.</p> <p>In het kader van de jaarrekening 2015 heeft OLSP Vastgoed BV haar gebouwen opnieuw laten taxeren. Deze taxatie komt beduidend lager uit dan de aankooptaxatie. Voor ons aanleiding om de gemeentelijke voorziening te verhogen van € 690.000 naar € 2,3 miljoen. Dat hebben we in de jaarrekening 2015 gedaan.</p> <p>OLSP Vastgoed BV heeft in 2015 en 2016 aan een aangepaste vastgoedstrategie gewerkt om het commerciële gebruik van de gebouwen te optimaliseren. Hieruit volgt een gewenste extra investeringsimpuls.</p>	<p>Eigen vermogen: 01-01-15: € 8.046.028 31-12-15: € 257.753</p> <p>Vreemd vermogen: 01-01-15: € 6.141.318 31-12-15: € 9.527.127</p> <p>Resultaat: 2014: € 604.378 2015: -/ € 7.788.275</p>

Coöperatieve Vereniging Midwaste		
<p><i>Portefeuillehouder:</i> Wethouder J. van der Schoot.</p>	<p>Midwaste is een vereniging waarvan alleen publiekrechtelijke inzameldiensten met meer dan 50.000 aansluitingen lid kunnen worden. Zij ondersteunt de leden bij de bedrijfsvoering, zowel op het gebied van duurzaamheid als de exploitatie.</p>	<p>De gemeente is een jaarlijkse vaste managementfee van € 40.000 verschuldigd. Daarnaast is er een opslag (variabele fee) van € 0,75 per ton voor de bij Midwaste ingebrachte tonnages. Deze kosten worden ruimschoots gecompenseerd door de schaalvoordelen die Midwaste biedt.</p>

Bank Nederlandse Gemeenten		
Portefeuillehouder: Wethouder F. den Brok.	Bankier van de Nederlandse gemeenten en huisbankier van de gemeente Oss.	De gemeente Oss is aandeelhouder (64.646 aandelen). Jaarlijks ontvangen we dividend. De dividenduitkering over 2015 was € 65.939. Eigen vermogen: 01-01-15: € 3.582 miljoen 31-12-2015: € 4.163 miljoen Vreemd vermogen: 01-01-15: € 149.923 miljoen 31-12-2015: € 145.348 miljoen Resultaat: 2014: € 126 miljoen 2015: € 226 miljoen
NV Brabant Water		
Portefeuillehouder: Wethouder F. den Brok, tevens vertegenwoordiger van de gemeente bij de algemene vergadering van aandeelhouders.	Watervoorziening in de provincie.	De gemeente Oss is aandeelhouder (82.901 aandelen). Er wordt geen dividend uitgekeerd. Eigen vermogen: 01-01-15: € 484 miljoen 31-12-2015: € 525 miljoen Vreemd vermogen: 01-01-15: € 416 miljoen 31-12-2015: € 398 miljoen Resultaat: 2014: € 30,1 miljoen 2015: € 40,6 miljoen

Stichtingen en verenigingen

Rechtspersoon	Doel	Betrokkenheid
Stichting Agrifood Capital		
<i>Persoonlijke titel:</i> W. Buijs-Glaudemans, lid stichtingsbestuur. <i>Zetel:</i> 's-Hertogenbosch	Noordoost-Brabant wordt dé topregio in Agrifood. De accenten liggen hierbij op een excellente arbeidsmarkt (People), krachtige bedrijvigheid (Business), betekenisvolle vernieuwingen (Innovation) en een aantrekkelijke woon-werkomgeving (Basics).	De stichting is onafhankelijk en opgericht door personen met een achtergrond in het bedrijfsleven, het onderwijs en de overheid. De vertegenwoordigers met een verbinding naar de overheid informeren en raadplegen de bestuurlijke regiegroep Convenant Brabant-Noordoost over de activiteiten van de stichting.

Stichting Regionaal Veiligheidshuis Maas en Leijgraaf (RVML)		
<i>Portefeuillehouder:</i> Burgemeester W. Buijs-Glaudemans, tevens penningmeester van de stichting.	De stichting is opgericht om een betere afstemming tussen partners op het terrein van veiligheid te bereiken (politie, gemeenten, Openbaar Ministerie en diverse welzijnsinstellingen).	De gemeenten dragen jaarlijks bij in de kosten. In 2017 is onze bijdrage € 87.135. Eigen vermogen: 01-01-15: € 80.267 31-12-15: € 97.971 Vreemd vermogen: € 0 Resultaat: 2014: € 40.370 2015: € 17.704

Overige verbonden partijen

Rechtspersoon	Doel	Betrokkenheid
Convenant Brabant-Noordoost		
<i>Portefeuillehouder:</i> Burgemeester W. Buijs-Glaudemans, lid bestuurlijke regiegroep.	Samenwerking op basis van een convenant tussen de 19 gemeenten in Brabant-Noordoost met een brede taakopvatting: ruimtelijke ordening, economie, werkgelegenheid en bereikbaarheid.	In 2013 hebben de raden van de gemeenten en 2 waterschappen met een nieuw convenant ingestemd. Dit convenant regelt de samenwerking van de overheden in Noordoost-Brabant binnen Agrifood Capital. Agrifood Capital is de regionale samenwerking tussen ondernemers, onderwijs en overheden in Noordoost-Brabant. Gekoppeld aan dit convenant hebben de overheden ook een regiofonds ingesteld, waarin telkens € 3 per inwoner wordt gestort. In 2016 hebben de partijen besloten om het convenant te verlengen tot 2020. Onze gemeenteraad heeft daar op 9 juni 2016 mee ingestemd. <i>Eigen vermogen:</i> 01-01-15: € 745.722 31-12-2015: € 110.100 <i>Vreemd vermogen:</i> 01-01-15: € 2.180.420 31-12-2015: € 2.270.904 <i>Resultaat:</i> 2015: -/- € 706.206

Samenwerking As50		
<p><i>Portefeuillehouder:</i> Burgemeester W. Buijs-Glaudemans, tevens voorzitter van de As50.</p>	<p>Samenwerking op basis van een convenant tussen de gemeenten Oss, Uden, Veghel, Bernheze en Landerd op het terrein van werkgelegenheid en economie.</p>	<p>We onderzoeken hoe er voldoende en goed gekwalificeerd personeel in de As50 gemeenten kan blijven en hoe wij jongeren voor de As50 gemeenten behouden en aantrekken. Dit onderzoek wordt in het najaar van 2016 afgerond. Daarna volgen concrete acties samen met bedrijfsleven, onderwijs en Agrifood Capital Werkt!. Daarnaast voeren we met As50 gemeenten overleg over de huisvesting van statushouders.</p>
Bestuurlijke regiegroep Maashorst		
<p>Convenant tussen Bernheze, Landerd, Oss, Uden, Waterschap Aa en Maas en Staatsbosbeheer</p> <p><i>Portefeuillehouder:</i> Wethouder J. van der Schoot, tevens lid van de stuurgroep.</p>	<p>De samenwerking is gericht op de ontwikkeling en het beheer van natuurgebied De Maashorst, inclusief Herperduin en het zuidelijk uitloopgebied Oss.</p>	<p>De governance van de Maashorst is in oktober 2015 gewijzigd. De stuurgroep is de bestuurlijke regiegroep geworden. De regiegroep is opdrachtgever van stichting Maashorst in uitvoering. De regiegroep en de stichting worden ambtelijk ondersteund door het Programmateam Maashorst. Oss draagt bij aan de financiering van de jaarplannen (ongeveer € 100.000 per jaar). De Maashorst is in 2012 benoemd tot een Landschap van Allure. Daarin moet de ontwikkeling van natuur, leefbaarheid, economie en landschap hand in hand gaan. Ook is veel provinciaal geld gestopt in het realiseren van het NatuurNetwerk in de Maashorst. Daarvoor is een integraal inrichtingsplan gemaakt (IBeP) met een looptijd tot 2020.</p>

Toelichting

Brabant-Noordoost

- 19 gemeenten: Boekel, Bernheze, Boxmeer, Boxtel, Cuijk, Grave, Haaren, 's-Hertogenbosch, Heusden, Landerd, Mill, Oss, Schijndel, Sint Anthonis, Sint-Michielsgestel, Sint-Oedenrode, Uden, Veghel en Vught.

Brabant-Noordoost-oost

- 12 gemeenten: Boekel, Bernheze, Boxmeer, Cuijk, Grave, Landerd, Mill, Oss, Sint Anthonis, Sint-Oedenrode, Uden en Veghel.

Paragraaf grondbeleid

Inleiding

Deze paragraaf beschrijft op hoofdlijnen het grondbeleid, de financiële positie en het weerstandsvermogen van het grondbedrijf. Tegelijkertijd hebben we ook het Najaarsbericht opgesteld. Het Najaarsbericht gaat een slag dieper dan de paragraaf en geeft inzicht op een lager detailniveau.

1. Grondbeleid

1.1 Economische ontwikkelingen

(gegevens NVM, Rabobank en CBS – augustus 2016)

Woningbouw

De cijfers van de Nederlandse Vereniging van Makelaars (NVM) zijn positief. Ten opzichte van 2015 verwachten ze in 2016 landelijk 10 tot 15% meer transacties en stijgt de gemiddelde woningprijs met 5%. Belangrijke factoren hiervoor zijn het economisch herstel en de lage hypotheekrente. Wel wordt het verschil tussen de diverse regio's steeds groter. Oss loopt achter bij de landelijke trend maar ook hier is nu duidelijk sprake van een verbeterde markt. Woningprijzen stijgen in een krappe woningmarkt. De regio Oss loopt hierbij helaas ook nog achter op het landelijk gemiddelde. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het aantal dagen dat een gemiddelde woning te koop staat. In Oss is dat ongeveer 150 dagen tegenover ongeveer 100 dagen in Nederland. Daarnaast heeft de gemiddelde woningzoeker in Oss een veel ruimere woningkeuze (meer dan 14 woningen) dan gemiddeld in Nederland (8 woningen). Alhoewel de markt in Oss achterblijft bij het landelijk gemiddelde wordt ook hier de woningmarkt krappere met stijgende woningprijzen als gevolg. In Oss was de bodem in 2015. Sindsdien stijgen de prijzen. Kortom, er is een duidelijke positieve tendens, landelijk en ook voor Oss. We verwachten dat deze trend zich voortzet.

Bedrijventerreinen

Ook voor het bedrijfsleven zijn de cijfers gunstig. De economische groei in Nederland komt in 2016 en 2017 volgens het CBS respectievelijk op 1,7% en 1,6% uit. De binnenlandse bestedingen spelen hierin een belangrijke rol. Daarnaast is de werkloosheid in 2016 verder gedaald en zal deze in 2017 waarschijnlijk stabiliseren. In bijna heel Nederland is een verbetering van de economie te zien. De stijging in de regio (Zuid en Noord) Oost-Brabant heeft vooral te maken met een hogere vraag vanuit de transport en logistieke sector. Dit vertaalt zich in Oss in een steeds grotere interesse naar bedrijfsgrond (zowel naar kleinere als grotere percelen). Helaas constateren we wel dat bedrijven nog maar beperkt overgaan tot daadwerkelijke koop van de kavels.

1.2 Beleid

Grondbeleid

De vastgoedmarkt is op dit moment aan veel veranderingen onderhevig. De huidige ontwikkelingen gaan uit van een grotere rol van de markt en particuliere initiatieven en minder financiering en regels vanuit de gemeente. Daarom spreekt men nu ook wel eens over gebiedsontwikkeling nieuwe stijl. Het idee hierbij is dat gebiedsontwikkeling vraaggericht is (waar is daadwerkelijk behoefte aan?). Daarbij richt gebiedsontwikkeling nieuwe stijl zich op de integrale ontwikkeling van het hele gebied en over het algemeen uitgesmeerd over een veel langere termijn dan vroeger het geval was. Er is sprake van een veel opener proces.

Bij gebiedsontwikkeling nieuwe stijl gelden vanuit financieel oogpunt twee belangrijke uitgangspunten:

1. Stel waarden en waardecreatie centraal (denk niet in kosten maar in opbrengsten voor de hele gemeenschap). Een instrument dat hierbij hoort is bijvoorbeeld een maatschappelijke kosten-baten analyse.
2. Regel de financiering integraal en voor de lange termijn. Voor de gemeente betekent dit dat de nadruk verschuift van grondexploitatie naar gebiedsexploitatie. Bij een gebiedsexploitatie kijken we naar de exploitatie van het gebied vanuit de lange termijn, dat wil zeggen een combinatie van de grondexploitatie (gericht op het verkopen van bouwrijpe grond), de vastgoedexploitatie (gericht op het oprichten en

verkopen van gebouwen) en de beheerexploitatie (die gaat over het beheer van bijvoorbeeld de openbare ruimte).

De nieuwe werkwijze maakt dat we in 2016 de nota grondbeleid gaan herzien. De denkrichting voor het nieuwe beleid is een slim gedifferentieerd grondbeleid: actief alleen waar wenselijk en nodig (om regie te kunnen voeren, middelen te genereren of ontwikkelingen op te pakken die de markt niet oppakt) en in andere situaties faciliterend naar de markt (loslaten of participatie).

Grondprijnsbeleid

In 2016 hebben we het grondprijnsbeleid herzien. Dat was nodig omdat het vorige beleid niet voldoende flexibiliteit bood om te kunnen inspringen op de veranderde markt. Verder hebben we een actueel grondprijnsbeleid nodig voor de onderbouwing van de gemeentelijke grondexploitaties. In het grondprijnsbeleid formuleren we het beleid voor de verkoop en verhuur van gemeentelijke gronden. Het gaat om gronden voor woningbouw, commerciële functies, waaronder bedrijventerreinen, maatschappelijke voorzieningen en overige functies. We gaan niet meer met vaste prijzen werken, maar meer met bandbreedtes. Op die manier kunnen we beter maatwerk leveren voor de verschillende situaties. We herzien de grondprijzen jaarlijks. Dat doen we bij het Najaarsbericht.

Vennootschapsbelasting (Vpb) voor gemeenten

Vanaf 2016 moeten gemeenten en andere overheden vennootschapsbelasting (Vpb) gaan betalen over de winst die ze met hun ondernemingsactiviteiten maken. Deze plicht komt voort uit klachten vanuit het bedrijfsleven over oneerlijke concurrentie bij het uitvoeren van bedrijfsmatige, commercieel getinte activiteiten van (onder andere) gemeenten. Private ondernemingen zijn vennootschapsbelastingplichtig en publieke ondernemingen zijn tot 2016 vrijgesteld. De invoering van de belastingplicht voor overheidsondernemingen moet die mogelijke concurrentieverstoringen wegnemen.

Of het grondbedrijf Vpb-plichtig is hangt van een aantal factoren af. Eén van de belangrijkste is dat er sprake moet zijn van een structureel winstoogmerk. Oftewel: heeft het gemeentelijk grondbedrijf de afgelopen jaren structureel winst gemaakt? Hiervoor is een quick-scan ontwikkeld. Op basis van de uitkomsten van deze quick-scan is de conclusie dat ons grondbedrijf een Vpb-plichtige onderneming is.

De tweede stap is het opstellen van een fiscale openingsbalans bij alle complexen. De openingsbalanswaarde kan gezien worden als de (fictieve) kostprijs voor verwerving van de grondpositie per 1 januari 2016. Bij deze berekening ga je uit van alle toekomstige baten en lasten, gedeeld door de nog uit te geven vierkante meters. Winst- of verliesnemingen in het verleden worden in deze berekening niet meegenomen. Dat betekent dus dat je toch winstbelasting zou kunnen betalen bij complexen waar de afgelopen jaren forse verliesnemingen op gedaan zijn.

De Belastingdienst vindt dat één van de uitgangspunten in het bepalen van de openingsbalans moet zijn dat een ondernemer de te betalen Vpb meeneemt in zijn investeringsbesluit. Deze aanname is versleuteld in de berekening van de disconteringsvoet. Hierdoor wordt de openingsbalans lager. Als de kosten en opbrengsten vervolgens werkelijk worden gemaakt, dan zijn die altijd anders (gunstiger) dan de planning. Dit leidt dan ook vrijwel altijd tot een Vpb-last. Dit is inherent aan de berekeningsmethode.

Er is nog steeds veel onduidelijk over de rekenmethodes die gebruikt kunnen worden om de Vpb-last te bepalen. We gaan als grondbedrijf op dit moment uit van het systeem van een gemiddelde kostprijs en de werkelijk door ons betaalde rente. Dan zouden we na 2020 een Vpb-last van ongeveer € 500.000 krijgen. Dat valt buiten de periode van deze begroting. Daarom nemen we nu nog geen maatregelen. Een ander standpunt van de Belastingdienst over de rente, de looptijd van een project, de gehanteerde methode van kostprijsbepaling, de vraag wat te doen met projecten met een negatieve openingsbalans enzovoort, maakt dat de last hoger of lager uit kan gaan vallen.

Nieuwe regels Besluit Begroting en Verantwoording (BBV)

De Gemeentewet schrijft voor dat elke gemeente jaarlijks begrotings- en verantwoordingsstukken opstelt. Het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) bevat de regelgeving daarvoor. In het BBV is opgenomen dat een commissie zorgt voor een eenduidige uitvoering en toepassing van de regels.

In 2015 heeft de commissie BBV de regels voor grondexploitaties opnieuw bekeken. De reden hiervoor is een aantal ontwikkelingen op het gebied van grondexploitaties. Namelijk: de forse afboekingen van gemeenten op grondposities in de afgelopen jaren, de aanbevelingen uit het rapport Vernieuwing BBV over transparantie en vergelijkbaarheid en de aankomende Omgevingswet. Ook wilde de commissie de regels voor grondexploitaties meer laten aansluiten bij de regels voor de vennootschapsbelasting. Het idee van de commissie is dat daardoor de administratieve druk voor gemeenten vermindert.

De commissie BBV heeft een aantal stellige uitspraken gedaan die (met terugwerkende kracht) per 1 januari 2016 gelden. Deze veranderingen hebben effecten op de lopende grondexploitaties. Bij het MPG hebben we al op een aantal punten voorgesorteerd op de definitieve vaststelling van het nieuwe BBV in maart 2016. Inmiddels zijn alle regels en vraagpunten bekend. Bij het opstellen van de geactualiseerde exploitaties hebben we die regels nu verwerkt.

Bij het opstellen van het MPG hebben we de kostensoortenlijst uit de Wet ruimtelijke ordening al gebruikt als maximaal op te mogen nemen kosten. Inmiddels is er ook meer duidelijkheid over de andere regels rond het BBV. Dit zijn de belangrijkste wijzigingen:

- 10 jaars-termijn: de commissie BBV gaat er vanuit dat een exploitatie niet langer dan 10 jaar loopt. Als dat wel zo is moet de gemeente maatregelen nemen. Wij hebben de opbrengstenstijging bij projecten die langer dan 10 jaar lopen op 0% gezet.
- Rentetoe rekening: in het verleden schreven we rente toe in het lopende jaar van de exploitatie. Dat kost de meeste exploitaties geld. Verder is de rente voor de komende jaren verhoogd van 1,45% naar 1,50%. Deze berekening moeten we nu jaarlijks gaan herzien.
- Termen: het BBV hanteert nieuwe benamingen voor de verschillende fases waarin een plan zich kan bevinden. Wij hanteren vanaf nu deze nieuwe benamingen.

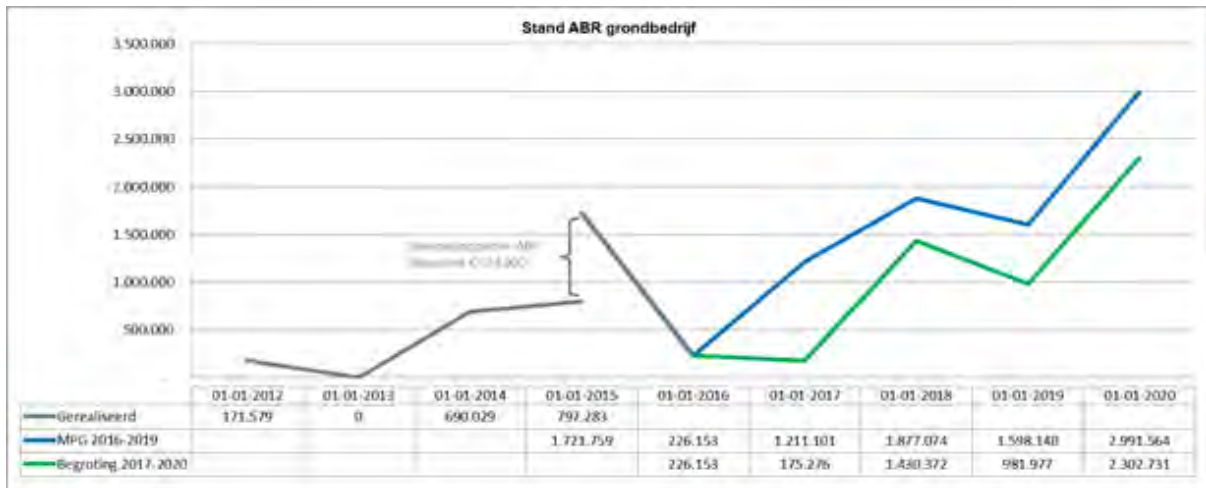
Alle aanpassingen hebben geleid tot een verandering van de exploitaties. De concrete cijfers staan in het Najaarsbericht.

2. Financiële positie

Hierna volgt een overzicht van de financiën van het grondbedrijf op portefeuilleniveau.

2.1 Stand van de ABR (algemene bedrijfsreserve)

De volgende grafiek geeft inzicht in het verloop van de ABR van het grondbedrijf.

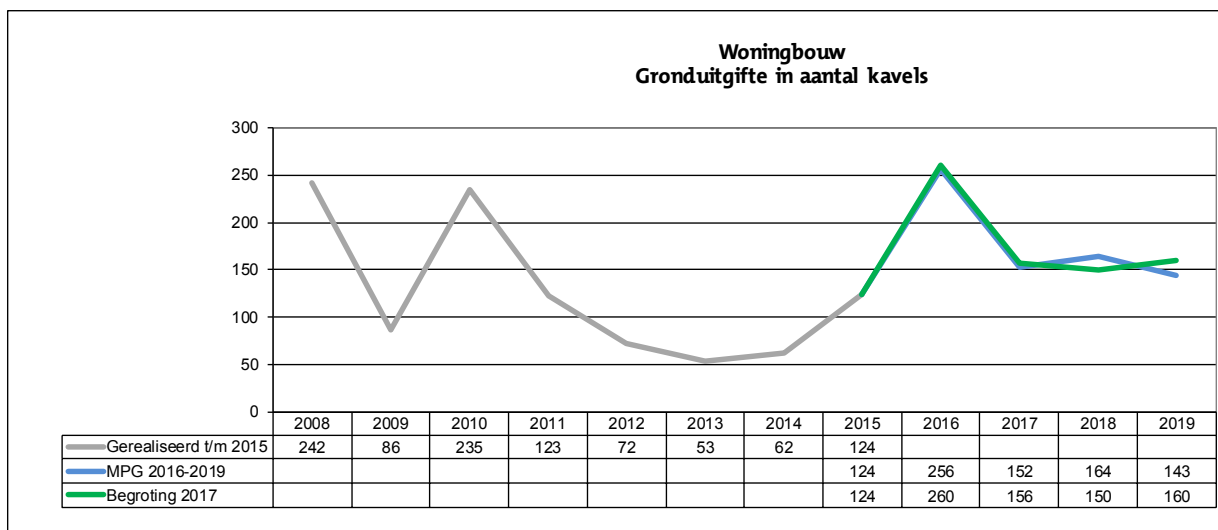
We verwachten dat de ABR de komende jaren lager wordt ten opzichte van de vorige prognose uit het MPG 2016-2019. In het MPG gingen we uit van een ABR (stand 1 januari 2017) van € 1,21 miljoen. Dit wordt € 180.000. Dit is ruim € 1 miljoen lager. Dat komt door de volgende veranderingen:

- Lagere winstnemingen bij de projecten Piekenhoef (€ 170.000) en De Geer (€ 550.000) in 2017. Bij de industriecomplexen en bij het project Piekenhoef hebben we een jaarlijkse winstneming. Een lagere uitgifte leidt direct tot een verlaging van de ABR in het lopende jaar. Bij het plan De Geer verwachten we structureel een uitgifte van 1 hectare per jaar. Op basis van het STEC-advies (2015) verwachten we eens in de 5 jaar een extra piek van 2 hectare. Planningstechnisch stond deze piek in 2016. We hebben deze incidentele verkoop nu in 2017 opgenomen. Bij Piekenhoef hebben we de prognose van het aantal uit te geven woningen in 2016 met 20 verlaagd.
- Verliesnemingen in de lopende exploitaties. Bij de plannen Koornstraat, Megen Zuid, Centrumplan Lith, Centrumplan Geffen en de Weverstraat moeten we beperkte verliesnemingen doen. De toelichting op deze verliesnemingen staat in hoofdstuk 4 van het Najaarsbericht. In totaal gaat het om een bedrag van € 180.000.
- Verliesneming Schaapskooi. We verwachten dat we dit complex eind 2016/begin 2017 kunnen activeren. Het resultaat hebben we al meegenomen in de berekeningen. Het gaat om een verlies van € 160.000.
- Verliesneming Bergoss. Dit jaar verwachten we dat we een verlies van € 860.000 op dit complex moeten nemen. Deze verliesneming heeft geen effect op de ABR. Een deel van de verliesneming hadden we namelijk al gereserveerd in de voorziening Bergoss. De rest van deze verliesneming is gedekt vanuit de algemene reserve.

2.2 Verkoppen

Woningbouw

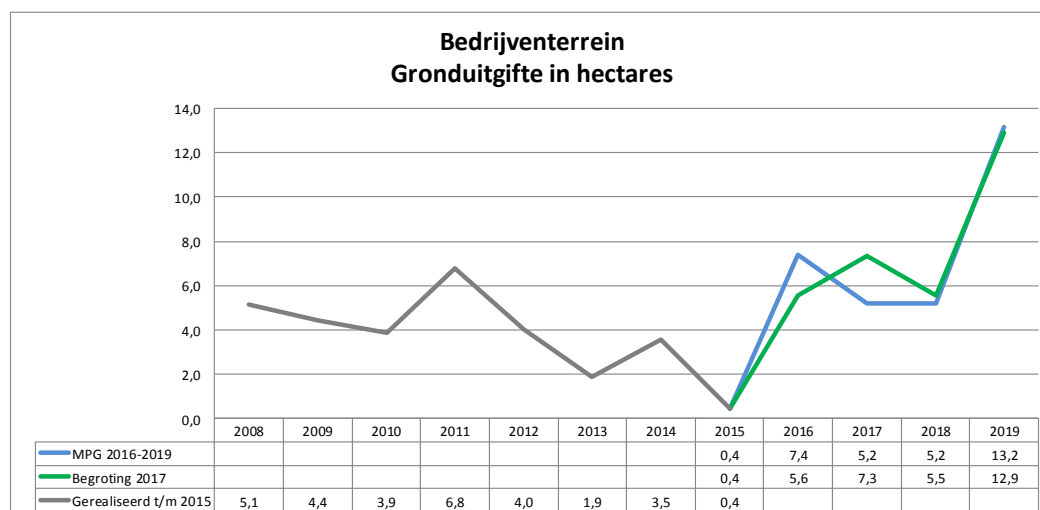
In de volgende grafiek geven we inzicht in het verloop van de totale uitgifte van bouw kavels in Oss voor de komende jaren. Dit zijn de kavels die we bouwrijp verkopen. Het is exclusief gronden die we in de huidige staat aan ontwikkelaars verkopen en dus niet zelf bouwrijp maken (voorbeelden zijn de woningen binnen het project Koornstraat-Begijnenstraat en de te realiseren woningen door Park en People binnen het project Talentencampus).

We schatten in dat we aan het eind van dit jaar 260 bouw kavels verkocht hebben. Dat zijn 4 kavels meer dan we verwacht hadden bij het opstellen van het MPG. Ook voor de komende jaren is de verwachting redelijk gelijk gebleven.

Bedrijventerreinen

In de volgende grafiek geven we inzicht in het verloop van de totale uitgifte van bouwgrond voor industrie (in hectares) in Oss voor de komende jaren. De planning voor de verkoop van bedrijventerreinen is aangepast ten opzichte van het MPG 2016-2019. De wijziging wordt voor een groot deel bepaald door het doorschuiven van 2 hectare naar 2017 binnen De Geer Oost-Zuid. In totaal verwachten we eind dit jaar 5,5 hectare verkocht te hebben.

2.3 Projectenportefeuille

In de volgende tabel geven we een overzicht van de verschillende complexen binnen het grondbedrijf en de wijzigingen ten opzichte van het MPG 2016-2019:

- De eerste wijziging is het in exploitatie nemen van Soos 66. Dit gaat om de gronden aan de kruising van de Kapelsingel en Singel 1940-1945. BrabantWonen gaat hier 42 appartementen realiseren met een huur tot de eerste aftoppingsgrens.

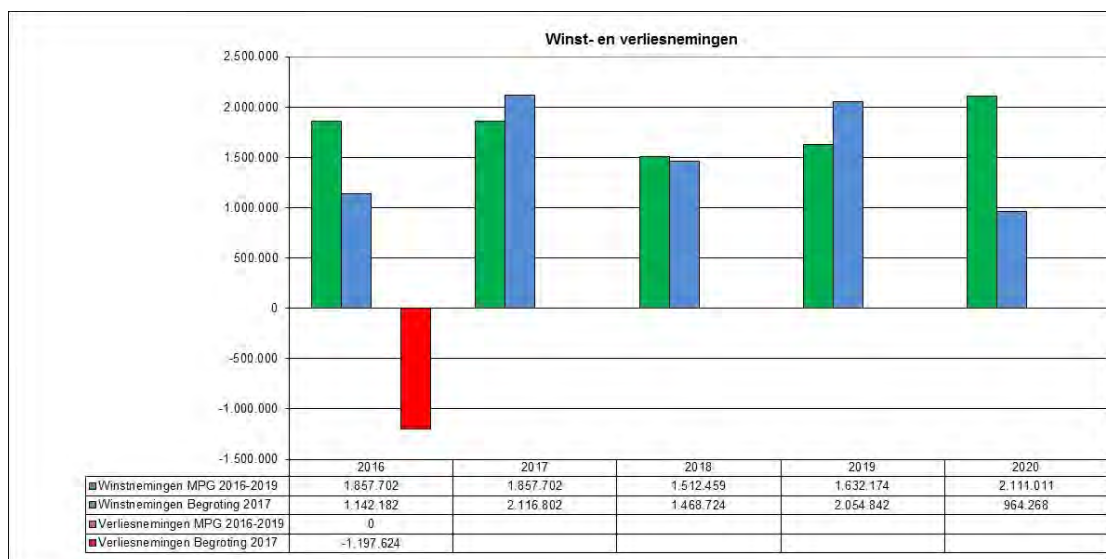
- De tweede wijziging is de toevoeging van het nieuwe complex Schaapskooi per 1 januari 2017. Het gaat om de ontwikkeling van 10 wooneenheden voor 1- en 2-persoonshuishoudens (verhuur). Op dit moment verkennen we samen met BrabantWonen de ontwikkelpotentie van dit plangebied. Als we uitgaan van de planning van BrabantWonen verwachten we dat dit plan eind 2016/begin 2017 geactiveerd gaat worden. Vooruitlopend op de nog vast te stellen grondexploitatie hebben we de voorlopige cijfers al wel meegenomen.

koopcomplexen	80000 Centraal 80005 Schiedwijk 80006 Zuid 80007 Ruwaard 80008 Ussen/Mikkeldonk 80009 Mettegeupel/Krinkelhoek 80010 Moleneind/Landweer 80011 Danenhoef	80012 Elzenburg 80013 De Geer 80020 Bergheem 80021 Megen 80022 Haren 80023 Macharen 80024 Ravenstein/Huisseling 80025 Herpen/Koolwijk	80027 Demen/Dieden/Neerangel 80028 Deursen/Dennenburg 80029 Neerloon/Overangel/Keent 80030 Maren/Kessel/Het Wild 80031 Lith 80032 Lithoijen 80033 Teeffelen 80034 Oijen 80035 Buitengebied
beheercomplexen	80900 (tijdelijke) panden Verhuurde percelen: 80901 * lange termijn 80903 * korte termijn	Pacht: 80902 Pachtgrond lange termijn 80904 Pachtgrond korte termijn 80906 Eigen exploitatie	80910 Opstal terreinen 80911 Erfpachtgronden en bedrijfgronden 80912 Beheersgronden 80913 Strategisch vastgoed 80914 Erfpachtgronden woningbouw
	62401 herstructureringsplannen	62201 woningbouwcomplexen	62302 industrie terreinen
IMVA	80260 V&D-locatie 62001-13333 De Ruwert en omgeving Oss		80710 Binnenhaven Elzenburg (rijks subsidie) 80680 Heesch-West
BIE	80110 Bergoss 80120 Kooistraat-Begijnenstraat 80130 Ussenstraat 74 80140 Elzeneind - Slowcare 80190 Centrumplan Bergheem 80200 Talentencampus Oss 80220 Megen Zuid 80230 Groenstraat Haren 80240 De Kolk Ravenstein 80280 Herontwikkeling "de Vlaam" 80390 Soos '66 80410 Schaapskooi 81120 Centrumplan Lith 81140 Dorpshart Oijen 82110 Centrumplan Geffen	80310 Piekenhoef 80330 Wilgendeal 2-4 80520 Horzak- Noord 80590 Restcomplex woningbouw 81400 Lith Oost 81420 Liesdaal 2 en 3 82310 Oude Baan Geffen 82320 Verlengde De Run Geffen 82330 Weverstraat Geffen 82340 Den Herd Geffen	80620 De Geer Oost/Zuid 80630 Vorstengrafdonk 80660 De Bulk 2-3 80680 Danenhoef Zuid 80790 Restcomplex industrie

Wijzigingen tov MPG 2016-2019		
80390	Soos '66	Nieuwe BIE (per 1-9-2016)
80410	Schaapskooi	Nieuwe BIE (naar verwachting per 1-1-2017)

2.4 Winstnemingen

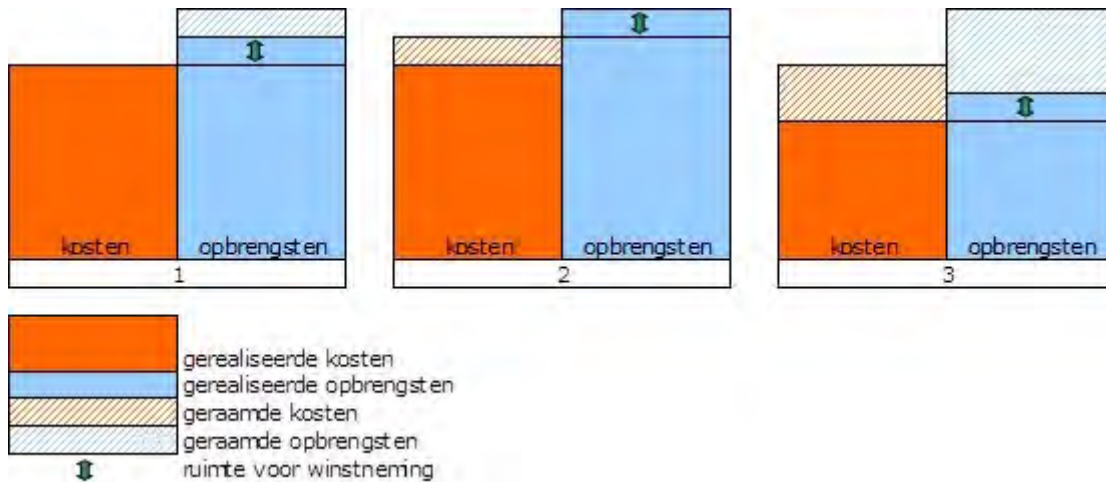
Het volgende staafdiagram geeft een overzicht van de te verwachten winst- en verliesnemingen binnen de uitvoeringsprojecten in de periode 2016-2020 (bedragen in miljoenen euro's). Deze winst- en verliesnemingen hebben we verwerkt in de prognose van de ABR.

Binnen de grondexploitaties kunnen we winst nemen als we aan één van de volgende drie kaders voldoen:

1. De kosten zijn gedekt door gerealiseerde opbrengsten. Elke euro aan 'nieuwe' opbrengsten levert dus direct winst op.
2. Bijna alle kosten zijn gemaakt en de nog behoedzaam geraamde kosten voor afronding zijn volledig gedekt door de gerealiseerde opbrengsten.
3. De gerealiseerde verkopen overtreffen de gemaakte kosten én de behoedzaam en goed in te schatten, nog te realiseren verkopen zijn aanzienlijk hoger dan de behoedzaam ingeschatte, nog te maken kosten. Dit zal het geval zijn bij een grondexploitatie met omvangrijke winstgevendheid.

De winstnemingen uit de herstructurerings- en woningbouwprojecten gaan naar de ABR. De winstnemingen uit de industriecomplexen gaan voor 80% naar de ABR en voor 20% naar de reserve strategische aankopen. Om de ABR te versterken is bij het vaststellen van de programmabegroting 2013-2016 besloten om in de periode 2012 t/m 2015 af te wijken van het beleid ten aanzien van de winstnemingen op industrieterreinen door niet 80% maar 100% in de ABR te storten. Vanaf 2016 zou de reserve weer aangevuld worden. Zoals we hebben beschreven voldoet de ABR nog niet aan de minimale omvang van € 1 miljoen bij het negatieve scenario. Daarom vullen we de reserve strategische aankopen vooralsnog niet aan.

Voor de volgende projecten vinden, volgens afspraak, nog tussentijdse winstnemingen plaats: Piekenhoef, De Geer Oost-Zuid, De Bulk 2-3 en Egalisatiecomplex Industrierterreinen. De nieuwe BBV-regels maken tussentijdse winstnemingen bij deze complexen nog mogelijk.

Bij de plannen Koorstraat, Megen Zuid, Centrumplan Lith, Schaapskooi, Bergoss, Centrumplan Geffen en de Weverstraat verwachten we een verliesneming.

3. Weerstandsvormogen

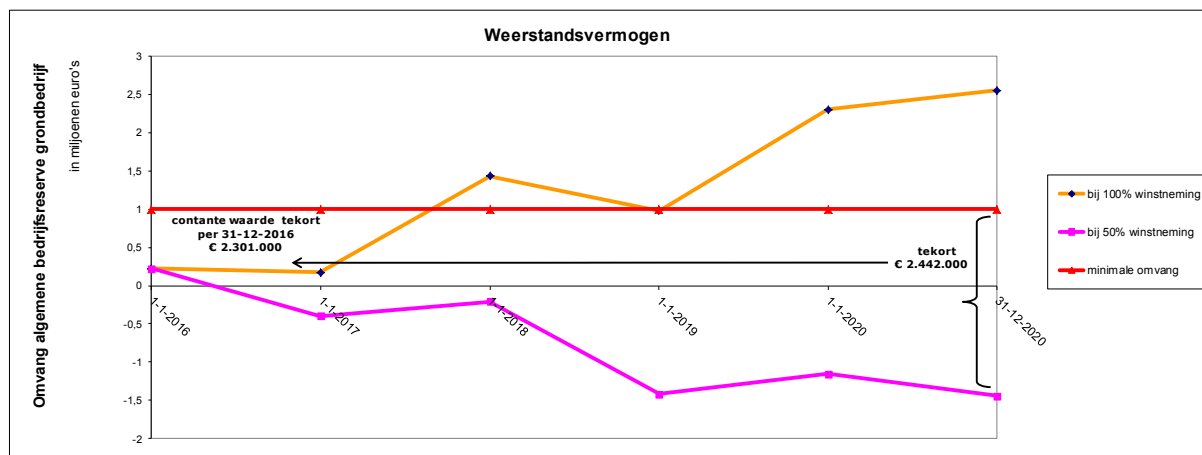
3.1 Risico's en voorzienbare verliezen

Bij de complexen onderscheiden we twee soorten risico's, namelijk de conjuncturele risico's en de projectrisico's. Vertraging in de uitgifte door een lagere woningvraag of een verlaging van de grondprijzen door een slechtere economie zijn voorbeelden van conjuncturele risico's. Projectrisico's komen alleen in het specifieke plan voor. Dat kan bijvoorbeeld een mogelijke vervuiling zijn of extra kosten die we moeten maken voor een verbetering van de ontsluiting van de wijk.

Conjuncturele risico's

De ABR van het grondbedrijf dient om de conjuncturele risico's op te vangen. De minimale ondergrens van de ABR is op € 1 miljoen bepaald. Dat bedrag moet beschikbaar blijven, zelfs in het meest negatieve scenario. Bij dit negatieve scenario gaan we uit van de fictie dat alle winstnemingen 50% lager uitvallen. Dit percentage is een combinatie van het vertragen van de verkoop en lagere grondprijzen. Op basis van dit negatieve scenario zou de ABR eind 2020 uitkomen op - € 1,4 miljoen. Dat is dus € 2,4 miljoen te laag.

Formeel moeten we nu dus bijstorten in de ABR. Als we het bedrag van € 2,4 miljoen contant maken naar nu (NCW) zou dat betekenen dat we vanuit de algemene reserve € 2,3 miljoen moeten bijstorten. Dat doen we niet. De algemene reserve is nu achtervang voor het opvangen van de conjuncturele risico's.

Projectrisico's

Naast de conjuncturele risico's spelen projectrisico's. Projectrisico's voor ontwerp- en uitvoeringsprojecten worden gedragen door de grondexploitaties zelf. Dat is alleen het geval als er voldoende winstpotentie in het project aanwezig is.

De risico's van projecten die onvoldoende of geen winstpotentie bezitten dekken we nog steeds af met de reserve planeconomische risico's.

bedragen in euro's

Risico's per 1 januari 2016	MPG 2016-2019	Begroting 2017	Verschil
programmaprojecten (IMVA)*	1.391.127	1.391.127	0
grondexploitaties (BIE)**	1.324.000	1.139.000	185.000
Totaal	2.715.127	2.530.127	-185.000

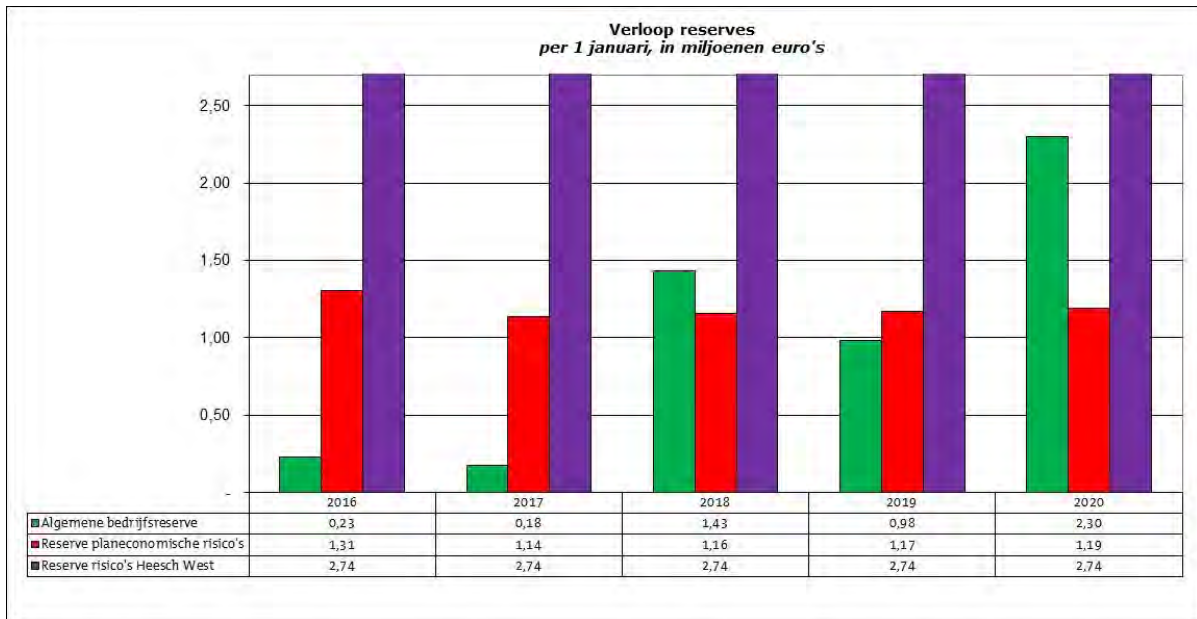
* afgedekt met de voorziening programmaprojecten

** afgedekt met de reserve planeconomische risico's

3.2 Reserves en voorzieningen

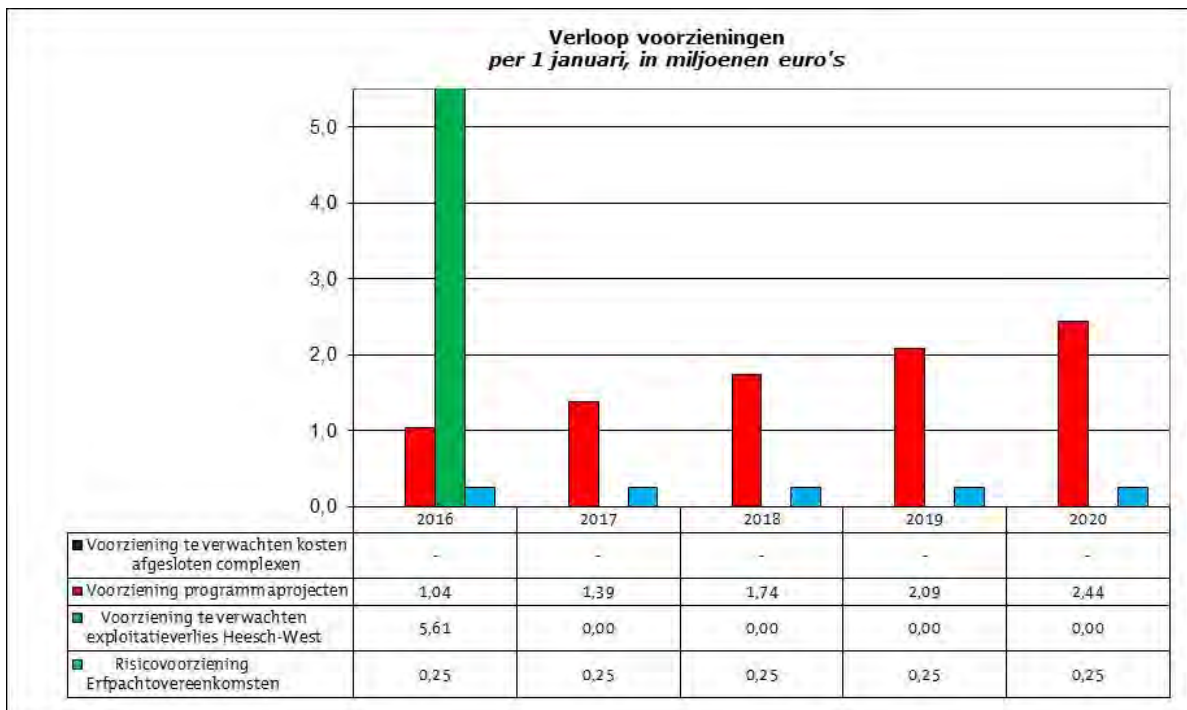
Reserves

Het volgende staafdiagram geeft het verloop van de reserves van het grondbedrijf weer. De stand per 1 januari 2016 is gerealiseerd en de standen per 1 januari voor 2017 tot en met 2020 zijn een inschatting. Het verloop van de reserves is een weerspiegeling van geactualiseerde prognoses en de geactualiseerde risicoanalyse.

Voorzieningen

Het volgende staafdiagram geeft het verloop van de voorzieningen van het grondbedrijf weer. De stand per 1 januari 2016 is gerealiseerd en de standen per 1 januari voor 2017 tot en met 2020 zijn een inschatting. Het verloop van de voorzieningen is een weerspiegeling van geactualiseerde prognoses en de geactualiseerde risicoanalyse.

Voorziening programmaprojecten: Deze voorziening dekt voor programmaprojecten het verschil tussen de boekwaarde en de marktwaarde met de huidige bestemming volledig af. Een externe taxateur taxeert de marktwaarde met huidige bestemming. De voorziening neemt toe omdat de boekwaarde jaarlijks toeneemt met de plankosten.

Voorziening te verwachten kosten afgesloten complexen: De voorziening vangt te verwachten kosten op van afgesloten 'uitvoering'-projecten waar geen opbrengsten tegenover staan.

Voorziening te verwachten exploitatieverlies Heesch-West: Deze voorziening dient om het te verwachten verlies op het project Heesch-West op te vangen. Als we uitgaan van de huidige planning dragen we deze voorziening eind 2016 over aan de gemeenschappelijke regeling.

Voorziening erfpachtovereenkomsten: We gaan steeds meer erfpachtovereenkomsten aan. Dat geldt zowel voor woningbouw als voor bedrijventerreinen. Erfpacht heeft veel voordelen. We lopen echter wel een beperkt risico mocht een erfpachter niet meer betalen. Bijvoorbeeld omdat hij de herziening van de canon betwist. Om die risico's goed op te vangen hebben we vanaf 2015 een voorziening van € 250.000 getroffen.

Paragraaf lokale heffingen

1. Algemene ontwikkeling

Het COELO onderzoekt jaarlijks de lastendruk met betrekking tot de gemeentelijke belastingen en heffingen. Het gaat om belastingen en heffingen die tot woonlasten voor gebruikers van woningen leiden (OZB, afvalstoffenheffing en rioolheffing).

In het volgende overzicht hebben we de cijfers uit de COELO-atlas opgenomen.

De uitgangspunten daarbij zijn:

- voor Oss ligt de gemiddelde WOZ-waarde tussen € 200.000 en € 225.000
- de landelijk gemiddelde WOZ-waarde is € 216.000
- het tarief voor de afvalstoffenheffing is gebaseerd op een container van 240 liter voor restafval in combinatie met een container van 140 liter voor GFT-afval.
- het tarief voor de rioolheffing bestaat uit het eigenaartarief plus het gebruikerstarief van een woning.

Op basis van de werkelijke cijfers 2016 ziet het overzicht voor Oss er als volgt uit:

Lastendruk standaardwoning 2016	Oss	Landelijk werkelijk
Onroerende zaakbelastingen	€ 247	€ 268
Afvalstoffenheffing	€ 269	€ 263
Rioolheffing	€ 168	€ 193
Totaal	€ 684	€ 724

Uit deze cijfers blijkt dat de lastendruk in Oss in 2016 € 40 onder het werkelijke landelijk gemiddelde ligt.

2. Uitgangspunten tarieven

Het is ons vaste beleid om de Osse lastendruk onder het landelijk gemiddelde te houden. Voor het landelijk gemiddelde gaan we uit van de cijfers van het COELO.

Onze uitgangspunten voor de tarieven in 2017 zijn:

- We wijzigen de tarieven voor de OZB als volgt:
  1. Een aanpassing als gevolg van de verwachte waardeontwikkeling.
  2. Voor de jaren 2017-2020 gaan we uit van een jaarlijkse verhoging van de OZB-opbrengst gekoppeld aan de prijsontwikkeling. Voor 2017 rekenen we met 1,5%.
  3. Voor 2017 hebben we rekening gehouden met een extra OZB-opbrengst van € 860.000, gekoppeld aan een daling van de afvalstoffenheffing. Dit komt neer op een verhoging van ongeveer 9% van de OZB-tarieven voor woningen.
- We verlagen de tarieven voor de afvalstoffenheffing.
- We veranderen de tarieven voor de rioolheffing niet.
- Op de tarieven voor de overige belastingen en leges passen we geen inflatiecorrectie toe.

In de rest van de paragraaf gaan we uit van deze uitgangspunten voor de tarieven. De definitieve voorstellen voor de tarieven behandelt de gemeenteraad in december bij het vaststellen van de belastingverordeningen.

Uitgangspunten kostentoerekening aan heffingen en leges

Alle kosten, die direct toegerekend kunnen worden aan heffingen en leges, komen ten laste van deze producten. Voor indirecte kosten, ook wel overhead genoemd, is dit niet mogelijk. Deze indirecte kosten bestaan onder andere uit kosten voor ICT, huisvesting, inkoop en financiën. Deze kosten begroten we volgens de nieuwe verslagleggingsvoorschriften (BBV) centraal in programma 9. Bestuur, organisatie en dienstverlening. Voor het berekenen van tarieven brengen we een deel van de indirecte kosten ten laste van de tarieven. Dit doen we met een opslag van de overhead als percentage op de directe loonkosten. Dit is nu 88%. Voor de heffingen zien we het onderdeel BTW ook als kosten. Deze rekenen we daarom door in de tarieven.

Kostendekkendheid heffingen

In de volgende tabel laten we zien voor welk percentage de tarieven voor de afvalstoffenheffing en rioolheffing kostendekkend zijn.

bedragen x € 1.000

Omschrijving	Afvalstoffenheffing	Rioolheffing
Netto kosten	9.261	6.600
Overhead	617	571
BTW	1.089	716
Totale kosten	10.967	7.887
Totale opbrengsten heffing	10.967	7.887
Kostendekkendheid	100%	100%

Kostendekkendheid leges

In de volgende tabel laten we de kostendekkendheid van de leges zien. Deze kostendekkendheid is gebaseerd op de uitgangspunten die we hiervoor beschreven hebben.

Omschrijving	Kostendekkendheid
Legesverordening Titel 1	
Geboorten, huwelijken en overlijden	52,27%
Gemeentelijke basisadministratie	13,71%
Reisdocumenten	80,46%
Rijbewijzen	78,86%
Legesverordening Titel 2	
Omgevingsvergunningen	81,12%
Legesverordening Titel 3	
APV en bijzondere wetten	13,10%
Marktgeden	90,55%
Overige leges	
Begraven	73,39%

Binnen de legesverordening onderscheiden we zogenaamde titels. De mate van kostendekkendheid bekijken we op het niveau van deze titels. Binnen deze titels kan sprake zijn van zogenaamde kruissubsidiëring, bijvoorbeeld grote bouwwerken zijn relatief goedkoper dan kleinere bouwwerken.

3. Prognose lastendruk 2016

Bij de prognose voor de landelijke lastendruk zijn we uitgegaan van 1,5% inflatiecorrectie.

Lastendruk standaardwoning 2017	Oss prognose	Landelijk prognose
Onroerende zaakbelastingen	€ 272	€ 272
Afvalstoffenheffing	€ 242	€ 267
Rioolheffing	€ 168	€ 196
Totaal	€ 682	€ 735

Op basis hiervan ligt de verwachte lastendruk 2017 in Oss € 53 onder het geschatte landelijk gemiddelde.

4. Kwijtschelding

De in de wet geboden ruimte om het kwijtscheldingsbeleid vorm te geven gebruiken we maximaal, wat betekent dat de kwijtscheldingsnorm op 100% ligt. Kwijtschelding kennen we voor de volgende belastingen toe:

- Onroerende zaakbelastingen (na de afschaffing van het gebruikersdeel van de OZB op woningen komt deze vorm van kwijtschelding nog slechts een enkele keer voor)
- Rioolheffing
- Afvalstoffenheffing
- Hondenbelasting

In de volgende tabel staan de aantallen kwijtscheldingsverzoeken in de jaren 2015 en 2016.

Kwijtscheldingsverzoeken	2015	2016
Meerjarige kwijtschelding	892	967
Incidentele verzoeken	1.353	1.067
Totaal	2.245	2.034

5. Overzicht belangrijkste belastingen en heffingen

	Opmerking	Tarief 2016	Tarief 2017
Onroerende zaakbelastingen			
- gebruikers niet-woningen	1	0,1535	0,1696
- eigenaren woningen	1	0,1028	0,1136
- eigenaren niet-woningen	1	0,1852	0,2046
Afvalstoffenheffing	2	€ 269,04	€ 241,80
Rioolheffing			
- woningen	3	€ 168,48	€ 168,48
- niet-woningen	4	€ 168,48	€ 168,48
Hondenbelasting	5	€ 55,80	€ 55,80
(Water)toeristenbelasting	6	€ 1,10	€ 1,10

Toelichting

1. Het tarief 2017 is berekend door het tarief 2016 met 10,5% te verhogen.
2. Het tarief is gebaseerd op het hebben van een grijze container met een inhoud van 240 liter en een groene container met een inhoud van 140 liter. Zoals bij de uitgangspunten onder 2 is aangegeven is het tarief verlaagd.
3. Het tarief van € 168,48 is gebaseerd op de volgende uitgangspunten:
  - a. € 140,28 voor een eigenaar van een woning met een kavelgrootte tot 1.000 m². Bij een grotere kavel is het tarief hoger.
  - b. € 28,20 voor de gebruiker.
4. Voor kavels tot 1.000 m² is het tarief voor niet-woningen gelijk aan het tarief van woningen. Bij een grotere kavel geldt een opslag op het basistarief.
5. Het tarief is gebaseerd op het tarief voor de 1e hond.
6. Het tarief voor toeristenbelasting is € 1,10 per overnachting. Het tarief voor watertoeristenbelasting is € 1,10 per persoon per etmaal, waarbij een factor voor de lengte van het vaartuig wordt toegepast.

Paragraaf bedrijfsvoering

Inleiding

Voor de actuele ontwikkelingen op het gebied van de bedrijfsvoering verwijzen we naar programma 9. Bestuur, organisatie en dienstverlening.

Paragraaf Integraal Voorzieningenbeleid (IVB)

Inleiding

De activiteiten die plaatsvinden in schoolgebouwen, sportaccommodaties en wijk- en dorpshuizen dragen bij aan de leefbaarheid in onze wijken en kernen. In december 2009 stemde de gemeenteraad in met de Procesaanpak Integraal Voorzieningenbeleid Oss 'Vooruitzien in Voorzieningen' (IVB). In de programmabegroting 2012-2015 is vervolgens besloten om het IVB gebiedsgericht uit te werken. Dit besluit staat bekend als de 'Voorzieningenkaart 2030'. Binnen de Voorzieningenkaart overleggen we niet alleen binnen één domein, bijvoorbeeld sport, maar met alle inwoners, verenigingen en professionele instellingen in één gebied. Daarnaast is in 2013 de uitvoeringsnota maatschappelijk vastgoed vastgesteld. Hierin werken we nader uit hoe we deze doelen kunnen bereiken.

Inmiddels heeft de gemeenteraad de voorzieningenkaartadviezen voor Herpen, Ravenstein, Oss Noord-West, Centrum-Krinkelhoek-Mettegeupel, Zuid, Lith en Geffen vastgesteld. De adviezen voor Haren-Megen-Macharen en Ruwaard zitten in de afrondende fase. In Berghem en Schadewijk moeten we nog starten.

De voorzieningenkaartadviezen zijn richtinggevend voor de investeringsbesluiten. Het domeinoverleg met de gebruikers van accommodaties heeft na de start van het voorzieningenkaartproces de functie van elkaar informeren en netwerken. Een uitzondering vormt het domeinoverleg onderwijs, omdat hieraan een wettelijke grondslag is gekoppeld.

In 2016 zijn we ook gestart met de uitwerking van de vastgestelde adviezen. Daarbij werken we op basis van een bestuurlijke opdracht. De belangrijkste elementen daarvan zijn co-creatie en werken met één investeringsbudget voor het hele gebied. Inwoners bepalen hoe het budget over de genoemde opgaven in de voorzieningenkaart verdeeld wordt. De investeringsvoorstellen die hieruit voortkomen leggen we ter besluitvorming aan de gemeenteraad voor.

1. Visie op gemeentelijk vastgoed

Voorzieningen zoals schoolgebouwen, sportaccommodaties en wijk- en dorpshuizen kosten de gemeenschap geld. De kosten van de exploitatie drukken voor een lange periode (40 jaar) op de begroting. Na 40 jaar is er opnieuw een investering nodig voor renovatie of vervangende nieuwbouw. In de komende 10 jaar is 35% van de vastgoedportefeuille hieraan toe. De bedragen die we hiervoor nodig hebben schatten we in en nemen we op in het meerjarig investeringsplan (MIP). Het gaat om grote investeringen die leiden tot een forse stijging van de kosten voor accommodaties.

Aan de andere kant zien we dat er minder vraag naar ruimte is. Dat komt door krimp, ontgroening, hogere tarieven en minder subsidies. De eerste effecten daarvan zijn zichtbaar. We hebben te maken met meer leegstand en minder huurinkomsten bij de Horizonscholen. Verder vragen huurders om een verlaging van de huurtarieven. We verwachten dat deze trend van een dalende ruimtevrage en minder huuropbrengsten de komende jaren doorzet. Bij het opstellen van het MIP houden we rekening met deze ontwikkelingen.

Inzetten op het behoud van de huidige vastgoedportefeuille is niet alleen kostbaar, maar ook een maatschappelijk onverantwoorde strategie. Er is nu al overcapaciteit en die wordt de komende jaren alleen maar groter. De exploitatie van onderbezette accommodaties is op termijn niet meer houdbaar. Dat geldt niet alleen voor de gemeente, maar ook voor verenigingen en beheerstichtingen.

Daarom zijn we gestart met het opstellen van voorzieningenkaarten per gebied. Samen met inwoners stellen we plannen op voor het voorkomen van vervangingsinvesteringen met behoud of waar mogelijk versterking van de leefbaarheid. De uitgangspunten voor de voorzieningenkaart zijn:

1. het optimaliseren van het gebruik van bestaande accommodaties (goede spreiding, betere bezetting, multifunctioneel gebruik en inzet van niet-gemeentelijke gebouwen).

Wat op termijn moet leiden tot:

2. minder vierkante meters gemeentelijke voorzieningen (minder meters).
3. een hoger maatschappelijk resultaat en betere exploitatie (meer opbrengsten en minder kosten).

2. Gebiedsbudgetten

Bij de uitvoering van de voorzieningenkaartadviezen samen met de inwoners staan leefbaarheid en het algemeen belang voorop. Daarom willen we met gebiedsbudgetten gaan werken. Inwoners kiezen daarbij zelf hoe het budget verdeeld wordt. Hierna lichten we toe op welke manier we daarmee willen gaan werken.

Toelichting gebiedsbudget

De middelen voor het gebiedsbudget komen uit het MIP. De raad stelt de gebiedsbudgetten vast als op hoofdlijnen duidelijk is wat, waar, wanneer en voor wie we gaan verbouwen, aanpassen of bouwen. Als het gebiedsbudget bekend is maakt het dorp of de wijk een keuze uit de verschillende scenario's die het heeft opgesteld en de daarbij behorende investeringen. Die bespreken we vervolgens met het college. Daarna stelt de raad de definitieve investeringsbesluiten vast.

Verwerking voorzieningenkaartadviezen in MIP/begroting

De raad heeft in de programmabegroting 2016-2019 het eerste MIP vastgesteld. Daarin staan de (verwachte) investeringen in onderwijs, sport en ontmoeten tot en met 2019. In ieder voorzieningenkaartadvies staat een overzicht van de maatschappelijke voorzieningen die in de toekomst nodig zijn en de geschatte kosten daarvan. Alle (verwachte) investeringsbedragen berekenen we op basis van indexbedragen en zijn heel globaal. Bij de jaarlijkse actualisatie van het MIP in de programmabegroting voegen we steeds een extra jaar toe. Daar vragen we de raad dan ook geld voor. Dat doen we op basis van de lange termijn adviezen uit de voorzieningenkaarten (die een doorkijk tot 2030 geven), de leerlingenprognoses en andere relevante ontwikkelingen.

Uitgangspunten gebiedsbudget

1. Het gebiedsbudget bestaat uit de volgende middelen:
  - beschikbare middelen in het MIP voor de komende 4 jaar
  - budget voor het verduurzamen van de gebouwen. Dit is wel specifiek bedoeld voor investeringen in duurzaamheid.
2. Het gebiedsbudget is bedoeld voor investeringen in gemeentelijke gebouwen.
3. Het gebiedsbudget is bestemd voor alle projecten in het gebied. Uitgangspunten daarbij zijn:
  - investeringen leiden tot optimalisaties van gebouwen (bezetting, m², exploitatie)
  - we realiseren toekomstbestendige gebouwen voor een duurzaam verenigingsleven
  - sluitende gebouwexploitaties voor gebruikers en eigenaren
  - de gebiedsbudgetten zijn maximumbedragen. Als we in een bepaald gebied niet alles nodig hebben, kunnen we dat inzetten om knelpunten in andere gebieden op te lossen. Verder zetten we in op zo laag mogelijke investeringskosten met zoveel mogelijk rendement.
4. De raad neemt altijd het definitieve besluit over de investeringsvoorstellen.

3. Ontwikkelingen per domein

3.1 Onderwijs

Iedere twee jaar worden de leerlingenprognoses gemaakt. De meest recente zijn in 2015 vastgesteld. De trend is dat leerlingenaantallen dalen. Krimp is een onderwerp dat op dit moment alle schoolbesturen bezighoudt. In 2016 zijn de schoolbesturen voor het basisonderwijs met subsidie van het Rijk een onderzoek naar dit onderwerp gestart.

Krimp leidt in toenemende mate tot fusies en samenwerkingen. Zo is in 2015 het Mondriaancollege gefuseerd met het Hooghuis en in 2016 zijn stichting Primair en de NUT-scholen gefuseerd. Momenteel werken stichting OOG en stichting SKBO aan een geïntensiveerde samenwerking.

Tussen 2014 en 2030 zal het effect van ontgroening zijn uitgewerkt, maar hierbij is nog geen rekening gehouden met de effecten van de toename van het aantal statushouders.

De krimp leidt tot overcapaciteit. Daarom hebben we in 2013 onze visie op onderwijshuisvesting aangepast. We hebben in deze visie opgenomen dat we samen met schoolbesturen blijven investeren in de kwaliteit van onderwijs en onderwijshuisvesting, maar wel gericht op capaciteitsafname. Een lastig element is dat scholen niet evenredig krimpen. We zien op dit moment een wisselend beeld van groeiende en krimpende scholen. Hoewel er sprake is van een forse overcapaciteit moeten we als gemeente ook nog investeren in groei bij een aantal scholen.

Daarnaast komt er in 2017 hoogstwaarschijnlijk een nieuw schooltype in Oss: de zogenaamde vrije school onder aansturing van stichting Pallas. Hierdoor zal de onbalans tussen scholen met leegstand en scholen die ruimte vragen verder toenemen. Het vergt creativiteit en goed overleg om op een maatschappelijk verantwoorde manier met deze ontwikkelingen om te gaan.

Primair onderwijs

Er lopen diverse projecten om tot een vermindering van de capaciteit te komen. De scholencarrousel Ruwaard, die in 2013 gestart is, is afgerond. Ook in de wijk Oss Noord-West hebben we in de voorzieningenkaart met het onderwijs en de kinderopvang een start gemaakt om tot een scholencarrousel te komen. In Herpen is in het kader van de voorzieningenkaart een traject gestart om tot besluitvorming over nieuw- of verbouw van de basisschool te komen. De Nicolaaschool en de Nieuwe Link hebben tijdelijke uitbreiding aangevraagd in verband met groei van de school.

We hebben de warme overdracht van middelen en taken voor het groot onderhoud van de schoolgebouwen aan het basis- en speciaal onderwijs afgerond. Door de overdracht hebben bijna alle schoolbesturen adviseurs in de arm genomen. We zien dat de taakoverdracht ook leidt tot nieuwe inzichten op het gebied van huisvesting. Dit is vooral aan de orde waar schoolbesturen te maken hebben met scholen in MFA's (multifunctionele accommodaties). In combinatie met de krimp leidt dit tot een focus op beheersing van de kosten.

Voortgezet onderwijs

Ook bij het voortgezet onderwijs wordt in goed overleg gewerkt aan het terugbrengen van de overcapaciteit. Het Mondriaancollege en het Hooghuis zijn in 2014 gefuseerd. Door deze fusie was het mogelijk om het gebruik van schoolgebouwen van het Hooghuis te herschikken. Hierdoor kunnen we de noodlokalen bij de Hooghuis scholen weghalen en de voormalige St. Jan Mavo aan de Koornstraat herbestemmen. In 2015 heeft het Hooghuis ook besloten om de school in Ravenstein te sluiten. Voor dit schoolgebouw onderzoeken we de mogelijkheden voor herbestemming in samenhang met de uitkomst van de voorzieningenkaart Ravenstein. De krimp is voor het Hooghuis ook aanleiding geweest een huisvestingsplan op te stellen. We verwachten dat het Hooghuis op termijn nog één gebouw aan ons zal overdragen. Verder zal in 2017 de nieuwe praktijkschool de Singel haar deuren openen.

Speciaal onderwijs

Het speciaal onderwijs is een regionale voorziening. In combinatie met de wetswijzigingen voor het passend onderwijs is het lastig om leerlingenprognoses te maken die goed aansluiten bij de ontwikkelingen. Het duurt waarschijnlijk nog tot 2020 voordat de effecten van deze wetswijziging duidelijker worden.

Dat geldt ook voor de effecten van de Participatiewet die nieuwe uitdagingen met zich meebrengt voor de doelgroep van het speciaal onderwijs.

Daarnaast leidt het passend onderwijs tot nieuwe samenwerkingsverbanden en regionale verhuizingen.

Implementatie beleidsregels verhuur en overdracht beheer Horizonscholen

We willen het beheer op de Horizonscholen aan stichting SKBO en OOG overdragen. De uitzonderingen hierop zijn de Morgenster in Ravenstein, waar het beheer al in 2012 is overgedragen, en de Metoor. Bij de Metoor is ervoor gekozen om het gebouw op te delen in een schooldeel, een wijkhuisdeel en een middendeel met kinderopvang en peuterwerk. De stichting SKBO en OOG werken aan plannen voor verkleining, compartimentering voor verhuur en verduurzaming. Daarmee willen ze de gebruikskosten van het gebouw verlagen. Deze plannen worden in het najaar van 2016 afgerond en beoordeeld. Op basis van de plannen leggen we een investeringsvoorstel aan de gemeenteraad voor.

3.2 Sport

De demografische ontwikkelingen zijn ook merkbaar bij de sport. Het aantal jeugdleden bij sportclubs daalt. Sporten die populair zijn bij ouderen groeien juist als gevolg van de vergrijzing. Ook sporten mensen meer buiten verenigingen om. Specifieke sportaccommodaties hiervoor zijn niet nodig of worden via particulier initiatief gerealiseerd. Wel willen we stimuleren dat ook deze groep sporters de bestaande (sport)voorzieningen meer gebruikt. Bijvoorbeeld door sportparken voor hen interessanter te maken en door verenigingen te helpen een breder (sport)aanbod te ontwikkelen. We zien bij de Talentencampus concrete mogelijkheden om daarmee een start te maken.

Verenigingen geven aan moeite te hebben om vrijwilligers voor een langere periode aan zich te binden. Tegelijkertijd worden sportverenigingen steeds vaker gevraagd een maatschappelijke bijdrage te leveren, bijvoorbeeld aan het onderwijs. Het tekort aan vrijwilligers in combinatie met meer maatschappelijke verwachtingen legt een druk op de verenigingen. Tenslotte is ook de sporter kritischer op de kwaliteit van sportaccommodaties en worden de (wettelijke) eisen aan sportvoorzieningen steeds hoger. Deze maatschappelijke ontwikkelingen in relatie tot de toekomst van de sportaccommodaties wegen we af in de voorzieningenkaart. De voorzieningenkaartadviezen zijn richtinggevend voor de investeringsbesluiten. Het domeinoverleg met de sportverenigingen is bedoeld om elkaar te informeren en te netwerken. We hebben gezamenlijk de intentie een nieuwe koers uit te stippelen. De bezuinigingen bij de buitensport versterken ook de noodzaak en het belang hiervan. Daarom werken we samen met de verenigingen en de Regiegroep Voetbal Oss toekomstscenario's voor de sportparken uit. Het Sportexpertisecentrum (SEC) ondersteunt de verenigingen hierbij. Verschillende verenigingen nemen ook zelf stappen om meer samen te werken, te clusteren of zelfs te fuseren. We verwachten dat we in 2017 in goed overleg met de verenigingen concrete maatregelen kunnen nemen om de overcapaciteit te verminderen. Voor het voetbal werken we hierin constructief samen met de Regiegroep. De formele besluiten over investeringen lopen ook hier volgens de kaders van de voorzieningenkaart.

De komende jaren zijn extra investeringen in binnensportaccommodaties noodzakelijk, met name de gymzalen. Hier kiezen we in zijn algemeenheid voor renovatie in plaats van nieuwbouw en bij voorkeur voor sportzalen in plaats van gymzalen. Sportzalen zijn namelijk niet alleen geschikt voor het onderwijs, maar ook beter te gebruiken door sportverenigingen. Daarnaast is de bezetting van de meeste gymzalen matig. Gelet op de bevolkingsontwikkeling verwachten we hierin geen verbetering. We hebben in 2016 een onderzoek naar de bezetting laten uitvoeren, onder andere op basis van de leerlingenprognoses. De resultaten hiervan bespreken we in 2017 met scholen, sportverenigingen en andere gebruikers. Op basis daarvan willen we in samenhang met de voorzieningenkaartadviezen tot investeringsbesluiten komen.

3.3 Wijk- en dorpshuizen

We hebben ruim twintig wijk- en dorpshuizen in de gemeente. Er zijn verschillen in eigendom, beheer en gebruik van deze voorzieningen. Voor wijk- en dorpshuizen spelen dezelfde ontwikkelingen als bij de sport: de demografische ontwikkeling van ontgroening en vergrijzing, de individualisering van de samenleving, het toenemen van de kwaliteitseisen aan de gebouwen en de terugloop van de inzet van vrijwilligers. De bezetting overdag is vaak mager, terwijl de doordeweekse avonden meestal goed bezet zijn. Een aandachtspunt is hoe we voorzieningen voor alle inwonersgroepen, jong en oud, met of zonder verenigingsverband, toegankelijk houden. Betaalbaarheid speelt daarbij doorlopend een rol. Het is ook steeds lastiger om bestuursleden te vinden voor de beheerstichtingen van deze gebouwen.

In Geffen en Oijen staan nieuwe MFA's waarin onderwijs en ontmoetingsfuncties samen gebruik maken van voorzieningen. De MFA Oijen is in 2016 uitgeroepen tot de meest duurzame school van Nederland. In de Krinkelhoek opent in 2016 het wijkcentrum nieuwe stijl Metoor. Er is een laagdrempelige inloop, een huiskamer en een buurtkeuken. Metoor vervangt de oude Krinkelhoeksoos aan de Oijenseweg. In Haren en Maren-Kessel wordt intensief samengewerkt met lokale horeca. In de Ruwaard onderzoeken we samen met BrabantWonen en BrabantZorg hoe D'n Iemhof en Sterrebos kunnen worden geïntegreerd tot een huis voor de wijk. Ook in Noord West, Oss Zuid, Ravenstein en Herpen werken we aan plannen voor ontmoeten. Dit doen we integraal en gebiedsgericht in het proces uitvoering voorzieningenkaart.

Al deze ontwikkelingen vragen extra aandacht voor wijk- en dorpshuizen. We overleggen minimaal twee keer per jaar met de beheerstichtingen over deze kwesties. Er liggen kansen door meer samen te werken met plaatselijke horeca, activiteiten te clusteren of juist te verdelen over andere accommodaties, en door alle ruimtes multifunctioneel te gebruiken.

We hebben op dit moment vier wijk- en dorpshuizen met financiële tekorten in de exploitatie. In 2016 zijn we een onderzoek gestart om in beeld te brengen of en hoe we kunnen leren van de beter draaiende wijk- en dorpshuizen en landelijke voorbeelden. De uitkomsten van dit onderzoek gaan we ook gebruiken bij de herijking van het (uitvoerings)beleid op wijk- en dorpshuizen.

3.4 Cultuur

Bij cultuur onderscheiden we de (boven)stedelijke, professioneel beheerde voorzieningen, zoals theater De Lievekamp, Museum Jan Cunen, Muzelinck en De Groene Engel en de voorzieningen voor het culturele verenigingsleven. Het streefbeeld voor de totale professionele kunst- en cultuursector is behoud van het brede scala aan culturele functies in Oss. Kernwaarden zijn cultuureducatie en toegankelijkheid met focus op de culturele samenwerking en verbondenheid met de Osse samenleving.

In het culturele verenigingsleven spelen dezelfde ontwikkelingen zoals we hiervoor hebben beschreven bij wijk- en dorpshuizen en sport. Sommige organisaties, zoals harmonieën en fanfares, hebben moeite om jeugdleden te vinden. Andere organisaties, zoals zang- en toneelverenigingen, kennen deze ontwikkeling niet. Deze verenigingen hebben echter soms moeite om geschikte oefenruimte te vinden.

De bibliotheken hebben met grote veranderingen te maken door de 'ontlezing' als gevolg van de digitale ontwikkelingen. Zij hebben daarom minder behoefte aan grote vaste voorzieningen. Bibliotheken ontwikkelen zich in toenemende mate tot culturele informatiebemiddelaars. Ze steunen de leesontwikkeling van jongeren in samenwerking met het onderwijs. Een breed toegeruste centrale voorziening, een aantal flexibele kleinere verdeelpunten en een modern distributiesysteem passen bij deze ontwikkelingen.

De bibliotheek in Oss sluit goed aan bij deze ontwikkelingen.

Paragraaf investeringsplan

Inleiding

In deze paragraaf staat het meerjareninvesteringsplan centraal. Het plan heeft 2 doelen:

- het geven van inzicht in de lopende investeringen
- het voorleggen van voorgenomen investeringen aan de gemeenteraad

Het vaststellen van de begroting (en daarmee het investeringsplan) is de basis voor het uitvoeren van de investeringen. Daarbij is het totale investeringsbedrag per programma leidend. De opgenomen investeringsbedragen in 2016 en 2017 zijn na het vaststellen van deze begroting direct beschikbaar voor uitvoering. De investeringen in de jaren daarna zijn meer een doorkijk.

Investeringen waarvan de kaders nog onvoldoende duidelijk zijn leggen we apart aan de gemeenteraad voor. Ook als in 2017 extra investeringen nodig zijn leggen we afzonderlijke voorstellen aan de gemeenteraad voor.

1. Wat is een investering?

Investeren is het aanschaffen van goederen met een meerjarig nut. Bij investeringen is er een onderscheid tussen investeringen met een economisch nut en investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut.

Tot nu toe activeerden we alleen investeringen met een economisch nut. Investerings met een maatschappelijk nut schreven we in één keer af. Vanaf 1 januari 2017 moeten we investeringen met een maatschappelijk nut ook activeren. Dat staat in de gewijzigde verslagleggingsvoorschriften (BBV).

Daarnaast is er een onderscheid in vervangingsinvesteringen en nieuwe investeringen.

Vervangingsinvesteringen worden gedaan ter vervanging van oude investeringen. Alle overige investeringen zijn nieuwe investeringen.

2. Investeringsplan 2017-2020

Het investeringsplan bestaat uit twee onderdelen:

Lopende investeringen

Dit zijn investeringen die we op dit moment uitvoeren. Deze heeft de raad eerder al vastgesteld.

Geplande investeringen

Dit zijn investeringen die we van plan zijn te gaan doen.

Dit onderscheid is anders dan in voorgaande jaren. We maken nu een duidelijker onderscheid tussen investeringen die al uitgevoerd worden en investeringen die we van plan zijn te gaan doen. Dat geeft een beter inzicht in wat er al loopt en wat nog planvorming is. Dat geeft ook een duidelijker beeld van waar nog keuzes in te maken zijn en waar niet.

3. Lopende investeringen

In de volgende tabel geven we een overzicht van de lopende investeringen per 15 augustus 2016. We laten per programma zien hoe groot de investeringsbedragen zijn, hoeveel daarvan we tot nu toe besteed hebben en welk bedrag we nog moeten uitgeven.

bedragen in euro's

Programma	Investering	Besteed	Nog uit te geven
2. Werk, inkomen en onderwijs	5.684.800	2.027.681	3.657.119
3. Voorzieningen voor sport, cultuur en ontmoeten	9.054.723	6.790.970	2.263.753
5. Mobiliteit en openbare ruimte	12.254.000	10.468.961	1.785.039
8. Economie en vrije tijd	60.000	61.829	-1.829
9. Bestuur, organisatie en dienstverlening	3.310.780	2.248.317	1.062.463
Totaal	30.364.303	21.597.758	8.766.545

Toelichting lopende investeringen

Programma 2. Werk, inkomen en onderwijs

De lopende investeringen binnen dit programma zijn de brede school Lith (€ 4,2 miljoen) en de aanpassingen aan de Poolster in het kader van de scholencarrousel Ruwaard (€ 1,5 miljoen). Het bedrag voor de Poolster hebben we al helemaal uitgegeven. Het bedrag dat we nog moeten uitgeven is dus vooral voor de brede school in Lith.

Programma 3. Voorzieningen voor sport, cultuur en ontmoeten

De investeringen binnen dit programma zijn als volgt te clusteren: € 6,6 miljoen voor sport, € 1,8 miljoen voor ontmoeten en € 665.000 voor de verbouwing van Museum Jan Cunen.

Bij sport is het grootste deel van het bedrag al uitgegeven, namelijk € 5,8 miljoen. De investeringen die hieronder vallen zijn de revitalisering van sportpark Amstelhoef, de renovatie van sportzaal de Zeuven Wilgen, kunstgrasvelden bij OSS'20 en het clubhuis van SV Top Oss.

De projecten onder ontmoeten zijn de wijkaccommodatie Krinkelhoek en het buurtcentrum in de brede school van Lith. Van het investeringsbedrag voor de Krinkelhoek is ongeveer de helft uitgegeven. Voor het buurtcentrum in Lith hebben we nog geen uitgaven gedaan.

Programma 5. Mobiliteit en openbare ruimte

De grootste lopende investering in dit programma is de activering van een deel van de N329/Weg van de Toekomst, namelijk € 12,2 miljoen. Uit de tabel blijkt dat een groot deel van dit bedrag ook al uitgegeven is.

Programma 8. Economie en vrije tijd

Onder dit programma valt één investering, namelijk de nieuwbouw van het hertenkamp. Deze investering is afgerond. We hebben iets meer uitgegeven dan gepland, namelijk € 1.829.

Programma 9. Bestuur, organisatie en dienstverlening

De lopende investeringen in dit programma zijn grotendeels te verdelen in ICT (€ 1,9 miljoen) en rollend materieel (€ 900.000). Aan ICT is al € 1,3 miljoen besteed, aan rollend materieel € 800.000. Bij rollend materieel gaat het vooral om de aanschaf van vuilniswagens.

4. Geplande investeringen

In de volgende tabel geven we per programma een overzicht van de geplande investeringen tot en met 2020. Daarbij geven we aan hoe de besluitvorming loopt:

- A: het is een administratief proces waar geen afzonderlijk college- of raadsbesluit voor nodig is of dit besluit is al genomen
- C: er is een collegebesluit nodig
- R: er is een raadsbesluit nodig

Zoals we in het begin van deze paragraaf benoemd hebben maken we hier ook een onderscheid tussen vervangingsinvesteringen (V) en nieuwe investeringen (N). Nieuwe investeringen leggen we altijd aan de gemeenteraad voor. Bij vervangingsinvesteringen is dat niet altijd nodig, bijvoorbeeld de vertaling van de beheerplannen voor de openbare ruimte.

bedragen x € 1.000

Investering	Besluit	Type	2016	2017	2018	2019	2020	Bijdrage reserves
2. Werk, inkomen en onderwijs								
Algemeen	A	N	215					Nee
Onderwijshuisvesting								
Huisvesting 't Schrijverke (MIP)	R	N	50	229				Nee
Praktijkschool de Singel	A	N	5.300					Nee
Investering MIP onderwijs	R	N			2.011			Nee
Investering MIP onderwijs algemeen	R	N				11.510		Nee
Totaal programma			5.565	229	2.011	11.510		
3. Voorzieningen voor sport, cultuur en ontmoeten								
Kunstgrasveld OSS	A	V	393					Nee
Natuurgras Koppelsteeg	A	V	243					Nee
Renovatie kleedaccommodatie Rijsbos (MIP)	C	N		140				Nee
Renovatie kleedaccommodatie MHC	A	N	300					Nee
Schakelapparatuur Nooit Gedacht	A	V	11					Nee
Investeringen MIP buitensport	R	N		2.000				Nee
Investeringen MIP binnensport	R	N			823	2.446		Nee
MFA Herpen (MIP)	R	N	50	307				Nee
MFA Ravenstein (MIP)	R	N		193				Nee
MFA Ussen (MIP)	R	N		335				Nee
Ontmoeten Ruwaard (MIP)	R	N	50	250				Nee
Investeringen MIP ontmoeten	R	N			10.665	1.240		Nee
Verduurzaming MIP	R	N		266	2.166	1.038		Ja
Verbouw Museum Jan Cunen	A	N	188					Ja
Totaal programma			1.235	3.491	13.654	4.724		
4. Veiligheid								
Nieuwbouw kazerne Ravenstein	A	N	94	846				Nee
Herbouw of nieuwbouw brandweerkazerne Oss	R	N		500	5.000			Nee
Totaal programma			94	1.346	5.000			
5. Mobiliteit en openbare ruimte *								
Groen	C	V		628	628	628	628	Nee
Openbare verlichting	C	V		619	621	803	585	Nee
Parkeren	C	V		24	14	28	65	Nee
Verkeersregelininstallaties	C	V		202	177	77	30	Nee
Wegen	C	V		499	299	299	299	Nee

Totaal programma				1.972	1.739	1.835	1.607	
6. Duurzaamheid, milieu en natuur								
Ir. Diddewerf	A	N		1.642				Nee
Klein chemisch afval unit	A	V			20			Nee
Uitbreiding software afval	A	V	28					Nee
Vervanging minicontainers	R	V			2.100			Nee
Niet huishoudelijk afval (bedrijfsafval/compostering)	A	V		55	15			Nee
Vloeistofdichte vloeren milieustraat	A	V				30		Nee
Totaal programma			28	1.697	2.135	30		
7. Ruimtelijke ontwikkeling en wonen								
Units woonwagencentrum Geffen	A	V	9					Nee
Totaal programma			9					
9. Bestuur, organisatie en dienstverlening								
ICT hardware	A	V	145	492	1.313	705	220	Nee
ICT software	A	V	209	545	258	127	292	Nee
B.I.S. digitale informatie infrastructuur	A	V					45	Nee
Meubilair gemeentehuis	R	V				2.493		Nee
Rollend materieel **	C	V	420	691	612	228	763	Nee
Totaal programma			774	1.728	2.183	3.553	1.320	
TOTAAL ALLE PROGRAMMA'S			7.705	10.463	26.722	21.652	2.927	

* Het college stelt de investeringen in de openbare ruimte vast via het IUP (Integraal Uitvoeringsprogramma openbare ruimte) en de voortgangsrapportages hierover.

** Het college stelt de investeringen in rollend materieel vast op basis van het beheerplan rollend materieel.

Toelichting geplande investeringen

Programma 2. Werk, inkomen en onderwijs

De investeringen binnen dit programma hebben allemaal betrekking op onderwijshuisvesting. Het grootste concrete project is Praktijkschool de Singel. Verder staan in dit programma vooral de geraamde investeringsbedragen uit het meerjarig investeringsplan (MIP) voor onderwijs. Als we deze vertalen naar projecten leggen we dat aan de gemeenteraad voor.

Programma 3. Voorzieningen voor sport, cultuur en ontmoeten

De meeste investeringen in dit programma komen uit het meerjarig investeringsplan (MIP) voor onze maatschappelijke voorzieningen. We verwachten de grootste investeringen binnen het domein ontmoeten. Ook hier geldt dat we voorstellen aan de gemeenteraad voorleggen als we de totaalbedragen naar projecten gaan vertalen. Voor 2016 en 2017 hebben we een aantal concrete projecten opgenomen. Deze komen voor een groot deel uit het MIP en voor een deel uit eerdere planvorming.

Programma 4. Veiligheid

In dit programma staan 2 investeringen in brandweerkazernes: een investering in de brandweerkazerne in Ravenstein en een investering in de kazerne in Oss. Via de programmabegroting 2016-2019 hebben we besloten dat we de kazerne in Ravenstein gaan verplaatsen. De investering in Oss hebben we in programma 4 van deze begroting toegelicht. Het gaat om de realisatie van een basisspuihuis. Het dagelijks bestuur van de Veiligheidsregio heeft dat besloten.

Programma 5. Mobiliteit en openbare ruimte

In dit programma staan vooral de investeringen uit het IUP openbare ruimte (integraal uitvoeringsprogramma). Dat is nieuw ten opzichte van de vorige begroting. Dat komt door de aangepaste verslagleggingsvoorschriften (BBV). Daarin staat dat we investeringen in de openbare ruimte voortaan moeten activeren.

Programma 6. Duurzaamheid, milieu en natuur

De investeringen in dit programma hebben allemaal te maken met afval/de milieustraat. Verder gaan we in 2017 investeren in een goede huisvesting voor de Ir. Diddewerf via duurzame vernieuwbouw.

Programma 7. Ruimtelijke ontwikkeling en wonen

In dit programma staat een investering in het woonwagencentrum in Geffen.

Programma 9. Bestuur, organisatie en dienstverlening

Net als bij de vorige tabel hebben de grootste investeringen in dit programma te maken met ICT en rollend materieel. Verder hebben we in dit programma een investering voor de vervanging van het meubilair in het gemeentehuis opgenomen.

Bijlagen

Bijlage 1. Voortgangsrapportage Integraal Uitvoeringsprogramma (IUP) openbare ruimte

Inleiding

De uitvoering van projecten, zeker van complexe projecten, is en blijft een dynamisch proces. Door het constant blijven volgen van de projecten tijdens de voorbereiding en uitvoering krijgen we een goed inzicht in het uiteindelijke resultaat, de kosten en de inzet van subsidies.

In deze voortgangsrapportage geven we de financiële situatie en de voortgang van de IUP-projecten per eind juni 2016 op hoofdlijnen weer. Daarbij hebben we ook een doorkijk gemaakt naar de totale looptijd van de projecten.

1. Technische voortgang van de projecten (alle IUP-projecten)

In het volgende overzicht geven we aan welke technische mutaties de afgelopen periode hebben plaatsgevonden.

Status	Aantal
Startmoment uitvoering loopt volgens planning	132
Startmoment uitvoering wijzigt mogelijk	0
Startmoment uitvoering is bijgesteld	0
Nieuw project	3
Vervallen project	0
Project is gereed	24
Totaal	159

2. Voortgang op projectniveau

In de volgende tabel zijn alle projecten opgenomen waar een verandering heeft plaatsgevonden. Per project lichten we de verandering toe.

De onderscheiden projectfasen zijn:

A = Programmafase

B = Ontwerpfase

C = Bestekfase

D = Uitvoeringsfase

E = Technisch gereed

F = Financieel gereed

Projectnaam	Projectfase	Toelichting
OV Fietsroute Oss-Oijen	F	Het project wordt afgesloten en verrekend met activiteit Investerings OV.
Asfaltonderhoud 2015 gebied 1 - 2 - 3	F	Het project wordt afgesloten. Een deel (€ 100.000) van de resterende werken wordt toegevoegd aan project Achterschajkstraat - Neerveldstraat. Het overige deel wordt via project Asfaltonderhoud 2016 afgewikkeld.
Asfaltonderhoud 2016 gebied 1 - 2 - 3	D	De geplande werken van Asfaltonderhoud 2016 zijn samengevoegd met de nog resterende werkzaamheden van asfaltonderhoud 2015.
Asfaltonderhoud Dorpenweg	F	Het project wordt afgesloten.

Projectnaam	Projectfase	Toelichting
Asfaltonderhoud op voetpaden 2015	F	Het project wordt afgesloten. De werkzaamheden zijn meegenomen in asfaltonderhoud 2015 - 2016.
Bijenlinten	F	Het project wordt afgesloten.
Kastanjebomen - herstel bomenstructuur 2014 gebied 3	F	Het project wordt afgesloten.
Renovatie diverse rioolstrengen	F	Het project wordt afgesloten (soloproject) en wordt verrekend met activiteit Investerings riolering.
Renovatie drukriolering 2e fase	F	Het project wordt afgesloten (soloproject) en wordt verrekend met activiteit Investerings riolering.
Achterschajkstraat - Neerveldstraat	A	Dit project is overgeheveld vanuit project Asfaltonderhoud 2015.
Haven groot onderhoud brug en sluis	F	Het project wordt afgesloten. Een deel is in een opdracht via dagelijks onderhoud afgewikkeld.
Herbestrating gebied 1 2015	F	Het project wordt afgesloten.
Hertogensingel incl. VRI/Oijenseweg zuid	A	Ten behoeve van de Oijenseweg is extra budget nodig voor nieuwe materialen voor verhardingen en riolering. Eerder was uitgegaan van hergebruik van oude materialen.
Hertogin Johannasingel < Oude Kerkstraat VOP	F	Het project wordt afgesloten. De nieuwe toestelregeling is goedkoper dan de verouderde regeling.
Horzak fietsverbinding met centrum fase 1	F	Het project wordt afgesloten.
Kerkstraat e.o.	F	Het project wordt afgesloten. Binnen dit project hebben we een aanbestedingsvoordeel gerealiseerd.
Ossemeer variatie leefgebieden	F	Het project wordt afgesloten.
Teugenaarsstraat	A	Uit de laatste inspecties is naar voren gekomen dat de riolering in de Teugenaarsstraat binnenkort aangepakt moet worden. Dit betekent dat ook voor het herstel van het wegdek middelen vrijgemaakt moeten worden. De kosten van riolering komen ten laste van rioleringsbeheer.
VAT Inhuur/Uitbesteding gebied 1 2015	F	Het project wordt afgesloten.
Zevenbergseweg	D	De kosten van aanpassing van de overweg zijn veel hoger dan ProRail in eerste instantie had aangegeven. Dit onderdeel van het project voert ProRail uit. Hierover hebben we zowel ambtelijk als bestuurlijk overleg gevoerd met ProRail. Dit hebben we ook afgestemd met de provincie in verband met de GGA-bijdrage.
Anjelierstraat	F	Het project wordt afgesloten.
Euterpelaan Noord industrieterrein	A	Voor een totale herinrichting is geen geld beschikbaar. We hebben besloten om alleen de technisch noodzakelijke maatregelen uit te voeren. De technisch noodzakelijke maatregelen bestaan uit vernieuwen van het riool, aanpak van groen, herstraten van wegdelen en het aanleggen van extra parkeervakken op verzoek van bewoners. Overige technische maatregelen schuiven we door naar de lijst met reserveprojecten.
Galliersweg riolering	D	Dit is een nieuw project, het is in uitvoering.
Gewandeweg/Looveltlaan VOP	F	Het project wordt afgesloten.
Hondenuitlaatplaatsen Oss 2013	F	Het project wordt afgesloten.

Projectnaam	Projectfase	Toelichting
Julianasingel VOP	F	Het project wordt afgesloten. De nieuwe toestelregeling is goedkoper dan de verouderde regeling.
Landweerstr Zuid e.o. deel 1 (Hoogheuvelstr.fase 1+2, Gasstraat Oost fase 2)	F	Het project wordt afgesloten.
Looveltlaan VOP	F	Het project wordt afgesloten. De nieuwe toestelregeling is goedkoper dan de verouderde regeling.
Park Mikkeldonk	F	Het project wordt afgesloten.
Geffen Heesterseweg fietspad	F	Het project wordt afgesloten.
Lith herinrichting notenboomgaard	F	Het project wordt afgesloten.
Ravenstein Nieuwstraat	A	Dit is een project voor het oplossen van het structurele probleem van wateroverlast bij hevige buien.
Staaistraat Neerloon	F	Het project wordt afgesloten.
Opstellen IUP 2013 - 2016	F	Het project wordt afgesloten, het budget is niet meer nodig.

3. Financiën

Op dit moment is er een nadelig resultaat van € 307.762 op de IUP-projecten (de afwijking is c.a. 3% van het beschikbaar budget). Dit resultaat analyseerden we naar de dekkingsbron. Een project kan namelijk gevoed worden uit de middelen voor riolering, de middelen voor bodemsanering, het grondbedrijf en beheergelden. Om een zuiver beeld te schetsen herleiden we het resultaat naar deze groepen terug.

In dit geval is sprake van een overschot op de beheergelden (€ 33.738) en een tekort op de middelen voor rioleringsbeheer (€ 341.500).

Het overschot op de beheergelden willen we storten in de Reserve IUP en reserveren voor eventuele calamiteiten. Het tekort op de middelen voor rioleringsbeheer wordt veroorzaakt door de kosten van vervanging van de riolering in de Teugenaarsstraat en aanvullende rioleringswerkzaamheden ten behoeve van het project Hertogensingel/Oijenseweg zuid. Daarom brengen we deze kosten ten laste van rioleringsbeheer.

Het project Euterpelaan voeren we anders uit dan we oorspronkelijk voorzien hadden. Voor een totale herinrichting zijn op dit moment niet genoeg middelen beschikbaar. We hebben ervoor gekozen om nu alleen de technisch meest noodzakelijke maatregelen uit te voeren. De overige technische maatregelen plaatsen we op de reservelijst. Hierdoor komen er onderhoudsgelden vrij die we onder andere voor de Teugenaarsstraat kunnen inzetten.

Bijlage 2: Overzicht incidentele baten en lasten

In de volgende tabel geven we een overzicht van de incidentele baten en lasten. Incidenteel houdt in dat het gaat om baten en lasten die een tijdelijk karakter hebben. Deze zitten slechts één of enkele jaren in de begroting.

Dit overzicht geeft niet alleen inzicht in de incidentele baten en lasten, maar is ook een hulpmiddel bij het beoordelen van het structurele begrotingssaldo. De baten en lasten die niet incidenteel zijn, zijn immers structureel van aard. Het structurele begrotingssaldo geeft aan of de structurele lasten met structurele baten worden afgedekt. Als dat het geval is, is de begroting structureel in evenwicht. In het hoofdstuk over de financiële positie, aan het begin van de programmabegroting, voeren we deze toets uit.

Een overzicht van de geraamde structurele toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves, zoals het BBV voorschrijft, is in het financieel overzicht van de begroting opgenomen (bijlage 5 in dit document). In de nota reserves, die tegelijk met deze programmabegroting in de gemeenteraad wordt behandeld, zijn de reserves uitgebreid toegelicht.

+ is incidentele lasten
- is incidentele baten
bedragen x € 1.000

Progr.	Bron*	Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
1	TR 2015 en PB 2016-2019	Lagere kosten Wmo hulp bij het huishouden	-125				
1	PB 2016-2019	Vorming brede welzijnsinstelling	50	50			
1	PB 2016-2019	Innovatiebeleid huishoudelijke verzorging	150				
1	PB 2016-2019	Impuls Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo)	500	500			
1	PB 2017-2020	Stelpost Wmo/AWBZ	-700				
1	PB 2017-2020	Extra kosten uitvoering Jeugdwet	1.650				
2	PB 2016-2019	Talentencampus	120	120	120		
2	PB 2016-2019	Kwetsbare jongeren	200	200	200		
2	PB 2017-2020	Onderwijsvernieuwing		75	75		
2	PB 2017-2020	Hogere kosten leerlingenvervoer	120				
3	PB 2015-2018	Frichtiekosten/investeringen hervormingen cultuur	255				
3	PB 2016-2019	Omroep Maasland	70	70	70		
3	PB 2017-2020	Garantiesubsidie Golfbad	60	60			
3	PB 2017-2020	Verlagen bezuiniging Muzelinck		100			
4	PB 2017-2020	Lagere bijdrage 2015 Veiligheidsregio Brabant-Noord	-130				
4	PB 2017-2020	Voortzetting Taskforce Brabant-Zeeland		25	25	25	
5	VJN 2014	Duurzame openbare verlichting	550	300			

5	PB 2015-2018	Onderhoud civieltechnische kunstwerken	200	200		
5	PB 2017-2020	Kwaliteitsslag straten rondom centrum		400		
5	PB 2016-2019 en PB 2017-2020	Bomenbeleid	75	210		
6	PB 2016-2019 en PB 2017-2020	Duurzaamheid	100	150	150	
7	PB 2016-2019	Startersleningen	210			
7	TR 2016	Omgevingswet	50			
7	TR 2016	Voorziening geldlening terrein motorcross Nieuw Zevenbergen	53			
7	PB 2017-2020	Ontwikkelen motorsportcircuit Nieuw Zevenbergen	50	50		
7	PB 2017-2020	Leges omgevingsvergunningen	800			
7	PB 2017-2020	Extra storting reserve stadscentrum		200	200	
7	PB 2017-2020	Vorbereiding Omgevingswet en nieuwe omgevingsvisie		410	460	150
7	PB 2017-2020	Waterveiligheid Maas				1.300
8	PB 2017-2020	Bijdrage aan Kracht van Oss		300		
8	PB 2017-2020	Impuls vrijetijdseconomie		80	80	
9	PB 2014-2017	Omgevingsdienst Brabant Noord (ODBN)	162			
9	TR 2016	Uitvoeringskosten Participatiewet	90			
9	TR 2016	Inhuur Ruimtelijke en stedelijke ontwikkeling	100			
9	PB 2017-2020	Verhoging ICT-budget	570			
9	PB 2017-2020	Vrijval reserve meubilair	-813	-216	-216	-216
9	PB 2017-2020	Capaciteit opstellen en uitvoeren voorzieningenkaartadviezen		144	144	
9	PB 2017-2020	Lagere kosten contractmanagement Wmo	-72			
10	PB 2014-2017	Egalisatie incidentele saldi via algemene reserve	-1.388			
divers	divers	Overige incidentele baten en lasten	-10	30		
Saldo incidentele baten en lasten			2.947	3.458	1.308	1.259
						0

* VJN = voorjaarsnota, PB = programmabegroting, TR = financiële tussenrapportage

Bijlage 3: Budgettair neutrale wijzigingen

In de programma's staan in de tabel bij onderdeel 9 budgettair neutrale wijzigingen. Dit zijn wijzigingen die niet inhoudelijk van aard zijn en per saldo geen geld kosten. Soms gaat het over wijzigingen binnen één programma, in andere gevallen zijn de wijzigingen programma-overstijgend. Volgens de voorschriften van het BBV (Besluit Begroting en Verantwoording) moeten we deze wijzigingen zichtbaar maken en rapporteren.

Dat doen we op de volgende manier:

In de programma's waarbij budgettair neutrale wijzigingen voorkomen hebben we in de tabel bij onderdeel 9 steeds één totaalregel opgenomen. In deze bijlage staat het totaaloverzicht, waarbij we wijzigingen boven de € 50.000 toelichten.

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Programma 1	-832	-1.509	-362	-225	-224
Programma 2	-64	166	-453	-452	-450
Programma 3	199	524	525	525	526
Programma 4	0	22	21	21	21
Programma 5	-36	-2	-2	-2	-2
Programma 6	0	-111	-108	-100	-93
Programma 7	0	89	89	89	89
Programma 8	0	5	5	5	5
Programma 9	1.755	2.143	1.663	1.526	1.526
Programma 10	-1.023	-1.327	-1.378	-1.387	-1.397
Totaal wijzigingen	0	0	0	0	0

Toelichting wijzigingen boven de € 50.000

De belangrijkste wijzigingen zijn:

- We verplaatsen het budget voor de lokale ombudsman voor de drie decentralisaties in het sociaal domein van programma 1 naar programma 9. Het gaat om een bedrag van € 35.000 in 2016 en € 80.000 vanaf 2017.
- We verhogen de formatie voor de doorontwikkeling en de transformatieagenda van het sociaal domein. Door de transitie hebben we ook in programma 4. Veiligheid taakuitbreidingen en behoefte aan meer capaciteit. De totale kosten voor deze extra personele capaciteit zijn € 227.000 per jaar. Deze betalen we uit het budget voor implementatie Wmo.
- We verlagen de stelpost Wmo met structureel € 150.000. Dit geld zetten we in om naast directe zorgverlening aan inwoners ook een goede organisatie op te zetten om de noodzakelijke dienstverlening te kunnen uitvoeren.
- We verplaatsen een inhuurbudget van het Vastgoedbedrijf van programma 2 naar programma 9. Het gaat om een afgerond bedrag van € 50.000.
- We verhogen de subsidies aan de professionele instellingen met de looncompensatie. Daarbij kijken we naar de CAO van de specifieke sector. De totale kosten hiervan zijn afgerond € 109.000 in 2017 en € 160.000 vanaf 2018. Deze staan op de programma's 1, 2, 3 en 8. We betalen de kosten uit de stelpost loon- en prijscompensatie die we hiervoor hebben. Deze staat op programma 10.
- We stellen de budgetten voor de sporthallen bij. Reden hiervan is dat we vanaf september 2016 geen BTW meer mogen verrekenen bij de exploitatie van sporthallen voor zover het primair onderwijs betreft. Het nadeel vangen we op binnen sport (€ 350.000).
- We storten in 2016 € 123.000 in de reserve voor bouwkundige aanpassingen van Museum Jan Cunen. Dit geld halen we uit de voorziening voor het onderhoud van het museum (€ 60.000) en de reserve voor de verzelfstandiging van het museum (€ 63.000). We hebben dus geen extra geld nodig. Er is afgesproken dat we een deel van de verbouwing van het museum op deze manier betalen.
- We verplaatsen een deel van het budget voor het onderhoud van de N329 van programma 5 naar programma 9. Het gaat om een jaarlijks bedrag van afgerond € 61.000 vanaf 2016.

- We onttrekken diverse bedragen aan de stelpost loon- en prijscompensatie binnen programma 10. Het gaat om ruim € 1 miljoen in 2016 en jaarlijks afgerond € 1,2 miljoen vanaf 2017. Hieruit betalen we de verhoging van de personele kosten als gevolg van de CAO-ontwikkeling (programma 9).
- Conform de verslagleggingsvoorschriften (BBV) hebben we de begrotingsjaarschijven van het grondbedrijf meegenomen in deze begroting. Hiervoor verwijzen we naar het Najaarsbericht van het grondbedrijf en de paragraaf grondbeleid.

Bijlage 4: Uitkomsten septembercirculaire 2016

In deze bijlage geven we een totaaloverzicht van de uitkomsten van de septembercirculaire 2016. We beginnen met een samenvattend overzicht in de tabel. Daarna lichten we elk onderwerp toe. In het tweede deel van de bijlage geven we een nadere analyse van de uitkomsten.

+ is nadeel: hogere uitgaven/lagere inkomsten

- is voordeel: lagere uitgaven/hogere inkomsten

bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Septembercirculaire 2016	-1.083	-597	-624	-1.228	-1.308
Af te zonderen posten					
Wmo huishoudelijke zorg	-59	-232	-232	-232	-232
Opvang vluchtelingen	1.081	1.081	0	0	0
Maatschappelijke opvang	-60	-60	-60	-60	-60
Vervallen regeling versterking peuterspeelzaalwerk	0	0	-177	-177	-177
Wmo 2015	0	-732	-686	-678	-633
Jeugdzorg	0	0	0	0	0
Participatiewet	0	-5	-4	-4	-4
Grootschalige Basisregistratie Topografie	0	44	44	44	44
Totaal af te zonderen posten	962	96	-1.115	-1.107	-1.062
Saldo septembercirculaire	-121	-501	-1.739	-2.335	-2.370

Septembercirculaire 2016

De septembercirculaire 2016 van de algemene uitkering uit het gemeentefonds laat ten opzichte van de meicirculaire 2016 een stijging zien van € 1,1 miljoen in 2016 oplopend tot structureel € 1,3 miljoen vanaf 2020.

Af te zonderen posten

Van de uitkomsten van de septembercirculaire moeten we nog diverse bedragen apart zetten voor specifieke onderwerpen. Deze beschrijven we hierna.

Wmo huishoudelijke zorg

De budgetten voor Wmo huishoudelijke zorg worden in 2016 per saldo met € 59.000 verlaagd. De jaren erna is er sprake van een nadeel van jaarlijks € 232.000. Reden hiervan is dat de omvang van de integratie-uitkering Wmo vanaf 2017 met € 30 miljoen structureel verlaagd wordt omdat gemeenten vanaf dat moment niet meer verantwoordelijk zijn voor de huishoudelijke verzorging voor Wlz-cliënten met een modulair pakket thuis. In de meicirculaire 2016 heeft het Rijk dit bedrag per abuis in mindering gebracht op de integratie-uitkering Sociaal domein, onderdeel Wmo 2015. De integratie-uitkering Sociaal domein, onderdeel Wmo, is per 2017 om dezelfde reden met hetzelfde bedrag verhoogd. Daarnaast heeft er een herverdeling tussen gemeenten plaatsgevonden die voor ons negatief uitvalt.

Opvang vluchtelingen

Via de algemene uitkering houden we rekening met een totaalbedrag van € 1.080.920 voor de opvang van vluchtelingen. Dit is een bedrag per jaar voor 2016 en 2017. Het is gebaseerd op het aantal te plaatsen vergunninghouders (244) en een bedrag van € 4.430 per vergunninghouder. Dit bedrag zonderen we af om deze geldstroom apart inzichtelijk te maken.

Maatschappelijke opvang

In de septembercirculaire is de verdeling van de landelijke gelden aangepast. Dit leidt voor ons tot een verlaging van het budget met € 60.000 structureel.

Vervallen regeling versterking peuterspeelzaalwerk

De regeling versterking peuterspeelzaalwerk komt met ingang van 2018 te vervallen. Dit leidt tot een verlaging van onze eigen budgetten met € 177.000 vanaf 2018. Het vervallen van deze regeling sluit aan bij de nieuwe wet waarbij er in de meicirculaire extra geld beschikbaar is gesteld voor voorschoolse voorzieningen voor peuters. Hierbij hebben we een bedrag ontvangen van € 50.000 in 2016 oplopend tot € 250.000 in 2020.

Wmo 2015

De integratie-uitkering sociaal domein, onderdeel Wmo 2015, wordt verlaagd met jaarlijks afgerond € 0,7 miljoen. Deze verlaging komt doordat groepen cliënten in een ander domein terecht zijn gekomen. Dit betekent dat het budget bij de start te hoog was. Dit wordt nu gecorrigeerd. Daarnaast vinden er de volgende meer beleidsinhoudelijke effecten plaats. Als eerste heeft het kabinet om meerpersoonshuishoudens waarbij één van de partners chronisch ziek is, en daardoor niet kan werken, financieel tegemoet te komen via een verlaging van de eigen bijdragen Wmo 2015. Hiervoor worden we gecompenseerd. Ten tweede, het overgangsrecht voor mensen met een Volledig Pakket Thuis met een lage zvp is levenslang verlengd waardoor de kosten ten laste blijven komen van de Wlz in plaats van de Wmo 2015. Het budget is hierdoor verlaagd. Als derde, in het Zorgakkoord 2014 is het extramuraliseren van VV4 en VG3 teruggedraaid. Dit leidt tot een verlaging van het budget. Als vierde, de omzetting van tijdelijke AWBZ-verblijfsindicaties naar Wlz-indicaties voor onbepaalde tijd betekent dat kosten ten laste blijven komen van de Wlz. Het budget Wmo 2015 wordt daardoor verlaagd. Verder is vanwege overgangsrecht voor Wlz-indiceerbaren en herinstromers Wlz een bedrag toegevoegd aan het Wmo budget 2015. Daarnaast is voor het regelen van tijdelijk verblijf voor (jong)volwassenen met een verstandelijke of licht verstandelijke beperking extra geld aan het budget toegevoegd. Als laatste, voor de landelijke regeling doventolk worden gelden uit de Wmo 2015 gehaald.

Jeugdzorg

De septembercirculaire bevat vanaf 2017 een jaarlijkse korting van afgerond € 0,5 miljoen op de integratie-uitkering sociaal domein, onderdeel jeugdzorg. Normaalgesproken vertalen we deze korting door in onze budgetten voor jeugdzorg. Dat doen we nu niet. In plaats daarvan vangen we het nadeel binnen onze totale begroting op. Dat doen we omdat er nog veel ontwikkelingen en onzekerheden zijn waardoor we het niet verantwoord vinden om deze korting op de budgetten voor jeugdzorg door te voeren.

Participatiewet

Het budget wordt zeer beperkt bijgesteld.

Grootschalige Basisregistratie Topografie

We ontvangen vanaf 2017 jaarlijks € 44.000 als compensatie van wegvallende inkomsten uit de GBKN (Grootschalige Basiskaart Nederland). De algemene uitkering is vanaf 2017 verhoogd in verband met een bijdrage in de beheerkosten van de Basisregistratie Grootschalige Topografie (BGT). De wet BGT is op 1 januari 2016 in werking getreden en op 1 januari 2017 zijn naar verwachting alle gemeenten aangesloten.

Saldo septembercirculaire 2016

Als we rekening houden met de bedragen die we moeten afzonderen voor specifieke onderwerpen is het voordeel wat uit de septembercirculaire komt als volgt:

- 2016: € 121.000
- 2017: € 501.000
- 2018: € 1.739.000
- 2019: € 2.335.000
- 2020: € 2.730.000

Analyse op hoofdlijnen

+ is negatief: minder inkomsten

- is positief: extra inkomsten

bedragen x € 1.000

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Samen de trap op/af (accres)	-115	-876	-2.087	-2.887	-2.985
Groot onderhoud gemeentefonds	0	-320	-465	-437	-492
Niet afzonderen korting jeugdzorg	0	474	474	474	474
Overige rijksontwikkelingen	-6	221	339	515	633
Totaal	-121	-501	-1.739	-2.335	-2.730

Samen de trap op/af

De ontwikkeling van de algemene uitkering wordt voor een belangrijk deel bepaald door de ontwikkeling van de rijksuitgaven. De rijksuitgaven stijgen waardoor ook de algemene uitkering stijgt. Deze stijging veroorzaakt het grootste voordeel tot zelfs bijna € 3 miljoen in 2020.

De jaren 2016 en 2017 worden voordeliger door extra rijksuitgaven op het gebied van defensie, veiligheid, zorg, onderwijs en armoedebestrijding. Voor de jaren erna is er sprake van een positieve ontwikkeling omdat in deze circulaire nu ook de actuele middellange termijn raming van het Centraal Planbureau is verwerkt. In de meicirculaire waren deze cijfers nog niet beschikbaar en nu blijken deze positiever te zijn. We hebben hier al deels rekening mee gehouden bij de berekening van de meicirculaire.

Groot onderhoud gemeentefonds

Door aanpassingen in de verdeling van het gemeentefonds ontvangen we op termijn jaarlijks € 0,5 miljoen extra. Dit komt door het zogenaamde groot onderhoud op het gemeentefonds.

De algemene uitkering is de grootste inkomstenpost voor gemeenten. De afgelopen jaren heeft hier landelijk groot onderhoud op plaatsgevonden. Het doel van het groot onderhoud is zorgen voor een toekomstbestendige basis voor het gemeentefonds en het gemeentefonds zo goed mogelijk over alle gemeenten verdelen.

Aanpassingen als gevolg van dit groot onderhoud leiden uiteraard tot herverdeel-effecten tussen gemeenten.

In 2015 is de tweede fase van het groot onderhoud in principe afgerond. We hebben de effecten in onze programmabegroting verwerkt. Dit met uitzondering van het cluster Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing. Over de herverdeling hiervan zijn landelijke discussies ontstaan. Daarom is toen besloten om de nieuwe verdeling in 2016 voor 33% in te voeren en ondertussen aanvullend onderzoek te doen. In de septembercirculaire is besloten om opnieuw 33% door te voeren.

Niet afzonderen korting jeugdzorg

Zoals eerder toegelicht zonderen we de korting op het budget van jeugdzorg niet af. Dit heeft als resultaat dat het totale voordeel van de septembercirculaire daalt met jaarlijks € 474.000 vanaf 2017.

Overige rijksontwikkelingen

Binnen de overige ontwikkelingen treden diverse effecten op door onder andere:

- Aanpassing van diverse maatstaven
- Een hogere uitkeringsbasis (landelijke toename van aantallen en bedragen per eenheid).

Dit nadeel staat in relatie met de hogere accessen.

Overig

Het kabinet stelt vanaf 2017 structureel € 100 miljoen beschikbaar voor de bestrijding van de gevolgen van armoede onder kinderen. De middelen zullen grotendeels aan gemeenten beschikbaar worden gesteld. De exacte omvang en verdeling wordt in de decembercirculaire opgenomen.

Bijlage 5: Financieel overzicht totale begroting

Het volgende overzicht laat de lasten en baten per programma zien, inclusief alle mutaties uit deze programmabegroting.

bedragen x € 1.000

Producten	2016		2017		2018		2019		2020	
	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
Programma 1. Zorg en welzijn										
Beleidsontwikkeling zorg en welzijn	321	0	291	0	271	0	271	0	271	0
Gezondheidszorg	2.693	-29	2.670	-29	2.670	-29	2.670	-29	2.670	-29
Jeugd en Opbouwwerk	2.172	-21	1.852	-21	1.757	-21	1.757	-21	1.757	-21
Jeugdzorg	22.962	-41	22.474	-41	22.609	-41	22.634	-41	22.634	-41
Wmo collectieve voorzieningen	8.928	-151	8.963	-86	8.836	-86	8.836	-86	8.836	-86
Wmo individuele voorzieningen	11.458	-2.757	10.299	-2.757	10.413	-2.757	10.550	-2.757	10.550	-2.757
Wmo/AWBZ	29.384	0	30.958	0	31.152	0	31.471	0	31.471	0
Totaal programma	82.059	-3.317	79.430	-3.064	79.582	-2.864	80.215	-2.864	80.091	-2.864
Programma 2. Werk, inkomen en onderwijs										
Basisonderwijs	6.539	-1.175	6.571	-1.261	6.571	-1.261	6.570	-1.261	6.570	-1.261
Beleidsontwikkeling Onderwijs	1.119	-888	1.119	-888	1.119	-888	999	-888	999	-888
Beleidsontwikkeling werk en inkomen	175	0	175	0	175	0	175	0	175	0
Inkomensvoorziening	23.938	-17.489	24.141	-17.489	24.292	-17.489	24.302	-17.489	24.302	-17.489
Kinderopvang	112	0	112	0	112	0	112	0	112	0
Onderwijsondersteunende activiteiten	1.970	-18	1.970	-18	1.970	-18	1.970	-18	1.970	-18
Participatiebudget	24.571	0	23.128	0	21.824	0	20.691	0	20.691	0
Schuldhelpverlening	1.206	0	1.206	0	1.206	0	1.206	0	1.206	0
Speciaal onderwijs	366	0	359	0	359	0	359	0	359	0
Volwasseneneducatie	147	-54	147	-54	147	-54	147	-54	147	-54
Voorschoolse educatie	1.270	-78	1.269	-78	1.324	-78	1.324	-78	1.324	-78
Voortgezet onderwijs	2.586	0	2.557	0	2.555	0	2.553	0	2.553	0
Totaal programma	63.419	-18.939	59.854	-19.025	57.716	-19.025	56.431	-19.025	55.651	-19.025
Programma 3. Voorzieningen voor sport, cultuur en ontmoeten										
Beleidsontwikkeling Kunst en cultuur	25	0	25	0	25	0	25	0	25	0
Bibliotheek	1.894	0	1.885	0	1.885	0	1.885	0	1.885	0
Cultuur	4.322	-126	3.975	-31	3.978	-31	3.908	-31	3.908	-31
Kunst	463	-86	387	-86	387	-86	387	-86	387	-86
Overige voorzieningen	476	-37	476	-37	476	-37	473	-37	473	-37
Sociaal-cultureel werk	2.034	-252	1.999	-252	2.582	-252	2.842	-252	2.842	-252
Sport	7.319	-1.804	7.300	-1.973	7.437	-1.973	7.665	-1.973	7.665	-1.973
Sportstimulering	605	-2	605	-2	605	-2	605	-2	605	-2
Totaal programma	18.475	-2.360	16.230	-1.956	16.168	-2.085	16.225	-2.032	16.564	-1.979
Programma 4. Veiligheid										
Integrale veiligheid	241	0	215	0	215	0	215	0	215	0

Toezicht en handhaving openbare orde	970	-57	970	-57	970	-57	970	-57	970	-57
Veiligheidsregio	4.111	-286	4.279	-286	4.378	-286	4.592	-286	4.592	-286
Totaal programma	5.433	-473	5.019	-32	5.143	-32	5.466	-32	5.520	-32

Programma 5. Mobiliteit en openbare ruimte

Begraven	438	-239	436	-239	436	-239	436	-239	436	-239
Hondenwacht	450	-524	415	-524	415	-524	415	-524	415	-524
Natuurgebieden	243	-68	243	-68	243	-68	243	-68	243	-68
Openbaar groen	5.650	-421	5.290	-21	5.287	-21	5.287	-21	5.287	-21
Parkeren	2.620	-2.966	2.636	-2.949	2.634	-2.953	2.631	-2.958	2.631	-2.958
Projecten Openbare ruimte	418	-273	93	-98	93	-98	93	-98	93	-98
Riolering	7.308	-7.932	7.429	-7.932	7.193	-7.932	7.193	-7.932	7.193	-7.932
Verkeer	4.006	-16	1.886	-16	2.353	-16	2.896	-16	1.921	-16
Wegen, straten en pleinen	10.844	-198	8.610	-198	8.249	-198	8.210	-198	8.210	-198
Totaal programma	38.728	-15.409	24.423	-12.108	24.210	-12.115	24.888	-12.062	24.021	-12.062

Programma 6. Duurzaamheid, milieu en natuur

Advisering en handhaving milieu	2.013	0	1.766	0	1.823	0	1.656	0	1.656	0
Afvalverwijdering bedrijven	395	-487	394	-487	394	-487	394	-487	394	-487
Afvalverwijdering particulieren	11.150	-12.333	10.282	-11.473	10.271	-11.473	10.260	-11.473	10.260	-11.473
Beleidsontwikkeling Afval	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Projecten milieu en buitengebied	972	0	851	0	823	0	800	0	800	0
Totaal programma	15.763	-13.388	13.617	-12.272	13.481	-12.213	13.197	-12.138	13.163	-12.138

Programma 7. Ruimtelijke ontwikkeling en wonen

Ruimtelijke ordening	2.021	-181	2.021	-181	2.021	-181	2.021	-181	2.021	-181
Strategische projecten/samenwerking	2.763	0	463	0	1.113	0	1.113	0	1.113	0
Volkshuisvesting	5.215	-2.940	5.193	-2.922	5.191	-2.922	5.189	-2.922	5.189	-2.922
Woningbouwcomplexen	1.603	-1.603	1.603	-1.603	1.603	-1.603	1.603	-1.603	1.603	-1.603
Totaal programma	16.527	-10.241	15.791	-12.567	15.449	-11.667	14.537	-11.423	11.512	-8.192

Programma 8. Economie en vrije tijd

Beleidsontwikkeling Lokale economie	887	0	971	0	971	0	806	0	806	0
Evenementen en stadspromotie	483	-10	482	-13	464	0	467	0	467	0
Haven	897	-522	832	-534	834	-547	837	-558	837	-558
Industrieterreinen	1.408	-1.408	1.408	-1.408	1.408	-1.408	1.408	-1.408	1.408	-1.408
Kermissen en Markten	426	-374	426	-374	426	-374	426	-374	426	-374
Overige bedrijfsmatige activiteiten	1.736	-1.679	1.734	-2.122	1.734	-1.679	1.734	-1.679	1.734	-1.679
Recreatie en toerisme	742	-37	742	-37	742	-37	742	-37	742	-37
Totaal programma	28.752	-25.045	21.862	-20.160	15.875	-13.936	24.235	-22.658	12.688	-10.401

Programma 9. Bestuur, organisatie en dienstverlening

Bevolking	942	-334	942	-334	942	-334	942	-334	942	-334
College	1.729	0	1.689	0	1.689	0	1.689	0	1.689	0
Raad en raadscommissies	1.182	-2	1.182	-2	1.182	-2	1.182	-2	1.182	-2
Rekenkamer	50	0	50	0	50	0	50	0	50	0

Resultaat kostenplaatsen	73.966	-58.592	71.526	-56.586	71.614	-56.527	71.600	-56.513	71.600	-56.513
Rij-/reis-/identiteitsdocumenten	1.423	-1.160	1.423	-1.160	1.423	-1.160	1.423	-1.160	1.423	-1.160
Vastgoedadministratie	390	-17	390	-44	390	-44	390	-44	390	-44
Verkiezingen	118	0	118	0	118	0	118	0	118	0
Wijkgericht werken	938	0	938	0	938	0	938	0	938	0
Totaal programma	31.663	-6.470	30.833	-3.595	30.036	-3.498	29.575	-3.254	29.771	-3.225

Programma 10. Financiën en belastingen

Algemene baten en lasten	736	0	752	0	751	0	749	0	749	0
Algemene uitkering	0	-159.666	0	-157.439	0	-156.872	0	-156.238	0	-156.238
Dividend en winstuitkering	9	-75	9	-75	9	-75	9	-75	9	-75
Onvoorzien	300	0	300	0	300	0	300	0	300	0
Overige belastingen	223	-512	223	-512	223	-512	223	-512	223	-512
OZB belasting	948	-16.313	956	-17.173	956	-17.173	956	-17.173	956	-17.173
Reserveringen	54	0	54	0	54	0	54	0	54	0
Treasury	14.564	-21.484	14.684	-21.355	15.477	-22.118	15.547	-22.086	15.547	-22.086
Totaal programma	15.844	-204.022	3.497	-183.424	4.013	-183.959	4.088	-183.724	5.678	-183.289

SALDO VAN BATEN EN LASTEN   **316.662** **-299.665** **270.555** **-268.203** **261.673** **-261.394** **268.857** **-269.211** **254.660** **-253.208**

bedragen x € 1.000

Producten: mutaties in reserves	2016		2017		2018		2019		2020	
	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten

Programma 1. Zorg en welzijn

Jeugd en Opbouwwerk	0	-100	0	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdzorg	0	-32	0	-97	0	0	0	0	0	0
Wmo collectieve voorzieningen	770	-60	620	-60	0	-60	0	-60	0	-60
Wmo individuele voorzieningen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Wmo/AWBZ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal programma	770	-1.639	620	-603	0	-60	0	-60	0	0

Programma 2. Werk, inkomen en onderwijs

Basisonderwijs	0	-375	0	-369	0	-367	0	-366	0	-366
Beleidsontwikkeling Onderwijs	0	-38	0	-36	0	-34	0	-32	0	-32
Beleidsontwikkeling werk en inkomen	0	0	0	-54	0	-54	0	0	0	0
Inkomensvoorziening	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Participatiebudget	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Speciaal onderwijs	0	-30	0	0	0	0	0	0	0	0
Voorschoolse educatie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Voortgezet onderwijs	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal programma	27	-508	0	-252	0	-234	0	-156	0	-155

Programma 3. Voorzieningen voor sport, cultuur en ontmoeten

Cultuur	0	-63	0	-51	0	-51	0	-51	0	-51
---------	---	-----	---	-----	---	-----	---	-----	---	-----

Kunst	586	-110	0	-31	0	-31	0	-31	0	-31
Sociaal-cultureel werk	46	0	46	0	46	0	46	0	46	0
Sport	0	-196	0	-192	0	-190	0	-189	0	-189
Sportstimulering	0	0	0	0	0	-128	0	0	0	0
Totaal programma	1.509	-2.299	59	-389	59	-388	59	-255	59	-251

Programma 4. Veiligheid

Veiligheidsregio	0	0	443	-477	0	-33	0	-32	0	-32
Totaal programma	0	-110	443	-443	0	-43	0	-42	0	-42

Programma 5. Mobiliteit en openbare ruimte

Begraven	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Natuurgebieden	70	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Openbaar groen	0	-81	0	0	0	0	0	0	0	0
Parkeren	245	-202	363	-57	369	-57	377	-57	377	-57
Projecten Openbare ruimte	0	-150	0	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	0	-152	0	-263	0	-27	0	-27	0	-27
Verkeer	250	-1.934	445	0	347	-360	417	-975	417	0
Wegen, straten en pleinen	750	-2.573	500	-433	0	-108	0	-70	0	-70
Totaal programma	1.355	-8.509	1.173	-561	680	-486	627	-1.291	623	-116

Programma 6. Duurzaamheid, milieu en natuur

Advisering en handhaving milieu	0	-290	0	-120	0	-177	0	-10	0	-10
Afvalverwijdering particulieren	0	0	186	0	200	0	212	0	212	0
Beleidsontwikkeling Afval	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Projecten milieu en buitengebied	0	-88	0	-55	0	-23	0	0	0	0
Totaal programma	0	-939	0	-341	0	-199	0	-131	0	-91

Programma 7. Ruimtelijke ontwikkeling en wonen

Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Strategische projecten/samenwerking	0	-800	0	0	0	0	0	0	0	0
Volkshuisvesting	210	-16	0	-13	0	-11	0	-9	0	-9
Woningbouwcomplexen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal programma	2.326	-1.386	1.020	-489	1.775	-1.303	2.043	-111	370	-101

Programma 8. Economie en vrije tijd

Beleidsontwikkeling Lokale economie	0	-340	0	-165	0	-165	0	0	0	0
Evenementen en stadspromotie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Haven	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Industrieterreinen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Overige bedrijfsmatige activiteiten	180	-237	623	-237	180	-237	180	-237	180	-237
Recreatie en toerisme	0	-5	0	-5	0	-5	0	-5	0	-5
Totaal programma	2.019	-3.366	2.082	-1.188	1.350	-1.036	1.579	-986	861	-986

Programma 9. Bestuur, organisatie en dienstverlening										
College	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Raad en raadscommissies	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rekenkamer	0	-14	0	0	0	0	0	0	0	0
Resultaat kostenplaatsen	205	-1.363	221	-1.293	221	-1.448	221	-1.448	221	-1.448
Totaal programma	283	-3.290	103	-229	103	-330	103	-393	103	-433
Programma 10. Financiën en belastingen										
Algemene baten en lasten	398	0	398	0	398	0	0	0	0	0
Dividend en winstuitkering	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
OZB belasting	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Reserveringen	-907	-4.720	500	-3.128	100	-2.637	0	-2.450	0	-2.450
Treasury	2.007	0	1.885	0	1.800	0	1.698	0	1.698	0
Totaal programma	1.970	-5.191	2.250	-3.889	1.819	-3.347	1.281	-3.105	1.233	-2.963
TOTAAL MUTATIES RESERVES	10.260	-27.237	7.751	-8.385	5.787	-7.425	5.692	-6.530	3.250	-5.136
RESULTAAT	326.922	-326.901	278.306	-276.588	267.459	-268.819	274.549	-275.741	257.910	-258.344

Bijlage 6: Financieel overzicht totale begroting volgens taakvelden

Het volgende overzicht laat de lasten en baten van de taakvelden uit het BBV per programma zien, inclusief alle mutaties uit deze programmabegroting.

bedragen x € 1.000

Taakvelden	2016		2017		2018		2019		2020	
	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
0. Bestuur en ondersteuning										
0.1 Bestuur	1.255	-2	1.232	-2	1.232	-2	1.232	-2	1.232	-2
0.2 Burgerzaken	2.659	-1.670	2.024	-1.670	2.024	-1.670	1.849	-1.495	1.849	-1.495
0.4 Overhead	82.595	-78.198	28.695	-4.182	28.301	-4.044	28.085	-3.931	28.323	-3.857
0.5 Treasury	588	-761	0	-75	0	-75	0	-75	0	-75
0.62 OZB niet-woningen	0	-16.337	0	-17.462	0	-17.541	0	-17.554	0	-17.566
0.63 Parkeerbelasting	211	-2.357	133	-2.357	133	-2.360	133	-2.372	133	-2.372
0.64 Belastingen overig	1.626	-814	1.604	-814	1.604	-814	1.604	-814	1.604	-814
0.7 Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	0	-165.936	0	-162.786	0	-163.277	0	-163.077	0	-162.687
0.8 Overige baten en lasten	-40.359	54.143	2.438	-774	2.537	-781	2.528	-776	4.055	-765
Totaal groep	48.574	-211.932	36.127	-190.122	35.832	-190.563	35.431	-190.096	37.197	-189.632
1. Veiligheid										
1.1 Crisisbeheersing en brandweer	4.222	-416	3.879	0	4.003	0	4.326	0	4.405	0
1.2 Openbare orde en veiligheid	2.376	-57	2.245	-32	2.245	-32	2.245	-32	2.220	-32
Totaal groep	6.599	-473	6.124	-32	6.248	-32	6.572	-32	6.625	-32
2. Verkeer, vervoer en waterstaat										
2.1 Verkeer en vervoer	17.388	-3.371	6.168	-414	6.214	-414	6.891	-414	5.986	-414
2.2 Parkeren	2.576	-516	2.195	-517	2.077	-522	2.077	-525	2.079	-525
2.4 Economische havens en waterwegen	897	-508	805	-497	807	-507	810	-516	812	-526
Totaal groep	20.860	-4.395	9.168	-1.429	9.099	-1.444	9.778	-1.455	8.877	-1.465
3. Economie										
3.1 Economische ontwikkeling	887	0	1.464	0	1.134	0	1.134	0	1.134	0
3.3 Bedrijfsloket en bedrijfsregelingen	155	-93	69	-93	69	-93	69	-93	69	-93
3.4 Economische promotie	5	-233	5	-233	5	-233	5	-233	5	-233
Totaal groep	1.047	-326	1.539	-326	1.209	-326	1.209	-326	1.209	-326
4. Onderwijs										
4.2 Onderwijshuisvesting	4.998	-10	3.763	-10	3.502	-10	3.579	-10	3.979	-10
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	6.113	-2.515	4.347	-1.021	4.260	-1.021	4.091	-1.021	4.140	-1.021
Totaal groep	11.111	-2.525	8.110	-1.031	7.762	-1.031	7.670	-1.031	8.119	-1.031
5. Sport, cultuur en recreatie										
5.1 Sportbeleid en activering	1.998	-276	2.010	-276	1.950	-276	1.950	-276	1.950	-276
5.2 Sportaccommodaties	5.420	-1.411	4.878	-1.293	4.963	-1.422	4.809	-1.369	4.844	-1.317

5.3	Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	4.919	-126	4.187	-31	4.090	-31	4.019	-31	4.018	-31
5.4	Musea	529	-141	386	-82	386	-82	385	-82	385	-82
5.6	Media	1.978	0	2.315	0	2.315	0	2.315	0	2.315	0
5.7	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	11.669	-741	9.976	-374	9.813	-361	9.706	-361	9.742	-361
Totaal groep		26.514	-2.696	23.752	-2.057	23.516	-2.173	23.184	-2.120	23.254	-2.067

6. Sociaal Domein

6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	10.178	-940	8.187	-512	7.497	-312	7.891	-312	8.136	-312
6.2	Wijkteams	5.182	-41	4.213	-41	4.116	-41	4.021	-41	4.021	-41
6.3	Inkomensregelingen	26.656	-17.503	27.276	-17.503	26.652	-17.503	26.849	-17.503	26.775	-17.503
6.4	Begeleide participatie	21.706	0	20.129	0	18.561	0	17.358	0	16.151	0
6.5	Arbeidsparticipatie	3.765	0	3.870	0	4.110	0	4.121	0	4.120	0
6.6	Maatwerkvoorzieningen (WMO)	3.965	-140	4.256	-140	4.370	-140	4.507	-140	4.507	-140
6.71	Maatwerkdienstverlening 18+	20.376	-2.682	17.899	-2.617	17.899	-2.617	17.800	-2.617	17.800	-2.617
6.72	Maatwerkdienstverlening 18-	17.943	0	18.228	0	18.527	0	18.527	0	18.530	0
6.81	Geëscaleerde zorg 18+	20.259	0	21.040	0	21.752	0	22.257	0	22.265	0
6.82	Geëscaleerde zorg 18-	2.786	0	2.786	0	2.786	0	2.786	0	2.786	0
Totaal groep		132.816	-21.307	127.883	-20.815	126.270	-20.614	126.115	-20.614	125.089	-20.614

7. Volksgezondheid en milieu

7.1	Volksgezondheid	2.679	-29	2.735	-29	2.735	-29	2.735	-29	2.735	-29
7.2	Riolering	7.308	-7.932	6.551	-7.956	6.551	-7.956	6.551	-7.887	6.551	-7.887
7.3	Afval	12.287	-13.388	10.522	-12.272	10.484	-12.213	10.430	-12.138	10.406	-12.138
7.4	Milieubeheer	2.661	0	2.640	0	2.543	0	2.312	0	2.302	0
7.5	Begraafplaatsen en crematoria	438	-239	255	-239	254	-239	253	-239	253	-239
Totaal groep		25.374	-21.589	22.703	-20.496	22.566	-20.437	22.281	-20.293	22.247	-20.293

8. Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing

8.1	Ruimtelijke ordening	4.670	-198	4.410	-225	4.575	-225	4.265	-225	4.105	-225
8.2	Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	33.805	-32.084	27.252	-28.790	21.110	-21.669	28.866	-30.138	14.459	-14.641
8.3	Wonen en bouwen	5.292	-2.140	3.488	-2.879	3.486	-2.879	3.485	-2.879	3.478	-2.879
Totaal groep		43.767	-34.422	35.150	-31.895	29.171	-24.773	36.616	-33.243	22.042	-17.746

SALDO VAN BATEN EN LASTEN   **316.662**   **-299.665**   **270.555**   **-268.203**   **261.673**   **-261.394**   **268.857**   **-269.211**   **254.660**   **-253.208**

bedragen x € 1.000

Taakvelden - mutaties reserves	2016		2017		2018		2019		2020	
	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten

0. Bestuur en ondersteuning

0.1	Bestuur	0	-24	0	0	0	0	0	0	0	0
0.4	Overhead	2.318	-3.664	1.455	-357	1.424	-456	1.384	-517	1.336	-555
0.5	Treasury	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0.64	Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0.8	Overige baten en lasten	-38	-5.191	898	-3.889	498	-3.347	0	-3.105	0	-2.963
Totaal groep		2.280	-8.879	2.353	-4.246	1.922	-3.803	1.384	-3.622	1.336	-3.518

1. Veiligheid											
1.1	Crisisbeheersing en brandweer	0	-110	443	-443	0	-43	0	-42	0	-42
Totaal groep		0	-110	443	-443	0	-43	0	-42	0	-42
2. Verkeer, vervoer en waterstaat											
2.1	Verkeer en vervoer	1.034	-7.194	750	-395	250	-440	250	-1.245	250	-70
2.2	Parkeren	252	-460	304	-166	311	-46	327	-46	323	-46
2.4	Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal groep		1.285	-7.655	1.054	-561	561	-486	577	-1.291	573	-116
3. Economie											
3.1	Economische ontwikkeling	0	-175	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal groep		0	-175	0	0	0	0	0	0	0	0
4. Onderwijs											
4.2	Onderwijshuisvesting	0	-42	0	0	0	0	0	0	0	0
4.3	Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	0	-53	0	-71	0	-54	0	-32	0	-32
Totaal groep		0	-94	0	-71	0	-54	0	-32	0	-32
5. Sport, cultuur en recreatie											
5.2	Sportaccommodaties	297	-511	0	-300	0	-171	0	-167	0	-162
5.3	Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	0	-633	0	-51	0	-51	0	-51	0	-51
5.4	Musea	774	-308	0	-38	0	-38	0	-38	0	-37
5.6	Media	0	-38	0	0	0	0	0	0	0	0
5.7	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	70	-757	0	-54	0	-54	0	-4	0	-4
Totaal groep		1.140	-2.247	0	-443	0	-314	0	-259	0	-255
6. Sociaal Domein											
6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	559	-1.205	179	-506	59	-60	59	-60	59	0
6.2	Wijkteams	0	-32	0	-97	0	0	0	0	0	0
6.3	Inkomensregelingen	0	-16	0	0	0	0	0	0	0	0
6.4	Begeleide participatie	0	0	0	-54	0	-54	0	0	0	0
6.5	Arbeidsparticipatie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6.6	Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6.71	Maatwerkdienstverlening 18+	650	-1.248	500	0	0	0	0	0	0	0
6.81	Geëscaleerde zorg 18+	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal groep		1.209	-2.501	679	-657	59	-114	59	-60	59	0
7. Volksgezondheid en milieu											
7.2	Riolering	0	-152	119	0	119	0	50	0	50	0
7.3	Afval	0	-72	0	-84	0	-44	0	-56	0	-26
7.4	Milieubeheer	0	-598	0	-257	0	-156	0	-75	0	-65
7.5	Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Totaal groep	0	-821	119	-341	119	-199	50	-131	50	-91
8. Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing										
8.1 Ruimtelijke ordening	1.860	-1.441	200	-420	200	-85	1.300	-85	0	-75
8.2 Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	2.275	-3.201	2.902	-1.190	2.925	-2.316	2.322	-999	1.231	-999
8.3 Wonen en bouwen	210	-112	0	-13	0	-11	0	-9	0	-9
Totaal groep	4.345	-4.754	3.102	-1.623	3.125	-2.412	3.622	-1.093	1.231	-1.083
SALDO VAN BATEN EN LASTEN	10.260	-27.237	7.751	-8.385	5.787	-7.425	5.692	-6.530	3.250	-5.136
RESULTAAT	326.922	-326.901	278.306	-276.588	267.459	-268.819	274.549	-275.741	257.910	-258.344

Bijlage 7: Toelichting financiële effecten wijzigingen BBV

1. Inleiding

De landelijke voorschriften die gaan over het opstellen van een begroting en een jaarrekening veranderen sterk. Rode draad in deze nieuwe voorschriften is de versterking van de rol van de gemeenteraad en meer (financiële) vergelijkbaarheid tussen gemeenten. De belangrijkste wijzigingen gaan in vanaf de programmabegroting 2017. Een uitzondering zijn de wijzigingen voor grondexploitatie, die zijn al in 2016 van toepassing. De wijzigingen hebben ook direct financieel effect voor de programmabegroting 2017-2020. In programma 10. Financiën en belastingen hebben we de financiële effecten verwerkt.

In deze bijlage geven we een uitgebreidere toelichting op de wijzigingen. We staan stil bij het financiële effect van de volgende aanpassingen:

1. Investerings in de openbare ruimte moeten we voortaan activeren.
2. Verplichte regels over de rente in de begroting.
3. Verplichte regels over doorbelasting van overhead.

De overige wijzigingen in het kader van de verslagleggingsvoorschriften hebben geen direct financieel effect en hebben we daarom ook niet meegenomen in deze bijlage.

2. Totaal financieel overzicht

In de volgende tabellen geven we een totaaloverzicht van de financiële effecten van de BBV-wijzigingen die we hierboven benoemd hebben.

Het effect splitsen we in een zogenaamd bruto effect en een netto effect. Voorbeeld hiervan is dat een renteverlaging leidt tot lagere kosten voor afval (bruto effect) maar dat dit voordeel niet ten gunste komt van de reguliere begroting maar ten gunste van de afvalstoffenheffing (netto effect voor de begroting is nihil).

					- is voordeel + is nadeel bedragen x € 1.000
Bruto voordeel	2017	2018	2019	2020	
Investerings openbare ruimte	-2.175	-1.769	-1.850	0	
Rente	-350	-611	-971	-772	
Overhead	114	114	114	114	
Saldo	-2.411	-2.266	-2.707	-658	

Het totale voordeel in de eerste drie jaar is ruim boven de € 2 miljoen en in het laatste jaar € 658.000 structureel.

Het activeren van de investeringen in de openbare ruimte levert incidentele voordelen op. In het laatste jaar is er nog een voordeel van afgerond € 1,5 miljoen. Dit bedrag hebben we in de begroting op een stelpost gezet. Deze ruimte is de komende jaren namelijk nodig om de stijgende kapitaallasten op te kunnen vangen. Deze stelpost bouwen we in de jaren na 2020 geleidelijk af, zodat er in die jaren steeds sprake is van een incidenteel aanvullend voordeel.

De wijziging van de rente levert structureel voordeel op.

In de basis leveren de wijzigingen van het BBV dus voor alle jaren een voordeel op.

In de volgende tabel hebben we inzichtelijk gemaakt ten gunste van welke posten deze voordelen komen. Hieruit volgt dan het zogenaamde netto effect op de begroting.

	is nadeel - Is voordeel bedragen x € 1.000			
Effect BBV	2017	2018	2019	2020
Totaal effect BBV	-2.411	-2.266	-2.707	-658
Ten gunste van:				
- Grondexploitatie	-64	231	231	231
- Overige producten grondbedrijf	634	634	634	634
- Afval	-116	-119	-76	-53
- Parkeren	119	117	116	117
- Riolering	-12	-12	-12	-12
Totaal ten gunste van:	560	852	893	917
Netto effect BBV	-1.850	-1.414	-1.814	259

De conclusies hieruit zijn:

- De eerste drie jaar is er sprake van incidentele voordelen. Dit wordt vooral veroorzaakt door het activeren van de investeringen in de openbare ruimte.
- Het laatste jaar is er een nadeel van € 259.000. Dit komt vooral doordat de producten van het grondbedrijf, afval, parkeren en riolering het meeste voordeel hebben van de lagere rente. Het voordeel wat normaal binnen de reguliere begroting bleef gaat nu dus naar deze producten.
- Het netto effect hebben we in programma 10. Financiën en belastingen als 30-ontwikkeling opgenomen.

3. Investerings in de openbare ruimte activeren

Korte toelichting

Eén van de veranderingen van het BBV is dat we investeringen in de openbare ruimte voortaan moeten activeren. Het gaat daarbij om bijvoorbeeld investeringen in wegen, parken en openbare verlichting. Tot nu toe brachten we deze investeringen via het integraal uitvoeringsprogramma openbare ruimte (IUP) meteen ten laste van de exploitatie. Dat mag niet meer. We hebben daarom alle budgetten in de openbare ruimte gesplitst in een onderdeel investering (vervanging) en een onderdeel groot onderhoud. Het onderdeel investeringen gaan we activeren. Dit betekent dat we de lasten over meerdere jaren verspreiden. De lasten berekenen we op basis van de verwachte levensduur.

Resultaat en effecten

Deze verandering betekent een verlaging van het jaarlijkse budget voor groot onderhoud tussen € 1,8 en € 2 miljoen. Deze bedragen zijn nodig voor vervanging en komen dus terug in de vorm van een investering. Hierover berekenen we jaarlijkse investeringslasten. Deze investeringslasten stijgen elk jaar. Hierdoor ontstaan er incidentele voordelen in de jaren 2017 tot en met 2019.

In de volgende tabel geven we het samenvattend beeld weer:

	2017	2018	2019	2020
				- is voordeel + is nadeel bedragen x € 1.000
Activeren openbare ruimte				
Voordeel door verlaging groot onderhoud				
- groen	-628	-628	-628	-628
- wegen	-498	-298	-298	-298
- openbare verlichting	-673	-585	-785	-585
- verkeersregelinstanties	-310	-310	-310	-310
- haven	-65	-65	-65	-65
Verlaging groot onderhoud	-2.175	-1.887	-2.087	-1.887
Extra investeringslasten door investeringen	0	118	237	352
Reserveren als stelpost				1.535
Totaal voordeel	-2.175	-1.769	-1.850	0

In het laatste jaar is er nog een voordeel van afgerond € 1,5 miljoen. Dit bedrag hebben we in de begroting op een stelpost gezet. Deze ruimte hebben we de komende jaren namelijk nodig om de stijgende kapitaallasten op te kunnen vangen. Deze stelpost zetten we in de jaren na 2020 steeds voor een gedeelte in. Deze stelpost bouwen we langzaam af. Na ongeveer 25 jaar is deze nihil. Tussentijds kan deze stelpost deels incidenteel vrijvallen. Na 25 jaar ontstaat het punt dat de jaarlijkse kosten (rente en afschrijving) van de investeringen hoger zullen zijn dan de vrijval.

4. Verplichte regels over rente in de begroting

Korte toelichting

Op basis van de nieuwe BBV-voorschriften wijzigt de toerekening van rente. Dit heeft ook effecten voor de begroting. De nieuwe rentetoerekening in de begroting wordt in hoofdlijnen als volgt:

- De rente rekenen we via investeringen toe aan de producten. Bijvoorbeeld de rente over investeringen in onderwijshuisvesting rekenen we toe aan de kosten voor onderwijs.
- Het rentepercentage voor deze producten moet een gemiddelde rente over vreemd en eigen vermogen zijn. Dit betekent een verlaging van de huidige rekenrente van 4,5% naar 2%.
- De rente over grondexploitaties (bouwgronden in exploitatie) bepalen we over de boekwaarde per 1 januari van het jaar. Het rentepercentage is wettelijk vastgesteld. Dit is het gewogen gemiddelde van de rentekosten van het vreemd vermogen. Voor 2017 hebben we deze op 1,5% berekend. Voor de jaarrekening moeten we de werkelijke rente in dat jaar berekenen.
- De rente die we jaarlijks bijschrijven op onze reserves wordt beperkt. Hiervoor hanteren we ook 2%.

Resultaat en effecten

In deze programmabegroting hebben we alle rentepercentages aangepast:

- 2% voor reguliere investeringen.
- 1,5% voor grondexploitatiecomplexen

Deze rentepercentages hebben we zowel voor bestaande als voor nieuwe investeringen aangepast. Voor nieuwe investeringen is in principe het investeringsbedrag gelijk gebleven en zijn de jaarlijkse lasten die we daarvoor begroot hebben verlaagd. Twee opvallende posten daarbij zijn:

- Investerings in maatschappelijke voorzieningen voor ontmoeten en sport: hiervoor is in de programmabegroting 2016-2019 een investeringsbedrag van € 18,5 miljoen opgenomen. Dit leidde op basis van 4,5% rente tot jaarlijkse kosten voor rente en afschrijving van € 1,2 miljoen. Verlaging van de rente naar 2% betekent dat de jaarlijkse kosten ongeveer € 450.000 lager geworden zijn.

- Stadscentrum: hiervoor is in de programmabegroting 2016-2019 vanaf 2018 een structureel bedrag van € 650.000 opgenomen. Aangezien dit bedrag nog niet is gekoppeld aan een concrete investering hebben we dit bedrag niet gewijzigd.

Naast de aanpassing van de rente hebben we ook de jaarlijkse onttrekkingen uit de reserve Maaslandgas en de reserve deposito BNG verlaagd omdat we jaarlijks minder rente mogen toevoegen. Dit is een begrotingsnadeel omdat we nu jaarlijks een lager bedrag uit deze reserve kunnen halen.

Na alle aanpassingen ontstaat het volgende financiële voordeel:

	- is voordeel + is nadeel bedragen x € 1.000			
Rente	2017	2018	2019	2020
Rentevoordeel totaal	-350	-611	-971	-772
Ten gunste van:				
- Grondexploitaties	152	447	447	447
- Overige producten grondbedrijf	586	586	586	586
- Afval	29	26	68	92
- Parkeren	167	166	165	166
Totaal ten gunste van	934	1.226	1.267	1.291
Saldo	584	614	296	519

Het totale rentevoordeel loopt meerjarig op tot ongeveer € 0,8 miljoen in 2020. Van dit voordeel komt echter een groot deel (€ 1,3 miljoen) ten gunste van:

- grondexploitaties: de rente die we jaarlijks toevoegen aan grondcomplexen hebben we in de begroting op 1,5% berekend. Dit voordeel komt ten gunste van deze grondcomplexen.
- overige producten van het grondbedrijf: het voordeel van de renteverlaging voor erfpachtgronden, beheergronden, verhuurde panden en percelen hebben we ten gunste van de algemene bedrijfsreserve van het grondbedrijf gebracht.
- afval: het voordeel van de lagere rente hebben we ten gunste van de afvalstoffenheffing gebracht.
- parkeren: het voordeel van de lagere rente hebben we ten gunste van het parkeerbedrijf gebracht.

Het nadelige totaalsaldo wordt veroorzaakt doordat het rentevoordeel ten gunste van de reguliere begroting kwam en nu ten gunste van bovenstaande producten.

5. Verplichte regels over doorbelasting van overhead

Korte toelichting

Uitgangspunt is om te stoppen met complexe kostentoe rekening van overheadkosten zoals ICT, huisvesting, inkoop, financiën en facilitaire zaken. We moeten de overhead vanaf nu centraal begroten en verantwoorden in de begroting en jaarstukken. Dat doen we in ons huidige programma 9. Bestuur, organisatie en dienstverlening. Het BBV schrijft verplicht voor wat allemaal onder overhead valt.

We belasten alleen aan het grondbedrijf overhead door omdat er anders een tekort op de begroting ontstaat en omdat we hiermee ook een goed beeld van de totale kosten krijgen. Voor het berekenen van de kostendeckende tarieven, bijvoorbeeld in het geval van afval, riolering en leges mogen we de overhead wel in het tarief meenemen. In de paragraaf lokale heffingen hebben we toegelicht hoe we hiermee omgaan.

Resultaat en effecten

Naast een nieuwe kostenverdeling hebben we ook kritisch gekeken naar het aantal uren dat we naar grondexploitaties en projecten doorbelasten. Hierdoor komt er per saldo een nadeel van afgerond € 0,1 miljoen uit de nieuwe kostenverdeling.

Door de nieuwe voorgeschreven wijze van overheadberekening stijgt het overheadpercentage naar 88% (opslag van overhead ten opzichte van regulier uurtarief). Deze stijging betekent dat we meer overhead doorbelasten naar grondexploitaties, afval en riolering. Deze hogere doorbelasting betekent een voordeel voor de reguliere begroting omdat deze hogere kosten binnen de tarieven/grondcomplexen terugverdiend worden.

In het volgende overzicht geven we een samenvattend beeld weer:

				- is voordeel
				+ is nadeel
				bedragen x € 1.000
Kostenverdeling	2017	2018	2019	2020
Nadeel nieuwe kostenverdeling	114	114	114	114
Ten laste van				
- Grondexploitaties	-216	-216	-216	-216
- Overige producten grondbedrijf	48	48	48	48
- Afval	-145	-145	-145	-145
- Riolering	-12	-12	-12	-12
- Parkeren	-48	-48	-48	-48
Totaal ten laste van	-374	-374	-374	-374
Saldo	-260	-260	-260	-260

Per saldo betekent de nieuwe kostenverdeling een jaarlijks voordeel van € 260.000.

6. Samenvattend

Samengevat is het effect van de invoering van de nieuwe verslagleggingsvoorschriften voor de totale begroting als volgt:

				- is voordeel
				+ is nadeel
				Bedragen x € 1.000
Totaal voordeel	2017	2018	2019	2020
Investeringen openbare ruimte	-2.175	-1.769	-1.850	0
Rente	584	614	296	519
Overhead	-260	-260	-260	-260
Saldo	-1.850	-1.414	-1.814	259

Daarnaast gaan de voordelen vooral naar:

- grondexploitaties en overige producten grondbedrijf: € 0,9 miljoen. Dit betekent een versterking van de positie van het grondbedrijf.
- parkeren: € 0,1 miljoen.

Bijlage 8: Totaaloverzicht subsidies

Hierna geven we een overzicht van alle subsidieregelingen per programma en per product.

Omschrijving subsidieregeling	Begroting 2017
PROGRAMMA 1. ZORG & WELZIJN	
Wmo collectieve voorzieningen	
R-100 Radar Antidiscriminatie	33.306
R-1023 EHBO-verenigingen	2.148
R-1024 Hulpdiensten	471
R-1026 Migrantenorganisaties	36.306
R-1027 Instellingen Beschermd Wonen	18.930
R-1028 Ouderenbonden	70.891
R-1047 Telefooncirkels (Rode Kruis)	411
R-1050 Bureau Slachtofferhulp	17.885
R-1064 KBO-kring Oss	1.851
R-1065 Maaslandgilde	3.447
R-1066 Seniorenraad (O.S.O.)	7.900
R-1072 Ypsilon regio Oss	561
R-1078 Woontussenvoorzieningen	6.354
R-1097 lokale afdelingen Zonnebloem	4.207
R-1109 Stichting Ons Klupke	454
R-1114 Lokale Activiteiten Novadic-K	68.266
R-1123 RIGOM Reductieregelingen	22.534
R-1137 Vluchtelingenwerk Oss	189.177
R-1195 Annevi	3.003
R-1200 Huurkosten (indirecte subs)	71.462
R-1213 WMO Wijkhulpdiensten	23.298
R-1214 handwerkgroepen ouderen	633
R-1215 Bonte Hoef / H.Hart	7.666
R-1223 verdeelplan Projecten WMO	35.922
R-1234 maatschap dienstverlening	82.068
R-1243 Blink	80.187
R-1249 NAH4US	2.500
R-1251 WMO-raad Oss	72.900
R-178 Subsidie ONS welzijn jeugd	2.985.957
R-179 Subsidie ONS welzijn volwassenen	4.292.863
R-180 Subsidie regionale actieve maatschappelijke opvang	75.834
Totaal Wmo collectieve voorzieningen	8.219.392
Wmo/AWBZ	
R-176 Subsidie Stichting MEE	48.537
Totaal Wmo/AWBZ	982
Jeugd en Opbouwwerk	
R-1001 Jeugd- en jongerenact	30.438
R-1002 Kindervakantieactiviteiten	25.828
R-1003 Plattelandsjongeren ((KPIs)	8.747
R-1005 Wijkstgn Samenlevingsopbouw	69.988
R-1022 Scoutinggroepen	60.647
R-1046 NVIH/COC	7.000
R-1063 Sahelp	2.531

Omschrijving subsidieregeling	Begroting 2017
R-1075 Vivaan Straatspeeldag	3.413
R-1083 Projectbudget Jongerenraad	9.565
R-1143 Jeugdorganisatie Aktie Fix	214
R-1144 Stichting Puntkomma	18.845
R-1145 Legaat van Cooth	6.219
R-1199 Mondiale Bewustwording	247
R-1209 Kinder Aktie Komite Ruwaard	10.053
R-1220 lening t Kempke Scout Ravenst	4.610
R-1224 Eigen budget Jongerenraad	1.000
R-1236 Huurkosten Jongerenraad	7.861
R-167 St Dorpsblad Torenklanken	1.481
R-1095 Mondiale Bewustwording	2.623
R-1229 Jeugdparticipatie	4.329
R-182 ONS Welzijn wijkregisseur	45.000
Totaal Jeugd en Opbouwwerk	320.542
Gezondheidszorg	
R-1191 Stichting VPTZ Oss - Maasland	19.933
R-1231 vakantieproject Rode Kruis	8.609
R-181 Subsidies innovatie sociaal domein	300.000
Totaal Gezondheidszorg	328.542
Beleidsontwikkeling zorg en welzijn	
R-1244 Instell Tegen Armoede	136.723
Totaal Beleidsontwikkeling zorg en welzijn	136.723
PROGRAMMA 2. WERK, INKOMEN EN ONDERWIJS	
Volwasseneneducatie	
R-1127 Volksuniversiteit	85.712
Totaal Volwasseneneducatie	85.712
Beleidsontwikkeling Onderwijs	
R-165 VVE Ravengaarde	4.000
Totaal Beleidsontwikkeling Onderwijs	4.000
PROGRAMMA 3. VOORZIENINGEN VOOR SPORT, CULTUUR EN ONTMOETEN	
Sociaal-cultureel werk	
R-1018 Vrouwenorganisaties	7.303
R-1160 Acropolis Personeel	28.984
R-1161 Stichting Wijkcentrum Ruwaard	58.868
R-1176 Wijkcentrum Ruwaard-kap.last	36.796
R-1256 Sichtung Rechtswinkel Oss	9.000
R-127 Acropolis Huur	4.716
R-170 Subsidies Beheerstichtingen	40.306
R-1165 Cursussen Vrouwenorganisaties	2.478
Totaal Sociaal-cultureel werk	188.451
Sport	
R-1030 Jeugdleden Sportverenigingen	84.060
R-1085 Stratenlopen c.a.	2.652

Omschrijving subsidieregeling	Begroting 2017
R-1090 sportstimulering ca	6.222
R-1136 Golfbad Exploitatie BV	1.578.719
R-1183 Top Oss Cup	1.913
Totaal Sport	1.673.556
Kunst	
R-1008 Harmonieën en Fanfares	104.139
R-1012 Opera en Operetteveren	18.276
R-1014 Toneelgezelschappen	38.594
R-1016 Zelfstandige Zangkoren	12.074
R-1036 Rollend creatief (Megen)	1.485
R-1053 Programmaraad t Slotje	1.018
R-1088 Stimulering Kleine Veren	18.099
R-1102 Popkollektief regio Oss	16.669
R-1138 OKVO	31.946
R-1166 Genootschap Beeldende kunst	2.196
R-1206 Big Bands en Muziekkapellen	9.600
R-1207 Regionaal Symfonieorkest	3.027
R-1219 Interculturele activiteiten	4.058
R-1232 Stichting Reanimatie Oss	2.391
R-1089 Brabant Wonen Cup	1.361
Totaal Kunst	264.933
Cultuur	
R-1007 Gilden en Schutterijen	866
R-1009 Heemkundeverenigingen	27.532
R-1025 Sublokale Omroepen	22.605
R-1033 Orgelkring FC Smits	806
R-1034 Parochie MOO aanlichten kerk	130
R-1054 Omroep Maasland	349.924
R-1082 Fantastival	37.260
R-1125 Theater De Lievekamp	1.107.455
R-1126 Muzelinck	875.707
R-1192 Museum voor Vlakglas	6.887
R-1196 Ravenst Molen Huren en Onderh	25.000
R-1217 Werkgroep Woord	5.789
R-168 Verenigingen Molenaars	7.729
R-172 Subsidie Groene Engel	298.033
Totaal Cultuur	2.765.723
Sportstimulering	
R-1257 Sport Experise Centrum	711.773
Totaal Sportstimulering	711.773
Bibliotheek	
R-1124 Openbare Bibliotheek Oss	1.889.708
Totaal Bibliotheek	1.889.708
Overige voorzieningen	
R-1135 Dierenopvang Maasland	224.735
Totaal Overige voorzieningen	224.735
PROGRAMMA 4. VEILIGHEID	

Omschrijving subsidieregeling	Begroting 2017
Integrale veiligheid	
R-1153 Juvans Huiselijk geweld	11.702
R-169 Integrale veiligheid	25.000
Totaal Integrale veiligheid	36.702
PROGRAMMA 5. MOBILITEIT EN OPENBARE RUIMTE	
Verkeer	
R-1029 Buurtbusverenigingen	5.399
Totaal Verkeer	5.399
PROGRAMMA 8. ECONOMIE EN VRIJE TIJD	
Recreatie en toerisme	
R-1061 Stichting Landschapsbeheer	5.461
R-1062 IVN	5.510
R-1067 De Beestenbergh	10.972
R-1068 Speeltuin Elckerlyc	53.931
R-1133 Regio-VVV	92.979
R-1134 Bezoekerscentrum Slabroek	105.253
R-1198 ToerismeOss.nl	13.695
R-1250 lokale recreatie en toerisme	28.599
R-1261 Maasmeanders	16.000
Totaal Recreatie en toerisme	322.400
Evenementen en stadspromotie	
R-1019 Carnavalsverenigingen	3.287
R-1020 Oranjecomitees	5.387
R-1021 St.Nicolaascomitees	2.973
R-1037 Herpen in woord en beeld	327
R-1038 Stichting Kiosk	7.771
R-1039 Stichting Oss Cultureel	11.597
R-1040 Ravenstein bij Kaarslicht	6.023
R-1041 Werkgroep Cultuur	2.913
R-1079 Geschiedschrijving Oss	920
R-1080 Koninginnedag Basisscholen	2.152
R-1096 Eenmalige Evenementen	78.624
R-1111 Stg-en Carnavalsvieringen	13.676
R-1112 Imkerverenigingen	323
R-1178 Het vierde beeld	3.647
R-1254 Winterland	50.000
R-166 St Boerenbruidsparen	250
R-173 Subsidie Maasdijk Marathon	15.500
R-174 Subsidie Kunst aan de Maas	15.000
Totaal Evenementen en stadspromotie	220.370
Eindtotaal	17.457.305

